

Konjunktur läget

Mars 2014

Konjunkturläget
Mars 2014

Konjunkturinstitutet är en statlig myndighet under Finansdepartementet. Vi gör prognoser som används som beslutsunderlag för den ekonomiska politiken i Sverige. Vi analyserar också den ekonomiska utvecklingen samt forskar inom nationalekonomi.

I Konjunkturbarometern publicerar vi varje månad statistik över företagens och hushållens syn på den ekonomiska utvecklingen. Undersökningar liknande Konjunkturbarometern görs i alla EU-länder.

Rapporten **Konjunkturläget** är främst en prognos för svensk och internationell ekonomi, men innehåller också djupare analyser av aktuella makroekonomiska frågor. Konjunkturläget publiceras fyra gånger per år. **The Swedish Economy** är den engelska översättningen av rapportens sammanfattning.

I **Lönebildningsrapporten** analyserar vi varje år de samhällsekonomiska förutsättningarna för lönebildningen.

Den årliga rapporten **Miljö, ekonomi och politik** är en översyn och analys av miljöpolitikens samhällsekonomiska aspekter.

Vi publicerar också resultat av utredningar, uppdrag och forskning i serierna **Specialstudier, Working paper, PM** och som remissvar.

Du kan ladda ner samtliga rapporter från vår webbplats, www.konj.se. Den senaste statistiken hittar du under www.konj.se/statistik.

Förord

I Konjunkturläget mars 2014 presenteras en prognos för den ekonomiska utvecklingen 2014–2015 i Sverige och i omvärlden. Därtill gör Konjunkturinstitutet en mer översiktlig bedömning av utvecklingen 2016–2023, varav perioden 2016–2018 beskrivs i rapporten. Prognosen för 2019–2023 finns att hämta på Konjunkturinstitutets webbplats, www.konj.se.

I ett särskilt avsnitt jämförs den nya prognosen med de bedömningar som presenterades i december 2013.

Arbetet med Konjunkturläget har letts av prognoschef Jesper Hansson. Beräkningarna avslutades den 20 mars 2014.

Mats Dillén
Generaldirektör

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Prognosrevideringar 2014–2015.....	13
Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018	15
Internationell utveckling.....	15
Utvecklingen i Sverige.....	17
Penningpolitik och växelkurser.....	22
Finanspolitik.....	25
Internationell konjunkturutveckling.....	31
Euroområdet	35
USA.....	36
Japan.....	38
Tillväxtekonomier	39
BNP och efterfrågan.....	43
Export.....	44
Hushållens konsumtionsutgifter.....	47
Offentlig konsumtion.....	51
Fasta bruttoinvesteringar	52
Lager	54
Import.....	56
Produktion och arbetsmarknad.....	59
Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft	60
Arbetsmarknaden.....	63
Resursutnyttjande.....	67
Löner, vinster och priser	71
Löner och arbetskostnader.....	72
Kostnader, deflatorer och vinster.....	74
Konsumentpriser	77
Offentliga finanser.....	83
Offentliga sektorns inkomster.....	86
Offentliga sektorns utgifter.....	88
Budgetpolitiska mål.....	91
Utvärdering av prognoserna för 2013 samt 1997–2013.....	99
Inledning och sammanfattning.....	99
Konjunkturinstitutets prognoser för 2013.....	100
Jämförelse med andra prognosmakares prognoser för 2013	104
Jämförelse med prognoser för 1997–2013.....	109
FÖRDJUPNING	
Folkmängdsförändring spelar roll vid tillväxtjämförelser	113
Arbetskraftsdeltagandet har ökat	117
Den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna.....	121

Sammanfattning

Konjunkturåterhämtningen i Sverige har påbörjats. BNP växer med 2,6 procent i år och drygt 3 procent nästa år. Arbetslösheten vänder ner med viss fördröjning och kommer inte att nå jämviktsnivån förrän 2017. Tillväxten i euroområdet har också stigit, men nedåtriskerna är fortsatt stora. Inflationen är låg i stora delar av världen och därför förblir de stora centralbankernas styrräntor på en mycket låg nivå åtminstone till mitten av 2015. Riksbanken senarelägger tidpunkten för första höjningen av reporäntan till tredje kvartalet 2015. Trots det dröjer det till 2017 innan KPIF-inflationen når 2 procent. Underskottet i de offentliga finanserna blir 2 procent av BNP i år. Det krävs en stram finanspolitik framöver för att nå överskottsmålet.

FÖRSIKTIG ÅTERHÄMTNING HAR INLETTS

Sveriges BNP ökade snabbast i hela EU sista kvartalet i fjol, 1,7 procent jämfört med föregående kvartal, vilket markerar en vändning uppåt i konjunkturen (se Diagram 1). Både export och konsumtion ökade tydligt snabbare än föregående kvartal. Men den mycket starka tillväxten var delvis en följd av tillfälliga lagerförändringar och leveranser av försvarsmateriel till försvaret. Utvecklingen under första kvartalet 2014 blir därför betydligt svagare.

Konjunkturbarometern signalerar också svagare tillväxt under början av 2014, men denna nedgång bedöms vara tillfällig. Trots nedgången i februari och mars är barometerindikatorns nivå förenlig med en BNP-tillväxt strax över historiskt medelvärde. Även om tillfälliga faktorer väntas innebära en svag tillväxt första kvartalet i år tyder Konjunkturbarometern och annan information på att den konjunkturåterhämtning som inleddes fjärde kvartalet i fjol fortsätter.

Exporten har nu börjat växa starkare efter en svag utveckling första halvåret 2013. Utsikterna för exporten ser allt ljusare ut, med fortsatt stigande BNP-tillväxt i USA och euroområdet. Denna bild stöds av att företagen nu i Konjunkturbarometern rapporterar en tydligt ökande exportordergång.

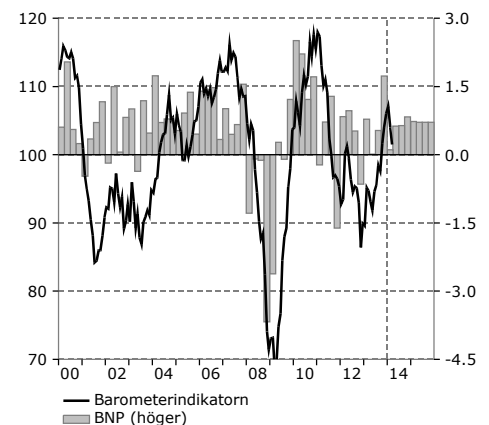
Hushållens konsumtion ökar snabbare i år. Det beror både på minskad osäkerhet om arbetsmarknadsutvecklingen, expansiv penningpolitik och skattesänkningar till hushållen. Det femte jobbskatteavdraget och skattereduktionen för personer över 64 år förstärker hushållens disponibla inkomster med 15 miljarder kronor i år, vilket motsvarar 0,8 procent av den disponibla inkomsten. Riksbanken sänkte reporäntan i december vilket har ytterligare positiva effekter på konsumtionen.

TILLFÄLLIG SÄTTNING PÅ SVENSK ARBETSMARKNAD

Sysselsättningen har utvecklats svagt de senaste månaderna och arbetslösheten har vänt uppåt (se Diagram 2). Men indikatorer

Diagram 1 Barometerindikatorn och BNP

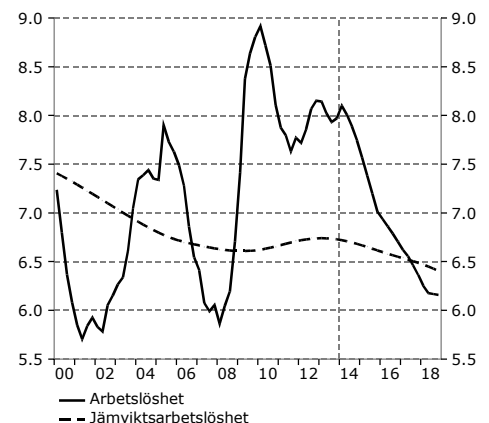
Index medelvärde=100, månadsvärden respektive procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 2 Arbetslöshet och jämviktsarbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

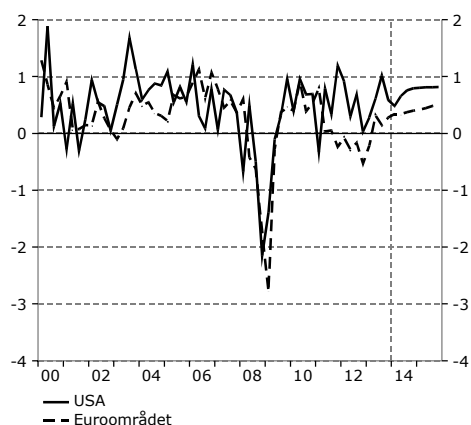
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

som företagens anställningsplaner och nyanmällda lediga platser pekar på en snabbare ökning i sysselsättningen framöver. Sambandet mellan arbetsmarknadsutveckling och BNP-tillväxt ser nu något mera normalt ut än under större delen av 2013 då sysselsättningen ökade ovanligt mycket i förhållande till BNP-tillväxten. Det normala mönstret är att sysselsättning och arbetslöshet påverkas av BNP med viss fördröjning. Arbetslösheten låg still kring 8 procent i fjol, men när BNP växer snabbare kommer arbetslösheten börja falla tillbaka mer tydligt.

Med en BNP-tillväxt på i genomsnitt 2,8 procent 2014–2017 bedöms arbetslösheten falla ner till 6,5 procent 2017, vilket är i linje med Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten för det året (se diagram 2). För att nå denna arbetslöshetsnivå kommer det att krävas både att efterfrågan på arbetskraft ökar och att matchningen på arbetsmarknaden förbättras. Eftersom en stor del av de arbetslösa tillhör svaga grupper¹, vilka har svårare att få en anställning, kommer det att krävas aktiva arbetsmarknadspolitiska insatser under lång tid.

Diagram 3 BNP i USA och euroområdet

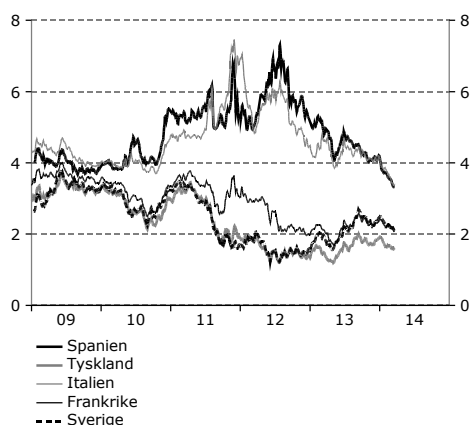
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 4 Statsobligationsräntor i valda länder

Procent, dagsvärden, 5-dagars glidande medelvärde

Anm. Löptid 10 år.
Källa: Macrobond.

USA OCH EUROOMRÅDET GÅR MOT LJUSARE TIDER

Den kalla vintern har dämpat den ekonomiska aktiviteten i USA och BNP-tillväxten som mattades av i slutet av 2013 bedöms ligga kvar på ca 0,5 procent första kvartalet i år (se Diagram 3). Bostadsinvesteringarna har utvecklats särskilt svagt, men det finns nu tecken på att de vänder upp igen senare i år. Finanspolitiken blir mindre åtstramande i år än i fjol och i takt med att arbetslösheten kryper nedåt kommer lönerna att börja öka snabbare. Det skapar förutsättningar för en snabbare ökning av hushållen konsumtion.

Förtroendet för den ekonomiska utvecklingen i euroområdet fortsätter att förstärkas. Stora skattehöjningar och nedskärningar av offentliga utgifter har börjat ge effekt på de offentliga finanserna och de flesta euroländer är på rätt väg, sett ur ett statsfinansiellt perspektiv. Det märks bland annat i minskade skillnader i statsobligationsräntor mellan de statsfinansiellt svagaste länderna och Tyskland (se Diagram 4). Hushållens och företagens tillförsikt om den ekonomiska utvecklingen har också stärkts och ligger nu något över historiska medelvärden. Det tyder på att BNP kommer att öka snabbare framöver.

I euroområdet som helhet ökade BNP fjärde kvartalet i fjol med 0,3 procent och samtliga större länder uppvisade positiv tillväxt. Finanspolitiken kommer att behöva vara fortsatt åtstramande och det finns fortfarande stora obalanser inom euroområdet. Flera länder har för svag konkurrenskraft och behöver sänka sitt kostnadsläge gentemot Tyskland. Eftersom man har en gemensam valuta kommer anpassningen att ta tid. Det krävs en period med låg löneökningstakt och strukturrationalisering.

¹ Svaga grupper enligt Arbetsförmedlingens definition är personer med endast förgymnasial utbildning eller funktionsnedsättning, födda utanför Europa och äldre (55–64 år).

Denna anpassningsprocess bromsar tillväxten. Det är mest troligt att återhämtningen fortskrider och att arbetslösheten därmed långsamt vänder ner under 2014.

Riskerna för en sämre utveckling dominerar dock fortfarande. Banksystemet är dåligt kapitaliserat och skulle Europeiska centralbankens kommande stresstest visa på svagare balansräkningar än väntat kan förnyad oro på finansiella marknader bryta ut. Den pågående konflikten mellan Ryssland och Ukraina kan också snabbt eskalera, vilket skulle kunna få stora konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen. Hittills har dock förtroendet på finansmarknaderna påverkats i förvånansvärt liten grad.

LÅG INFLATION PÅ FLERA HÅLL I VÄRLDEN

Inflationen i Sverige är mycket låg. Mätt med KPIF var den 0,4 procent i februari. Så låg har den inte varit sedan 1998, bortsett från en månad 2004 (se Diagram 5). Det finns inga tecken på att inflationen kommer att stiga i närtid och den långsamma ökningen av enhetsarbetskostnaderna samt en viss förstärkning av kronans växelkurs innebär att inflationen blir fortsatt låg 2014 och sedan stiger långsamt 2015.

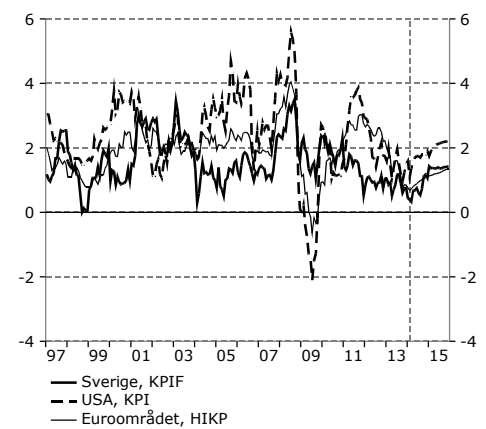
Även i euroområdet och USA är inflationen låg. Bortsett från den kraftiga nedgången under finanskrisen 2009 får man gå tillbaka till början av 2000-talet för att observera liknande inflationsnivåer. I USA där konjunkturåterhämtningen är tydlig fortsätter centralbanken Federal Reserve att minska tillgångsköpen (den så kallade *taperingen*) men den första styrränthöjningen väntas inte komma förrän i mitten av 2015 (se Diagram 6). Europeiska centralbanken (ECB) har lämnat styrräntan oförändrad vid de senaste penningpolitiska mötena, men samtidigt varit tydlig med att ytterligare penningpolitisk stimulans kan behöva vidtas för få fart på tillväxten och få upp inflationen. Det dröjer till 2016 innan ECB påbörjar höjningarna av sin styrränta.

RIKSBANKEN SKJUTER UPP RÄNTEHÖJNINGARNA

I Riksbankens senaste prognos från februari i år når KPIF-inflationen upp till 2 procent redan i slutet av 2015. Så fort kommer sannolikt inte inflationen att stiga och därmed kommer inte Riksbanken höja reporäntan lika tidigt och lika snabbt (se Diagram 7). I Konjunkturinstitutets prognos påbörjas räntehöjningarna tredje kvartalet 2015 och sedan höjs reporäntan jämförelsevis långsamt. Reporäntan är bara 2,0 procent i genomsnitt 2017 när BNP-gapet sluts (se Diagram 8). Det är en ovanligt låg nivå sett ur ett historiskt perspektiv, men det förklaras av de låga styrräntorna i omvärlden och av att vi har haft en ovanligt lång period med svagt resursutnyttjande som har dämpat inflationen och inflationsförväntningarna. Den svenska reporäntan behöver därmed vara ovanligt låg för att undvika en alltför stark växelkurs och för att få upp inflationen mot målet.

Diagram 5 Konsumentpriser i Sverige, USA och euroområdet

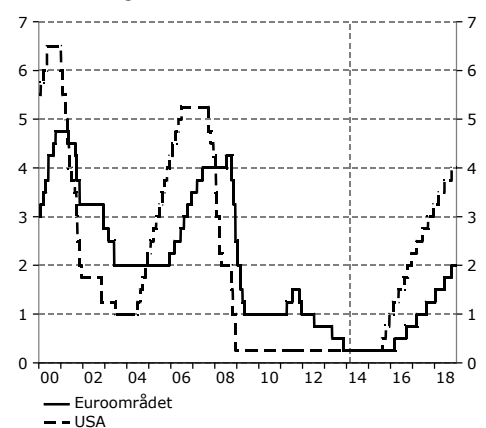
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Bureau of Labor Statistics, Eurostat och SCB

Diagram 6 Styrräntor

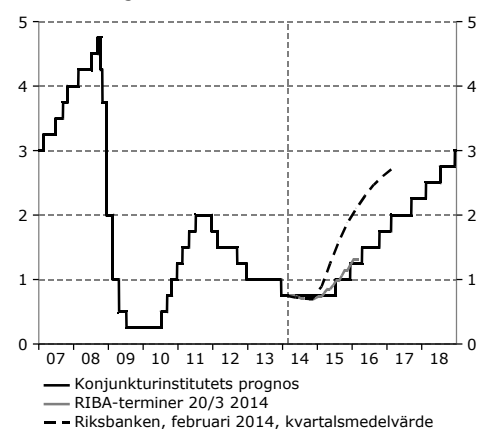
Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Diagram 7 Reporänta

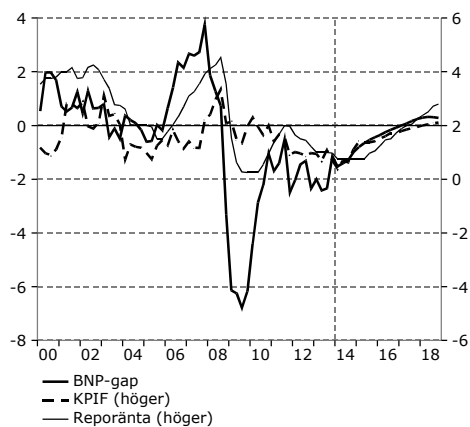
Procent, dagsvärden

Källor: NASDAQOMX, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 8 BNP-gap, KPIF och reporänta

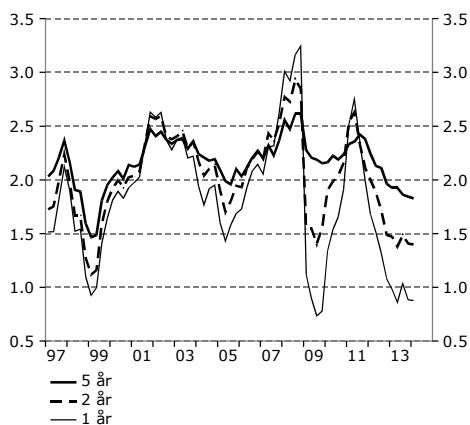
Procent respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 9 Inflationförväntningar

Procent, kvartalsvärden

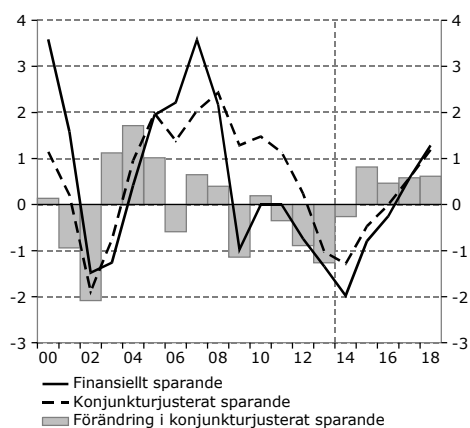

Anm. Medelvärde för samtliga aktörer.

Källa: TNS Sifo Prospera.

Diagram 10 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentlig sektor

Procent av BNP respektive procent av potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Eftersom den realekonomiska utvecklingen fortskrider ungefär som väntat samtidigt som prognosen för inflationen revideras ner är det naturligt att penningpolitiken blir mer expansiv. Om denna anpassning inte sker riskerar inflationförväntningarna falla ytterligare och de ligger redan en bit under inflationsmålet på 2 procent (se Diagram 9). Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är det lämpligt att sänka reporäntan redan vid nästa penningpolitiska möte i april. Det skulle påskynda konjunkturerhämtningen, få inflationen att närma sig målet i en snabbare takt och därmed öka trovärdigheten för inflationsmålet.

Riksbanken har vid olika tillfällen det senaste året lyft fram att den håller reporäntan på en något högre nivå än vad som är motiverat enbart med hänsyn till inflation och resursutnyttjande för att minska riskerna med en alltför hög skuldsättning i hushållssektorn. Reporäntan är dock ett trubbigt instrument för att påverka skuldsättningen. Enligt Riksbankens analys krävs det stora förändringar av reporäntan för att påverka hushållens skuldkvot (skulderna i förhållande till disponibel inkomst) i någon nämnvärd utsträckning.² Konjunkturinstitutet anser inte att det i dagsläget är motiverat att låta penningpolitiken påverkas av hushållens skuldsättning. En sänkning av reporäntan redan i april ger dessutom utrymme för att börja höja den tidigare. Detta skulle minska risken för att hushållen justerar ner sin långsiktiga prognos för bostadsräntor till en orealistiskt låg nivå.

STRAM FINANSPOLITIK KRÄVS FÖR ATT NÅ ÖVERSKOTTSMÅLET

Det finansiella sparandet i offentlig sektor var negativt, motsvarande $-1,3$ procent av BNP, i fjol (se Diagram 10). I år faller sparandet ytterligare, främst till följd av de skattesänkningar för hushållen som genomfördes vid årsskiftet, till $-2,0$ procent av BNP. Sparandet har minskat under flera års tid, både som en följd av svag konjunkturutveckling och aktiva beslut om skattesänkningar.

Om man justerar för det svaga konjunkturläget är det finansiella sparandet också negativt i år. Det konjunkturjusterade sparandet beräknas uppgå till $-1,3$ procent av potentiell BNP 2014. Det innebär det kommer att krävas en åtstramande finanspolitik framöver för att nå överskottsmålet.

Den finanspolitiska prognosen för 2015 innehåller diskretionära beslut om skattehöjningar för hushållen på 10 miljarder kronor samt motsvarande belopp i ökad offentlig konsumtion. Detta är en högst osäker prognos, men avspeglar kommunikationen från företrädare för både regeringen och oppositionen som tyder på att endast fullt finansierade åtgärder kommer att genomföras 2015. Det konjunkturjusterade sparandet ökar ändå något som en följd av den automatiska åtstramning som regelverket orsakar.

² Se fördjupningen "Penningpolitikens effekt på hushållens skuldsättning", *Penningpolitisk rapport*, februari 2014, Riksbanken.

I Konjunkturinstitutets medelfristiga prognos antas det offentliga åtagandet ligga kvar på 2015 års nivå. Det innebär att nya beslut om ökade utgifter på sammanlagt 53 miljarder kronor för transfereringar, investeringar och offentlig konsumtion kommer att fattas 2016–2018. För att finansiera dessa ökade utgifter och samtidigt föra upp sparandet till 1,2 procent av BNP 2018, vilket krävs för att överskottsmålet ska anses vara uppfyllt enligt Konjunkturinstitutets bedömning, krävs det skattehöjningar i staten med 100 miljarder kronor. I prognosen tvingas dessutom kommunsektorn höja skatterna med 8 miljarder kronor för att finansiera det ökade behovet av välfärdstjänster och uppnå god ekonomisk hushållning.

De senaste ca 10 åren har offentlig konsumtion och investeringar ökat i ungefär samma takt som i prognosen för 2014–2018, men transfereringarna till hushållen har ökat betydligt långsammare. Möjligen kan denna utveckling fortsätta ett tag till framöver och därmed blir behovet av skattehöjningar lägre. Men vid något tillfälle i framtiden måste exempelvis taket i arbetslöshetsförsäkringen höjas för att försäkringsskyddet inte ska urholkas för mycket.

Det är viktigt att komma ihåg att kalkylen baseras på Konjunkturinstitutets bedömning av uthållig sysselsättningsnivå och potentiell BNP. Med mer optimistiska antaganden om dessa blir behovet av skattehöjningar mindre.

DAGS ATT OMRÖVA ÖVERSKOTTSMÅLET

Oavsett kalkylerna för behov av skattehöjningar de närmaste åren finns det skäl att se över nivån på överskottsmålet. De huvudsakliga skälen till inrättandet av överskottsmålet var att minska statens skuldsättning i en period med relativt gynnsam demografisk utveckling. Statsskulden har nu fallit till en av de lägsta i EU och offentlig sektor har en positiv finansiell nettoförmögenhet motsvarande ca 20 procent av BNP. Den demografiska utvecklingen har vänt och den stigande andelen äldre i befolkningen sätter tryck på ökade offentliga utgifter. Men de svenska offentliga finanserna är uthålliga (se fördjupningen ”Den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna”).³ Även med en relativt generös framskrivning av de offentliga utgifterna och restriktiva antaganden om genomsnittlig pensionsålder behöver skatterna inte höjas lika mycket som i prognosen för att de offentliga finanserna ska anses vara uthålliga.

Det är nu hög tid att noggrannare utreda en lämplig nivå på överskottsmålet framöver. I denna utredning bör även andra faktorer som behovet av säkerhetsmarginaler för framtida konjunkturedgångar beaktas. Det är också viktigt att en eventuell justering av målet får en bred förankring så att dess trovärdighet inte urholkas.

³ Se även ”Är ett bibehållet offentligt åtagande ett hållbart åtagande?”, Specialstudie nr 39, Konjunkturinstitutet, 2014.

Tabell 1 Nyckeltal

Procentuell förändring om inget annat anges

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BNP till marknadspris	2,9	0,9	1,5	2,6	3,2	3,1	2,5	2,3
BNP, kalenderkorrigerad	2,9	1,3	1,5	2,7	2,9	2,9	2,7	2,4
Bytesbalans ¹	6,2	6,5	6,6	6,1	5,8	5,3	4,8	4,5
Arbetade timmar ²	2,0	0,7	0,4	1,1	1,3	1,4	1,1	0,8
Sysselsättning	2,3	0,7	1,0	0,9	1,3	1,1	0,9	0,8
Arbetslöshet ³	7,8	8,0	8,0	7,9	7,3	6,8	6,5	6,2
Arbetsmarknadsgap ⁴	-1,4	-1,5	-1,7	-1,3	-0,8	-0,4	0,0	0,3
BNP-gap ⁵	-1,5	-1,8	-2,0	-1,3	-0,6	-0,2	0,1	0,3
Timlön ⁶	2,4	3,0	2,6	2,8	2,9	3,1	3,1	3,3
Arbetskostnad i näringslivet ²	3,3	3,5	1,8	3,2	3,1	3,1	3,2	3,4
Produktivitet i näringslivet ²	1,6	1,3	1,7	2,0	2,0	1,8	2,0	1,9
KPI	3,0	0,9	0,0	0,1	1,2	2,3	2,6	2,8
KPIF	1,4	1,0	0,9	0,7	1,4	1,6	1,9	2,1
Reporänta ^{7,8}	1,75	1,00	0,75	0,75	1,25	1,75	2,25	3,00
Tioårig statsobligationsränta ⁷	2,6	1,6	2,1	2,4	2,9	3,5	3,9	4,3
Kronindex (KIX) ⁹	107,6	106,1	103,0	102,5	100,5	99,2	99,5	99,8
BNP i världen	3,9	3,2	3,0	3,7	4,0	4,1	4,1	4,1
Offentligt finansiellt sparande ¹	0,0	-0,7	-1,3	-2,0	-0,8	-0,3	0,6	1,3
Maastrichtskuld ¹	38,6	38,2	41,5	42,4	41,2	40,3	38,8	36,8
Konjunkturjusterat sparande ¹⁰	1,1	0,2	-1,0	-1,3	-0,5	0,0	0,6	1,2

¹ Procent av BNP. ² Kalenderkorrigerad. ³ Procent av arbetskraften. ⁴ Skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar uttryckt i procent av potentiellt arbetade timmar. ⁵ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP. ⁶ Enligt konjunkturlönestatistiken. ⁷ Procent. ⁸ Vid årets slut. ⁹ Index 1992-11-18=100. ¹⁰ Procent av potentiell BNP.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

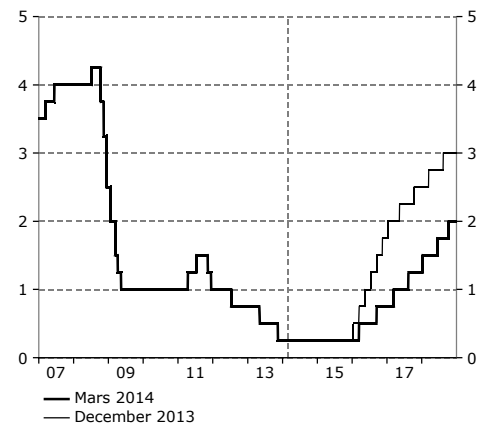
Prognosrevideringar 2014–2015

Detta avsnitt beskriver de viktigaste revideringarna av prognosen som publicerades i Konjunkturläget, december 2013. Generellt sett är prognosrevideringarna av BNP- och sysselsättningsutveckling jämförelsevis små (se Tabell 2). Däremot har inflationsprognosen och därmed prognosen för reporäntan reviderats ner.

- I Sverige blev BNP-tillväxten högre än väntat under fjärde kvartalet 2013. Det innebär att nivån på BNP i början av 2014 är något högre än väntat och årsmedelvärdet för tillväxten 2014 blir därmed något högre.
- Fasta bruttoinvesteringar och offentlig konsumtion väntas växa något snabbare både 2014 och 2015. Samtidigt bidrar lagerinvesteringar mindre till efterfrågetillväxten efter det överraskande starka lagerbidraget fjärde kvartalet 2013.
- Sysselsättningen utvecklas samtidigt något svagare än väntat, vilket innebär att produktivitetstillväxten blir högre. Det dämpar enhetsarbetskostnadernas ökning.
- Inflationen i euroområdet har blivit lägre än väntat och ECB bedöms påbörja höjningarna av refinräntan senare och i betydligt långsammare takt (se Diagram 11). Den nya prognosen är mer i linje med marknadsprissättning och förväntningar enligt olika enkäter.
- Den mer expansiva penningpolitiken i euroområdet bidrar till att kronans växelkurs blir något starkare.
- Inflationen har blivit lägre än väntat och prognosen har reviderats ner under främst 2014 och 2015 (se Diagram 12). Men inflationsprognosen har även reviderats ner på längre sikt. Det förklaras av att enhetsarbetskostnaderna ökade långsammare än väntat 2013, vilket har förbättrat företagets vinstläge. Dessutom bidrar den något starkare växelkursen för kronan till lägre inflation.
- Riksbanken bedöms inte börja höja reporäntan förrän i juli 2015 (se Diagram 13). Den lägre inflationen i Sverige och de lägre styrräntorna i omvärlden, främst euroområdet, innebär att räntehöjningarna även 2016–2018 blir betydligt långsammare än i föregående prognos.
- En bidragande anledning till att prognosen för det finansiella sparandet i offentlig sektor har reviderats ner 2014 och upp 2015 är en ny bedömning av tidpunkten för återbetalning av premier från AFA Försäkring till kommunsektorn om 5 miljarder kronor.

Diagram 11 ECB:s refinränta

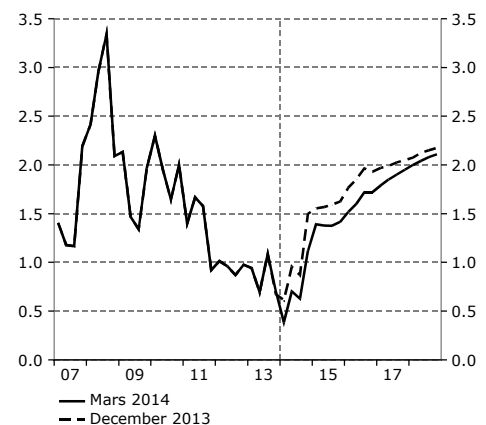
Procent, dagsvärden

Källor: ECB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 12 KPIF

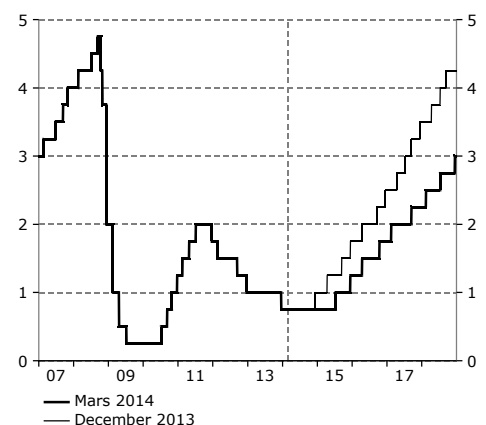
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 13 Reporäntan i Sverige

Procent, dagsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 2 Nuvarande prognos och revideringar jämfört med prognosen i december 2013

Procentuell förändring om inget annat anges

	2014		2015	
	Mar 2014	Diff.	Mar 2014	Diff.
Internationellt				
BNP i världen	3,7	0,0	4,0	-0,1
BNP i OECD	2,2	0,0	2,6	-0,1
BNP i euroområdet	1,2	0,1	1,7	0,0
BNP i USA	2,7	0,1	3,2	-0,2
BNP i Kina	7,5	0,0	7,2	0,0
Federal funds target rate ^{1,2}	0,25	0,00	1,00	0,25
ECB:s referänta ^{1,2}	0,25	0,00	0,25	0,00
Oljepris ³	106,7	-0,7	105,1	-1,8
KPI i OECD	1,8	0,0	2,0	0,0
Försörjningsbalans				
BNP, kalenderkorrigerad	2,7	0,2	2,9	0,0
BNP	2,6	0,2	3,2	0,0
Hushållens konsumtion	2,8	-0,1	2,4	0,0
Offentlig konsumtion	1,0	0,3	1,9	0,8
Fasta bruttoinvesteringar	6,0	0,7	8,2	0,4
Lagerinvesteringar ⁴	0,3	-0,2	-0,1	-0,2
Export	4,4	1,9	5,6	-0,2
Import	6,0	1,6	6,2	0,0
Arbetsmarknad, inflation, räntor, med mera				
Arbetade timmar ⁵	1,1	-0,1	1,3	0,2
Sysselsättning	0,9	-0,3	1,3	0,3
Arbetslöshet ⁶	7,9	0,2	7,3	0,0
Arbetsmarknadsgap ⁷	-1,3	-0,2	-0,8	-0,1
BNP-gap ⁸	-1,3	0,0	-0,6	0,1
Produktivitet i näringslivet ⁵	2,0	0,5	2,0	-0,2
Timlön ⁹	2,8	0,0	2,9	0,1
KPI	0,1	-0,4	1,2	-0,7
KPIF	0,7	-0,3	1,4	-0,2
Reporänta ^{1,2}	0,75	-0,25	1,25	-0,50
10-årig statsobligationsränta ¹	2,4	-0,2	2,9	-0,4
Kronindex (KIX) ¹⁰	102,5	-1,3	100,5	-1,6
Bytesbalans ⁴	6,1	0,7	5,8	0,6
Offentligt finansiellt sparande ¹¹	-2,0	-0,4	-0,8	0,2

¹ Procent. ² Vid årets slut. ³ Dollar per fat, årsgenomsnitt. ⁴ Förändring i procent av BNP föregående år. ⁵ Kalenderkorrigerad.⁶ Nivå, procent av arbetskraften. ⁷ Skillnaden mellan faktisk och potentiell arbetade timmar uttryckt i procent av potentiell arbetade timmar. ⁸ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP.⁹ Enligt konjunkturlönestatistiken. ¹⁰ Index 1992-11-18=100. ¹¹ Procent av BNP.

Anm. Differensen avser skillnaden mellan nuvarande prognos och prognosen i december 2013. Ett positivt värde innebär en upprevidering.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018

BNP ökar blygsamt det första kvartalet 2014 efter att en återhämtning inleddes i slutet av 2013. Det dröjer dock till början av 2017 innan ekonomin är i balans. Den utdragna återhämtningen i OECD-området bidrar till att den inhemska efterfrågan blir viktigare än normalt för den svenska tillväxten. Eftersom det konjunkturjusterade sparandet 2014 är avsevärt lägre än vad överskottsmålet på sikt medger krävs det åtstramningar av finanspolitiken åren därefter. Mot bakgrund av det omfattande sparbehovet bedömer Konjunkturinstitutet att det offentligfinansiella sparandet når överskottsmålet först 2018, ett år efter att ekonomin når konjunkturrell balans. Det låga resursutnyttjandet, låg inflation och låga räntor i omvärlden talar för att Riksbanken låter reporäntan vara oförändrad och påbörjar räntehöjningar först under det tredje kvartalet 2015.

Detta kapitel ger först en översiktlig beskrivning av Konjunkturinstitutets prognos för den internationella och svenska konjunkturutvecklingen 2014–2018. Därefter beskrivs prognosen för penning- och finanspolitiken mer ingående. För en mer detaljerad beskrivning av konjunkturutvecklingen 2014–2015 hänvisas till de nästföljande fyra kapitlen. Offentliga finanser och budgetpolitisk måluppfyllelse beskrivs mer ingående i kapitlet ”Offentliga finanser”.

Internationell utveckling

ÅTERHÄMTNINGEN FORTSÄTTER I VÄRLDSEKONOMIN

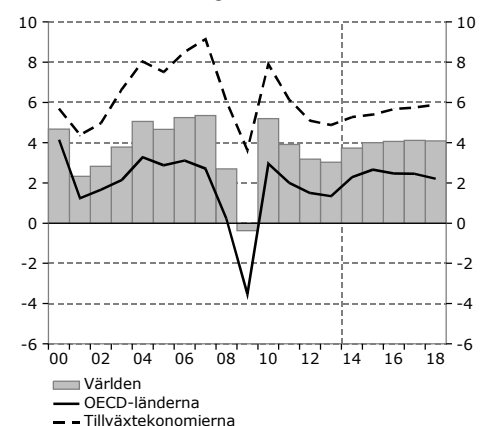
Ledande indikatorer pekar på att återhämtningen i världsekonomin fortsätter. Den internationella konjunkturbilden är dock splittrad. I USA, Storbritannien och Japan är tillväxten betydligt högre än den är i södra Europa. I tillväxtekonomierna är BNP-utvecklingen svagare än normalt (se Diagram 14), men mängden lediga resurser där är mindre än i OECD-området. I samband med att den amerikanska centralbanken inledde nedtrappningen av de kvantitativa lättnaderna har vissa tillväxtekonomier dessutom drabbats av kapitalutflöden med fallande börser och försvagade valutor som följd.

DÄMPAD ÅTERHÄMTNING I OECD-OMRÅDET

Anpassningen av konkurrenskraften mellan länder inom euroområdet fortskrider. Det relativa kostnadsläget har förbättrats i flera länder med strukturella underskott i bytesbalansen. Men i en del länder krävs det sannolikt fler strukturreformer för att samtidigt kunna nå intern och extern balans. Det är också

Diagram 14 BNP i världen, OECD-länderna och tillväxtekonomierna

Procentuell förändring

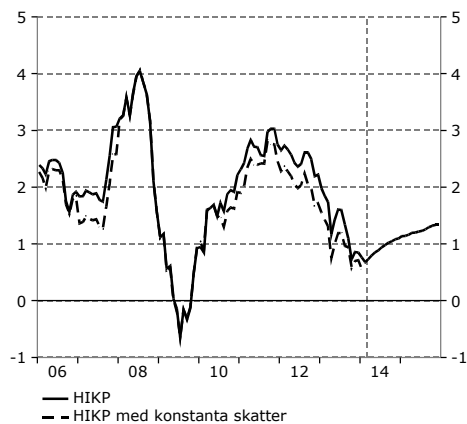

Anm. Tillväxtekonomierna avser här alla länder som inte är medlemmar av OECD.

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 15 Konsumentpriser i euroområdet

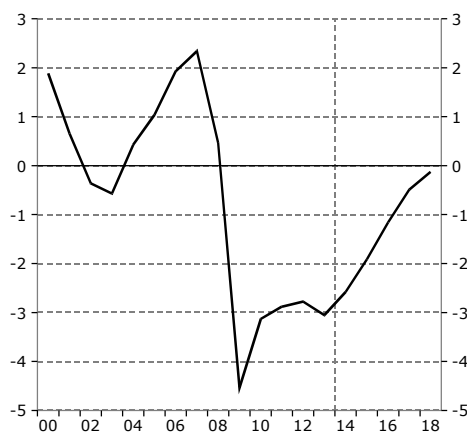
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 16 BNP-gap i OECD-länderna

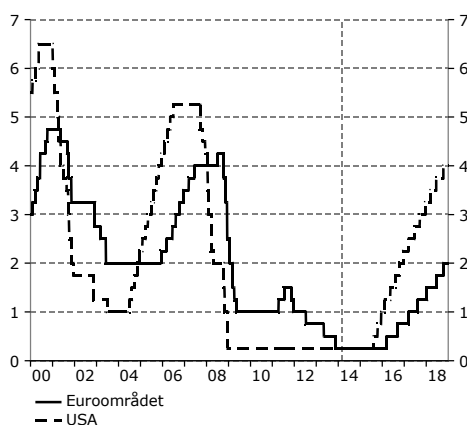
Procent av potentiell BNP

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 17 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

centralt att det fattas beslut om ett trovärdigt ramverk för bankkrishantering och att Europeiska centralbankens (ECB) stress-tester av den europeiska banksektorn inte påvisar nya, hittills okända problem. Hushållen väntas bibehålla ett högt sparande och den offentliga sektorn fortsätter stärka sitt finansiella sparande. I takt med att skuldsättningen når mer stabila nivåer bedöms utlåningsräntorna bli lägre för hushåll och företag, och när konjunkturen successivt stärks ökar efterfrågan på krediter. Det innebär ett successivt större genomslag för den expansiva penningpolitiken, vilket bidrar till återhämtningen. Återhämtningen förmår dock bara att marginellt pressa ner arbetslösheten som förblir hög de närmaste åren. Den höga arbetslösheten och det svaga resursutnyttjandet medför ett mycket lågt pristryck i euroområdet som helhet (se Diagram 15). Prisökningarna i euroområdet som helhet begränsas dessutom av låg inflation i Tyskland, eftersom stärkt konkurrenskraft i euroländer med strukturella underskott i bytesbalansen förutsätter lägre prisökningar där än i Tyskland.

I USA har återhämtningen saktat in den senaste tiden, framför allt till följd av väderrelaterade störningar. Inbromsningen blir emellertid inte långvarig, utan återhämtningen bedöms ta fart igen inom kort. De amerikanska hushållen gynnas av stigande tillgångspriser och deras skuldanpassning bedöms i huvudsak vara avslutad. I kombination med att arbetslösheten fortsätter att falla leder det till en ökad tillförsikt hos både hushåll och företag, vilket stimulerar konsumtion, investeringar och därmed tillväxt. Mängden lediga resurser bedöms dock vara omfattande. Det medför att penningpolitiken blir fortsatt mycket expansiv, vilket i sin tur bidrar till att resursutnyttjandet gradvis stiger och blir balanserat 2018.

I Japan har expansiv penningpolitik bidragit till en kraftig försvagning av växelkursen. Det har i sin tur stimulerat exporten och bidragit till ökade investeringar och lägre arbetslöshet. Den expansiva penningpolitiken har dessutom ökat hushållens och företagens inflationsförväntningar. Högre inflationsförväntningar, ett högt resursutnyttjande och momshöjningar som ska genomföras i år och nästa år bedöms leda till att Japans deflation övergår i en inflation på ca 2 procent.

BNP i OECD-området som helhet väntas öka med i genomsnitt 2,4 procent per år 2014–2018 (se Tabell 3). Resursutnyttjandet är dock för närvarande lågt och det dröjer till slutet av 2018 innan det blir normalt (se Diagram 16). Det låga resursutnyttjandet dämpar inflationen, vilket innebär att den expansiva penningpolitiken inte bedöms hota inflationsmålen. Det medför i sin tur att återhämtningen kan understödjas av låga styrräntor även de närmaste åren (se Diagram 17).

TILLVÄXTEKONOMIERNÄ HAR TAPPAT FART

BNP ökade långsammare i tillväxtekonomierna 2013 jämfört med 2012. Inbromsningen beror dels på lägre trendmässig till-

växt, dels på att finansiell turbulens i samband med minskade tillgängsköp av den amerikanska centralbanken lett till fallande börser, försvagade valutor och en mer åtstramande penningpolitik i länder med stora bytesbalansunderskott. I Brasilien har låg produktivitetstillväxt, låga investeringar och dåligt fungerande infrastruktur medfört en trendmässigt försvagad tillväxt. I Kina bedöms tillväxten de närmaste åren bli betydligt svagare än genomsnittet 2000–2012 på drygt 10 procent. Den svagare tillväxten beror på åtgärder som syftar till att övergå till en tillväxtmodell baserad på en högre andel privat konsumtion och lägre andel investeringar. BNP i tillväxtekonomierna väntas trots det växa med i genomsnitt 5,6 procent per år 2014–2018 (se Tabell 3), vilket är klart snabbare än i OECD-länderna.

Tabell 3 BNP och KPI i världen

Procentuell förändring

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
BNP i OECD	1,5	1,3	2,2	2,6	2,5	2,4	2,2
BNP i tillväxtekonomier ¹	5,1	4,9	5,2	5,3	5,7	5,7	5,9
BNP i världen	3,2	3,0	3,7	4,0	4,1	4,1	4,1
KPI i OECD	2,2	1,6	1,8	2,0	2,1	2,2	2,2
KPI i världen	4,0	3,8	3,7	3,6	3,4	3,4	3,4

¹ Tillväxtekonomier definieras här som länder som inte är medlemmar i OECD.

Anm. BNP-siffrorna är kalenderkorrigerade och uttryckta i fasta priser. Aggregaten beräknas med hjälp av köpkraftskorrigerade BNP-vikter från IMF.

Källor: IMF, OECD och Konjunkturinstitutet.

Utvecklingen i Sverige

UTDRAGEN LÅGKONJUNKTUR

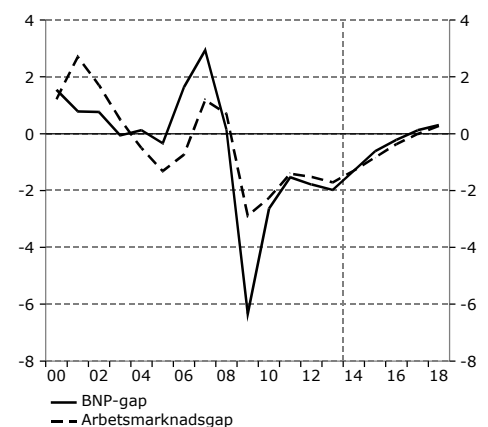
Den svaga internationella konjunkturutvecklingen i spåren av finans- och skuldskrisen har bidragit till att den svenska ekonomin fortfarande befinner sig i lågkonjunktur, mer än fem år efter finanskrisens utbrott. Det stora exportberoendet har inneburit att den svenska ekonomin har drabbats hårt av en vikande utländsk efterfrågan. Krisernas karaktär har dessutom bidragit till osäkerhet kring den framtida ekonomiska utvecklingen, något som har fått hushåll och företag att skjuta konsumtion och investeringar på framtiden. Trots expansiv ekonomisk politik har utvecklingen inneburit att det svenska resursutnyttjandet är betydligt lägre än normalt. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning var BNP för helåret 2013 ungefär två procent lägre än potentiell BNP, det vill säga den produktionsnivå som var förenlig med en normal användning av arbetskraft och kapital (se Diagram 18).

SVAG PRODUKTIVITETSUTVECKLING HAR HÄMMAT TILLVÄXTEN I SVERIGE

Konjunkturinstitutet bedömer att de senaste årens demografiska utveckling och den ekonomiska politiken, i huvudsak jobbskat-

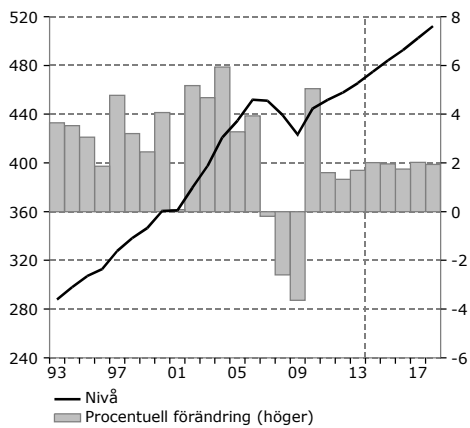
Diagram 18 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 19 Produktivitet i näringslivet
Förädlingsvärde per timme, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

teavdragen, har verkat för att öka det strukturella arbetskraftsutbudet och därmed antalet potentiellt arbetade timmar. Utvecklingen av produktiviteten i näringslivet har emellertid samtidigt utvecklats svagt (se Diagram 19), vilket till viss del bedöms återspegla en lägre tillväxt i den potentiella produktiviteten. Detta skulle bland annat kunna förklaras av att det låga resursutnyttjandet har inneburit en lägre investeringstillväxt under en längre tid, med negativa återverkningar för kapitalbildningen. En svag produktivitetstillväxt i många andra länder tyder på att utveckling och introduktion av ny teknologi har skett i en långsammare takt. Sammantaget bedöms potentiell BNP i genomsnitt ha vuxit med 1,9 procent per år under perioden 2007–2013, vilket är nästan en halv procentenhet lägre än den genomsnittliga BNP-tillväxten under perioden 1980–2006.

Återhämtningen i den svenska ekonomin 2014–2018 innebär att investeringarna i fast realkapital ökar relativt snabbt. Därmed växer kapitalstocken snabbare, vilket verkar för en gradvis uppgång i den potentiella produktivitetstillväxten (se Tabell 4). Potentiellt arbetade timmar fortsätter att öka och sammantaget innebär detta en starkare tillväxt i potentiell BNP de kommande åren.

Tabell 4 Potentiell BNP, sysselsättning och produktivitet

Procentuell förändring om inget annat anges

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Potentiell BNP	1,7	2,0	2,2	2,5	2,4	2,2
Potentiellt arbetade timmar	0,6	0,7	0,9	0,9	0,7	0,5
Potentiell sysselsättning	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	0,5
Varav demografiskt bidrag ¹	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	0,3
Potentiell produktivitet	1,1	1,3	1,3	1,5	1,7	1,6
Potentiell produktivitet, näringslivet	1,7	1,7	1,7	1,9	2,1	2,1

¹ Bidrag till potentiell sysselsättning från befolkningsutvecklingen, procentenheter. Utöver demografien påverkar även konjunkturen och politiken hur potentiell sysselsättning utvecklas.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STARKARE OMVÄRLDSKONJUNKTUR VIKTIG FÖR DEN SVENSKA ÅTERHÄMTNINGEN

Utvecklingen under det fjärde kvartalet 2013 präglades av en omfattande lageruppbyggnad i företagen efter två kvartal med lagerneddragningar, samtidigt som den offentliga konsumtionen ökade kraftigt, delvis till följd av temporära faktorer. Indikatorer tyder på att tillväxten blir betydligt lägre det första kvartalet i år och BNP bedöms endast öka med 0,1 procent (se kapitlet ”BNP och efterfrågan”). Därefter växer BNP snabbare och resursutnyttjandet ökar i takt med att konjunkturen fortsätter att förbättras 2014–2018. Den mycket kraftiga konjunkturedgången i samband med finanskrisen har bidragit till att den nuvarande lågkonjunkturen är ovanligt långvarig. När resursutnyttjandet för

ekonomin som helhet blir normalt i början av 2017 bedöms lågkonjunkturen ha varit i åtta år.

Återhämtningen i den svenska ekonomin kan till en betydande del förklaras av förbättrade konjunkturutsikter i omvärlden. Konjunkturinstitutet bedömer att efterfrågan på svensk export ökar med i genomsnitt knappt 5 procent per år 2014–2018 (se Diagram 20). Exporttillväxten är något lägre 2014–2018 än ett historiskt genomsnitt och återhämtningen är i stället mer beroende av en högre tillväxt i den inhemska efterfrågan. Minskad osäkerhet och uppdämda behov av investeringar hos hushåll och företag bidrar till en ökad inhemsk efterfrågan de kommande åren. Den ekonomiska politiken blir central för att understödja en sådan utveckling. Med utgångspunkt i att nya verktyg inom makrotillsynen ännu är relativt oprövade förväntas Riksbanken fortsätta att beakta hushållens skuldsättning i utformningen av penningpolitiken, vilket fördröjer den svenska återhämtningen något. Penningpolitiken bedöms ändå vara fortsatt expansiv de kommande åren (se Diagram 21 och avsnittet ”Penningpolitik och växelkurser” i detta kapitel). Detta är särskilt viktigt, då finanspolitiken samtidigt bedöms stramas åt för att överskottsmalet ska kunna nås 2018.

Tabell 5 Försörjningsbalans

Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hushållens konsumtionsutgifter	2,0	2,8	2,3	3,1	3,0	2,3
Offentliga konsumtionsutgifter	2,0	1,2	1,6	1,5	1,8	1,8
Fasta bruttoinvesteringar	-1,3	6,1	7,8	5,9	4,7	3,6
<i>Slutlig inhemsk efterfrågan</i>	<i>1,3</i>	<i>3,0</i>	<i>3,2</i>	<i>3,3</i>	<i>3,1</i>	<i>2,5</i>
Lagerinvesteringar ¹	0,2	0,3	-0,1	0,0	0,0	0,0
<i>Total inhemsk efterfrågan</i>	<i>1,5</i>	<i>3,3</i>	<i>3,1</i>	<i>3,3</i>	<i>3,1</i>	<i>2,5</i>
Export	-0,9	4,6	5,1	5,0	4,9	4,7
<i>Total efterfrågan</i>	<i>0,7</i>	<i>3,7</i>	<i>3,8</i>	<i>3,9</i>	<i>3,7</i>	<i>3,2</i>
Import	-1,2	6,2	5,7	6,1	5,8	5,1
<i>Nettoexport</i>	<i>0,1</i>	<i>-0,4</i>	<i>0,0</i>	<i>-0,2</i>	<i>-0,2</i>	<i>0,0</i>
BNP	1,5	2,7	2,9	2,9	2,7	2,4

¹ Förändring i procent av BNP föregående år.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

STARK KONSUMTIONSTILLVÄXT EFTER EN LÄNGRE PERIOD AV OSÄKERHET OCH HÖGT SPARANDE

I spåren av finans- och skuldkrisen har osäkerheten kring den ekonomiska utvecklingen varit stor. Det senaste året har emellertid förtroendet bland hushållen ökat i många OECD-länder och däribland Sverige. Även om hushållens konfidensindikator i Konjunkturbarometern har fallit tillbaka i början av 2014 ligger den nära ett historiskt genomsnitt och uppgången under 2013 återspeglar en tilltagande framtidstro. Att sparkvoten har ökat till historiskt höga nivåer indikerar att osäkerheten har fått hushåll att skjuta upp konsumtion. I takt med att osäkerheten bland hushållen minskar ytterligare möjliggör det höga sparandet en

Diagram 20 Svensk exportmarknad

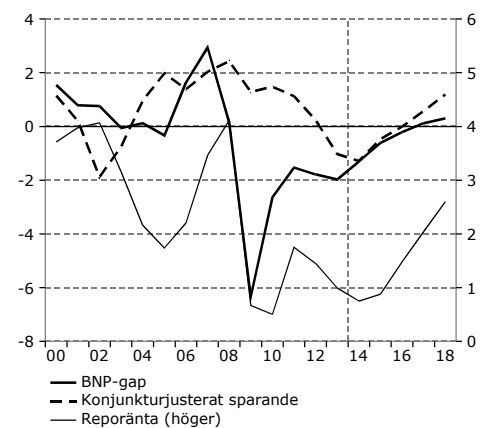
Procentuell förändring

Källor: Nationella källor, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 21 BNP-gap och ekonomisk politik

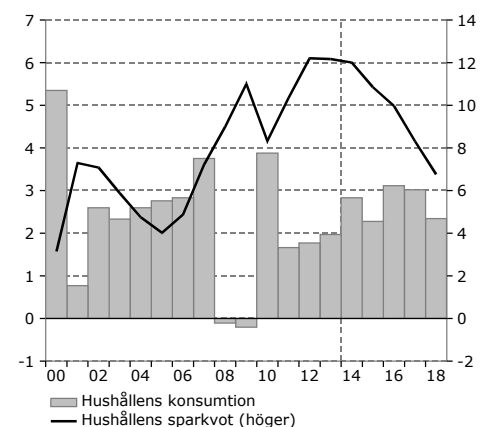
Procent av potentiell BNP respektive procent

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 22 Hushållens konsumtion och sparkvot

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden, respektive procent av disponibel inkomst

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ökad konsumtion (se Diagram 22). Denna utveckling understöds vidare av låga räntor och en fortsatt växande sysselsättning. Sammantaget innebär detta att hushållens konsumtionsutgifter ökar med 2,8 procent 2014 och med i genomsnitt 2,7 procent 2015–2018. Utvecklingen innebär att sparkvoten faller tillbaka till ungefär 7 procent av disponibel inkomst 2018.

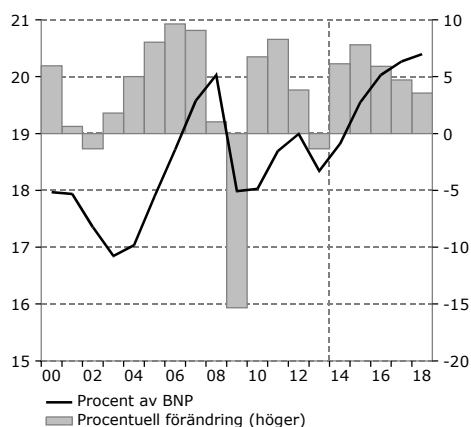
Tillväxten i den offentliga konsumtionen ökar från 1,2 procent 2014 till 1,8 procent 2018. Detta är främst ett uttryck för att behovet av offentliga tjänster ökar mot slutet av prognosperioden när antalet yngre och äldre i befolkningen ökar snabbare.

UPPDÄMT INVESTERINGSBEHOV GER HÖGRE INVESTERINGSTILLVÄXT

Investeringarna, som vanligtvis varierar kraftigt över konjunkturcykeln, föll med hela 15 procent under krisåret 2009. Trots en relativt hög tillväxt de närmast följande åren är investeringarnas andel av BNP fortfarande betydligt lägre än innan krisen. Investeringsandelen ökar 2014 och Konjunkturinstitutet bedömer att den ska öka ytterligare och överstiga 20 procent under några år för att möjliggöra en uppbyggnad av realkapitalstockarna.

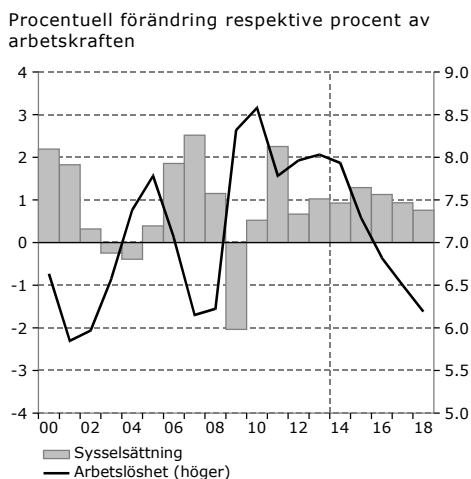
Uppskattningar av industrins kapacitetsutnyttjande ökade 2013 enligt såväl SCB som Konjunkturbarometern. Återhämtningen i efterfrågan de kommande åren innebär att kapacitetsutnyttjandet fortsätter att öka, vilket ökar behovet av investeringar. Ett uppdämt behov av nya bostäder innebär också snabbt växande bostadsinvesteringar de kommande åren. Exempelvis bedöms investeringarna i nya bostäder öka med nära 20 procent 2014. Detta bidrar till att investeringarna sammantaget växer relativt snabbt i början av prognosperioden och 2018 uppgår investeringarnas andel av BNP till drygt 20 procent (se Diagram 23). På längre sikt bedöms investeringarna motsvara ungefär 20 procent av BNP.

Diagram 23 Fasta bruttoinvesteringar
Procent av BNP respektive procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 24 Sysselsättning och arbetslöshet
Procentuell förändring respektive procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ÅTERHÄMTNINGEN BIDRAR TILL EN LÄGRE ARBETSLÖSHET

Trots att BNP växer med 2,7 procent 2014 minskar andelen arbetslösa endast marginellt till 7,9 procent. Arbetslösheten är då fortfarande en dryg procent högre än Konjunkturinstitutets bedömning av jämviktsarbetslösheten för 2014. Utvecklingen förklaras av att arbetskraften fortsätter att växa i en relativt hög takt. Arbetslösheten bedöms därefter minska gradvis. Detta beror på att antalet sysselsatta växer något snabbare när resursutnyttjandet i företagen normaliseras men också att tillväxten i arbetskraften avtar till följd av att befolkningen i arbetsför ålder växer långsammare (se Diagram 24). År 2017 bedöms arbetslösheten ha minskat till 6,5 procent och det råder i stort sett konjunkturrell balans på arbetsmarknaden (se Tabell 6).

Tabell 6 Arbetsmarknad

Procentuell förändring

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Arbetade timmar ¹	0,4	1,1	1,3	1,4	1,1	0,8
Sysselsatta	1,0	0,9	1,3	1,1	0,9	0,8
Arbetskraft	1,1	0,8	0,6	0,6	0,6	0,4
Arbetslöshet ²	8,0	7,9	7,3	6,8	6,5	6,2

¹ Kalenderkorrigerad. ² Procent av arbetskraften.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

LÖNEÖKNINGAR MED NÄRA 3 PROCENT PER ÅR 2014–2018

Avtalen som slöts i 2013 års avtalsrörelse löper i de flesta fall över tre år. Den förhöjda arbetslösheten har bidragit till att löneökningstakten som följer av dessa avtal är lägre än normalt. Det låga resursutnyttjandet kan dessutom väntas verka återhållande på löneökningar utöver avtal, den så kallade restposten. Sammantaget förväntas därför lönerna öka något långsammare under innevarande avtalsperiod i förhållande till den genomsnittliga löneökningen 1997–2012 som var 3,4 procent. År 2014 uppgår löneökningen till 2,8 procent, men ett stigande resursutnyttjande på arbetsmarknaden de kommande åren innebär att löneökningstakten ökar till 3,3 procent 2018 (se Diagram 25).

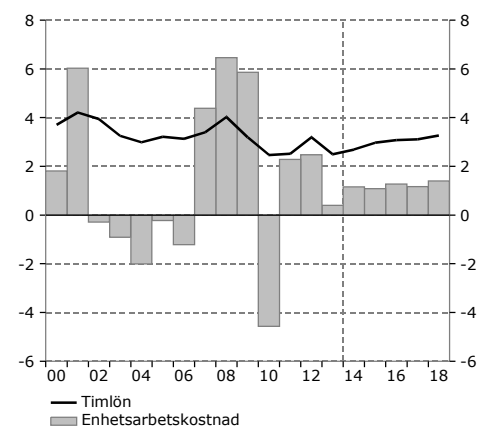
Efter en låg tillväxt 2013 ökar enhetsarbetskostnaden i näringslivet med 1,2 procent 2014 och med i genomsnitt 1,3 procent per år 2015–2018. På längre sikt bedöms en sådan ökning vara förenlig med en inflation nära 2 procent. Utvecklingen innebär att arbetskostnadernas andel av förädlingsvärdet i näringslivet, den så kallade arbetskostnadsandelen, faller marginellt 2014–2018.

INFLATIONEN LÅG UNDER MÅNGA ÅR

Det svaga resursutnyttjandet i Sverige och stora delar av omvärlden har gjort det svårt för företagen att höja priserna och trots den relativt höga tillväxten i enhetsarbetskostnaderna 2011 och 2012 har inflationen förblivit låg. Resursutnyttjandet ökar gradvis de kommande åren, vilket kan förväntas innebära något snabbare prisökningar. Samtidigt fortsätter dock kronan att förstärkas vilket dämpar utvecklingen av importpriserna. Sammantaget fortsätter inflationen, mätt med KPIF, det vill säga KPI med fast bostadsränta, att vara låg och när inflationsmålet först mot slutet av 2017 (se Diagram 26). Riksbanken börjar höja reporäntan tredje kvartalet 2015 och då stiger bostadsräntorna. Detta bidrar till att inflationen mätt med KPI når 2 procent ungefär ett år tidigare.

Diagram 25 Timlön och enhetsarbetskostnad i näringslivet

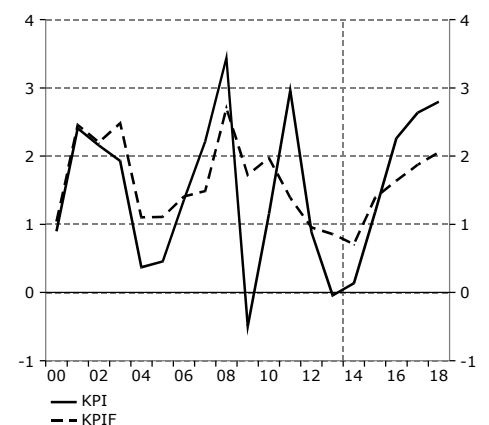
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 26 Konsumentpriser

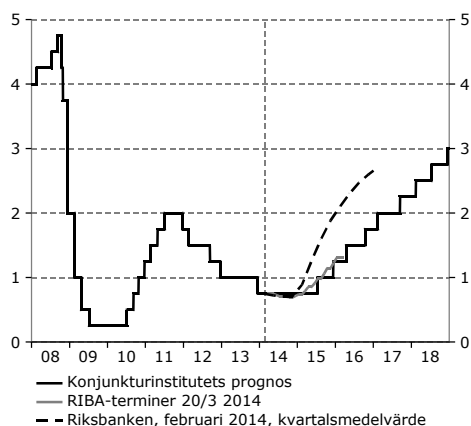
Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 27 Reporänta

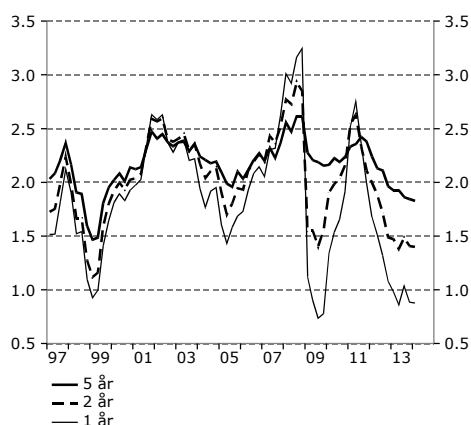
Procent, dags- respektive kvartalsvärden

Källor: NASDAQOMX, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 28 Inflationsförväntningar på olika långa horisonter

Procent, kvartalsvärden

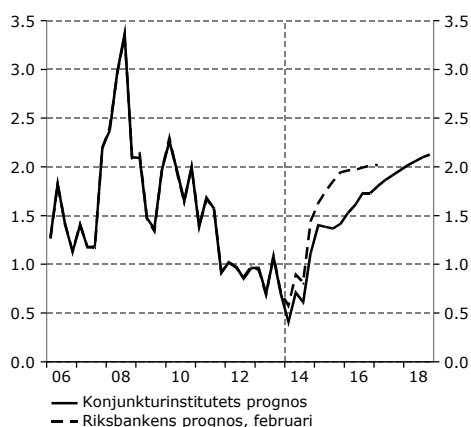

Anm. Medelvärde för samtliga aktörer.

Källa: TNS Sifo Prospera.

Diagram 29 Inflation, KPIF

Procent, kvartalsvärden

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 7 Löner och priser

Procentuell förändring

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Timlön ¹	2,6	2,8	2,9	3,1	3,1	3,3
Timlön i näringslivet	2,5	2,7	3,0	3,1	3,1	3,3
Enhetsarbetskostnad, näringslivet	0,4	1,2	1,1	1,3	1,2	1,4
KPI	0,0	0,1	1,2	2,3	2,6	2,8
KPIF	0,9	0,7	1,4	1,6	1,9	2,1

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Penningpolitik och växelkurser

REPORÄNTAN OFÖRÄNDRAD

Riksbanken beslutade att låta reporäntan vara oförändrad på 0,75 procent i februari. Även prognosen för reporäntans utveckling lämnades nära nog oförändrad. Det låga resursutnyttjandet och en låg förväntad inflation har sedan finanskrisens mest intensiva skede bidragit till en historiskt låg styrräntenivå. Samtidigt har Riksbanken under en längre tid kommunicerat en oro kring utvecklingen i hushållens skuldsättning. Risker med en för hög skuldsättning utgörs enligt Riksbankens resonemang av att hushållen någon gång i framtiden kommer att tvingas öka sparandet kraftigt. Detta skulle kunna ge upphov till en ogynnsam realekonomisk utveckling och försvåra den penningpolitiska måluppfyllelsen bortom Riksbankens prognoshorizont.⁴ En majoritet i Riksbankens direktion har under de senaste åren anfört detta argument för att inte sänka styrräntan ytterligare.

Enligt prissättningen på terminsmarknaden förväntar sig privata aktörer generellt att räntehöjningarna påbörjas något senare och sker i en långsammare takt än vad Riksbankens räntebana visar (se Diagram 27). En sannolik förklaring är att marknadens aktörer förväntar sig en inflation betydligt under målet även om två år (se Diagram 28). Riksbankens prognos i februari innebär att KPIF-inflationen är nära 2 procent redan i slutet av 2015, betydligt tidigare än i Konjunkturinstitutets prognos (se Diagram 29).

SKULDKVOTENS UTVECKLING PÅVERKAR PENNINGPOLITIKEN

Trots redan vidtagna åtgärder bedömer Konjunkturinstitutet att hushållens skuldsättning ökar något snabbare än den disponibla inkomsten de närmaste åren. Därmed fortsätter den så kallade skuldkvoten att öka. Eftersom effekterna på skuldkvoten av redan vidtagna åtgärder och nya ännu oanvända verktyg inom

⁴ Se fördjupningen "Finansiella obalanser i den penningpolitiska bedömningen" i *Penningpolitisk rapport*, juli 2013, Sveriges riksbank.

makrotillsynen är osäkra eller svårbedömda antas utvecklingen innebära att Riksbanken även fortsättningsvis väger in skuldsättningen vid utformningen av penningpolitiken. Detta innebär att Riksbanken bedriver en något mindre expansiv penningpolitik än vad de annars hade gjort. På kort sikt sker detta till priset av ett lägre resursutnyttjande och en inflation som under en något längre tid avviker från inflationsmålet.

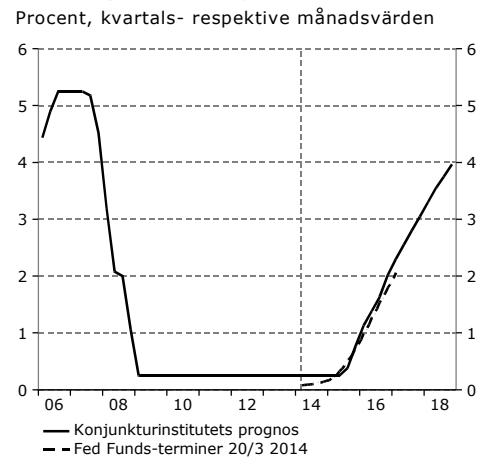
Konjunkturinstitutet utesluter inte att det kan finnas risker förenade med hushållens skuldsättning, men anser att det i dagsläget inte är motiverat att ta hänsyn till detta vid utformningen av penningpolitiken. Fundamentala faktorer verkar till stor del kunna förklara ökningen av hushållens skulder samtidigt som det mesta tyder på att ändringar i styrrentan inte har några betydande effekter på skuldsättning och huspriser.⁵

LÅGA STYRRÄNTOR I OMVÄRLDEN ÄR CENTRALA FÖR UTVECKLINGEN AV REPORÄNTAN

Räntorna i omvärlden, i synnerhet i euroområdet, förblir mycket låga under hela prognosperioden (se Diagram 30 och Diagram 31). Detta kan till stor del förklaras av att det fortsatta skuldsaneringsarbetet i stater och hos hushåll dämpar styrrentans expansiva effekt på efterfrågan. Ur ett historiskt perspektiv krävs därför mycket låga räntor under en längre tid, kompletterat med okonventionella åtgärder för att generera ett stigande resursutnyttjande och föra inflationen mot inflationsmålet.

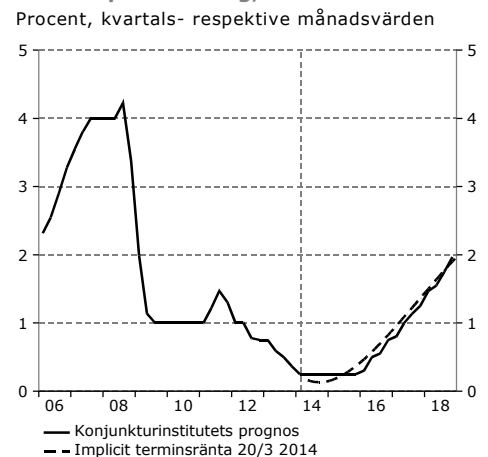
Den expansiva penningpolitiken i Sverige har mildrat efterfrågebortfallet och varit en viktig förutsättning för den ekonomiska återhämtningen som inleddes i slutet av 2013. Den djupa lågkonjunktur som fortfarande präglar många svenska exportmarknader innebär dock att återhämtningen blir utdragen och penningpolitiken kommer därför att behöva vara fortsatt expansiv under lång tid. Samtidigt ökar de svenska hushållens skulder något som andel av disponibel inkomst. För att dämpa denna utveckling och undvika ett för högt resursutnyttjande längre fram med en inflation som överstiger målet, börjar Riksbanken gradvis att höja reporäntan under det tredje kvartalet 2015. Penningpolitiken bidrar därmed till att resursutnyttjandet i ekonomin som helhet blir balanserat 2017. Reporäntan är då fortfarande på en betydligt lägre nivå än vad som historiskt har varit förenligt med ett balanserat resursutnyttjande. En högre svensk ränta skulle i en ekonomisk miljö med mycket låga omvärldsrentor ge upphov till en starkare krona som fördröjer återhämtningen och dämpar inflationen än mer. Återgången till ett mer balanserat resursutnyttjande i omvärlden med svagt stigande utländska räntor innebär att Riksbanken gradvis höjer reporäntan till 3 procent i slutet av 2018 (se Diagram 32).

Diagram 30 Styrrenta och terminsprissättning, USA

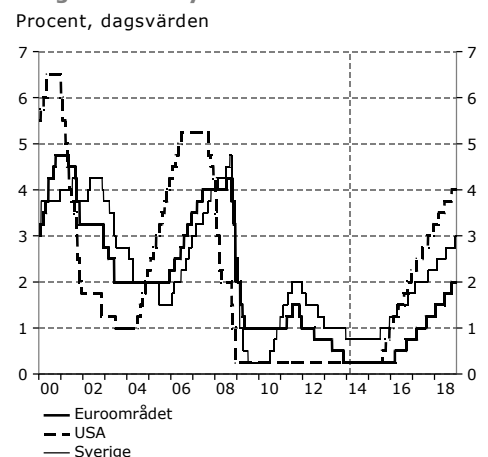
Källor: Federal Reserve, Chicago Board of Trade och Konjunkturinstitutet.

Diagram 31 Styrrenta och implicit terminsprissättning, euroområdet

Källor: ECB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 32 Styrrentor

Källor: ECB, Federal Reserve, Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

⁵ Se fördjupningen "Penningpolitikens effekt på hushållens skuldsättning" i *Penningpolitisk rapport*, februari 2014, Sveriges riksbank.

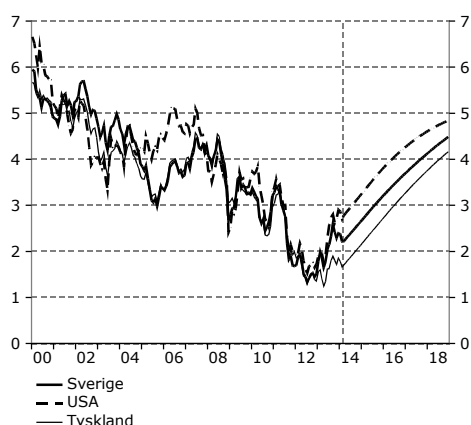
STATSOBLIGATIONS RÄNTORNA STIGER I TAKT MED DEN GLOBALA EKONOMIS ÅTERHÄMTNING

I spåren av finanskrisen och den påföljande skuldskrisen har många länder bedrivit en mycket expansiv penningpolitik för att möta den svaga inhemska och utländska efterfrågan. Den expansiva penningpolitiken har tagit sig uttryck i mycket låga styrräntor, men även i okonventionella metoder som bland annat har innefattat omfattande obligationsköp från centralbanker. Detta har bidragit till att statsobligationsräntor har sjunkit till mycket låga nivåer. Osäkerheten kring den ekonomiska utvecklingen har dessutom varit stor, vilket har fått många placerare att öka efterfrågan på mindre riskfyllda tillgångar, något som dämpat ränteläget ytterligare.

I takt med att osäkerheten kring återhämtningen i de stora ekonomierna minskar ökar efterfrågan på mer riskfyllda tillgångar, en utveckling som kan bidra till att förklara det senaste årets börsuppgångar i många länder. Samtidigt sker detta genom att efterfrågan på säkra statsobligationer i länder med stabila statsfinanser minskar. När de okonventionella penningpolitiska åtgärderna dessutom fasas ut och styrräntehöjningar påbörjas i flera av de större ekonomierna, innebär detta sammantaget att ränteläget stiger ytterligare. I ett historiskt perspektiv kommer emellertid korta räntor att stiga långsamt i både euroområdet och USA och detta bidrar till att statsobligationsräntor fortsätter att vara låga under lång tid (se Diagram 33). Den svenska 10-åriga statsobligationsräntan följer den internationella utvecklingen och ökar till 2,9 procent 2015 och vidare till 4,3 procent 2018 (se Tabell 8).

Diagram 33 Långräntor, tioåriga statsobligationer

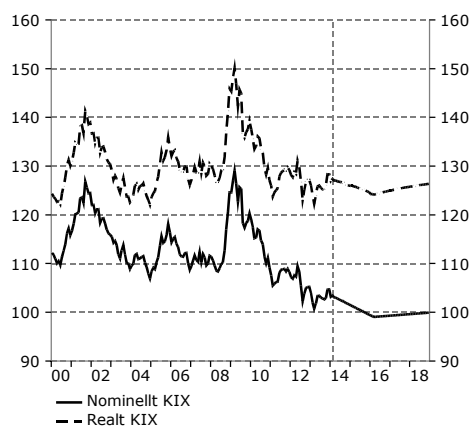
Procent, månadsvärden

Källa: Nationella källor och Konjunkturinstitutet.

Diagram 34 Kronans effektiva växelkurs – KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Tabell 8 Räntor

Procent

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Vid slutet av året						
Reporänta	0,75	0,75	1,25	1,75	2,25	3,00
Årsgenomsnitt						
Reporänta	1,0	0,8	0,9	1,5	2,0	2,6
5-årig statsobligationsränta	1,6	1,7	2,4	3,0	3,6	4,0
10-årig statsobligationsränta	2,1	2,4	2,9	3,5	3,9	4,3

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

KRONAN FÖRSTÄRKS DE KOMMANDE ÅREN

Mätt med det effektiva växelkursindexet KIX, har kronan stärkts med en knapp procent sedan årsskiftet. Detta innebär att kronan är knappt 7 procent starkare än den var i augusti 2008 innan den därefter försvagades i samband med finanskrisens utbrott (se Diagram 34). I reala termer har KIX förstärkts med ungefär 2 procent under samma period. Minskade överskott i utrikeshandeln väntas sammanfalla med en förstärkning av den reala växelkursen mot flera av Sveriges handelspartners valutor. Samtidigt innefattar KIX flera tillväxtekonomiers valutor. På lite längre

sikt väntas dessa länder ha en högre produktivitetstillväxt än Sverige, vilket talar för att kronan ska försvagas mot dessa länders valutor i reala termer. Sammantaget väntas kronan ha förstärkts reallt med knappt 1 procent 2018. En högre sammanvägd utländsk inflation innebär att kronan förstärks något mer i nominella termer (se Diagram 34 och Tabell 9).

Tabell 9 Växelkurser

Index 1992-11-18=100 respektive kronor per valutaenhet

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
KIX	103,0	102,5	100,5	99,2	99,5	99,8
Euro	8,65	8,79	8,52	8,35	8,37	8,39
Dollar	6,51	6,49	6,52	6,55	6,57	6,58

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Finanspolitik

NÄSTA ÅR INLEDS ÅTSTRAMNINGAR

I fjol var finanspolitiken expansiv och bidrog till att det konjunkturjusterade sparandet i offentlig sektor sjönk till -1 procent av potentiell BNP, från att ha varit något positivt 2012. De ofinansierade åtgärderna uppgick till ca 25 miljarder kronor och omfattade bland annat en sänkning av bolagsskatten från 26,3 till 22 procent. På utgiftssidan genomfördes satsningar på bland annat utbildning, forskning, rättsväsende och arbetsmarknadsåtgärder.

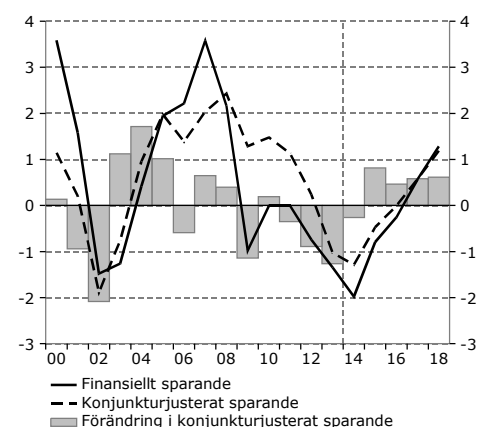
Budgetpropositionen för 2014 innehöll förslag på ofinansierade åtgärder om totalt 24 miljarder kronor. Eftersom riksdagen beslutade mot den föreslagna höjningen av skiktgränsen för statlig inkomstskatt genomförs åtgärder på 21 miljarder kronor.⁶ Det femte steget i jobbskatteavdraget är den största åtgärden och beräknas minska skatteintäkterna med 12 miljarder kronor. De beslutade åtgärderna, i kombination med betydligt lägre aktieutdelning från de statliga bolagen i år, gör att det konjunkturjusterade sparandet faller något även i år och beräknas uppgå till $-1,3$ procent av potentiell BNP (se Diagram 35).

Nästa år antas finanspolitiken omfatta utgiftsåtgärder på 10 miljarder kronor som finansieras med motsvarande skattehöjningar. Oavsett utgång av riksdagsvalet i höst kan man utgå från att vissa satsningar kommer att genomföras. I avsaknad av budgetutrymme kan dock omfattningen av satsningarna förväntas bli begränsad. Även om nettoeffekten på det konjunkturjusterade sparandet av de aktiva finanspolitiska besluten förväntas bli noll, sker en automatisk förstärkning av sparandet med 0,8 procent. Finanspolitikens inriktning förväntas därmed bli åtstramande nästa år.

⁶ Se fördjupningen "Budgetpropositionen för 2014", *Konjunkturläget*, december 2013, för en närmare analys av innehållet i budgetpropositionen för 2014.

Diagram 35 Finansiellt sparande och konjunkturjusterat sparande i offentlig sektor

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Finanspolitiska begrepp

Det konjunkturjusterade sparandet är en beräkning av vad den offentliga sektorns finansiella sparande skulle vara vid ett balanserat resursutnyttjande (neutral konjunktur) och en normal sammansättning av viktiga skattebasen. Det anges vanligtvis som andel av potentiell BNP.

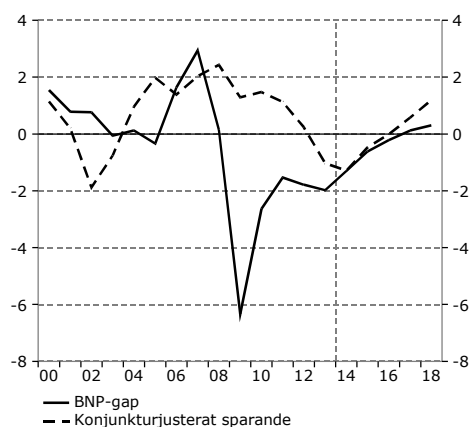
Finanspolitikens inriktning ett enskilt år bedöms utifrån förändringen av det konjunkturjusterade sparandet som andel av potentiell BNP. Ett minskande konjunkturjusterat sparande indikerar att finanspolitiken är *expansiv* med avseende på resursutnyttjandet (BNP-gapet) i ekonomin. Det kan bero på att de offentliga utgifterna ökar snabbare än potentiell BNP (till exempel på grund av sänkta skattesatser) eller på att de offentliga utgifterna ökar snabbare än potentiell BNP eller på en kombination av båda. På motsvarande sätt indikerar ett ökande konjunkturjusterat sparande att finanspolitiken är *åtstramande*. *Neutral* finanspolitik föreligger då det konjunkturjusterade sparandet är oförändrat som andel av potentiell BNP.

Ofinansierade åtgärder är finanspolitiska beslut om ökade utgifter och/eller minskade skatter som inte är finansierade via beslut om lika stora minskade utgifter och/eller höjda skatter på något annat område. Dessa åtgärder minskar därmed den offentliga sektorns finansiella sparande och har i normalfallet en positiv effekt (multiplikator) på BNP.

Oförändrade regler inom finanspolitiken definieras av den utveckling av finanspolitiska variabler som ges om inga ytterligare finanspolitiska beslut fattas av regering och riksdag. I praktiken finns dock betydande gränsdragningsproblem.

Automatisk budgetförstärkning är den ökning av det finansiella sparandet i offentlig sektor som normalt sker under oförändrade regler. Förstärkningen uppstår som ett resultat av att skatteintäkterna ungefär utvecklas i takt med BNP, medan utgifterna tenderar att falla som andel av BNP under oförändrade regler.

Diagram 36 BNP-gap och finanspolitik
Procent av potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

ÅTSTRAMNINGARNA HÅLLER I SIG TILL 2018

Prognosen för finanspolitikens inriktning 2016 och framåt vägleds av principerna för det finanspolitiska ramverket. I denna bedömning är överskottsmålet ankaret, men även utgiftstaket och balanskravet i kommunsektorn beaktas. Överskottsmålet innebär att det finansiella sparandet i offentlig sektor ska uppgå till i genomsnitt 1 procent av BNP över en konjunkturcykel. För att det finansiella sparandet i genomsnitt ska nå denna nivå, bedömer Konjunkturinstitutet att det konjunkturjusterade sparandet behöver uppgå till 1,2 procent av BNP vid balanserat resursutnyttjande i ekonomin.⁷ Den finanspolitiska prognosen utgår från att finanspolitiken i ett längre perspektiv bedrivs så att överskottsmålet uppfylls och att avvikelser från målet justeras gradvis med beaktande av bland annat konjunkturutvecklingen.

BNP-gapet sluts enligt nuvarande prognos 2017, vilket innebär att ekonomin då når ett normalt resursutnyttjande (se Diagram 36). Eftersom överskottsmålet kräver att det konjunkturjusterade sparandet ökar med hela 2,5 procent av potentiell BNP, från årets nivå på -1,3 procent till målnivån 1,2 procent, är det troligt att återgången till överskottsmålet kommer att ta något längre tid än till 2017.⁸ Att nå ett konjunkturjusterat överskott på 1,2 procent av BNP redan 2017 skulle kräva relativt omfattande diskretionära sparåtgärder under tre års tid. Enligt prognosen genomförs därför sparåtgärder i en takt som gör att det konjunkturjusterade sparandet når 1,2 procent först 2018. Inriktningen på finanspolitiken bedöms därmed bli åtstramande även 2016–2018.

INGET UTRYMME FÖR OFINANSIERADE ÅTGÄRDER DE NÄRMASTE ÅREN

Konjunkturinstitutet redovisar även en beräkning av det finansiella sparandet i offentlig sektor vid oförändrade regler, det vill säga det sparande som skulle uppstå i frånvaro av åtgärder utöver vad som redan har beslutats.⁹ Beräkningen avviker från Konjunkturinstitutets finanspolitiska prognos, men möjliggör jämförelse med regeringens prognos för utvecklingen av de offentliga finanserna i ett medelfristigt perspektiv. Beräkningen ligger också till grund för bedömningen av det så kallade budgetutrymmet (tidigare benämnt ”reformutrymmet”).

Oförändrade regler skulle innebära att det konjunkturjusterade sparandet stiger betydligt långsammare än vad som ges av

⁷ Bedömningen att det konjunkturjusterade sparandet behöver uppgå till 1,2 procent av BNP vid balanserat resursutnyttjande (och inte 1 procent) för att överskottsmålet ska uppfyllas grundar sig på antagandet att konjunkturcykler är asymmetriska, med i genomsnitt mer inslag av lågkonjunktur än av högkonjunktur. Se fördjupningen ”Överskottsmålet för offentliga finanser”, *Konjunkturläget*, mars 2013.

⁸ Se även avsnittet ”Budgetpolitiska mål” i kapitlet ”Offentliga finanser”.

⁹ Oförändrade regler utgörs här av det regelverk som följer av åtgärderna som föreslås i budgetpropositionen, med undantag för höjningen av skiktgränsen för statlig inkomstskatt. Se www.konj.se/alternativfinanspolitik för en modellbaserad makroekonomisk prognos vid oförändrade regler i finanspolitiken.

Konjunkturinstitutets prognos (se Tabell 10). Sparandet skulle nå 0,1 procent av BNP 2018, i stället för 1,2 procent. Utan aktiva beslut om budgetförstärkande åtgärder skulle med andra ord sparandet bli betydligt svagare än vad som är förenligt med överskotts målet.

Tabell 10 Den offentliga sektorns finansiella sparande och konjunkturjusterade sparande

Procent av BNP och procent av potentiell BNP

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Finansiellt sparande	-1,3	-2,0	-0,8	-0,3	0,6	1,3
Finansiellt sparande exkl. finanspolitik 2015–2018	-1,3	-2,0	-0,9	-0,4	-0,2	0,2
Konjunkturjusterat sparande	-1,0	-1,3	-0,5	0,0	0,6	1,2
Konjunkturjusterat sparande exkl. finanspolitik 2015–2018	-1,0	-1,3	-0,5	0,0	0,0	0,1

Källa: Konjunkturinstitutet.

Baserat på utvecklingen av det konjunkturjusterade sparandet vid oförändrade regler gör Konjunkturinstitutet en bedömning av budgetutrymmets storlek över en femårshorisont. Med budgetutrymme avses här utrymme för ofinansierade åtgärder med varaktig budgetpåverkan, varför ingen bedömning av budgetutrymmen görs för enskilda år. Budgetutrymmet kan ses som det eventuella överskott, utöver vad som fordras av överskotts målet, som uppstår i de offentliga finanserna under oförändrat regelverk. Att ett överskott kan uppstå vid oförändrade regler beror på att skatteintäkterna då ungefär följer BNP-utvecklingen, medan utgifterna tenderar att falla som andel av BNP.¹⁰

Konjunkturinstitutet utgår från att 1,2 procent av BNP är den nivå på det konjunkturjusterade sparandet som är förenlig med överskotts målet vid normalt resursutnyttjande i ekonomin. Eftersom resursutnyttjandet bedöms ha återgått till normal nivå inom en femårsperiod, är 1,2 procents sparande år 2018 utgångspunkten i beräkningen av budgetutrymmet. Det beräknade budgetutrymmet på en femårshorisont utgörs därför av skillnaden mellan sparandet 2018 som uppstår vid oförändrade regler och målnivån på 1,2 procent. Eftersom det konjunkturjusterade sparandet bara når 0,1 procent 2018 under oförändrade regler, är budgetutrymmet negativt och motsvarar -1,1 procent av BNP eller -47 miljarder kronor.¹¹ Det negativa budgetutrymmet ska tolkas som storleken på de budgetförstärkande åtgärder som krävs för att överskotts målet ska nås. Budgetförstärkande åtgärder består av skattehöjningar, utgiftsminskningar eller en kombination av dessa.

¹⁰ Se fördjupningen "Konjunkturinstitutets bedömning av reformutrymmet", *Konjunkturläget*, mars 2013, för en mer ingående beskrivning av automatiska budgetförstärkningar.

¹¹ Beloppet innebär en revidering på 9 miljarder kronor jämfört med *Konjunkturläget*, december 2013, då beräkningen av budgetutrymmet var -56 miljarder kronor. Revideringen förklaras i huvudsak av revideringar i offentliga sektorns ränteinkomster och ränteutgifter.

Att finanspolitiken måste ha en budgetförstärkande effekt för att överskottsmålet ska nås, utesluter inte att åtgärder vidtas som ökar statens utgifter. I avsaknad av budgetutrymme måste dock åtgärderna finansieras fullt ut med motsvarande skatthöjningar eller nedskärningar på andra utgiftsområden.

FINANSPOLITIKEN PRÄGLAS AV SKATTEHÖJNINGAR

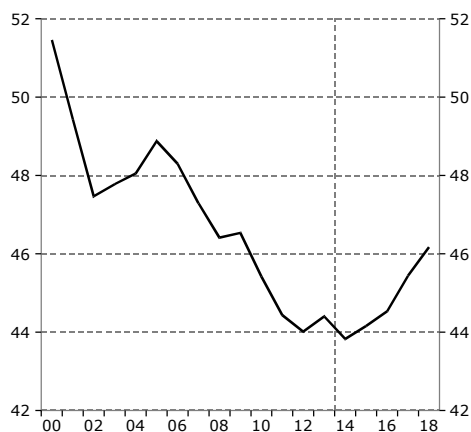
Konjunkturinstitutet prognostiserar innehållet i finanspolitiken 2016–2018 baserat på det åtstrammingsbehov som föreligger för att successivt återgå till överskottsmålet 2018 och de utgiftsökningar som krävs för att behålla det offentliga åtagandet.¹²

För åren 2016–2018 motsvarar de prognostiserade åtgärderna på utgiftssidan i statens budget ett bibehållet offentligt åtagande på 2015 års nivå. Detta innebär beslut om utgiftsökningar på 43 miljarder kronor (se Tabell 11). Utgifterna omfattar ökad statlig konsumtion och ökade statsbidrag till kommunerna i takt med den demografiska utvecklingen, samt ökning av ersättningsnivåerna i transfereringssystemen i takt med den nominella löneutvecklingen. För hela perioden 2015–2018 prognostiseras således 53 miljarder kronor i beslutade utgiftsökningar, där prognostiserade utgifter 2015 på 10 miljarder kronor ingår.

På inkomstsidan i statens budget antas skatthöjningar om totalt 100 miljarder kronor under hela perioden 2015–2018. Skatthöjningarna finansierar åtgärderna på utgiftssidan (totalt 53 miljarder kronor) och de sparåtgärder som behövs för att stegvis nå överskottsmålet 2018 (47 miljarder kronor). Tillsammans med vissa skatthöjningar även i kommunsektorn, innebär de prognostiserade statliga skatthöjningarna en skattekvot i offentlig sektor som ökar från dagens nivå på 44 procent till drygt 46 procent 2018.¹³ Detta innebär att skattekvoten återgår till ungefär den nivå som rådde 2008–2009 (se Diagram 37). Nettoeffekten av de prognostiserade åtgärderna 2015–2018 på det konjunkturjusterade sparandet är 47 miljarder kronor och motsvarar det negativa budgetutrymmet.

Diagram 37 Skattekvot

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹² Prognosen, som är behäftad med stor osäkerhet, avspeglar inte nödvändigtvis vad Konjunkturinstitutet anser vara den mest lämpliga finanspolitiken.

¹³ De prognostiserade skatthöjningarna i kommunsektorn är totalt 34 öre 2015–2018, vilket motsvarar ca 8 miljarder kronor. De prognostiserade skatthöjningarna i hela offentliga sektorn 2015–2018 är därmed 108 miljarder kronor. Det totala finansieringsbehovet i offentlig sektor för att uppnå överskottsmålet 2018 och bibehålla det offentliga åtagandet på 2014 års nivå uppgår enligt Konjunkturinstitutets beräkningar till 112 miljarder kronor. Beloppet utgör summan av det negativa budgetutrymmet (47 miljarder kronor) och utgiftsökningarna på totalt 65 miljarder kronor för att bibehålla det offentliga åtagandet på 2014 års nivå.

Tabell 11 Prognostiserad finanspolitik och automatisk budgetförstärkning, 2015–2018

Miljarder kronor respektive procent av potentiell BNP

	2015	2016	2017	2018	2015- 2018
Inkomståtgärder	10	14	37	39	100
Utgiftsåtgärder	10	15	10	18	53
Finanspolitikens effekt på konjunkturjusterat sparande	0	0	27	20	47
<i>Procent av potentiell BNP</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0,6</i>	<i>0,4</i>	<i>1,0</i>
Automatisk budget- förstärkning ¹	0,8	0,5	0,0	0,2	1,5
Förändring av konjunkturjusterat sparande ^{1,2}	0,8	0,5	0,6	0,6	2,5
Konjunkturjusterat sparande ¹	-0,5	0,0	0,6	1,2	

¹ Procent av potentiell BNP. ² Förändringen av det konjunkturjusterade sparandet utgörs av summan av finanspolitikens effekt och den automatiska budgetförstärkningen.

Anm. Avrundning gör att summeringen inte är exakt.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Internationell konjunkturutveckling

Den globala konjunkturen fortsätter sin trevande återhämtning. För tillväxtekonomierna väntas en något högre tillväxt de kommande åren. I de flesta OECD-länder blir tillväxtökningen tydligare, men det är långt kvar till konjunkturrell balans. Penningpolitiken fortsätter därmed att vara expansiv. Först hösten 2015 bedöms Federal Reserve börja höja styrräntan från dagens låga nivå. Den europeiska centralbankens första höjning bedöms dröja ytterligare knappt ett år.

FORTSATT GLOBAL ÅTERHÄMTNING

Ny statistik visar att den globala konjunkturen fortsätter att ta två steg framåt och ett steg bakåt. En svag BNP-siffra i Japan och uppblussande finansiell turbulens i tillväxtekonomierna har tävlat om medieutrymmet med en överraskande positiv BNP-siffra för euroområdet. Samtidigt har den senaste tidens information från USA varit blandad.

Sett över en något längre tidsperiod är det dock tydligt att den globala konjunkturåterhämtningen fortskrider. I de flesta OECD-länder har såväl BNP-tillväxt som enkätbaserade indikatorer stigit det senaste året (se Diagram 38 och Diagram 39). Den ökade aktiviteten i OECD-länderna har medfört att tillväxten i den globala industriproduktionen har stigit (se Diagram 40), samtidigt som tillväxten i världshandeln tycks ha stabiliserats på en något högre nivå (se Diagram 41).

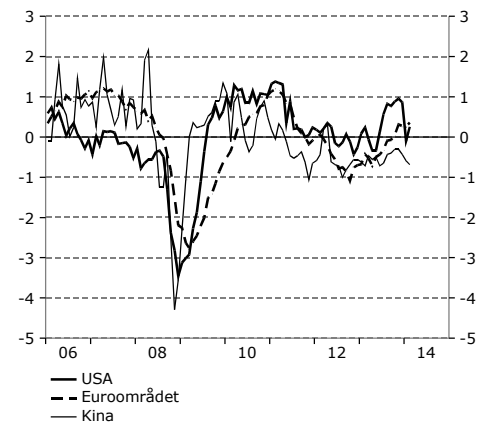
Skiftande förväntningar angående den amerikanska centralbankens (Federal Reserve) nedtrappning av sina så kallade kvantitativa lättnader har vid ett flertal tillfällen det senaste året bidragit till snabba kast i efterfrågan på riskfyllda tillgångar och turbulens på de finansiella marknaderna, senast i januari i år. Det är framför allt tillväxtekonomier som har drabbats av kapitalutflöden med bland annat försvagade valutor och aktieprisfall som följd. Situationen lugnade ner sig efter ett par veckor, sannolikt delvis till följd av att svagare statistisk än väntat för den amerikanska ekonomin medförde förväntningar om långsammare nedtrappning av de kvantitativa lättnaderna, positivare signaler från den kinesiska ekonomin och höjda policyräntor i flera av de drabbade länderna.

ÅTERHÄMTNINGEN I USA FORTSÄTTER, EUROOMRÅDET PÅ FASTARE MARK

Utvecklingen sedan den synkroniserade nedgången 2008–2009 har skiljt sig åt en hel del mellan de olika ekonomierna. I USA har BNP stigit sedan mitten av 2009. I euroområdet blossade stasskuldskrisen upp och BNP började falla igen från slutet av 2011. Sedan andra kvartalet 2013 har BNP emellertid åter börjat stiga och fjärde kvartalet i följd uppgick tillväxten till 0,3 procent (se Diagram 42). Tillväxten drivs till stor del av utvecklingen i

Diagram 38 Förtroendeindikatorer för tillverkningsindustrin i USA, euroområdet och Kina

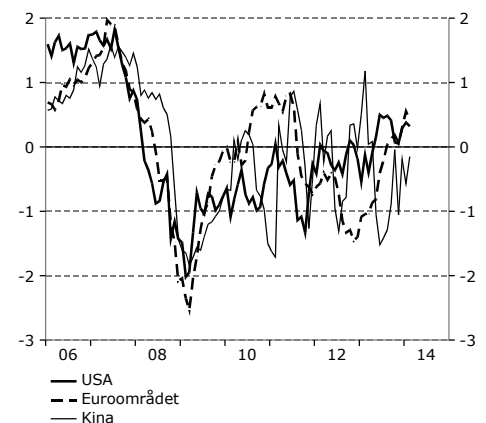
Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade månadsvärden

Källor: Institute for Supply Management, Europeiska kommissionen och China Federation of Logistics & Purchasing.

Diagram 39 Konsumentförtroende i USA, euroområdet och Kina

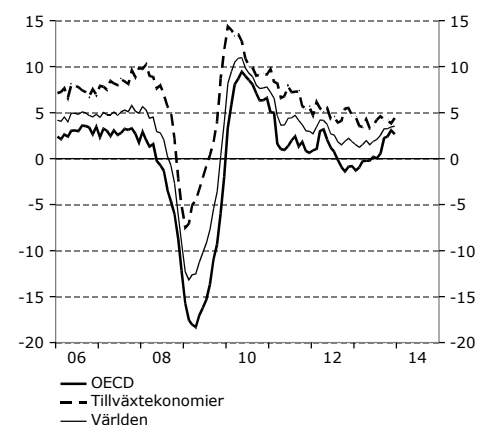
Standardiserade avvikelser från medelvärde, månadsvärden

Källor: Conference Board och Eurostat.

Diagram 40 Industriproduktion

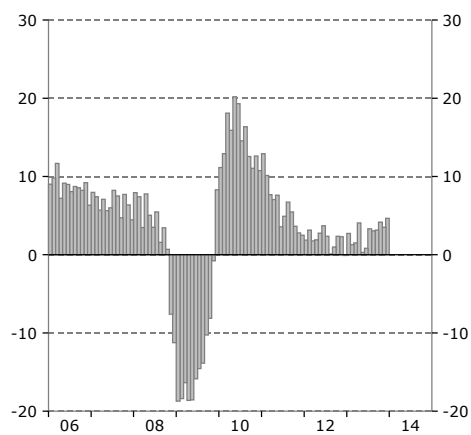
Årlig procentuell förändring, säsongrensade månadsvärden

Källa: CPB Netherlands Bureau for Economic Planning.

Diagram 41 Global varuhandel

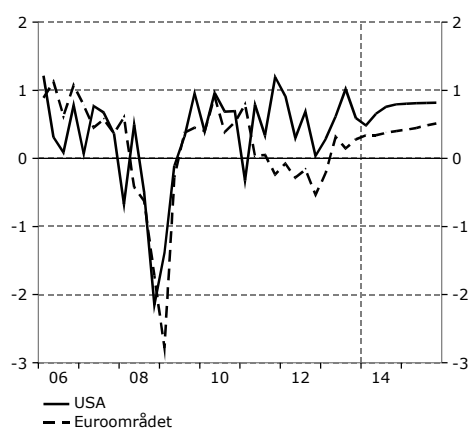
Årlig procentuell förändring, säsongrensade månadsvärden

Källa: CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

Diagram 42 BNP i USA och euroområdet

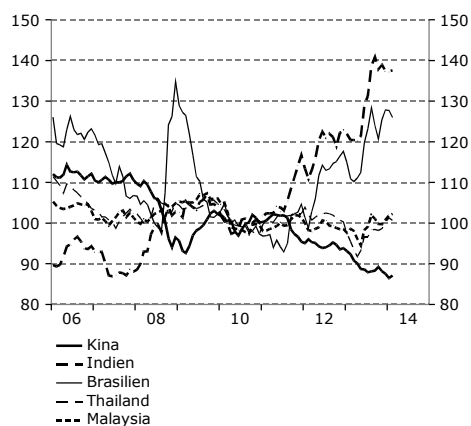
Procentuell förändring, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 43 Effektiv nominell växelkurs för valda länder

Index 2010=100, månadsvärden

Anm. Ett högre indexvärde motsvarar en svagare växelkurs.

Källa: Bank for International Settlements.

Tyskland. Tillväxten i samtliga av de fyra största medlemsländerna (Tyskland, Frankrike, Italien och Spanien) var emellertid positiv det fjärde kvartalet 2013. Det är första gången det händer på drygt två och ett halvt år. Utmaningarna är dock fortfarande stora, inte minst vad gäller fortsatta kostnadsanpassningar i de krisdrabbade länderna. En expansiv penningpolitik och en mindre stram finanspolitik än de närmast föregående åren bidrar till att tillväxten fortsätter att vara positiv och stiger något. Det är noterbart att BNP-nivån (mätt med fasta priser) i euroområdet det fjärde kvartalet i fjol fortfarande var 3 procent lägre än nivån det första kvartalet 2008. I USA hade BNP-nivån under samma period stigit med 7 procent.

Även i USA och Storbritannien driver en expansiv penningpolitik och en cyklisk uppgång i de fasta bruttoinvesteringarna på återhämtningen. Finanspolitikens inriktning i år och nästa år håller tillbaka tillväxten i mindre grad än 2012 och 2013 i många OECD-länder. Ett viktigt undantag är Japan där finanspolitiken väntas bli stramare de närmaste åren.

BLANDAD UTVECKLING I TILLVÄXTEKONOMIERNA

Förnyade kapitalutflöden och tillgångsprisfall skulle kunna få kännbara reala effekter i tillväxtekonomierna, vilket i värsta fall skulle kunna medföra stora spridningseffekter i den globala ekonomin. Det finns dock tecken på att aktörer på de finansiella marknaderna i lägre grad än tidigare betraktar tillväxtekonomierna som en homogen grupp och i högre grad tar hänsyn till land-specifika faktorer.¹⁴ Turbulensen på de finansiella marknaderna under senare tid har inneburit att växelkurser har fallit markant i länder som kan anses vara utsatta (vanligtvis länder med stora underskott i bytesbalansen, stor kortfristig utlandsupplåning och hög inflation, se Diagram 43). Bedömningen är att det även framöver kommer att förekomma perioder när länder med stora obalanser drabbas av häftiga prisrörelser på finansiella tillgångar, men att övriga tillväxtekonomier kommer att vara så pass motståndskraftiga att det inte får några större reala effekter. För tillväxtekonomierna som helhet väntas BNP-tillväxten öka något och uppgå till drygt 5 procent både i år och nästa år.

Uppgången i OECD-länderna blir lite tydligare och sammantaget ökar den globala BNP-tillväxten från ca 3 procent 2013 till omkring 4 procent per år 2014 och 2015 (se Tabell 13).

SVAGT PRISTRICK GER FORTSATT EXPANSIV PENNINGPOLITIK

Ekonomierna i OECD håller på att återhämta sig, men det globala resursutnyttjandet är fortfarande lågt. Detta har haft en dämpande effekt på de globala råvarupriserna, även om utbudsrelaterade orsaker som vanligt har bidragit till utvecklingen (se Diagram 44). Inte minst livsmedelspriserna har utvecklats svagt

¹⁴ Se *Monetary Policy Report*, The Federal Reserve, 11 februari 2014, sid. 16.

det senaste dryga året. Den relativt kraftiga uppgång som har skett de allra senaste veckorna bedöms vara av tillfällig karaktär. Men även prisutvecklingen på råolja har varit dämpad, en tendens som väntas fortsätta de närmaste åren (se Tabell 12). Råvaruprisutvecklingen har vid sidan av det låga resursutnyttjandet bidragit till låg inflation i framför allt OECD-länderna (se Diagram 45). Det gäller inte minst i euroområdet där inflationen mätt med HIKP uppgick till 0,8 procent i januari. Det var den fjärde månaden i rad som inflationen var under 1 procent.

Det är svårt att skönja något inflationstryck i närtid och det finns fortfarande banker och andra finansiella aktörer som riskerar att få problem om deras finansieringskostnader märkbart skulle stiga. Därmed kommer de flesta viktiga centralbanker att fortsätta att bedriva en mycket expansiv penningpolitik de närmaste åren. Federal Reserve bedöms börja höja sin styrränta i slutet av 2015 och det dröjer ytterligare knappt ett år innan den europeiska centralbanken (ECB) följer efter (se Diagram 46). Federal Reserve väntas fortsätta att trappa ner sina tillgångsköp för att i slutet av 2014 ha avslutat dem helt.

Tabell 12 Oljepris

Dollar per amerikanskt fat, årsgenomsnitt

	2013	2014	2015
Råolja (Brent)	109	107	105

Anm. Ett amerikanskt fat är knappt 159 liter. Brent avser olja utvunnen i Nordsjön.

Källor: Intercontinental Exchange och Konjunkturinstitutet.

INGA STORA FÖRÄNDRINGAR I RISKBILDEN

Att den pågående återhämtningen sker efter en finans- och skuldskris innebär att riskbilden med avseende på huvudscenariot är relativt omfattande och svåröverskådlig. De huvudsakliga riskerna bedöms dock vara desamma som nu föreläggat ett bra tag och som också beskrivits i de senaste utgåvorna av Konjunkturläget.

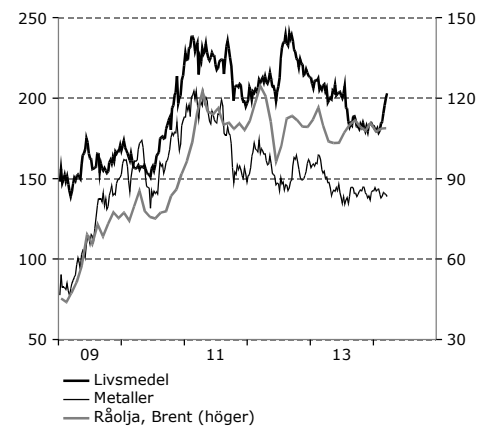
I euroområdet kvarstår sparandeobalanser och strukturella problem och riskerna för en förnyad skuldskris kvarstår. Kostnadsanpassningar i krisländerna försvåras av den svaga prisutvecklingen i valutaunionen som helhet. Det är också oklart hur stora problemen i banksektorn är och det finns fortfarande en risk att kreditgivningen stramas åt markant.

Lånetillväxten i Kina har varit hög de senaste åren, samtidigt som det är mycket svårt att bedöma tillståndet i den kinesiska finanssektorn. Det kan inte uteslutas att förluster hos en eller ett par finansiella institut skulle få allvarliga spridningseffekter. I bakgrunden finns hotet om en abrupt korrigerande av den mycket höga investeringsnivån, se fördjupningen ”Ombalansering i Kina” i Konjunkturläget, december 2013.

I Japan finns risken att den stora offentliga skulden utlöser en skuld- och valutakris. Riskerna förknippade med avvecklandet av okonventionell penningpolitik i ett antal länder med USA i spet-

Diagram 44 Råvarupriser

Index 2005=100 respektive dollar per fat, veckovärden

Källor: Economist och Macrobond.

Diagram 45 Konsumentpriser i OECD

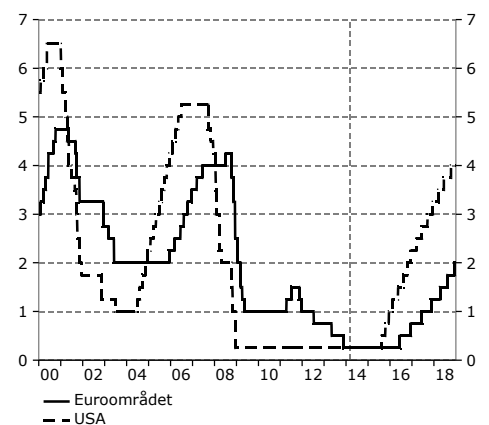
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källa: OECD.

Diagram 46 Styrräntor

Procent, dagsvärden

Källor: ECB, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

sen kvarstår också, något som turbulensen i tillväxtekonomierna i januari påminde om.

De ekonomiska effekterna av krisen i Ukraina är i skrivande stund mycket svåra att bedöma. Risken finns att en eskalering av den politiska och militära konflikten medför stora effekter både på de finansiella marknaderna och handelströmmarna. Det senare skulle exempelvis kunna medföra markant stigande energipriser, vilket i sin tur skulle få effekter på den globala ekonomin.

Utvecklingen kan också komma att bli starkare än väntat. Exempelvis har investeringarna hållits tillbaka under en längre tid och investeringsuppgången kan bli brantare än den som finns i prognosen. I ett sådant scenario skulle även världshandeln öka snabbare än väntat.

Tabell 13 BNP och KPI i världen

Procent av köpkraftsjusterad global BNP-tillväxt respektive procentuell förändring

	Vikt	BNP ¹			KPI ²		
	2012	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Världen	100	3,0	3,7	4,0	3,8	3,7	3,6
OECD	53,2	1,3	2,2	2,6	1,6	1,8	2,0
USA	19,5	1,9	2,7	3,2	1,5	1,7	2,1
Euroområdet	13,2	-0,4	1,2	1,7	1,4	0,9	1,2
Tyskland	3,8	0,5	1,8	2,2	1,6	1,3	1,7
Frankrike	2,7	0,3	1,1	1,5	1,0	1,0	1,1
Italien	2,2	-1,9	0,8	1,4	1,3	0,8	1,2
Spanien	1,7	-1,2	0,9	1,3	1,5	0,4	0,8
Finland	0,2	-1,4	0,7	1,5	2,2	1,6	1,7
Japan	5,5	1,5	1,2	1,2	0,4	2,5	1,8
Storbritannien	2,8	1,8	2,8	2,7	2,6	2,0	2,0
Kanada	1,8	2,0	2,4	2,4	0,9	1,6	1,9
Sverige	0,5	1,5	2,7	2,9	0,4	0,4	1,1
Norge	0,3	0,8	1,7	2,0	2,0	1,8	2,1
Danmark	0,3	0,4	1,3	1,8	0,5	1,2	1,7
Tillväxtekonomier ³	46,8	4,9	5,2	5,3			
Kina	14,7	7,7	7,5	7,2	2,6	2,9	3,0
Indien	5,7	4,5	5,1	6,0	10,9	8,9	7,5
Brasilien	2,8	2,3	2,2	2,8	6,2	5,8	5,3

¹ BNP-siffrorna avser den kalenderkorrigerade utvecklingen uttryckt i fasta priser. Aggregaten beräknas med hjälp av de köpkraftsjusterade vikter från IMF som redovisas i tabellen.

² KPI för EU-länder, inklusive Sverige, och Norge avser harmoniserade konsumentpriser (HIKP) med undantag för OECD-aggregatet som inkluderar enbart nationella KPI-serier. Aggregaten för EU och euroområdet är vägda med konsumtionsvikter från Eurostat, OECD-aggregatet med konsumtionsvikter från OECD och världsaggregatet med köpkraftsjusterade BNP-vikter från IMF. Länder med hyperinflation ingår ej.

³ Tillväxtekonomier definieras som länder utanför OECD.

Källor: IMF, OECD, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Euroområdet

STABILISERING MEN STORA SKILLNADER MELLAN LÄNDER

Sammantaget har den ekonomiska utvecklingen i euroområdet stabiliserats och BNP har växt de tre senaste kvartalerna (se Diagram 47). Fjärde kvartalet steg BNP preliminärt med 0,3 procent.

Indikatorer tyder på att konjunkturen fortsätter att förbättras framöver, men i en långsam takt. Inköpschefsindex steg något i februari jämfört med januari och indikerar en viss tillväxt. Inköpschefsindex för tillverkningsindustrin är fortfarande högre än för tjänstesektorn. Europeiska kommissionens förtroendeindikator, ESI, ligger något över ett historiskt genomsnitt i februari och har stigit oavbrutet sedan i maj 2013 (se Diagram 48).

Investeringarna har fallit de senaste åren och investeringarnas andel av BNP är nu historiskt låga 18 procent. Det är drygt 2 procentenheter lägre än genomsnittet sedan 1995. De fasta bruttoinvesteringarna har dock ökat de tre senaste kvartalerna. De närmaste åren förväntas investeringstillväxten öka ytterligare mot bakgrund av en minskad osäkerhet. Investeringsstillväxten stimuleras också av förbättrade kreditvillkor, ökad inhemsk och utländsk efterfrågan och ett behov att ersätta den föråldrade kapitalstocken.

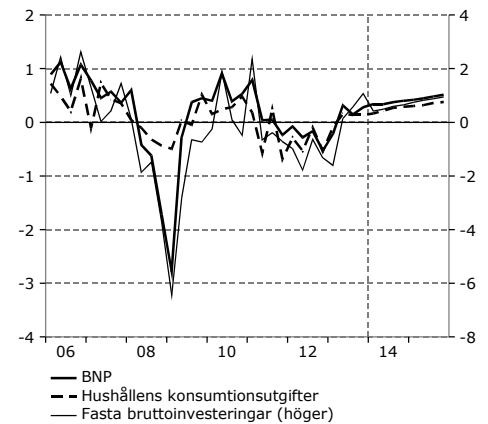
LÅNGSAM ÅTERHÄMTNING PÅ ARBETSMARKNADEN

Arbetslösheten i euroområdet är på en fortsatt hög nivå, men har slutat att öka. I februari uppgick den till 12 procent, vilket är nästan 5 procentenheter högre än i början av 2008. Arbetslösheten skiljer sig mycket åt mellan länderna i euroområdet. Mellan Tyskland och Spanien skiljer det exempelvis ungefär 20 procentenheter (se Diagram 49). År 2015 väntas arbetslösheten för euroområdet som helhet ha minskat något till 11,7 procent. Det förbättrade arbetsmarknadsläget bidrar till en gradvis återhämtning i hushållens konsumtion, en utveckling som underlättas av en mindre åtstramande finanspolitik. Sammantaget blir återhämtningen svag och BNP växer med 1,2 procent 2014 och 1,7 procent 2015.

De europeiska bankernas balansräkningar är fortfarande ansträngda vilket, särskilt i vissa länder, hämmar kreditgivningen och medför relativt strama kreditvillkor för hushåll och företag. Att döma av den senaste enkätundersökningen från ECB tycks dock kreditvillkoren ha stabiliserats och var i stort sett oförändrade det fjärde kvartalet 2013 (se Diagram 50). För att få en bättre uppfattning om bankernas samlade kapitalbehov avser ECB genomföra nya stresstester under 2014. För att komma till rätta med problemen i banksektorn fortskrider även arbetet med att upprätta en bankunion, men det är fortfarande inte helt klart hur en sådan kan komma att se ut.

Diagram 47 BNP och efterfrågan i euroområdet

Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 48 Europeiska kommissionens förtroendeindikator (ESI)

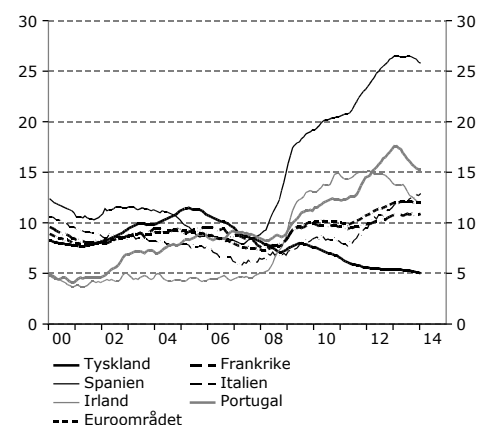
Index medelvärde=100, månadsvärden

Källa: Europeiska kommissionen.

Diagram 49 Arbetslöshet i valda länder

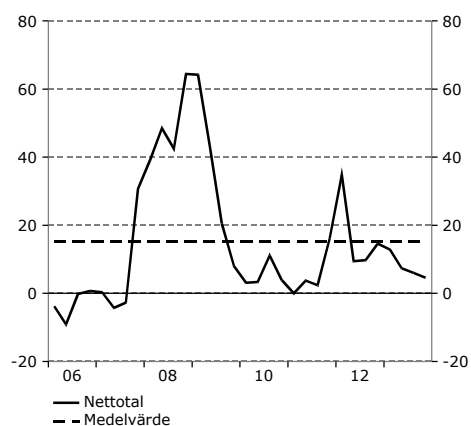
Procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Eurostat.

Diagram 50 Förändring av kreditvillkor i euroområdet

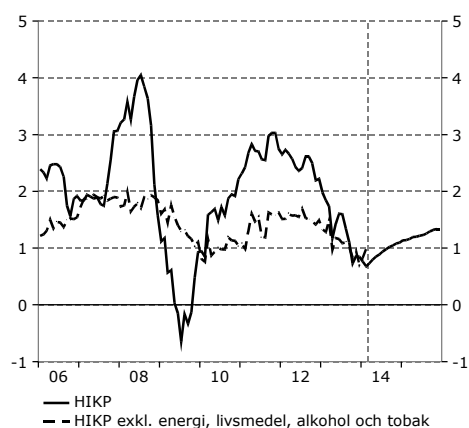
Nettotal, kvartalsvärden

Anm. Nettototalen avser differensen mellan den andel banktjänstemän som stramar åt kreditvillkoren och den andel som lättar på desamma. Källa: ECB.

Diagram 51 Konsumentpriser i euroområdet

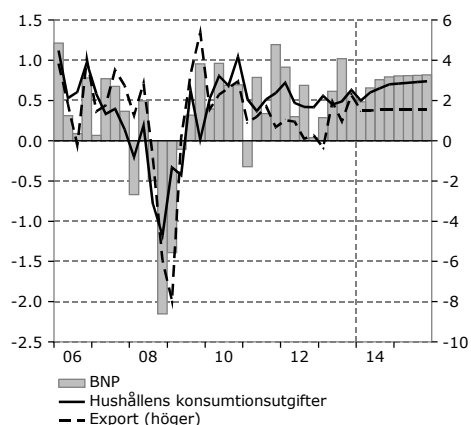
Årlig procentuell förändring, månadsvärden

Källor: Eurostat och Konjunkturinstitutet.

Diagram 52 BNP, hushållens konsumtion och export i USA

Procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och Konjunkturinstitutet.

INFLATION LÅNGT UNDER MÅLET

Fallande energi- och livsmedelspriser tillsammans med den låga aktiviteten i ekonomin och en starkare växelkurs har bidragit till en lägre inflation sedan sommaren 2013 (se Diagram 51).

I februari var inflationen 0,7 procent vilket är långt under ECB:s mål om en inflation under men nära 2 procent. Även kärninflationen, mätt som HIKP exklusive energi, livsmedel, alkohol och tobak, är låg och var 1,0 procent i februari. Nedgången i inflationen har skett i unionens alla länder, men är tydligast i de statsfinansiellt svagare länderna. I Grekland och Portugal föll priserna i februari medan ökningstakten endast var 0,1 procent i Irland och Spanien. Den italienska inflationen var 0,4 procent i februari. Den låga inflationen i dessa länder avspeglar en kostnadsanpassning som krävs för att dessa länder ska stärka sin konkurrenskraft. Det fortsatt låga resursutnyttjandet framöver gör att inflationen förväntas vara låg även de närmaste åren (se Tabell 14).

Den svaga prisutvecklingen och det låga resursutnyttjandet i ekonomin gör att ECB bedöms avvakta till våren 2016 med att höja styrräntan. Sannolikheten är samtidigt hög för att ytterligare penningpolitiska stimulansåtgärder av något slag genomförs.

Tabell 14 Valda indikatorer för euroområdet¹

Miljarder euro, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Hushållens konsumtionsutgifter	5 361	-1,4	-0,5	0,7	1,2
Offentliga konsumtionsutgifter	2 012	-0,6	0,3	0,4	0,6
Fasta bruttoinvesteringar	1 712	-3,8	-2,7	2,4	3,0
Lagerinvesteringar ²	7	-0,7	-0,1	-0,2	0,0
Export	4 226	2,6	1,2	3,8	4,6
Import	3 982	-0,9	0,1	3,4	4,4
BNP	9 336	-0,6	-0,4	1,2	1,7
HIKP ³		2,5	1,4	0,9	1,2
Arbetslöshet ⁴		11,4	12,0	12,0	11,7
Styrränta ^{5,6}		0,75	0,25	0,25	0,25
Tioårig statsobligationsränta ⁷		1,6	1,6	1,9	2,4
Dollar/euro		1,29	1,33	1,35	1,31

¹ Avser Euro12, vilket utgör drygt 98 procent av totala euroområdet. ² Miljarder euro respektive bidrag till BNP-tillväxten. ³ Procentuell förändring. ⁴ Procent av arbetskraften. ⁵ Vid slutet av året. ⁶ Refiränta. ⁷ Avser Tyskland.

Källor: ECB, Eurostat och Konjunkturinstitutet.

USA**TILLFÄLLIGT DÄMPAD TILLVÄXT I BÖRJAN AV 2014**

Det fjärde kvartalet växte den amerikanska ekonomin med 0,6 procent. Tillväxten förklarades framför allt av ökning i hushållens konsumtion och exporten (se Diagram 52). Däremot sjönk den offentliga konsumtionen och bostadsinvesteringarna

markant. För helåret 2013 växte BNP med 1,9 procent, vilket är i linje med den potentiella tillväxttakten.

Under inledningen av 2014 tyder konjunkturindikatorer på en något dämpad tillväxt. En viss del av detta förklaras av det kalla vädret. Inköpschefsindex för tjänstesektorn föll i februari (se Diagram 53). Indexet för tillverkningsindustrin återhämtade sig dock något i februari efter den kraftiga nedgången i januari. Där- emot sjönk konsumenternas tillförsikt marginellt i februari efter att ha ökat två månader i rad. Nivån är dock något högre än genomsnittet för 2013.

Utvecklingen på bostadsmarknaden har dämpats den senaste tiden (se Diagram 54). Sedan årsskiftet har antalet påbörjade husbyggen minskat samtidigt som husmarknadsindexet var på en fortsatt låg nivå i mars efter det markanta fallet i februari. Den svaga utvecklingen har till stor del varit väderrelaterad. Bostadsbygget förväntas vända upp det andra kvartalet 2014.

ARBETSMARKNADEN STÄRKS GRADVIS 2014

Efter två månader med svag utveckling på arbetsmarknaden, ökade antalet sysselsatta med 175 000 personer i februari, vilket bara är något lägre än 2013 års månatliga medelvärde på 194 000. Arbetslösheten har minskat med 1 procentenhet det senaste året till 6,7 procent i februari. Samtidigt var sysselsättningsgraden i stort sett oförändrad och den lägre arbetslösheten beror alltså till stor del på att många har lämnat arbetskraften. Att arbetskraftsdeltagandet har minskat med knappt 2 procentenheter sedan 2010 (se Diagram 55) förklaras delvis av strukturella faktorer, men i takt med att konjunktureren stärks väntas arbetskraftsdeltagandet gradvis att stiga. Det innebär att nedgången i arbetslösheten framöver blir relativt liten i förhållande till ökningen i sysselsättningen.

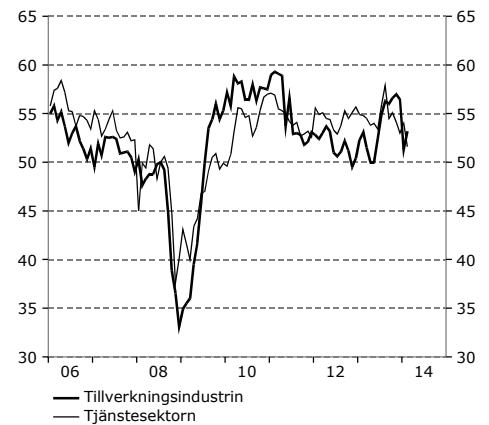
Osäkerheten kring finanspolitikens utformning har minskat sedan kongressen nådde en överenskommelse om en budget för 2014 och en höjning av skuldtaket. Finanspolitiken fortsätter att vara åtstramande 2014, men i mindre utsträckning än året innan. Enligt Congressional Budget Office (CBO) väntas det federala budgetunderskottet minska från drygt 4 procent av BNP 2013 till 3 procent 2014.

FORTSATT DÄMPAD INFLATION OCH PÅBÖRJAD AVTRAPPNING AV DE KVANTITATIVA LÄTTNADERNA

Den underliggande inflationen mätt med KPI exklusive energi och livsmedel har legat kring 1,7 procent det senaste halvåret (se Diagram 56). Till följd av de volatila energipriserna, föll inflationen mätt med KPI till 1,1 procent i februari efter att ha stigit två månader i rad. Enligt den amerikanska centralbankens huvudsakliga mått på inflationen, konsumtionsdeflatorn, ökade priserna med 1,2 procent i januari. I ljuset av den allmänna förbättringen på arbetsmarknaden och förväntningar om ett succes- sivist stigande inflationstryck beslutade Federal Reserve att inleda

Diagram 53 Inköpschefsindex i USA

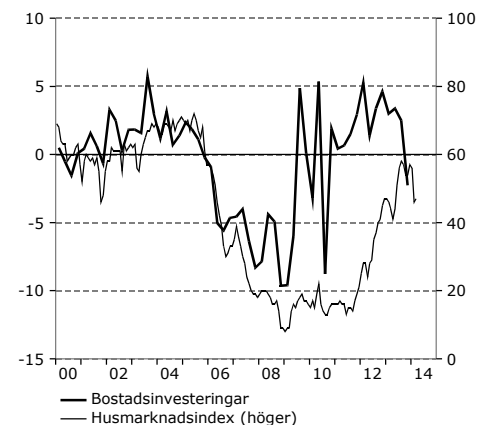
Diffusionsindex, månadsvärden

Anm. Ett värde större än 50 indikerar tillväxt.
Källa: Institute for Supply Management.

Diagram 54 Bostadsinvesteringar och husmarknadsindex i USA

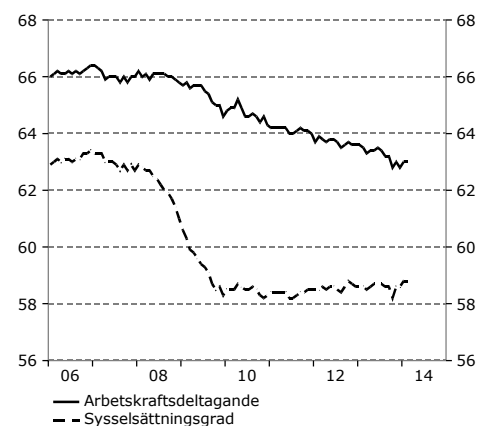
Procentuell förändring respektive diffusionsindex, säsongsrensade kvartals- respektive månadsvärden

Källor: Bureau of Economic Analysis och National Association of Home Builders.

Diagram 55 Arbetskraftsdeltagande och sysselsättningsgrad i USA

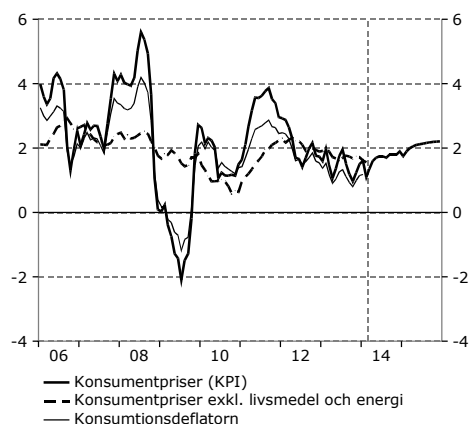
Procent av befolkningen 16 år och äldre, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Bureau of Labor Statistics.

Diagram 56 Inflation i USA

Årlig procentuell förändring, månadsvärden

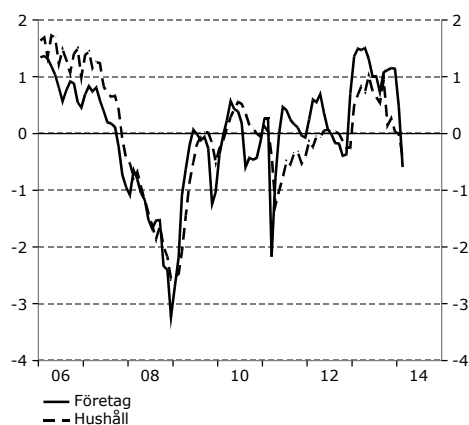
Källor: Bureau of Labor Statistics och Bureau of Economic Analysis.

Diagram 57 Effektiv nominell växelkurs för yenen

Index 2010=100, månadsvärden

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare yen.
Källa: Bank for International Settlements.**Diagram 58 Konfidensindikator för företag och hushåll i Japan**

Standardiserade avvikelser från medelvärde, månadsvärden

Källa: Cabinet Office.

en gradvis minskning av sina tillgångsköp i januari.

I Konjunkturinstitutets prognos upphör nedtrappningen av de kvantitativa lättnaderna i slutet av 2014. Federal Reserve avvaktar därefter ytterligare en tid innan styrräntan börjar höjas det tredje kvartalet 2015.

Tabell 15 Valda indikatorer för USA

Miljarder dollar, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Hushållens konsumtionsutgifter	11 150	2,2	2,0	2,3	2,8
Offentliga konsumtionsutgifter	2 548	-0,2	-2,0	-0,8	0,1
Fasta bruttoinvesteringar	3 028	5,6	3,0	5,5	7,0
Lagerinvesteringar ¹	66	0,2	0,2	0,0	0,0
Export	2 196	3,5	2,7	6,6	6,3
Import	2 743	2,2	1,4	4,4	5,9
BNP	16 245	2,8	1,9	2,7	3,2
KPI ²		2,1	1,5	1,7	2,1
Arbetslöshet ³		8,1	7,4	6,5	6,3
Styrränta ^{4,5}		0,25	0,25	0,25	1,00
Tioårig statsobligationsränta		1,8	2,3	3,0	3,5
Dollar/euro		1,29	1,33	1,35	1,31

¹ Miljarder dollar respektive bidrag till BNP-tillväxten. ² Procentuell förändring.
³ Procent av arbetskraften. ⁴ Vid slutet av året. ⁵ Federal Funds target rate.

Källor: Bureau of Economic Analysis, Bureau of Labor Statistics, Federal Reserve och Konjunkturinstitutet.

Japan

SVAG AVSLUTNING 2013 FÖLJS AV ETT STARKARE FÖRSTA KVARTAL 2014

I Japan steg BNP med 0,2 procent det fjärde kvartalet 2013. Det var framför allt investeringarna som ökade. Liksom det tredje kvartalet 2013 drogs dock BNP-tillväxten ner av svag export, medan importen steg rejält.

Regeringens nya expansiva penningpolitik som inleddes under 2013 har bidragit till en försvagning av yenen med ca 20 procent under 2013 (se Diagram 57). Detta har dock inte ännu haft märkbart positiva effekter på exporttillväxten. En förklaring till den svaga exporttillväxten kan vara att japanska företag valt att förlägga produktion i andra länder. Den relativt höga importtillväxten beror bland annat på en hög import av fossila bränslen eftersom den egna kärnkraftsproduktionen efter tsunamin 2011 har upphört.

BNP-tillväxten stärks det första kvartalet i år, främst till följd av att hushållen tidigarelägger konsumtion inför en momshöjning från 5 procent till 8 procent den 1 april. En ökning i industriproduktionen och detaljhandelsomsättningen i januari pekar också på en högre BNP-tillväxt. Det andra kvartalet bidrar momshöjningen till att dämpa konsumtionen markant och BNP faller jämfört med det första kvartalet. Sjunkande förtroende hos

konsumenterna och i vissa undersökningar om företagens tillförsikt ger stöd för en sådan utveckling (se Diagram 58).

EXPANSIV PENNINGPOLITIK OCH GLOBAL ÅTERHÄMTNING GYNNAR TILLVÄXTEN

Målet med den expansiva penningpolitiken är att uppnå en inflation på 2 procent. Den japanska centralbanken försöker åstadkomma detta genom kraftfulla kvantitativa lättnader, främst med omfattande köp av statsobligationer. Den expansiva politiken har bidragit till den nämnda försvagningen av yenen, vilket har drivit upp importpriserna och medverkat till att inflationen har stigit. Momshöjningen 1 april i år och en förväntad momshöjning 1 oktober 2015 från 8 procent till 10 procent bidrar också till att inflationen ökar framöver. Sammantaget stiger inflationen från ca 0,4 procent 2013 till ca 2,0 procent 2014 och 2015 (se Diagram 60). Centralbanken väntas fortsätta att hålla styrrentan nära noll 2014 och 2015 för att inflationsmålet på 2 procent ska uppnås.

Momshöjningarna är delvis avsedda att finansiera stigande utgifter inom socialförsäkringssektorn. För att motverka alltför stora negativa effekter på efterfrågan har regeringen infört stimulansåtgärder för budgetåret 2014/2015 som uppgår till ca 1 procent av BNP. Dessutom satsar regeringen på fortsatta offentliga investeringar. Genom de ökade inkomsterna från främst momshöjningen blir finanspolitiken ändå stramare framöver. Det konjunkturjusterade sparandet i den offentliga sektorn minskar enligt OECD:s prognoser från ca 10 procent av BNP 2013 till ca 7 procent 2015.

Framöver väntas en återhämtning i den internationella konjunkturen och en fortsatt svag yen leda till att exporttillväxten stiger. Det bidrar till att näringslivets investeringar ökar snabbare. Nedgången i arbetslösheten väntas fortsätta (se Diagram 59) och lönerna stiger snabbare, men de kommande momshöjningarna innebär att konsumtionstillväxten ändå blir svag. Sammanfattningsvis dämpas BNP-tillväxten till 1,2 procent per år 2014 och 2015 (se Diagram 60).

Tillväxtekonomier

KINAS BNP-TILLVÄXT SAKTAR IN

BNP-tillväxten i Kina dämpades det fjärde kvartalet 2013 till 7,7 procent från 7,8 procent det tredje kvartalet jämfört med motsvarande respektive kvartal 2012. Både investeringarna och konsumtionen ökade i ungefär samma takt som det tredje kvartalet, medan exporten ökade snabbare. Ett fallande förtroende hos företag och konsumenter tyder på att tillväxten dämpas framöver (se Diagram 61).

Diagram 59 Arbetslöshet i Japan

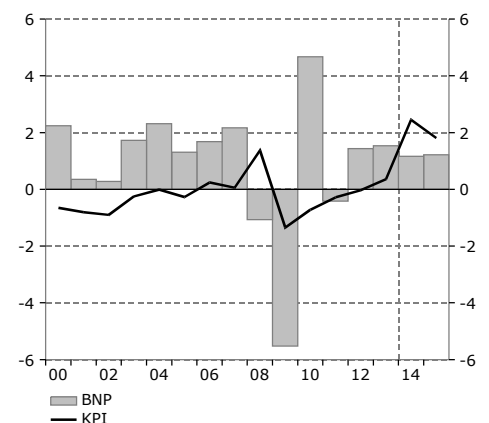
Procent av arbetskraften, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Official Statistics of Japan.

Diagram 60 BNP och konsumentpriser i Japan

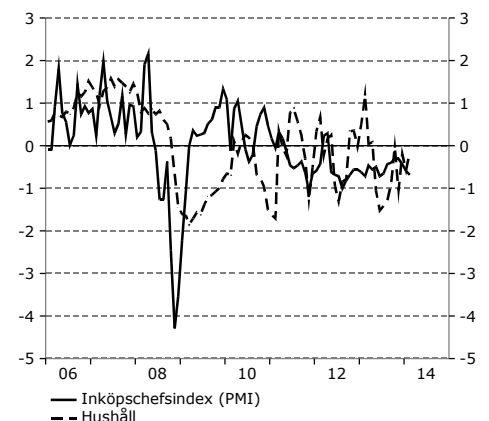
Procentuell förändring

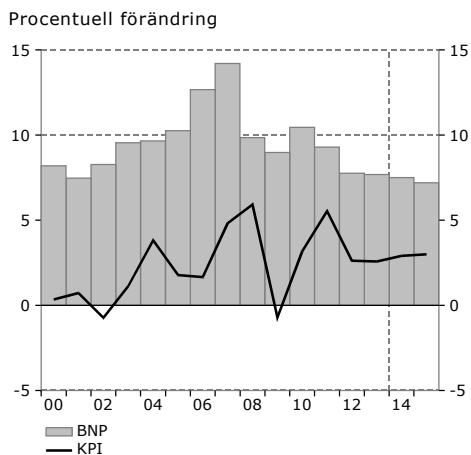
Källor: Economic and Social Research Institute, Ministry of Internal Affairs and Communications och Konjunkturinstitutet.

Diagram 61 Konfidensindikatorer för företag och hushåll i Kina

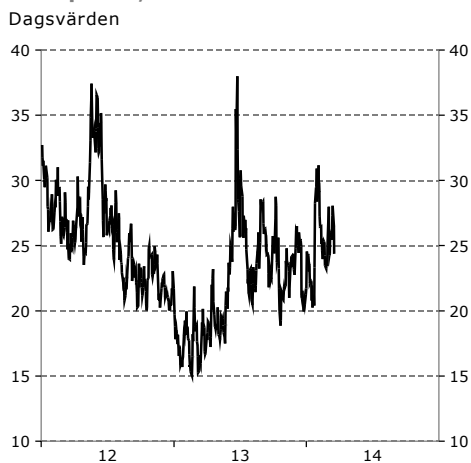
Standardiserade avvikelser från medelvärde, månadsvärden

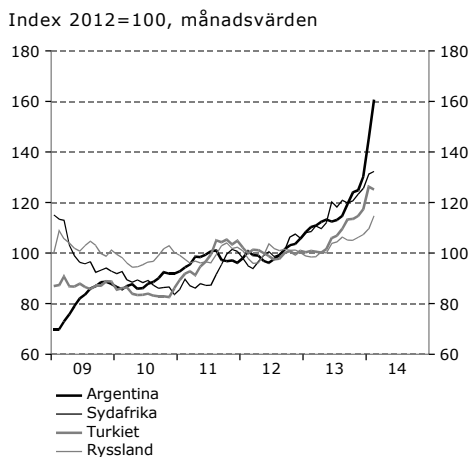
Källa: China Federation of Logistics & Purchasing.

Diagram 62 BNP och konsumentpriser i Kina

Källor: IMF, National Bureau of Statistics of China och Konjunkturinstitutet.

Diagram 63 Volatilitetsindex, aktiepriser, tillväxtekonomier

Källa: Macrobond.

Diagram 64 Effektiv nominell växelkurs i valda länder

Anm. Ett högre indexvärde motsvarar en svagare växelkurs.

Källa: Bank for International Settlements.

En långsammare tillväxt följer också regeringens politiska riktlinjer som bland annat innebär en omprioritering från investeringsdriven hög tillväxt till en konsumtionsdriven, och därmed mer hållbar, utveckling. Regeringen vill därigenom minska problem med miljöföroreningar, överkapacitet i vissa sektorer samt motverka en uppbyggnad av osäkra fordringar i banker och svaga finanser i kommuner. Dessutom vill regeringen hålla nere prisökningstakten på fastigheter för att minska risken att en fastighetsbubbla blåses upp.

Som ett led i regeringens politik har kredittillväxten stramats åt. Dessutom har strukturella reformer lanserats inom ett flertal områden med syfte att övergå till en mer marknadsanpassad ekonomi för att på sikt förbättra resursallokeringen. Bland annat prövas en liberalisering av finanssektorn och handeln i Shanghai genom att en frihandelszon öppnades där under hösten 2013. Framöver väntas regeringen även genomföra reformer inom skatte- och välfärdsystemen.

En fortsatt stram kreditmarknad bidrar till att investeringstillväxten mattas av framöver. Därmed avtar BNP-tillväxten från 7,5 procent 2014 till strax över 7 procent 2015 (se Diagram 62). Hushållskonsumtionen stärks emellertid något av en stark real-löneutveckling och förbättringar inom välfärdssystemen. Även exporten stiger lite snabbare till följd av den globala konjunkturåterhämtningen.

Inflationen har dämpats de senaste månaderna, vilket främst beror på en långsammare ökning i livsmedelspriserna. I februari låg inflationen på 2,0 procent. En ökad konsumtionsefterfrågan framöver medverkar till att inflationen stiger till ca 3 procent både 2014 och 2015.

FINANSIELL TURBULENS I FLERA TILLVÄXTEKONOMIER

Efter att den amerikanska centralbanken i december inledde nedtrappningen av de kvantitativa lättnaderna drabbades vissa tillväxtekonomier av ökad finansiell oro (se Diagram 63). Framför allt har länder med stora bytesbalansunderskott och en hög offentlig skuldsättning drabbats. Den finansiella oron dämpades under delar av februari, men har sedan ökat till följd av krisen i Ukraina. Turbulensen har drivit fram räntehöjningar i en rad tillväxtekonomier, till exempel i Turkiet, Sydafrika, Argentina och Ryssland.

Turkiets centralbank höjde i januari styrräntan i ett steg från 4,5 till 10 procent för att motverka försvagningen av den turkiska liran. Samtidigt höjde centralbanken i Sydafrika styrräntan efter att växelkursen nått den lägsta nivån mot dollarn på fem år. I Argentina sänktes avgiften som betalas för dollarköp och centralbanken upphörde med att stödköpa den egna valutan, vilket resulterade i att peson försvagades avsevärt (se Diagram 64). I Ryssland har börsen fallit sedan januari och rubeln försvagats i takt med att krisen i Ukraina förvärrats. Centralbanken höjde i början av mars styrräntan med 1,5 procentenheter för att

stötta valutan. Trots det försvagades rubeln när utländska och ryska investerare flyttade kapital utomlands. Försvagningen beror sannolikt delvis på en oro för vad ekonomiska sanktioner kommer innebära för Ryssland i ett läge då ekonomin redan är svag.

DÄMPAD TILLVÄXT I BRASILIEN OCH INDIEN

Även Brasilien har drabbats av kapitalutflöden med fallande börs och försvagad valuta som följd (se Diagram 65). Även om den finansiella turbulensen dämpats bedöms den penningpolitiska normaliseringen i USA leda till en viss fortsatt finansiell oro i Brasilien.¹⁵ Styrrentan har höjts med sammanlagt 0,75 procentenheter till 10,75 procent under januari. Den försvagade valutan, i kombination med att inflationen ligger i den övre delen av toleransintervallet kring inflationsmålet på 4,5 procent, har lett till förväntningar om en mer åtstramande penningpolitik trots att tillväxten är på en historiskt sett ganska låg nivå (se Diagram 66). Det finns dessutom tecken på att låg produktivitetstillväxt, låga investeringar och dåligt fungerande infrastruktur medfört en trendmässigt försvagad tillväxt.

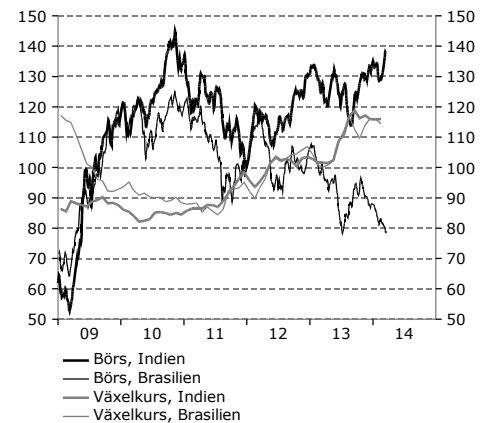
BNP i Brasilien bedöms öka med drygt 2 procent 2014. I takt med att tillväxten i världsekonomin återhämtar sig ökar BNP snabbare 2015. Inflationen förväntas bli ca 6 procent 2014, men den åtstramande penningpolitiken bidrar till att inflationen där efter blir lägre.

Indien har varit relativt förskonad från den finansiella oron jämfört med många andra tillväxtekonominer. Börsen har stigit det senaste halvåret och rupien har varit stabil (se Diagram 65). En bidragande faktor är sannolikt ett ökat förtroende för penningpolitiken. Centralbanken har till exempel genomfört en rad höjningar av styrrentan under hösten för att bekämpa inflationen som fortfarande ligger på en historiskt hög nivå (se Diagram 67). Centralbanken väntas dessutom införa ett inflationsmål på 4 procent med ett toleransintervall på +/- 2 procent och centralbankschefen har förklarat att ökningstakten i KPI bör begränsas till 6 procent på två års sikt. Det indikerar att styrrentan kommer att ligga kvar runt 8 procent även framöver, trots att den historiskt svaga tillväxten motiverar en lägre styrrenta (se Diagram 67).

BNP i Indien förväntas öka med drygt 5 procent 2014 och ökar snabbare 2015 när tillväxten i världsekonomin blir starkare. Inflationen mätt med förändringen i konsumentprisindex bedöms bli ca 9 procent 2014. Den åtstramande penningpolitiken bidrar till att inflationen blir lägre 2015.

Diagram 65 Börs och effektiv nominell växelkurs i Indien och Brasilien

Index 2012-01-02=100, 5-dagars glidande medelvärde, dagsvärden respektive index 2012=100, månadsvärden

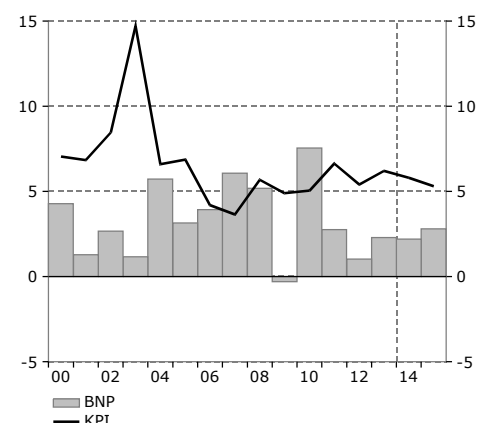

Anm. Ett högre indexvärde motsvarar en svagare växelkurs.

Källor: Bombay Stock Exchange 500, BM & FBOVESPA, Ibovespa och Bank for International Settlements.

Diagram 66 BNP och konsumentpriser i Brasilien

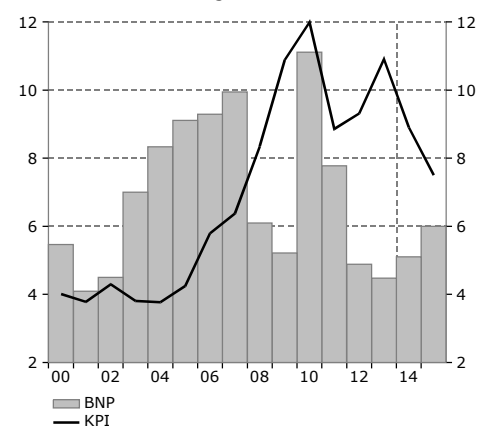
Procentuell förändring

Källor: IMF, Brazilian Institute of Geography and Statistics och Konjunkturinstitutet.

Diagram 67 BNP och konsumentpriser i Indien

Procentuell förändring

Källor: Indian Ministry of Statistics & Programme Implementation, OECD och Konjunkturinstitutet.

¹⁵ Enligt en nyligen genomförd studie av den amerikanska centralbanken är Brasilien en av de tillväxtmarknader som riskerar att drabbas mest av kapitalutflöden vid finansiell turbulens. Se *Monetary Policy Report*, The Federal Reserve, 11 februari 2014.

BNP och efterfrågan

BNP ökade med blygsamma 1,5 procent 2013. Tillväxten tog ordentlig fart det fjärde kvartalet men delar av den höga tillväxten berodde på tillfälliga faktorer. Efter ett relativt svagt första kvartal 2014 kommer BNP att öka snabbare under resterande delen av 2014 och 2015 till följd av en förbättrad omvärldskonjunktur.

ÖVERRASKANDE HÖG BNP-TILLVÄXT FJÄRDE KVARTALET 2013

Det fjärde kvartalet 2013 växte BNP med 1,7 procent (se Diagram 68) och BNP-tillväxten för året som helhet blev därmed 1,5 procent (se Tabell 16). Den höga tillväxten det sista kvartalet speglar delvis en starkare underliggande ekonomi, med bland annat en hög tillväxt i hushållens konsumtion (se Diagram 69); den var dock även ett resultat av tillfälliga faktorer. Lagren ökade något det fjärde kvartalet och bidrog därmed avsevärt till BNP-tillväxten.¹⁶ Den statliga konsumtionen var hög på grund av inköp av försvarsmateriel samt höga kostnader för migration och arbetsmarknadspolitiska program, något som inte indikerar en starkare konjunktur. Sammantaget innebär detta att även om konjunkturen kommer att förstärkas framöver så bör den höga tillväxten det fjärde kvartalet 2013 inte övertolkas.

SUCCESSIVT STARKARE TILLVÄXT 2014 OCH 2015

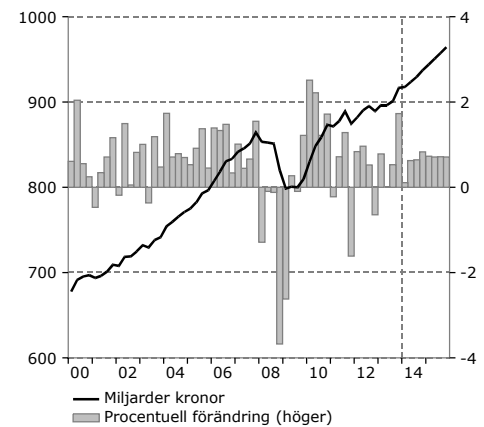
Efterfrågan utvecklas relativt starkt de närmaste kvartalen. Det beror bland annat på att tillväxten i exporten – som utvecklats svagt sedan slutet av 2012 – tar fart (se Diagram 70).

2014 inleds dock av ett kvartal med en låg BNP-tillväxt. Anledningen till detta är dels att lagerutvecklingen ger ett negativt bidrag till efterfrågetillväxten, dels att importen väntas växa starkare än normalt. Den starka importutvecklingen förklaras i viss mån av en kraftig ökning av råoljeimporten, vilken var låg såväl det tredje som fjärde kvartalet 2013 på grund av ett revisionsstopp under hösten vid Skandinavians största oljeraffinaderi i Lysekil.

I sin helhet är dock indikationerna tämligen tydliga på att den svenska konjunkturen förbättras. Bland annat har barometerindikatorn nått en nivå som normalt sett är förenlig med en BNP-tillväxt strax över ett historiskt medelvärde (se Diagram 71). I ljuset av en starkare omvärldskonjunktur tilltar tillväxten 2014 och 2015 och blir 2,6 respektive 3,2 procent.

Diagram 68 BNP

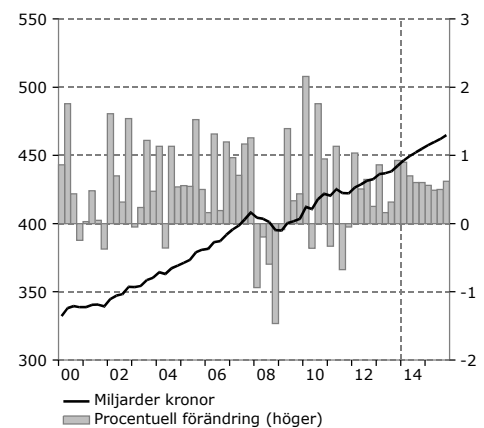
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 69 Hushållens konsumtion

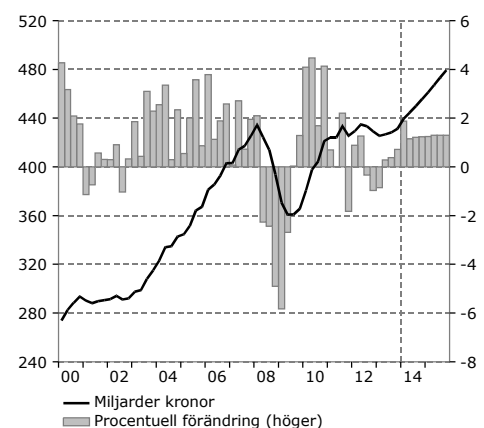
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 70 Export

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

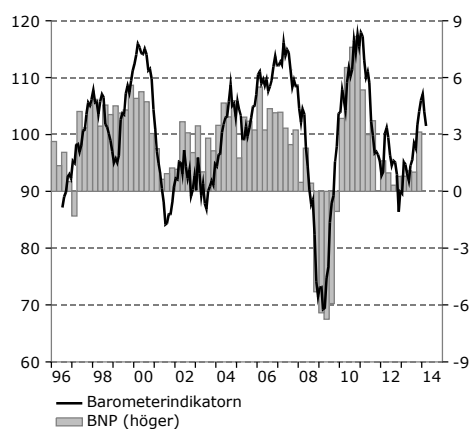

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁶ Se fördjupningen "Lager – en viktig kugge i ekonomin", *Konjunkturläget*, december 2009 för en förklaring av hur lagrens utveckling påverkar BNP-tillväxten.

Diagram 71 Barometerindikatorn och BNP-tillväxten

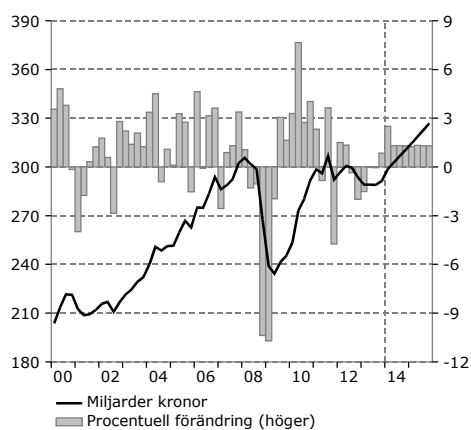
Index medelvärde=100, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring, kalenderkorrigerade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 72 Export av varor

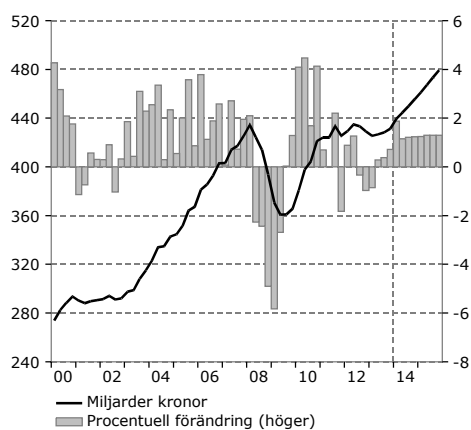
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 73 Export

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 16 Försörjningsbalans

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Hushållens konsumtionsutgifter	1 718	1,6	2,0	2,8	2,4
Offentliga konsumtionsutgifter	956	0,3	2,0	1,0	1,9
Fasta bruttoinvesteringar	674	3,3	-1,3	6,0	8,2
Slutlig inhemsk efterfrågan	3 348	1,6	1,3	2,9	3,4
Lagerinvesteringar ¹	-4	-1,2	0,2	0,3	-0,1
Total inhemsk efterfrågan	3 344	0,3	1,5	3,2	3,3
Export	1 722	0,7	-0,9	4,4	5,6
Total efterfrågan	5 066	0,5	0,7	3,6	4,1
Import	1 516	-0,6	-1,2	6,0	6,2
Nettoexport ¹	206	0,6	0,1	-0,4	0,0
BNP	3 550	0,9	1,5	2,6	3,2
BNP, kalenderkorrigerad		1,3	1,5	2,7	2,9
Bytesbalans ²	229	6,5	6,6	6,1	5,8
Real BNI per capita ³	382	0,1	0,7	1,5	1,9

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² I procent av BNP, löpande priser.

³ Tusentals kronor.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Export

EXPORTEN AV BÅDE VAROR OCH TJÄNSTER ÖKADE SISTA KVARTALET I FJOL

Efter fem kvartal i rad med mer eller mindre fallande export av varor ökade den med nära en procent fjärde kvartalet 2013 (se Diagram 72). Samtidigt fortsatte exporten av tjänster att öka, men i något långsammare takt än tidigare under året. För exporten totalt innebar detta en ökning med 0,7 procent jämfört med tredje kvartalet (se Diagram 73).

Ökningen fjärde kvartalet vilade tungt på en särskilt stark utveckling för exporten av teleprodukter och utländska medborgares konsumtion i Sverige (export av resevaluta). Exporten av teleprodukter ökade med drygt 13 procent medan utländska medborgares konsumtion i Sverige ökade med drygt 8 procent. Övrig export backade sammantaget med 0,4 procent.

TYDLIGARE TECKEN PÅ ATT EFTERFRÅGAN FRÅN OMVÄRLDEN VÄNT UPP

Mycket tyder dock på att en mer generell positiv utveckling är på gång. Osäkerheten om den globala konjunkturåterhämtningen har minskat även om utmaningarna är fortsatt stora. I de flesta av OECD-länderna har de enkätbaserade indikatorerna förbättrats. Framför allt är det investeringarna som väntas öka snabbare. Inte minst till följd av ett uppdämt behov av att ersätta en alltmer föråldrad kapitalstock. Kvarvarande obalanser kommer dock att begränsa tillväxtpotentialerna i många länder, vilket

kommer att bromsa den globala utvecklingen ett bra tag till (se kapitlet ”Internationell konjunkturutveckling”).

Företagen i Sverige tecknar en liknande bild i sina rapporter för fjärde kvartalet. Överlag görs bedömningen att efterfrågan från omvärlden inte längre försämras. Signalerna från Europa, dit lejonparten av den svenska exporten går, gör att företagen räknar med att efterfrågan växer endast långsamt i närtid. Utanför Europa har de positiva signalerna blivit mer tydliga, kanske främst från Nordamerika. Företagen uttrycker dock viss osäkerhet över utvecklingen i Asien, framför allt i Kina.

I Riksbankens senaste företagsundersökning förmedlar företagen en liknande syn på den närmaste tidens utveckling. Bilden är att en bredare konjunkturuppgång sannolikt dröjer fram till sommaren.

EN STARKARE EFTERFRÅGAN FRÅN UTLANDET BÖRJAR SKÖNJAS I KONJUNKTURBAROMETERN

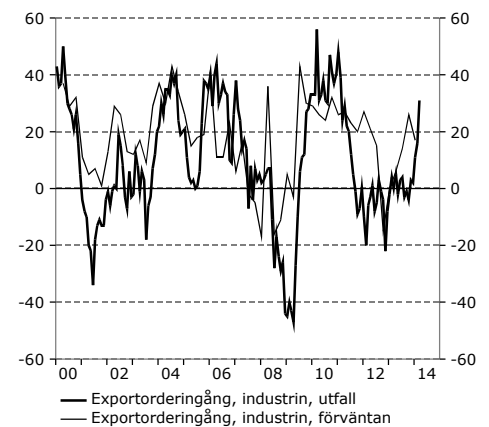
Redan för ett år sedan började industrin i Konjunkturbarometern rapportera om förväntningar om en snar ökning av efterfrågan från utlandet efter en lång period med fallande, eller i bästa fall stillastående, ordergång (se Diagram 74). Initialt kom dessa optimistiska förväntningar på skam även om ordergången för vissa branscher, som till exempel fordonstillverkare och sågverk, började ta fart. Nu tycks emellertid en mer generell och starkare orderutveckling ha realiserats (se Diagram 74). Företagens svar i Inköpschefsindex visar på en liknande utveckling. Trots den starkare ordergången anser dock företagen fortsatt att orderläget är svagare än normalt (se Diagram 75).

EXPORTFÖRETAGENS MARKNAD VÄXER SNABBARE I ÅR OCH NÄSTA ÅR

I linje med denna bild är prognosen att marknaden för de svenska exportörerna kommer att växa snabbare i år än den gjort de närmast föregående åren, men också att utvecklingen kommer att vara fortsatt återhållen (se Diagram 76). Totalt växer den svenska exportmarknaden med 4 procent i år och därefter med något över 5 procent 2015, vilket är en bit under den genomsnittliga tillväxten åren 1981–2012. Inom OECD-området, dit ca 80 procent av den svenska exporten går, växer marknaden med 3,4 procent i år och därefter med 4,5 procent nästa år.

Diagram 74 Exportordergång i industrin

Netttotal, säsongrensade månads- respektive kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 75 Industrins omdöme om exportorderstocken

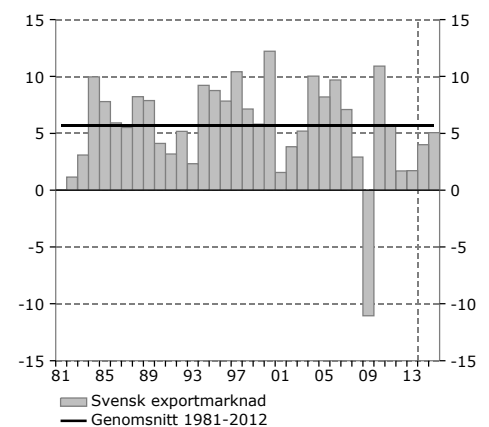
Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 76 Svensk exportmarknad

Procentuell förändring

Källor: OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Diagram 77 Export av varor

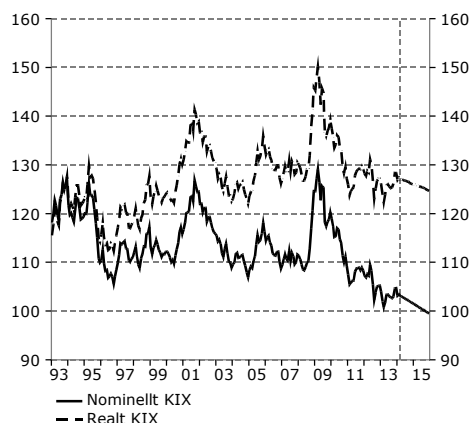
Miljarder kronor, fasta priser, säsongrensade månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 78 Kronans effektiva växelkurs – KIX

Index 1992-11-18=100, månadsvärden

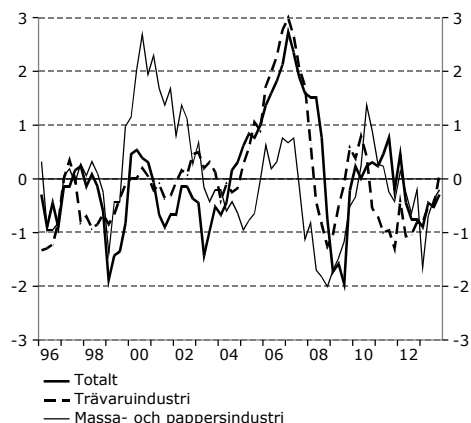

Anm. Ett högre index motsvarar en svagare krona.

Källor: Riksbanken och Konjunkturinstitutet.

Diagram 79 Industrins omdöme om lönsamheten

Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 17 Export

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Export av varor	1 187	-0,8	-2,8	5,1	5,7
Varav: Bearbetade varor	902	-4,4	-1,3	4,9	5,8
Råvaror	285	12,3	-7,5	5,9	5,4
Export av tjänster	536	4,4	3,2	3,0	5,2
Export	1 722	0,7	-0,9	4,4	5,6

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Till följd av delvis tillfälliga faktorer blir exportutvecklingen relativt stark det första kvartalet i år (se Diagram 77). Inte minst tar exporten av petroleumprodukter rejäl fart efter revisionsstoppet på oljeraffinaderiet i Lysekil. Därefter bedöms exporttillväxten åter falla tillbaka något för att sedan successivt stiga när efterfrågan växer allt snabbare (se Diagram 73).

I år ökar den svenska exporten med omkring 4,5 procent när exporten av råvaror ökar jämförelsevis starkt (se Tabell 17). År 2015 ökar exporten än snabbare när ökade investeringar i större utsträckning driver efterfrågan i omvärlden. Även exporten av tjänster bedöms ta mer fart, inte minst eftersom den växande världshandeln ökar efterfrågan på fraktjänster. Men inte heller nästa år ökar exporten särskilt starkt sett ur ett historiskt perspektiv. I genomsnitt ökade exporten med 5,7 procent 1994–2013.

NÄR KRONAN STÄRKES MINSKAR INTÄKTERNA

Under senare år har kronan stärkts gentemot övriga valutor (se Diagram 78). När kronan stärks blir exportörernas intäkter i svenska kronor mindre än annars, vilket innebär sämre lönsamhet. I Konjunkturbarometern svarar också industrin att lönsamheten är sämre än normalt, men inte särskilt mycket (se Diagram 79).

En starkare krona slår framför allt mot branscher som i relativt mindre grad importerar sina insatsvaror. Detta eftersom förbrukningskostnaderna sänks i mindre utsträckning i dessa branscher när kronan stärks. Trots detta anger såväl trävaruindustrin som massa- och pappersindustrin en likartad syn på lönsamhet som inom industrin i stort (se Diagram 79). För dagen tycks alltså företagen få täckning för sina rörliga kostnader, vilket bedöms innebära att valutakurserna inte nämnvärt hämmar exportvolymerna i närtid. Företagen kommer gradvis att utnyttja sin befintliga produktionsapparat effektivare när efterfrågan successivt förbättras. Den stigande produktiviteten bidrar till att öka lönsamheten något.

Kronan kommer dock att stärkas ytterligare framöver. En fråga blir då vilka investeringsbeslut som kommer att tas längre fram. Samtidigt kan konstateras att den reala växelkursen inte alls har stärkts i samma omfattning som den nominella växelkursen.

sen, vilket kan indikera att konkurrenssituationen för svenska företag inte är fullt så utsatt som den nominella växelkursen ger sken av (se Diagram 78).

Hushållens konsumtionsutgifter

KONSUMTIONSTILLVÄXTEN ÖKAR 2014 OCH 2015

Hushållens konsumtionsutgifter ökade med 0,9 procent det fjärde kvartalet 2013 efter två oväntat svaga kvartal i mitten av året (se Diagram 80). Därmed blev tillväxten 2,0 procent för helåret 2013, vilket är i linje med den genomsnittliga tillväxttakten sedan 1994.

NÅGOT DÄMPAD OPTIMISM

Hushållens konfidensindikator i Konjunkturbarometern har fallit under 2014 men ligger ändå på en nivå kring det historiska genomsnittet sedan 1996. Mikroindex för den egna ekonomin har minskat med 6 enheter sedan december i fjol medan Makroindex för synen på svensk ekonomi minskat med 4 enheter (se Diagram 81). Flera andra indikatorer pekar dock i en annan riktning, varför bedömningen för hushållens del är att nedgången är en tillfällig förändring i stämningläget.¹⁷

HUSHÅLLENS FÖRMÖGENHETER FORTSÄTTER ATT VÄXA

Inkomster och förmögenheter är viktigast för att förklara utvecklingen av hushållens totala konsumtionsutgifter och sparande. Därutöver har förändringar i befolkningens åldersstruktur och behovet av försiktighetsparande som buffert för framtida osäkerhet också en viss betydelse. Förändringar i inkomstfördelningen kan också påverka konsumtion och sparande. En utveckling mot ojämnare fördelning väntas öka sparandet eftersom rikare hushåll har en lägre marginell konsumtionsbenägenhet än hushåll med små resurser. Diagram 82 visar andelen av de totala inkomsterna som tillfaller individer i familjeenheter med de 10 procent högsta inkomsterna. Andelen har stigit påtagligt sedan 1980-talet.¹⁸ Detta är också en trend som pågått sedan 1980-talet i både Europa och USA och som kan ha påverkat jämviktsräntorna neråt, vilket i sin tur dämpat uppgången i sparandet. Inkomstfördelningen har inte förändrats särskilt mycket på senare år vilket då talar för ett fortsatt högt sparande.

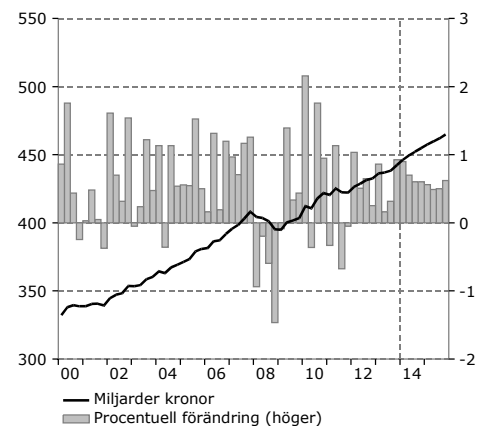
Räntan påverkar också avvägningen mellan konsumtion och sparande eftersom en högre realränta tenderar att öka sparandet. Bostadsräntorna har fallit sedan slutet av 2011 och väntas förbli

¹⁷ Konfidensindikatorerna i Hushållsbarometern är normaliserade så att medelvärdet är 100 under perioden från och med 1996.

¹⁸ Inkomstfördelningen i Sverige har blivit ojämnare sedan 1980. Se Björklund, Anders och Markus Jäntti, "Inkomstfördelningen i Sverige", SNS Valfärdsrapport, 2011.

Diagram 80 Hushållens konsumtion

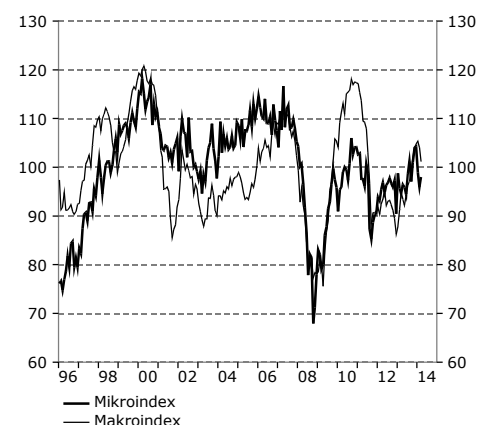
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 81 Hushållsbarometerns mikro- och makroindex

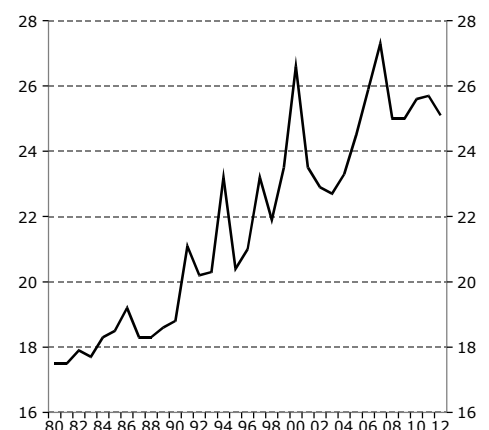
Index medelvärde=100, månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 82 Inkomstfördelning

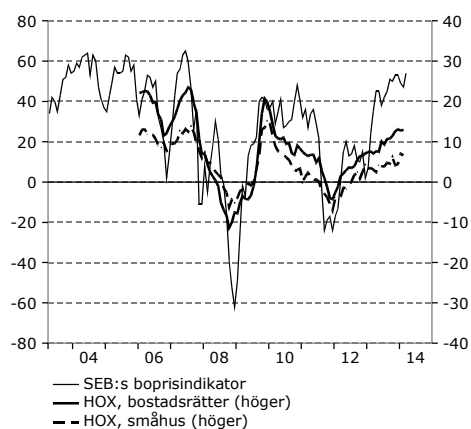
Andel av total disponibel inkomst som tillfaller de 10 procent rikaste, procent

Källa: SCB.

Diagram 83 Priser och prisförväntningar för bostäder

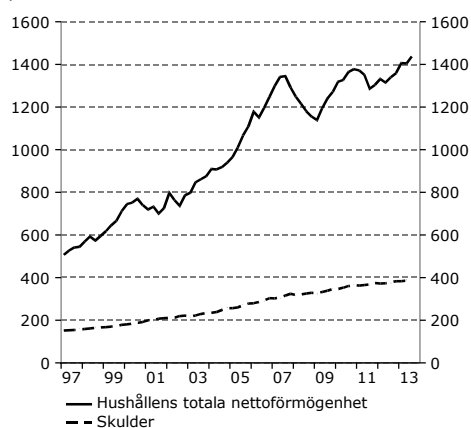
Nettototal, månadsvärden respektive årlig procentuell förändring

Källor: Valuegard, Demoskop, SEB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 84 Hushållens totala nettoförmögenhet och skulder

Tusental kronor per vuxen 15 år och äldre, fasta priser, kvartalsvärden

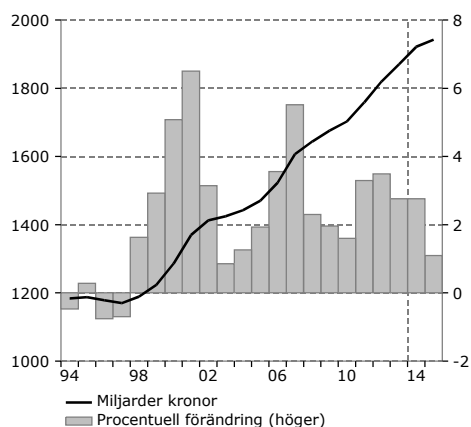

Anm. Bostadsförmögenhet och finansiell nettoförmögenhet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 85 Hushållens reala disponibla inkomst

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

mycket låga under 2014 för att sedan stiga marginellt 2015. Det bidrar till att konsumtionstillväxten är hög 2014 och något lägre 2015.

Aktiepriserna på Stockholmsbörsen har i mitten av mars stigit något sedan årsskiftet. Det ökar hushållens förmögenhet och visar på en viss framtidsoptimism. Aktiepriserna väntas stiga ytterligare framöver i takt med en förstärkt konjunktur och bidrar till att hushållens konsumtionsutgifter ökar starkt i år.

Hushållens förmögenheter i bostäder ökade 2013 och kommer att öka även 2014 och 2015. Hög efterfrågan på bostäder och stigande bostadspriser stimulerar också till ökade bostadsinvesteringar.

HOX prisindex för bostadsrätter och villor steg med 6 procent 2013, bostadsrätter med 10 procent och villor med 4 procent (se Diagram 83). Räknat från 2005 har bostadsrätterna stigit med 80 procent, dubbelt så mycket som villorna. SCB:s statistik i fastighetsprisindex visar på en liknande utveckling. Denna bild kompletteras av SEB:s boprisindikator som steg kraftigt under 2013. Indikatorn ligger i mars 2014 ca 24 enheter över sitt medelvärde sedan beräkningarna började 2003.

66 procent av hushållen trodde i mars att bostadspriserna stiger och 12 procent att de faller det kommande året (se Diagram 83). Tillgångspriserna får därmed en relativt stark utveckling de kommande två åren.

HUSHÅLLENS SKULDER VÄXER LÅNGSAMMARE

Hushållens skulder fortsätter att öka men sedan ett par år tillbaka i långsammare takt än tidigare. Skuldökningen speglar i hög grad prisökningarna på bostäder. En del av ökningen beror också på ökad befolkning. Ökningstakten för skulder per vuxen är nu 3–4 procent per år enligt SCB:s Finansräkenskaper (se Diagram 84). Som en jämförelse kan nämnas att hushållens disponibla inkomster per vuxen väntas öka med i genomsnitt 3,2 procent (i löpande pris) 2013–2015, varför den så kallade skuldkvoten kommer att öka marginellt de kommande åren.

Skulderna i förhållande till hushållens totala tillgångar är ca 25 procent, vilket är i linje med medelvärdet sedan 1996. Värdet på hushållens tillgångar har stigit, såväl bostadsförmögenhet som finansiella tillgångar. Sammantaget har det gjort att hushållens totala reala nettoförmögenhet, det vill säga bostadsförmögenhet plus finansiell bruttoförmögenhet minus skulder, har ökat men i relativt måttlig takt de senaste tre åren (se Diagram 84). Ökningen räknat per vuxen person väntas bli ca 6 procent 2013 men tillväxten avtar 2014 och 2015.

På ett aggregerat plan förefaller därför de svenska hushållens förmögenhetsställning vara god. Enligt en nyligen publicerad utredning om överskudsättning i kreditsamhället är problemet med alltför stora skulder koncentrerat till personer med de lägsta inkomsterna medan de med störst skulder är personer med höga

inkomster, hög utbildning och god soliditet.¹⁹ Eftersom den stora skuldmassan är starkt koncentrerad till hushåll med höga inkomster och stora tillgångar indikerar inte denna undersökning att skuldsituationen för närvarande skulle utgöra ett stort makroekonomiskt problem (se Diagram 84).

DISPONIBEL INKOMST ÖKAR I GENOMSNITTLIG TAKT

Hushållens reala disponibla inkomster steg 2013 med 2,8 procent (se Diagram 85). Det är högre än den genomsnittliga tillväxten sedan 1994, som är 2,2 procent. Tillväxten i hushållens disponibla inkomster bromsades 2013 av att skatterna ökade jämförelsevis mycket. Detta beror till viss del på att den genomsnittliga kommunalskatten höjdes med 13 öre.

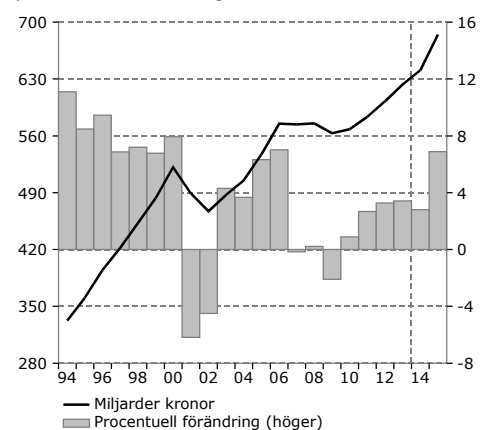
Åtgärderna i budgetpropositionen för 2014 innebär skattesänkningar motsvarande 15 miljarder kronor. Samtidigt höjs den genomsnittliga kommunalskattesatsen med 13 öre även 2014, vilket motsvarar 2,4 miljarder kronor i högre skatter. Skatterna ökar sammantaget i takt med de nominella disponibla inkomsterna 2014 (se Diagram 86). År 2015 antas skatterna öka betydligt snabbare.

Utvecklingen av de reala disponibla inkomsterna dämpas 2015 bland annat till följd av Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik och av en ökad inflationstakt. På längre sikt är det produktivitetens utvecklingen som är den avgörande faktorn. Reala disponibelinkomsten per capita ökar med 1,7 procent 2014 men blir i stort sett oförändrad 2015.

De reala disponibla inkomsterna väntas öka med 2,8 procent 2014 och med 1,1 procent 2015 (se Diagram 85). Lönesumman stiger med ca 4,3 procent per år 2014 och 2015. Den låga reala inkomstökningen 2015 beror framför allt på utvecklingen av ränteinkomster och transfereringar, på stigande konsumentpriser men också på att skatterna stiger för att finansiera ökade offentliga utgifter (se Tabell 18). De reala disponibla inkomsterna beräknas stiga med i genomsnitt 2,2 procent under perioden 2013–2015 vilket är i paritet med det historiska genomsnittet sedan 1994 (se Diagram 85). Detta genomsnitt har en större relevans för konsumtionen än variationerna enskilda år.

Diagram 86 Hushållens skatter och avgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

¹⁹ Se "Överskudsättning i creditsamhället", SOU 2013:78.

Tabell 18 Hushållens inkomster

Miljarder kronor, löpande priser, respektive procentuell förändring

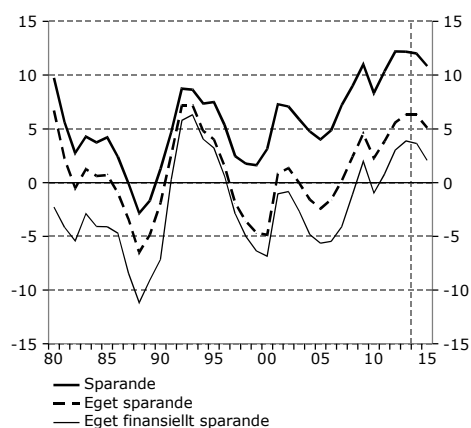
	2012	2012	2013	2014	2015
Lönesumma (65 %)	1 475	3,8	2,7	4,2	4,3
Timlön enligt NR		2,8	2,2	3,1	3,0
Arbetade timmar ^{1,2}		0,9	0,6	1,1	1,3
Transfereringar från offentlig sektor, netto (25 %)	549	4,5	4,5	0,9	1,5
Kapitalinkomster, netto (6 %)	139	13,7	5,7	4,7	1,6
Övriga inkomster, netto (4 %)	106	-0,9	12,5	6,0	5,2
Inkomster före skatt³	2 269	4,3	3,8	3,6	3,5
Direkt skatt (bidrag)	449	0,4	-0,4	0,1	-1,0
Disponibel inkomst	1 820	4,7	3,4	3,7	2,5
Konsumentpris ⁴		1,2	0,6	0,9	1,4
Real disponibel inkomst	1 820	3,5	2,8	2,8	1,1
Per capita⁵	191	2,7	1,9	1,7	0,0

¹ Kalenderkorrigerat. ² Avser anställdas timmar. ³ Tillväxten i inkomster före skatt är en vägd summa av lönesumma, transfereringar, kapitalinkomster och övriga inkomster. Genomsnittliga vikter inom parentes. ⁴ Implicitprisindex för hushållens konsumtionsutgifter. ⁵ Tusental kronor.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 87 Hushållens sparande

Procent av disponibel inkomst, löpande priser

Anm. I eget sparande ingår inte sparande i avtals- och PPM-systemet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

FORTSATT HÖGT SPARANDE

Arbetslösheten har sedan 2006 legat över sin långsiktigt hållbara nivå men väntas minska med ca 1 procentenhet under 2014–2015. Sedan 2002 har ersättningsgraden för de arbetslösa minskat. Det finns studier som visar att detta pressat ner lönerna och därmed bidragit till att öka sysselsättningen, i linje med vad man kan vänta sig enligt ekonomisk teori.²⁰ Baksidan av detta är att en allt större grupp arbetslösa får en lägre ersättning. En ökad risk för arbetslöshet och ett större inkomstbortfall än tidigare kan vara en förklaring till att försiktighetssparandet har ökat.²¹ Sparandet förblir på en hög nivå 2014 men faller tillbaka något 2015 (se Diagram 87).

Hösten 2010 infördes kravet på ökad kontantinsats vid bostadsköp (minst 15 procent). Sedan dess har ökade krav på amortering av lån diskuterats och krav på lagstiftning om detta förts fram i massmedia. Dessa faktorer tenderar att öka hushållssparandet.²² Försök att förändra attityder till sparande och skuldsättning samt kraven på ökade kontantinsatser vid bostadsköp kan därför ha fått avsedd effekt. Ett ökat sparande kan dock i nuläget också hota återhämtningen i konjunkturen.

Sammantaget innebär detta att hushållens konsumtionsutgifter väntas öka med i genomsnitt 2,4 procent per år 2013–2015. I år blir uppgången 2,8 procent. Nästa år blir den 2,4 procent.

²⁰ Se Benmarker, H. m.fl., "Jobbskatteavdrag, arbetslöshetsersättning och löner", Rapport nr 2013:10, IFAU.

²¹ Se fördjupningen "Konsumtion, försiktighetssparande och arbetslöshetsrisker" i *Konjunkturläget*, juni 2012.

²² Se även fördjupningen "Lånar hushållen för mycket?", *Konjunkturläget*, juni 2013.

Tabell 19 Hushållens konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Sällanköpsvaror	317	2,6	2,9	5,4	5,0
Bilar	48	-8,0	1,2	12,1	1,4
Dagligvaror	266	1,6	0,8	1,8	1,4
Drivmedel	56	-3,6	-4,3	-0,7	-0,2
Tjänster exkl. bostad	546	1,7	2,7	2,4	2,5
Bostäder inkl. energi	446	2,1	1,6	0,5	0,6
Konsumtion i utlandet	77	6,6	7,8	10,8	7,5
Avgår: Utlänningars konsumtion i Sverige	93	3,9	2,7	5,3	3,6
Ideella organisationer	55	2,9	-1,4	1,5	1,8
Konsumtionsutgifter	1 718	1,6	2,0	2,8	2,4
Disponibel inkomst	1 820	3,5	2,8	2,8	1,1
Sparande ¹	239	12,2	12,2	12,0	10,8
Eget sparande ¹	102	5,6	6,3	6,3	5,1
Finansiellt sparande ¹	192	9,8	9,9	9,5	8,0

¹ Sparande i miljarder kronor, löpande priser respektive i procent av disponibel inkomst. I eget sparande ingår inte sparande i avtalspensioner och PPM-systemet. I finansiellt sparande ingår inte reallt sparande.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Offentlig konsumtion

SVAGARE TILLVÄXT I ÅR EFTER STARKT 2013

Den offentliga konsumtionen växte kraftigt 2013 efter två år med svagare tillväxt (se Diagram 88). Detta var mycket tack vare en stark avslutning på året.

Tabell 20 Offentliga konsumtionsutgifter

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

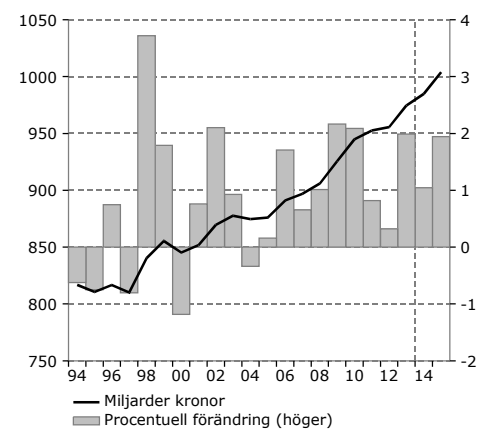
	2012	2012	2013	2014	2015
Statlig konsumtion	259	0,9	3,7	0,3	1,2
Kommunal konsumtion	697	0,1	1,4	1,3	2,2
Offentliga konsumtionsutgifter	956	0,3	2,0	1,0	1,9
Procent av BNP		26,9	27,5	27,2	27,0

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den statliga konsumtionen, som står för ca en fjärdedel av den offentliga konsumtionen, växte med 3,7 procent förra året (se Tabell 20). Det enda år sedan 1993 som den statliga konsumtionen vuxit mer ett enskilt år var 2010 (se Diagram 89). Den starka tillväxten i konsumtionen förra året berodde på ökade utgifter för migration och arbetsmarknadspolitiska program och insatser, samt större leveranser till försvaret. Trots en hög anslagsuppräknings för statliga myndigheter blir tillväxten i statlig konsumtion betydligt lägre i år än förra året. Nästa år beräknas anslagsuppräknings bli lägre än i år. Men Konjunkturinstitutet

Diagram 88 Offentliga konsumtionsutgifter

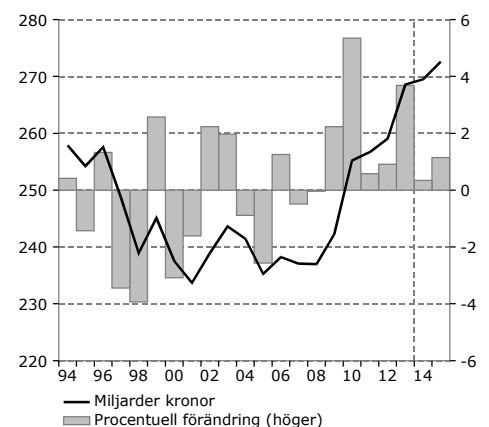
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 89 Statliga konsumtionsutgifter

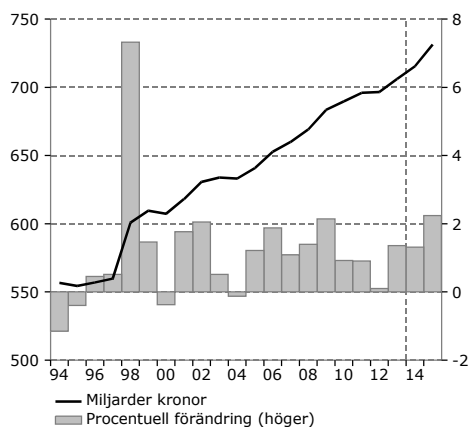
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 90 Kommunala konsumtionsutgifter

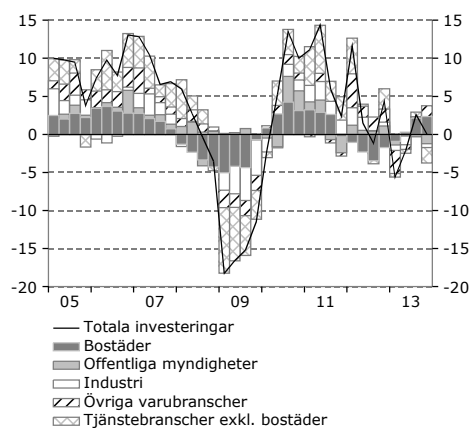
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 91 Bidrag till investeringstillväxten

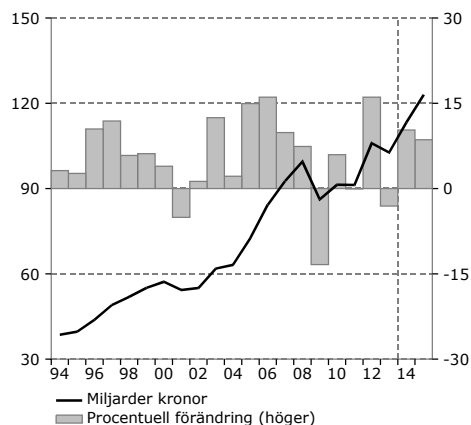
Årlig procentuell förändring respektive procentenheter, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 92 Övriga varubranschers investeringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

antar att den statliga konsumtionen hålls uppe 2015 genom beslut om ökad statlig konsumtion motsvarande 5 miljarder kronor i budgetpropositionen för 2015 (se kapitlet "Offentliga finanser").

Även de kommunala konsumtionsutgifterna växte starkt förra året (se Diagram 90). Utvecklingen av kommunal konsumtion följer i hög grad den demografiska utvecklingen. Antalet barn i förskoleåldern kommer att fortsatt vara på en hög nivå. Antalet elever i grundskolan ökar medan antalet elever i gymnasieålder minskar. Andelen äldre ökar också, varför antalet personer i äldreomsorg ökar. I den prognostiserade finanspolitiken tillförs kommunerna 5 miljarder kronor nästa år i form av generella statsbidrag. Den genomsnittliga kommunalskatten, som höjdes med 13 öre i år, bedöms nästa år höjas med ytterligare 10 öre. Dessa tillskott medför att primärkommunerna och landstingen i genomsnitt uppfyller balanskravet (se kapitlet "Offentliga finanser").

Fasta bruttoinvesteringar

STARK TILLVÄXT I BOSTADSVINVESTERINGARNA OCH VARUBRANSCHERNAS INVESTERINGAR I SLUTET AV 2013

Efter en positiv årlig tillväxt det tredje kvartalet i fjol var fasta bruttoinvesteringar oförändrade fjärde kvartalet, jämfört med motsvarande kvartal 2012. Bostadsinvesteringarna och investeringarna i varubranscher bidrog mest till investeringstillväxten det fjärde kvartalet (se Diagram 91).

Bostadsinvesteringarna ökade med drygt 16 procent fjärde kvartalet jämfört med motsvarande period 2012. Sett över helåret 2013 växte bostadsinvesteringarna med ca 6 procent. Industrins investeringar föll med drygt 4 procent fjärde kvartalet 2013 jämfört med fjärde kvartalet 2012 och bidrog därmed negativt till investeringstillväxten (se Diagram 91).

Investeringarna i övriga varubranscher växte med drygt 10 procent fjärde kvartalet i fjol jämfört med motsvarande kvartal 2012.²³ Investeringarna ökade främst inom el-, gas-, värme- och vattenförsörjning medan tillväxttalen i byggbranschen var negativa för fjärde kvartalet i rad. Sammantaget föll investeringarna i övriga varubranscher med drygt 3 procent helåret 2013.

Tjänstebanscherens investeringar exklusive bostäder föll med ca 7 procent fjärde kvartalet i fjol jämfört med fjärde kvartalet 2012. Sett över hela 2013 minskade investeringarna i dessa branscher med ca 2 procent.

²³ I övriga varubranscher ingår byggbranschen, jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning.

NÄRINGSLIVETS INVESTERINGAR ÖKAR 2014

Näringslivets investeringar exklusive bostäder, fartyg och flygplan minskade med ca 3 procent 2013 (se Tabell 21). I år och 2015 ökar investeringarna relativt mycket som en följd av att den internationella konjunkturen förbättras och exporten ökar snabbare.

I år är det främst investeringarna inom övriga varubranscher och bostadsinvesteringarna som väntas växa starkt. Årstillväxten inom övriga varubranscher påverkas mycket av fjärde kvartalets ökning men också av fortsatta starka tillväxttal för investeringar inom el-, gas-, värme- och vattenförsörjning (se Diagram 92).

Helåret 2013 föll industrins investeringar med drygt 4 procent (se Tabell 21). Industrins kapacitetsutnyttjande är fortfarande lågt men fortsätter att stiga från botten som nåddes i slutet av 2012 (se Diagram 93). Högre kapacitetsutnyttjande indikerar att behovet av ersättningsinvesteringar ökar. Samtidigt kommer industriproduktionen att öka i år (se kapitlet "Produktion och arbetsmarknad"). Behovet av kapacitetshöjande investeringar bedöms därför öka. Sammantaget bedöms industrins investeringar öka med 3,5 procent 2014. En snabbare uppgång i exporten bidrar till att investeringarna i industrin ökar snabbare 2015, med ca 9 procent (se Diagram 94).

BOSTADSVINVESTERINGARNA ÖKAR STARKT

De totala bostadsinvesteringarna minskade med 11 procent 2012 för att sedan ta fart 2013 då de ökade med knappt 6 procent (se Diagram 95). En vändning har här skett och det gäller framför allt nybyggnadsinvesteringarna i flerfamiljshus, där antalet påbörjade lägenheter ökade med 35 procent 2013.

Nybyggnadsinvesteringarna ökade med 30 procent det fjärde kvartalet 2013 jämfört med samma kvartal 2012. Ombyggnadsinvesteringarna ökade med drygt 4 procent under samma period.

När det gäller ombyggnadsinvesteringar har det 2009 införda rotavdraget stimulerat ombyggnadsinvesteringarna, speciellt i småhus, och skiftat upp dem till en högre nivå (se Diagram 96).

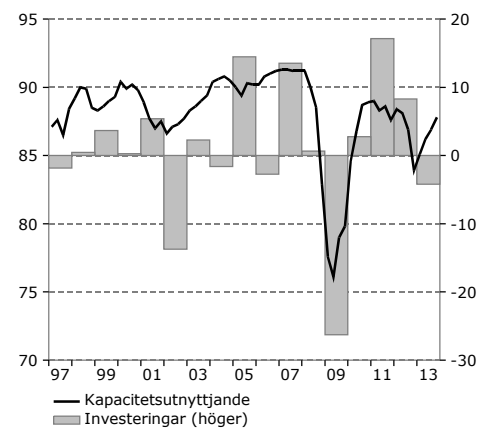
Fortsatt låga bostadsräntor bidrar till att bostadspriserna ökar mer än byggkostnaderna de närmaste två åren. Därmed ökar lönsamheten för nybyggnation. Nybyggnadsinvesteringarna ökar med omkring 19 procent 2014 och med ca 8 procent 2015 (se Diagram 96). De totala bostadsinvesteringarna väntas öka med 11,6 procent 2014 och 8,3 procent 2015.

OFFENTLIGA INVESTERINGARNA VÄXER I ÅR

Offentliga myndigheters investeringar minskade med 3,2 procent förra året (se Diagram 97). Nästan hälften av de offentliga myndigheternas investeringar är statliga, vilka till största delen består av investeringar i järnvägar och vägar. Dessa minskade kraftigt förra året. Däremot växte de kommunala myndigheternas investeringar något, särskilt i slutet av året.

Diagram 93 Industrins investeringar och kapacitetsutnyttjande

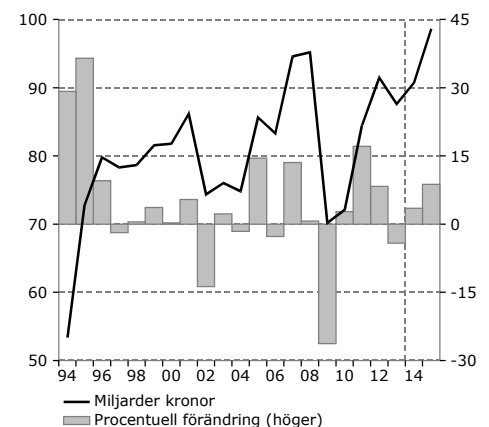
Procent, säsongrensade kvartalsvärden respektive procentuell förändring

Källa: SCB.

Diagram 94 Industrins investeringar

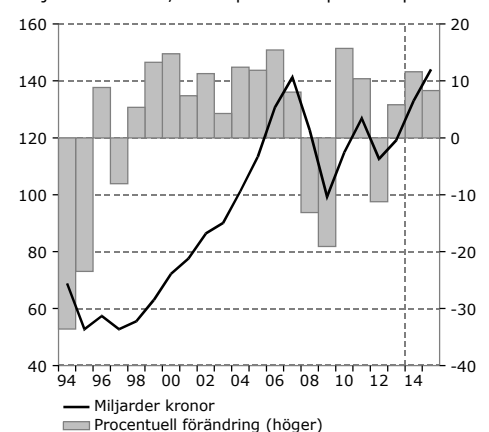
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 95 Totala bostadsinvesteringar

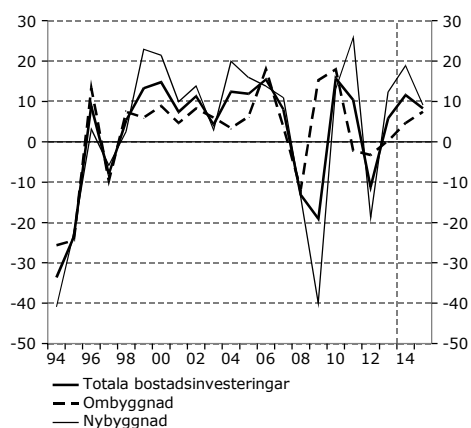
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 96 Bostadsinvesteringar

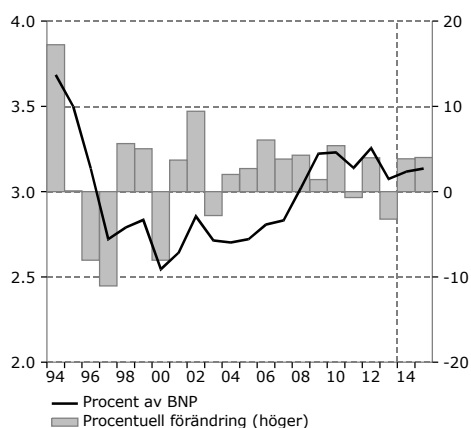
Procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 97 Offentliga myndigheters investeringar

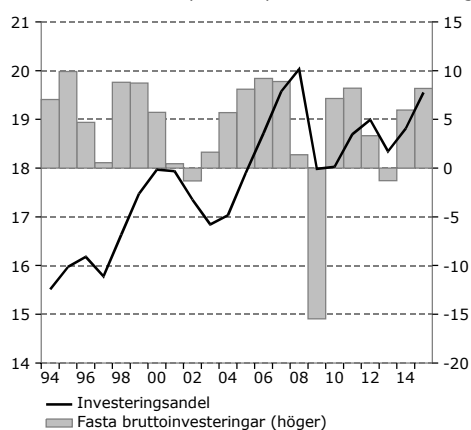
Procent av BNP respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 98 Fasta bruttoinvesteringar och investeringsandel

Procent av BNP respektive procentuell förändring

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

De statliga investeringarna väntas, efter förra årets minskning, ta sig tillbaka till en nivå förenlig med investeringsplanerna som presenterades i budgetpropositionen för 2014. Därför växer de statliga investeringarna starkt i år och nästa år.

Kommunerna står inför stora renoveringsbehov av sina byggnader enligt Sveriges Kommuner och Landsting (SKL). Kommunernas investeringar kommer därmed att växa starkt de närmaste åren.

Offentliga myndigheters investeringar som andel av BNP uppgår till 3,1 procent både i år och nästa år, vilket kan jämföras med den genomsnittliga nivån på 2,9 procent 2000–2013.

Tabell 21 Fasta bruttoinvesteringar

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Industrin	91	8,3	-4,2	3,5	8,7
Övriga varubranscher	106	16,1	-3,1	10,3	8,6
Tjänstebanscher	361	-1,2	0,6	6,0	9,2
Varav: Tjänster exkl. bostäder, fartyg & flygplan	247	3,4	-1,8	3,2	9,7
Bostäder	113	-11,2	5,8	11,6	8,3
Näringslivet	559	3,2	-0,9	6,4	9,0
Varav: Näringslivet exkl. bostäder, fartyg & flygplan	444	7,2	-2,6	5,0	9,2
Offentliga myndigheter	116	4,0	-3,2	3,9	4,0
Investeringar i hela ekonomin	674	3,3	-1,3	6,0	8,2

Anm. Övriga varubranscher omfattar jord- och skogsbruk, fiske, el-, gas-, värme- och vattenförsörjning samt byggverksamhet (branscherna A, D, E och F enligt SNI 2007).

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DE TOTALA INVESTERINGARNA TAR FART 2014 OCH 2015

Efter minskningen 2013 i de totala investeringarna väntas starka tillväxttal år 2014 och 2015 med 6 respektive 8 procent (se Diagram 98). Tillväxten är högre än genomsnittet för perioden 1993–2013, som uppgår till drygt 3 procent. Dock ligger investeringsandelen år 2015 under de andelar som rådde innan finanskrisen bröt ut (se Diagram 98). År 2014 bidrar övriga varubranscher och bostäder mest till uppgången i investeringarna. År 2015 blir ett starkt investeringsår för samtliga branscher i näringslivet.

Lager**ÖKNING AV LAGREN FJÄRDE KVARTALET**

Fjärde kvartalet i fjol skedde en kraftig ökning av lagren, justerat för säsongvariationer. Eftersom lagren minskade tredje kvartalet 2013 innebär det ett positivt lageromslag och ett bidrag med 0,6 procentenheter till efterfrågetillväxten. Jämförs fjärde kvarta-

lets lagerökning med fjärde kvartalet 2012 blir lageromslaget också kraftigt positivt och bidraget till efterfrågetillväxten uppgår till drygt 1,1 procentenheter.

Inom industrin ökade lagren med drygt 1 miljard medan handelns lager justerades ner. Minskningen inom handeln var dock mindre negativ än minskningen fjärde kvartalet 2012. Såväl industrin som handeln hade således stora positiva lageromlag vilka bidrog till efterfrågetillväxten fjärde kvartalet i fjol.

Sett över helåret 2013 ökade lagren med 2,5 miljarder kronor. Eftersom lagren minskade 2012 blir bidraget till efterfrågetillväxten positivt, 0,1 procentenheter (se Diagram 99 och Tabell 22).

Tabell 22 Lagerinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser respektive procent

	2012	2013	2014	2015
Industrins lager av insatsvaror	-6,0	-1,6	1,1	0,0
Industrins lager av varor i arbete och färdigvaror	-3,1	1,7	1,1	0,0
Handelslager	-3,8	-2,0	0,6	0,0
Skogslager	10,8	13,6	8,0	8,0
Övriga lager ¹	-2,3	-9,2	1,5	0,8
Summa lagerförändring	-4,4	2,5	12,2	8,8
Lageromslag ²	-40,7	7,0	9,7	-3,4
Lageromslag i procent av total efterfrågan föregående år ³	-0,8	0,1	0,2	-0,1
Lageromslag i procent av BNP föregående år ³	-1,2	0,2	0,3	-0,1

¹ Övriga lager är främst bränslelager i el- och gasindustrin samt värdeföremål.

² Lageromslaget är årets lagerförändring minus fjolårets. ³ När lagren ökar mer än föregående år är lageromslaget positivt och registreras som ett positivt bidrag till BNP-tillväxten i nationalräkenskaperna (och tvärtom när lageromslaget är negativt). Normalt är dock nettoeffekten på BNP mindre eftersom lagerförändringar även påverkar importen.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

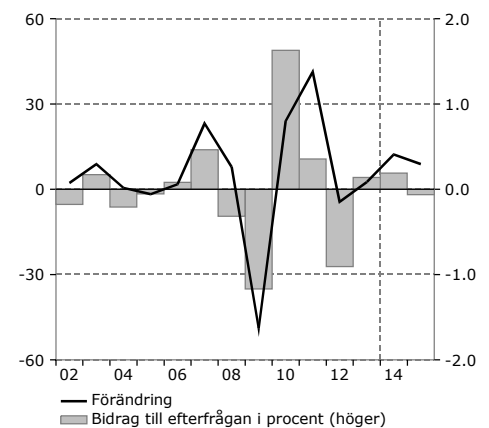
MÄTLIGA LAGERÖKNINGAR 2014 OCH 2015

Industriföretagens lageromdömen i Konjunkturbarometern det fjärde kvartalet visar att missnöjet med för stora lager inom insatsvarulager har ökat, medan missnöjet med för stora lager inom färdigvarulager minskat (se Diagram 100). Trots det ökade missnöjet med industrins insatsvarulager ligger nivån fortfarande under ett historiskt genomsnitt, något som indikerar att företagen inte har behov av att minska lagernivåerna. Samma bild ger även handelns omdömen om lagrens storlek inom partihandeln och sällanköpsvaruhandeln (se Diagram 101). Missnöjet har gått upp inom partihandeln och minskat inom sällanköpsvaruhandeln. Missnöjet med för stora lager inom partihandeln ligger dock under det historiska genomsnittet.

Första halvåret i år anpassar företagen inom industrin och handeln sina lager till lite högre nivåer jämfört med lagernivåerna vid ingången av året. Inom industrin väntas företagen – som en följd av att produktionen ökar – öka sina lager av framför allt varor i arbete. Sett till helåret 2014 bidrar lagerinvesteringarna med 0,2 procentenheter till efterfrågetillväxten.

Diagram 99 Lager

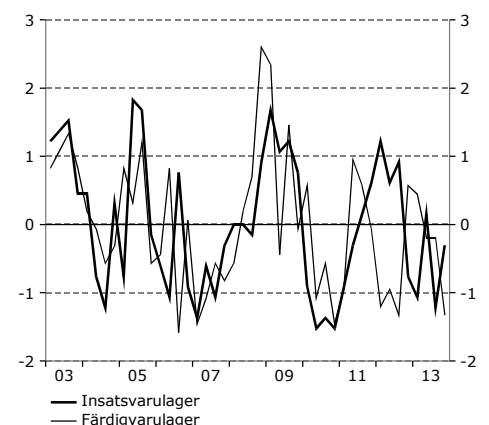
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent av efterfrågan

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 100 Lageromdömen i industrin

Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade kvartalsvärden

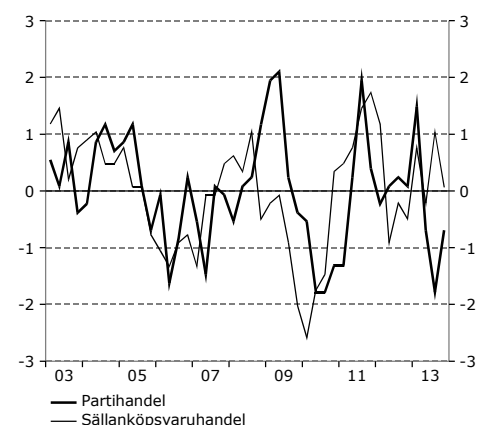

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 101 Lageromdömen i handeln

Standardiserade avvikelser från medelvärde, säsongrensade kvartalsvärden

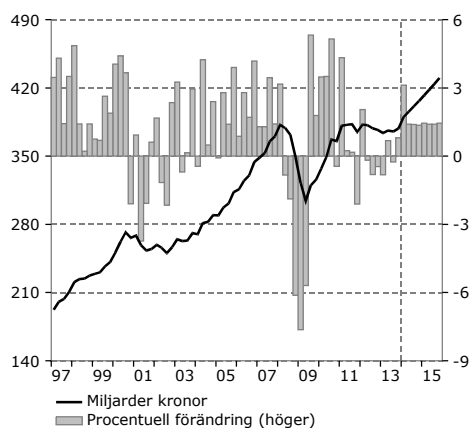

Anm. Högre netttotal innebär att fler företag är missnöjda med för stora lager.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 102 Import

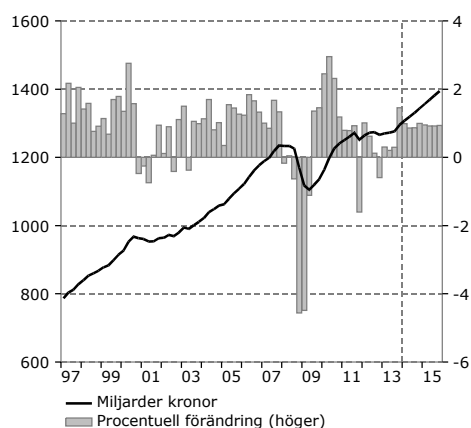
Miljarder kronor, fasta priser respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 103 Total efterfrågan

Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 104 Import av varor

Miljarder kronor, fasta priser, säsongsrensade månadsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

År 2015 bedöms lagerinvesteringarna bli lägre än i år, vilket bidrar negativt till efterfrågetillväxten med 0,1 procentenheter (se Tabell 22).

Import

TVÅ ÅR I RAD MED SVAG IMPORTUTVECKLING

Importen minskade för andra året i rad i fjol när importen av varor återigen föll. Den underliggande förklaringen är en generell svag och närmast stillastående efterfrågan med en särskilt svag utveckling för efterfrågan med stort importinnehåll, som maskininvesteringar och export. Det omfattande revisionsstoppet vid raffinaderiet i Lysekil bidrog starkt till den svaga importutvecklingen när importen av råolja minskade med omkring 20 procent. Exkluderar man importen av råolja från beräkningarna finner man att övrig import ökade med 0,5 procent.

Fjärde kvartalet 2013 ökade importen med 0,8 procent (se Diagram 102). Importen av varor vände upp och ökade med 0,6 procent beroende på ökad import av bearbetade varor, medan importen av råvaror föll ytterligare. Importen av tjänster ökade med 1,5 procent, vilket i mycket stor utsträckning var resultatet av en kraftig ökning av konsumtion utomlands (import av resevaluta).

STARKARE EFTERFRÅGEUTVECKLING LYFTER IMPORTEN I ÅR OCH NÄSTA ÅR

Efter två år i rad med svag utveckling växer efterfrågan åter starkare (se Diagram 103). I år ökar efterfrågan med 3,6 procent och därefter med ytterligare drygt 4 procent 2015.

Tabell 23 Import

Miljarder kronor, löpande priser respektive utveckling i procent, fasta priser

	2012	2012	2013	2014	2015
Import av varor	1 102	-2,1	-2,4	6,4	6,1
Varav: Bearbetade varor	767	-4,3	-1,2	5,8	7,3
Råvaror	335	3,5	-5,2	7,9	3,3
Import av tjänster	414	3,8	1,9	4,8	6,4
Import	1 516	-0,6	-1,2	6,0	6,2

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Totalt sett beräknas importen öka med 6 procent i år (se Tabell 23). Månadsstatistik från SCB tyder på en förhållandevis stor importökning första kvartalet (se Diagram 104). Störst bidrag till årets importtillväxt kommer från exporten, som förklarar drygt en tredjedel av den totala importökningen. Därutöver är det framför allt hushållen som via ökad konsumtion av sällanköpsvaror, inklusive bilar, och ett ökat utlandsresande genererar den större importen. Även lagerutvecklingen bidrar till ökad

import när handeln och industrin inte längre krymper sina lager. Dessutom ökar importen av råolja kraftigt i år efter fjolårets stora minskning, vilket märkbart drar upp importtillväxten 2014.

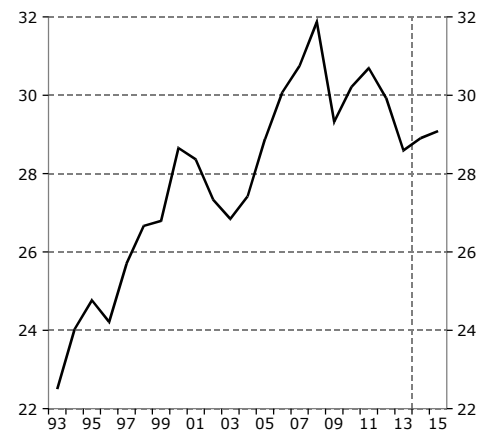
Även nästa år är det i första hand exporten som bidrar till importtillväxten. Dessutom växer maskininvesteringarna snabbare, vilket i stor utsträckning bidrar till nästa års importökning. Liksom för i år kommer hushållens ökade konsumtion av sällanköpsvaror, tillsammans med en fortsatt ökning av konsumtionen utomlands att förklara en stor del av 2015 års importökning, men i något mindre grad än för i år. Sammantaget innebär detta att importen ökar med strax över 6 procent 2015 (se Tabell 23).

FRAMFÖR ALLT KONJUNKTUREN MEN ÄVEN KRONAN GÖR ATT IMPORTEN VÄXER SNABBARE ÄN EFTERFRÅGAN

Importens andel av efterfrågan vänder upp och ökar såväl i år som nästa år efter några år av minskningar (se Diagram 105). I huvudsak förklaras det stigande importinnehållet av en starkare konjunkturutveckling eftersom det är efterfrågan med ett förhållandevis stort importinnehåll som varierar mest över en konjunkturcykel. Den starkare kronan kommer att snabba på denna utveckling när hushållen väljer billigare utlandsproducerade varor och tjänster. Av samma anledning kommer de varuproducerande företagen att i större utsträckning söka underleverantörer utomlands.

Diagram 105 Import i förhållande till efterfrågan

Procent, löpande priser

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Produktion och arbetsmarknad

Efterfrågan i Sverige ökar, delvis till följd av en förbättrad omvärldskonjunktur. Produktivitetstillväxten återhämtar sig i år och nästa år och som en följd av den förbättrade konjunktoren. Sambandet mellan arbetsmarknadsutveckling och BNP-tillväxt ser nu något mera normalt ut än i fjol, då sysselsättningen var ovanligt stark i förhållande till BNP-tillväxten. Nästa år stiger BNP-tillväxten något vilket driver på sysselsättningen. Samtidigt avtar ökningen i arbetskraftsdeltagande och arbetslösheten faller därmed relativt snabbt 2015.

ÖKANDE PRODUKTION I NÄRINGSLIVET

En förbättrad omvärldskonjunktur bidrar till att efterfrågan ökar relativt snabbt under 2014 och 2015 (se kapitlet ”BNP och efterfrågan”). Den starkare efterfrågan leder i sin tur till att produktivitetstillväxten i näringslivet tar fart (se Diagram 106). År 2014 drivs utvecklingen på av byggproduktionen som en följd av ökande bostadsinvesteringar. Något längre fram, i takt med att konjunktoren förbättras i euroområdet, blir också utsikterna för övriga delar av industrin ljusare. Den ökade produktionen innebär att efterfrågan på arbetskraft stiger framöver, främst bland de arbetskraftsintensiva företagen i tjänstebranscherna.

STARKARE ARBETSMARKNAD FRAMÖVER

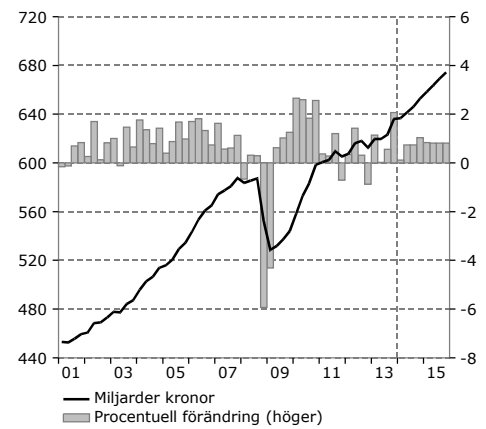
De ledande indikatorerna på arbetsmarknaden visar att de första vintermånadernas svaga utveckling av sysselsättningen byts till en förbättring under loppet av 2014. Arbetskraftsdeltagandet växer något långsammare än tidigare som en följd av en ökad andel äldre i befolkningen medan sysselsättningsgraden stiger och arbetslösheten sjunker (se Diagram 107). Det främsta bidraget till den ökande sysselsättningen kommer från de tjänsteproducerande branscherna.

RESURSNYTTJANDET ÖKAR

Resursutnyttjandet inom företagen har ökat och bedöms nu vara ungefär normalt. Samtidigt pekar indikatorer över resursutnyttjandet på arbetsmarknaden på att matchningen mellan lediga jobb och arbetslösa inte är tillfredsställande. En försämrad matchningseffektivitet innebär att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, för en given arbetslöshetsnivå, är stramare. Bristtalen i näringslivet är dock fortfarande på en låg nivå och indikerar att företagen inte upplever någon större brist på arbetskraft (se Diagram 108). Återhämtningen tar tid och resursutnyttjandet på arbetsmarknaden blir normalt först 2017.

Diagram 106 Näringslivets produktion

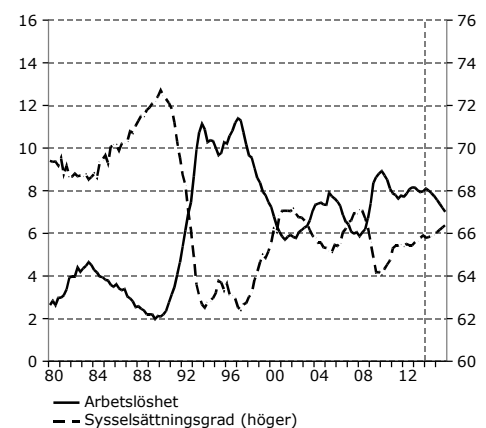
Miljarder kronor, fasta priser respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 107 Arbetslöshet och sysselsättningsgrad

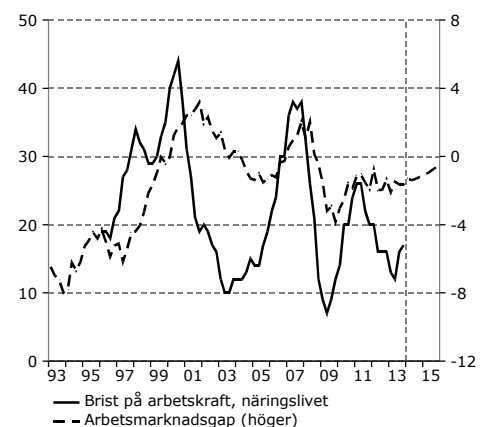
Procent av arbetskraften och befolkningen (15-74 år), säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 108 Brist på arbetskraft och arbetsmarknadsgap

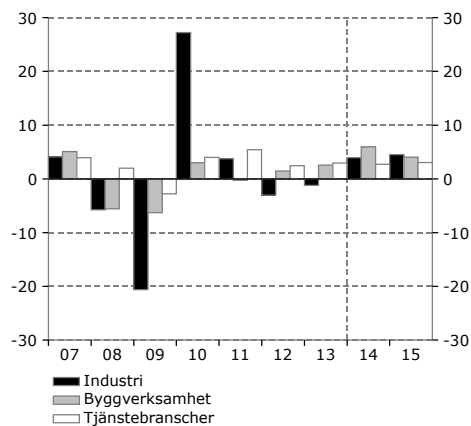
Nettotal respektive procent av potentiellt arbetade timmar, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 109 Produktion i näringslivet

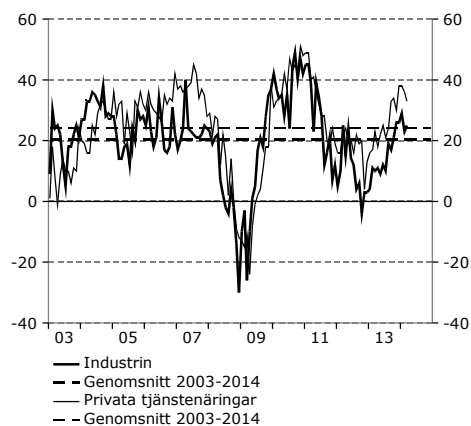
Procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 110 Produktionsplaner i industrin och privata tjänstenärings

Nettotal, säsongrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 111 Industriproduktionsindex

Index 2005=100, säsongrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft

SVAG OMVÄRLD MOTVERKAS AV HÖGRE INHEMSK EFTERFRÅGAN

Produktionen i näringslivet ökar med 3,2 procent i år (se Tabell 24). Byggbranschen ökar sin produktion kraftigt, beroende på ökade bostadsinvesteringar (se Diagram 109). Byggproduktionen medför också ökad produktion av kringtjänster i form av transporter, arkitekttjänster och andra företagstjänster. Även aktiviteten i skogsbruket blir hög i år. Den anmälda avverkningsarealen till Skogsstyrelsen i januari-februari har ökat med 48 procent jämfört med motsvarande period i fjol, på grund av stormarna som drog fram under hösten. Ökade avverkningar medför också ökad efterfrågan på transporttjänster.

SCB:s tjänsteproduktionsindex visar stora uppgångar för företagstjänster och datakonsulter i januari efter en svag avslutning på fjolåret, medan utbildningsbranschen minskade kraftigt. Privata utbildningsföretag hör till en av tjänstebranscherna som ökat produktionen allra mest sedan år 2000. Enligt tjänsteproduktionsindex har produktionen mer än fördubblats sedan dess. Att utbildningsföretagen nu minskar produktionen skulle kunna bero på det minskade elevunderlaget för gymnasieskolorna, ett område där inslaget av privat verksamhet varit relativt sett större. Läsåret 2012/2013 gick 26 procent av gymnasieeleverna i fristående skolor jämfört med 13 procent av grundskoleeleverna.²⁴ Uppgången för exempelvis företagstjänster, transporter och handeln de kommande åren väger dock upp den relativt sett svagare utvecklingen för utbildningsföretagen, som trots allt utgör en ganska liten andel av tjänstebranschen totalt. En majoritet av tjänsteföretagen planerar att öka produktionen (se Diagram 110). Sammantaget ökar tjänstebranschernas produktion 2014/2015 ungefär lika mycket som den gjort de senaste åren (se Tabell 24).

FÖRETAGENS FÖRVÄNTNINGAR INDIKERAR ATT SVACKAN FÖR INDUSTRIEN ÄR ÖVER

Efter ett par år med sjunkande produktion ser förväntningarna inom industrin lite ljusare ut, även om optimismen minskat lite de senaste månaderna (se Diagram 111 och Diagram 110). Exporten av varor stiger med drygt 5 procent både 2014 och 2015, vilket medför en högre industriproduktion. En del av förklaringen är att produktionen inom petroleumraffinering blir högre i år, efter fjolårets revisionsuppehåll i Preemraffs anläggning i Lysekil. Upphållet var till sin omfattning ett av de största som gjorts i Europa och genomfördes under september och oktober. Raffineringsindustrin stod visserligen endast för knappt två procent

²⁴ Se "Utbildningsstatistisk årsbok 2014", Statistiska centralbyrån.

av industrins förädlingsvärde 2013, men under det fjärde kvartalet i fjol var produktionen 37 procent lägre än motsvarande kvartal 2012 enligt industriproduktionsindex.

I takt med en starkare efterfrågan i Europa ökar exporten och därmed produktionen även inom andra områden, såsom industrin för transportmedel och investeringsvaror. Exempelvis ökade antalet bilregistreringar i EU med 8 procent i februari, om än från en låg nivå.

Tabell 24 Produktion

Miljarder kronor, löpande priser respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2012	2012	2013	2014	2015
Varubranscher	835	-0,1	-0,3	4,2	4,2
Varav: Industri	515	-2,6	-1,4	4,3	4,5
Byggverksamhet	164	2,1	3,0	5,7	4,0
Tjänstebanscher	1 616	2,4	3,0	2,7	3,0
Varav: Handel	352	1,0	2,5	2,6	2,9
Företagstjänster	301	4,2	3,3	3,8	4,0
Näringsliv	2 452	1,6	1,8	3,2	3,4
Offentliga myndigheter	623	0,5	0,4	1,0	1,2
BNP till baspris¹	3 121	1,3	1,5	2,7	3,0
Produktskatter/subventioner	434	0,7	1,7	2,7	2,8
BNP till marknadspris	3 555	1,3	1,5	2,7	2,9

¹ Inklusive produktion i hushållens icke-vinstdrivande organisationer.

Anm. Med produktion avses här förädlingsvärdet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ANTALET ARBETADE TIMMAR HOS FÖRETAGEN ÖKAR IGEN

Behovet av arbetskraft stiger igen efter två år då antalet arbetade timmar i näringslivet knappt ökat. Det visar anställningsplanerna i Konjunkturbarometern, som befinner sig på en hög nivå, trots en viss nedgång de senaste två månaderna (se Diagram 112).

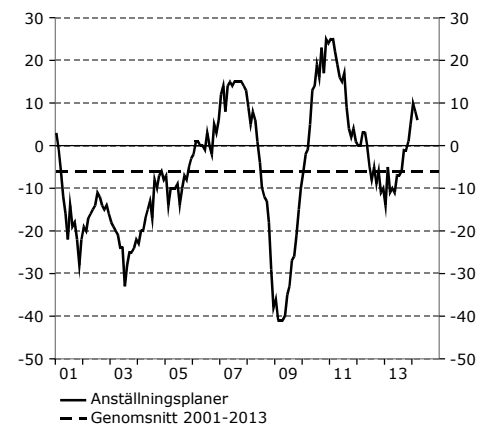
Antalet arbetade timmar i näringslivet ökar med 1,2 procent i år och något mer nästa år (se Tabell 25). Den ökade byggproduktionen kräver fler i arbete, medan fortsatta effektiviseringar inom industrin gör att behovet förblir ungefär oförändrat, trots en ökad produktion (se Diagram 113). Antalet sysselsatta i industrin har minskat med ca 100 000 personer sedan 2007.²⁵ Den svaga efterfrågan har tvingat svensk industri att omstrukturera och fokusera på de mest lönsamma verksamhetsområdena. Tjänsteföretagens anställningsplaner är däremot positiva, vilket tyder på ett rekryteringsbehov i branschen, med undantag för detaljhandeln (se Diagram 114).²⁶

²⁵ En del av minskningen kan ha berott på en ökning av inhyrd personal från bemanningsföretag. Se fördjupningen "Bemanningsbranschen, en liten bransch på frammarsch", Konjunkturläget augusti 2012.

²⁶ I Konjunkturbarometern ingår inte handeln i de privata tjänstenäringarna.

Diagram 112 Anställningsplaner i näringslivet

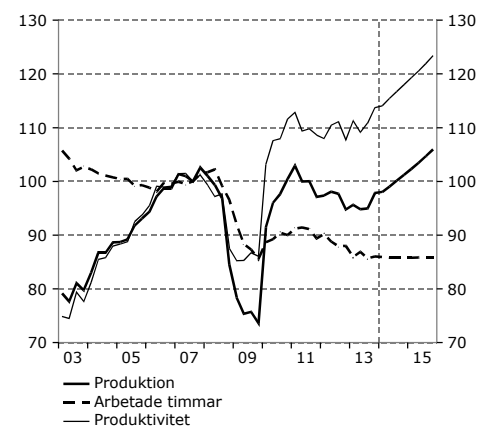
Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 113 Produktion, arbetade timmar och produktivitet i industrin

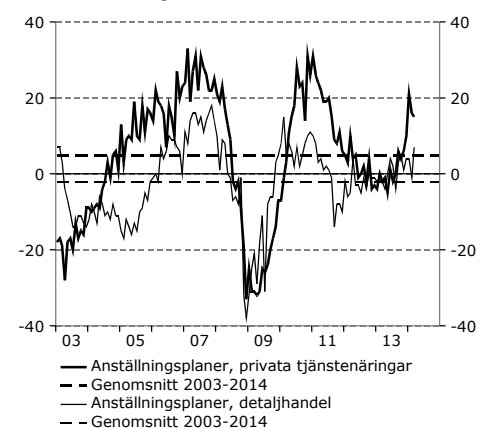
Index 2007 kvartal 3=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 114 Anställningsplaner i privata tjänstenäringar och handeln

Nettotal, säsongsrensade månadsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Tabell 25 Arbetade timmar

Miljoner timmar respektive procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

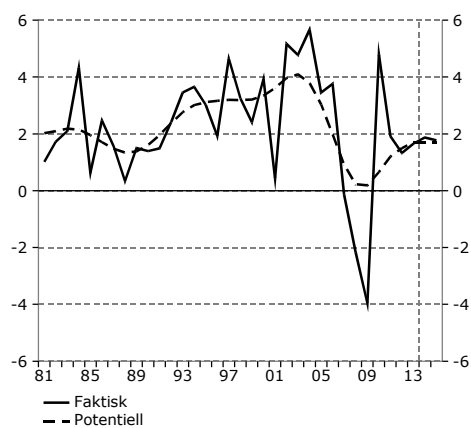
	2012	2012	2013	2014	2015
Varubranscher	1 918	-1,1	-1,9	1,3	0,8
Varav: Industri	1 070	-2,3	-2,9	-0,3	0,0
Byggverksamhet	533	0,7	1,0	3,9	2,7
Tjänstebranscher	3 439	1,0	1,3	1,1	1,8
Varav: Handel	986	1,5	2,2	0,5	1,3
Företagstjänster	754	2,1	-0,3	1,5	2,3
Näringsliv	5 356	0,2	0,1	1,2	1,4
Offentliga myndigheter	1 998	1,6	1,1	1,0	1,1
Hela ekonomin¹	7 516	0,7	0,4	1,1	1,3

¹ Inklusive hushållens icke-vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 115 Faktisk och potentiell produktivitet i näringslivet

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

PRODUKTIVITETEN STIGER

Produktivitetsoökningen i näringslivet blir 2 procent i år och nästa år, vilket är något högre än i fjol (se Tabell 26). Produktivitetstillväxten förblir dock betydligt lägre än under den exceptionella uppgången under slutet av 1990-talet och början av 2000-talet, som drevs framför allt av innovationer inom IKT-området. Den faktiska produktivitetstillväxten blir lite högre än den potentiella produktivitetstillväxten både detta år och nästa på grund av den förbättrade konjunkturen. År 2014 och 2015 bedöms den potentiella ökningstakten, som alltså beror på teknologisk utveckling och andra effektiviseringar, uppgå till 1,7 procent (se Diagram 115). På lite längre sikt bedöms den potentiella produktivitetstillväxten i näringslivet bli något högre, strax över 2 procent. En framtida brist på välutbildad arbetskraft inom bygg-, teknik- och utbildningsområdet kan dock bli ett hinder för produktivitetstillväxten i näringslivet de kommande åren.

Tabell 26 Produktivitet

Kronor per timme (baspris) respektive procentuell förändring, fasta priser, kalenderkorrigerade värden

	2012	2012	2013	2014	2015
Varubranscher	436	1,1	1,6	2,8	3,3
Varav: Industri	481	-0,3	1,6	4,6	4,5
Byggverksamhet	309	1,4	2,0	1,7	1,3
Tjänstebranscher	470	1,4	1,7	1,6	1,3
Varav: Handel	357	-0,5	0,4	2,1	1,6
Företagstjänster	400	2,1	3,6	2,3	1,7
Näringsliv	458	1,3	1,7	2,0	2,0
Offentliga myndigheter	312	-1,1	-0,7	0,0	0,1
Hela ekonomin¹	415	0,7	1,1	1,6	1,6

¹ Inklusive hushållens icke-vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ANTALET ARBETADE TIMMAR I OFFENTLIG SEKTOR FORTSÄTTER ÖKA 2014 OCH 2015

Antalet arbetade timmar i offentlig sektor växte med 1,1 procent förra året (se Tabell 25) och är nu på samma nivå som före finanskrisen. Tillväxten både 2012 och 2013 drevs i stor utsträckning av utvecklingen i staten. I år och nästa år dämpas tillväxttakten i staten, men i kommunsektorn fortsätter ökningen av antalet arbetade timmar.

Inom statliga myndigheter föll antalet arbetade timmar trendmässigt under perioden 1993–2008. Sedan dess har antalet arbetade timmar växt starkt och är nu på samma nivå som de var i slutet av 1990-talet (se Diagram 116). Ett fortsatt tryck på Arbetsförmedlingen, Migrationsverket och Försäkringskassan gör att antalet arbetade timmar kommer att ligga kvar på denna nivå. Tillväxten kommer dock att bli svagare än den har varit de senaste två åren.

I kommunerna fortsätter antalet arbetade timmar att växa de kommande åren (se Diagram 117). Detta drivs främst av den demografiska utvecklingen med fler barn och äldre som är i behov av omsorg. Antalet barn i förskola och grundskola ligger på en hög nivå och fortsätter att så göra framöver. Antalet äldre som är i behov av omsorg växer också i och med att gruppens andel av befolkningen ökar. Inom äldreomsorgen sker det i dag en omstrukturering från särskilt boende (äldreboende) till hemtjänst, vilket framöver kommer att minska både kostnader och antalet arbetade timmar per person (brukare).²⁷

Antalet arbetade timmar inom vård, skola och omsorg som utförs av privata aktörer, men som finansieras med offentliga medel växte starkt 2006–2011. Därefter har tillväxten avtagit och blir marginell i år och nästa år (se Diagram 117).

Arbetsmarknaden

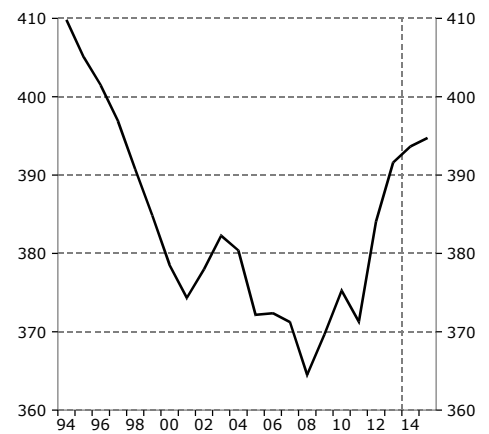
INDIKATORER PEKAR PÅ ÖKANDE SYSSELSÄTTNING

Anställningsplanerna enligt Konjunkturbarometern har ökat jämfört med avslutningen av 2013 och är över det historiska medelvärdet (se Diagram 112). Antalet nyanmälda lediga platser hos Arbetsförmedlingen har legat på en hög nivå de senaste åren (se Diagram 118). Samtidigt är antalet personer som blivit varslade om uppsägning på en låg nivå och ligger under det historiska genomsnittet. Sammantaget pekar de framåtblickande indikatorerna på att sysselsättningen kommer fortsätta att växa framöver.

²⁷ Se *Ekonomirapporten*, oktober 2013, Sveriges Kommuner och Landsting.

Diagram 116 Arbetade timmar i statliga myndigheter

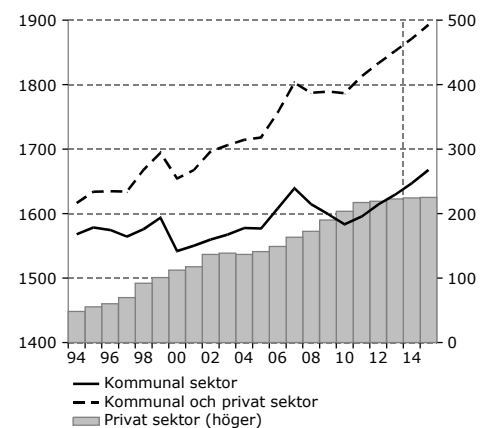
Miljoner arbetade timmar, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 117 Kommunalt finansierade arbetade timmar

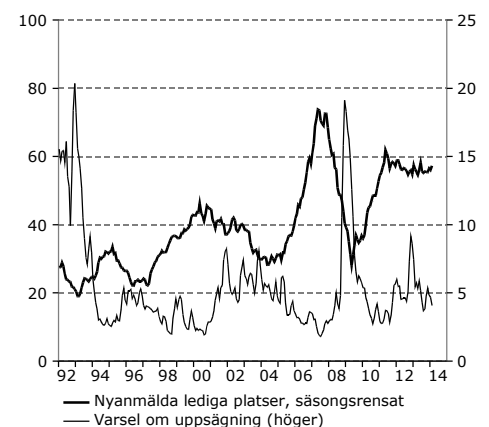
Miljoner arbetade timmar, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 118 Nyanmälda lediga platser och varsel om uppsägning

Tusental, månadsvärden, 3-månaders glidande medelvärde

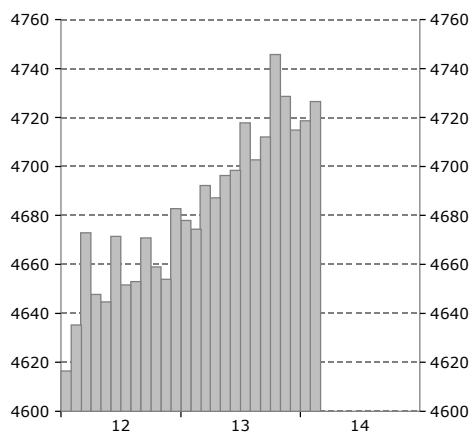

Anm. Nyanmälda lediga platser avser varaktighet med mer än tio dagar.

Källor: Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

Diagram 119 Sysselsatta

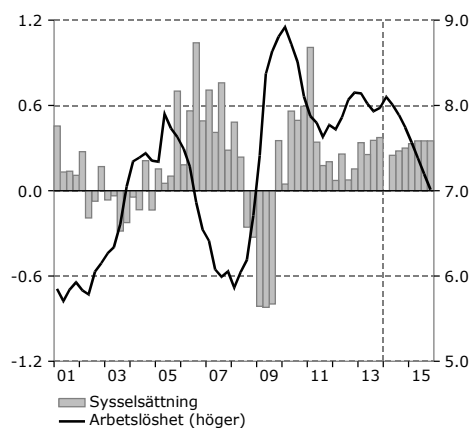
Säsongsrensade månadsvärden

Källa: SCB.

Diagram 120 Sysselsättning och arbetslöshet

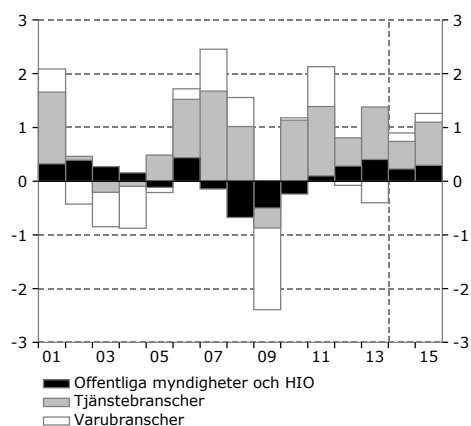
Procentuell förändring respektive procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 121 Bidrag till sysselsättningstillväxten

Procentenheter

Anm. HIO avser hushållens icke vinstdrivande organisationer.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

MEN SYSSELSÄTTNINGSTILLVÄXTEN**STANNAR AV TILLFÄLLIGT**

Statistik från arbetskraftsundersökningarna (AKU) visar att sysselsättningen i januari minskade jämfört med oktober i fjol då sysselsättningen ökade väldigt starkt (se Diagram 119).²⁸

I februari var sysselsättningen däremot oförändrad jämfört med november. Konjunkturinstitutets skattningar av den underliggande sysselsättningstillväxten visar att antalet sysselsatta i januari och februari sammantaget minskade med 10 000 personer jämfört med oktober och november.²⁹ Det är 5 000 färre personer än nedgången enligt AKU. Även om en stor del av nedgången i januari och februari bedöms vara av tillfällig karaktär innebär det att sysselsättningstillväxten tillfälligt stannar av det första kvartalet och att arbetslösheten stiger marginellt under inledningen av 2014 (se Diagram 120). Näringslivets produktion växer också långsamt under inledningen av 2014, men tilltar sedan (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft”). I takt med att produktionen växer snabbare ökar efterfrågan på arbetskraft (se Diagram 120). Sysselsättningen ökar med 0,9 procent i år och med 1,3 procent nästa år och arbetslösheten sjunker till 7 procent i slutet av 2015 (se Tabell 27 och Diagram 120). Sysselsättningsgraden, det vill säga andelen sysselsatta i befolkningen 15–74 år, ökar och uppgår 2015 till drygt 66 procent (se Tabell 27).

STARK SYSSELSÄTTNINGSTILLVÄXT I DE TJÄNSTEPRODUCERANDE BRANSCHERNA

År 2013 ökade sysselsättningen med 1 procent (se Tabell 27). Arbetskraften ökade också starkt under 2013, vilket medförde att arbetslösheten 2013 låg kvar på 8,0 procent i årsgenomsnitt (se Tabell 27). Sysselsättningen 2013 ökade främst i de tjänsteproducerande branscherna som därmed gav det största bidraget till sysselsättningstillväxten (se Diagram 121).³⁰ Sysselsättningen i de varuproducerande branscherna gav ett negativt bidrag till sysselsättningstillväxten, något som främst drevs av utvecklingen inom industrin. Anställningsplanerna inom de privata tjänstenäringarna enligt Konjunkturbarometern är på en hög nivå (se Diagram 114). Efterfrågan på arbetskraft i de tjänsteproducerande branscherna fortsätter att öka både i år och nästa år, men även sysselsättningen i de varuproducerande branscherna ger ett litet positivt bidrag till tillväxten (se Diagram 121).

²⁸ Totalt intervjuas 29 500 respondenter i AKU varje månad. Varje person intervjuas var tredje månad och en åttondel av respondenterna byts ut vid varje mätillfälle. Denna, liksom andra urvalsmetoder, kan ge upphov till att statistiken påverkas av bytet av urval. För att undvika effekter som kan uppstå till följd av att det är olika personer som deltar i undersökningen varje månad under kvartalet jämförs sysselsättningen i AKU på månadsbasis i tretakt, det vill säga utfallet för den senaste månaden jämförs med utfallet tre månader tidigare.

²⁹ Det vill säga med hänsyn tagen till säsongsvariationer och eventuella urvalseffekter.

³⁰ Knappt 50 procent av de sysselsatta arbetar i de tjänsteproducerande branscherna.

ARBETSKRAFTEN VÄXER I LÅNGSAMMARE TAKT

Arbetskraften och arbetskraftsdeltagandet, det vill säga andelen i arbetskraften i befolkningen 15–74 år, har ökat kraftigt de senaste åren till följd av en gynnsam demografisk utveckling och genomförda ekonomisk-politiska reformer (se Diagram 122 och Diagram 123 samt fördjupningen ”Arbetskraftsdeltagandet har ökat”).³¹ Månadsstatistik för januari och februari visar dock att arbetskraften, i likhet med sysselsättningen, utvecklas svagare det första kvartalet 2014 än under avslutningen av 2013.

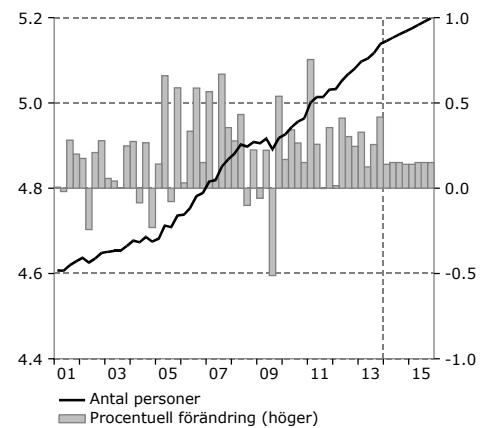
Enligt SCB:s befolkningsprognos fortsätter antalet personer i arbetsför ålder att öka under 2014 och 2015 (se Tabell 27). Andelen utrikes födda och äldre, som har ett genomsnittligt lägre arbetskraftsdeltagande, ökar emellertid relativt mycket vilket innebär att tillskottet till arbetskraften blir något lägre än befolkningstillväxten i åldern 15–74 år. Regeringens tidigare genomförda reformer fortsätter dock samtidigt att verka för att öka arbetskraftsutbudet. Arbetskraftsdeltagandet ökar också i takt med att konjunkturen förbättras, eftersom fler söker sig till arbetskraften när utsikterna för att hitta ett arbete förbättras. Sammantaget växer arbetskraften 2014 något mer än befolkningen i åldern 15–74 år, men något mindre 2015 (se Tabell 27 och Diagram 123). Jämfört med tillväxten under perioden 2010–2013 växer arbetskraften långsammare 2014 och 2015 (se Diagram 122).

SJUKA UTANFÖR ARBETSKRAFTEN FORTSÄTTER MINSKA

Antalet sjuka utanför arbetskraften har minskat kraftigt under perioden 2008–2012 (se Diagram 124). Det är delvis ett resultat av förändrade regler i sjukförsäkringen som har medfört att inflödet har minskat och utflödet ökat, men även en följd av att många av dem som varit sjuka övergått i ålderspension. Under 2013 har antalet sjuka utanför arbetskraften ökat något. Uppgången bedöms dock vara tillfällig då nybeviljandet av sjukersättning fortsatt är lågt enligt Försäkringskassan (se avsnittet ”Offentliga sektorns utgifter” i kapitlet ”Offentliga finanser”). Under 2014 och 2015 fortsätter antalet sjuka utanför arbetskraften att minska, men i en betydligt långsammare takt än tidigare. Den demografiska utvecklingen medför att andelen pensionärer i befolkningen 15–74 år ökar.

Diagram 122 Arbetskraft

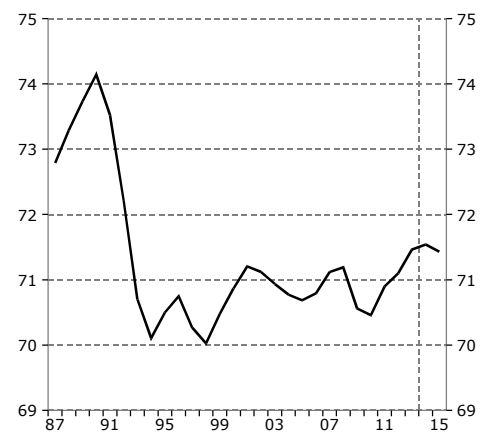
Miljoner respektive procentuell förändring, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 123 Arbetskraftsdeltagandet

Procent av befolkningen 15–74 år

Källa: SCB.

Diagram 124 Sjuka utanför arbetskraften

Tusental, säsongsrensade kvartalsvärden

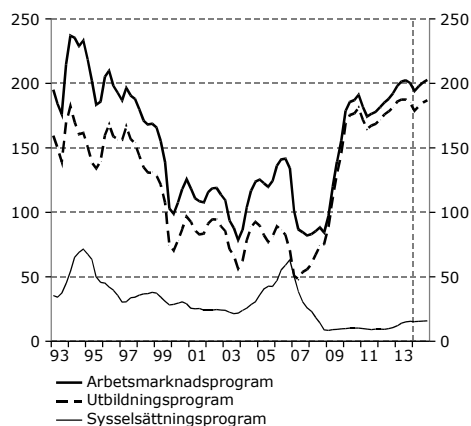

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

³¹ Se även fördjupningen ”Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer” i *Konjunkturläget*, december 2011.

Diagram 125 Arbetsmarknadspolitiska program

Tusental, säsongrensade månadsvärden

Källa: Arbetsförmedlingen.

Diagram 126 Långtidsarbetslöshet

Andel av arbetslösa, säsongrensade kvartalsvärden

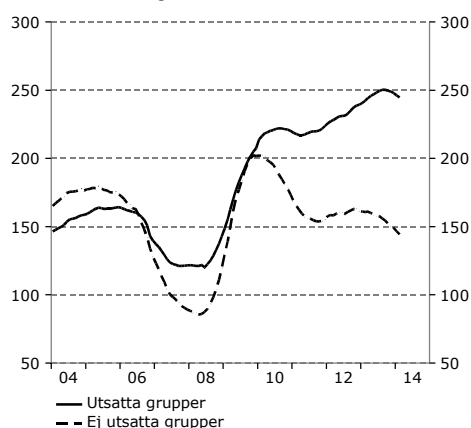

Anm. Långtidsarbetslöshet avser arbetslöshet mer än 27 veckor.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 127 Inskrivna arbetslösa vid Arbetsförmedlingen

Tusental, säsongrensade månadsvärden

Anm. Med utsatta grupper avses personer utan gymnasieutbildning, med funktionsnedsättning, äldre (55–64 år) och utomeuropeiskt födda.

Källa: Arbetsförmedlingen.

Tabell 27 Arbetsmarknaden

Tusental personer respektive procentuell förändring, om inget annat anges

	2012	2012	2013	2014	2015
BNP till baspris ¹	3 121	1,3	1,5	2,7	3,0
Produktivitet i hela ekonomin ²	415	0,7	1,1	1,6	1,6
Arbetade timmar ³	7 516	0,7	0,4	1,1	1,3
Medelarbetstid för sysselsatta ⁴	31,0	0,0	-0,6	0,2	0,0
Sysselsatta	4 656	0,7	1,0	0,9	1,3
Sysselsättningsgrad ⁵		65,4	65,7	65,9	66,2
Arbetskraft	5 059	0,9	1,1	0,8	0,6
Arbetskraftsdeltagande ⁶		71,1	71,5	71,5	71,4
Arbetslöshet ⁷	402	8,0	8,0	7,9	7,3
Personer i arbetsmarknadspolitiska program ⁷	187	3,7	3,9	3,9	3,9
Befolkning 15–74 år	7 115	0,6	0,6	0,7	0,7

¹ Miljarder kronor, fasta priser, kalenderkorrigerad. ² Kronor per timme, fasta priser, kalenderkorrigerad. ³ Miljarder timmar, kalenderkorrigerad. ⁴ Timmar per vecka, kalenderkorrigerad. ⁵ Andelen sysselsatta av befolkningen 15–74 år, procent. ⁶ Andelen personer i arbetskraften av befolkningen 15–74 år, procent. ⁷ Procent av arbetskraften.

Källor: SCB, Arbetsförmedlingen och Konjunkturinstitutet.

ANTALET PERSONER I ARBETSMARKNADSPOLITISKA PROGRAM LIGGER KVAR PÅ EN HÖG NIVÅ

Trots att arbetslösheten faller under 2014 och 2015 bedömer Konjunkturinstitutet att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program fortsätter att ligga kvar på en hög nivå (se Diagram 125). Bedömningen baseras på att en stor andel av de arbetslösa i dagsläget har en låg sannolikhet för att bli sysselsatta och därmed behöver fortsatt stöd i form av arbetsmarknadspolitiska program.

Långtidsarbetslösheten som andel av antalet arbetslösa steg under 2009 och har bitit sig fast på en hög nivå även om den föll tillbaka något det sista kvartalet i fjol (se Diagram 126). En allt större andel av dem som är inskrivna som arbetslösa hos Arbetsförmedlingen utgörs också av personer som tillhör ”utsatta grupper” (se Diagram 127). Det är personer som har en i genomsnitt lägre chans att få ett jobb. I slutet av 2013 tillhörde drygt 60 procent av dem som är inskrivna på Arbetsförmedlingen en utsatt grupp. Konjunkturinstitutet bedömer att antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program 2015 uppgår till 202 000 personer.

Sammansättningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen har varierat över tiden, men består av åtgärder som kan klassificeras antingen som utbildnings- eller sysselsättningsprogram (se Diagram 125). Volymen för de åtgärder som klassificeras som utbildningsprogram har varit på en högre nivå än åtgärder som klassificeras som sysselsättningsprogram under hela perioden 1993–2013, med undantag för årsskiftet 2006/2007. Sedan 2009 har utbildningsprogrammen ökat markant i volym och utgjorde 2013 drygt 90 procent av de totala arbetsmark-

nadspolitiska programmen. Jobb- och utvecklingsgarantin ingår i utbildningsprogrammen och riktar sig till personer som har varit utan arbete en längre tid. År 2013 utgjorde jobb- och utvecklingsgarantin ca 50 procent av de totala arbetsmarknadspolitiska programmen, varav fas 1 och fas 2 drygt 32 procent och fas 3 (sysselsättningsfasen) drygt 17 procent.³² Utbildningsprogrammen fortsätter att ligga på en hög nivå även 2014 och 2015.

Resursutnyttjande

RESURSUUTNYTTJANDET INOM FÖRETAGEN ÄR NORMALT

Förändringar i efterfrågan påverkar i vilken utsträckning företagens resurser i form av personal och maskin- och anläggningskapacitet används. Till följd av att det är kostsamt att förändra personalstyrkan kan det vara rationellt av företagen att under en tid behålla en större produktionskapacitet än vad som efterfrågas. Produktivitetsgapet, det vill säga den procentuella avvikelsen mellan den faktiska och den potentiella produktiviteten, är ett mått på resursutnyttjandet inom företagen. Ett negativt produktivitetsgap indikerar att det finns lediga resurser inom företagen som kan användas för att möta en ökad efterfrågan. Ett positivt produktivitetsgap indikerar att företagen är i behov av att nyanställa och utöka sin kapacitet.

För att bedöma storleken på produktivitetsgapet och resursutnyttjandet inom företagen använder Konjunkturinstitutet olika indikatorer. Samtliga indikatorer pekar på att resursutnyttjandet inom företagen ökade under avslutningen av 2013. Enligt Konjunkturbarometern minskade andelen företag som uppgav ”otillräcklig efterfrågan som främsta hinder för produktionen” ytterligare det fjärde kvartalet 2013 (se Diagram 128). Även industrins kapacitetsutnyttjande, enligt både SCB och Konjunkturbarometern, ökade under avslutningen av 2013 (se Diagram 129). Anställningsplanerna i näringslivet enligt Konjunkturbarometern har ökat de senaste månaderna och är över det historiska medelvärdet, vilket indikerar att mängden lediga personalresurser i företagen är låg (se Diagram 112).

Sammantaget pekar indikatorerna på att resursutnyttjandet inom företagen har ökat och är relativt normalt. Konjunkturinstitutet gör därför bedömningen att produktivitetsgapet är slutet 2014 (se Tabell 28).

³² Fas 1 innehåller kartläggning, jobbsökaraktiviteter med coaching och förberedande insatser. Fas 2 innehåller arbetspraktik, arbetsträning och förstärkt arbetsträning. Efter 90 veckor utan sysselsättning övergår den arbetslösa till fas 3 i jobb- och utvecklingsgarantin som innehåller sysselsättning hos anordnare. För mer information, se www.arbetsformedlingen.se.

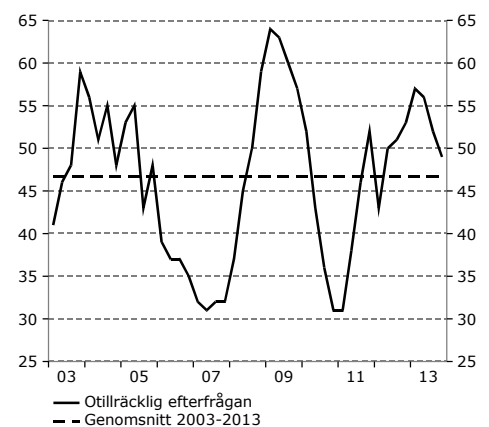
Mått på resursutnyttjandet

Graden av resursutnyttjande i ekonomin brukar ofta beskrivas med hjälp av det så kallade **BNP-gapet**. Det definieras som skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP. **Potentiell BNP** definieras som den nivå på produktionen som skulle uppnås om det var normalt utnyttjande av de i dag tillgängliga produktionsfaktorerna arbete och kapital.

BNP-gapet kan delas upp i ett arbetsmarknadsgap och ett produktivitetsgap. **Arbetsmarknadsgapet** ger en bild av resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Det definieras som de faktiskt arbetade timmarnas procentuella avvikelse från potentiellt arbetade timmar. Potentiellt arbetade timmar bestäms i sin tur av jämviktsarbetslöshet, potentiell arbetskraft och potentiell medelarbets-tid. **Produktivitetsgapet** fångar upp variation i den faktiska produktiviteten som är konjunkturellt betingad och ger en bild av resursutnyttjandet inom företagen.

Diagram 128 Otillräcklig efterfrågan som främsta hinder för produktionen i näringslivet

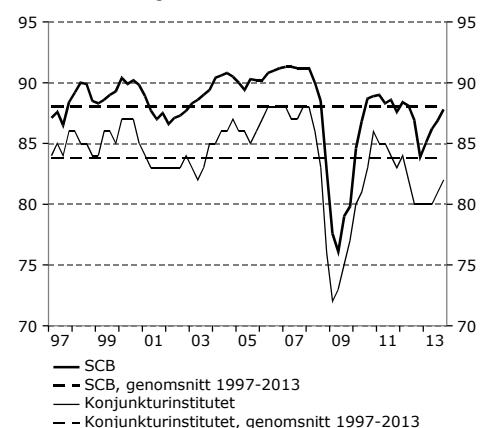
Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 129 Industrins kapacitetsutnyttjande

Procent, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 28 Resursutnyttjande

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden, om inget annat anges

	2012	2013	2014	2015
Jämviktsarbetslöshet ¹	6,7	6,7	6,7	6,6
Faktisk arbetslöshet ²	8,0	8,0	7,9	7,3
Potentiellt arbetade timmar	0,7	0,6	0,7	0,9
Faktiskt arbetade timmar	0,7	0,4	1,1	1,3
Arbetsmarknadsgap ³	-1,5	-1,7	-1,3	-0,8
Potentiell produktivitet	0,8	1,1	1,3	1,3
Faktisk produktivitet	0,6	1,1	1,6	1,6
Produktivitetsgap ⁴	-0,3	-0,3	0,0	0,2
Potentiell BNP	1,5	1,7	2,0	2,2
Faktisk BNP	1,3	1,5	2,7	2,9
BNP-gap ⁵	-1,8	-2,0	-1,3	-0,6

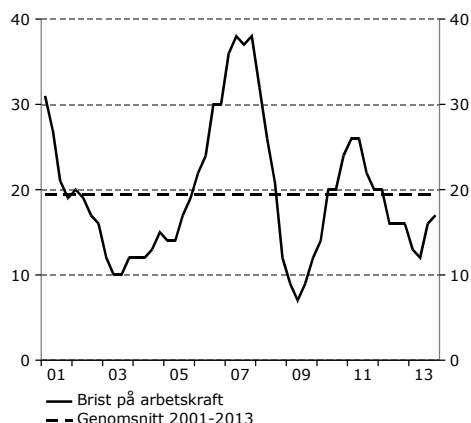
¹ Nivå i procent av potentiell arbetskraft. ² Nivå i procent av arbetskraften.

³ Skillnaden mellan faktiskt och potentiellt arbetade timmar uttryckt i procent av potentiellt arbetade timmar. ⁴ Skillnaden mellan faktisk och potentiell produktivitet uttryckt i procent av potentiell produktivitet. ⁵ Skillnaden mellan faktisk och potentiell BNP uttryckt i procent av potentiell BNP.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 130 Brist på arbetskraft i näringslivet

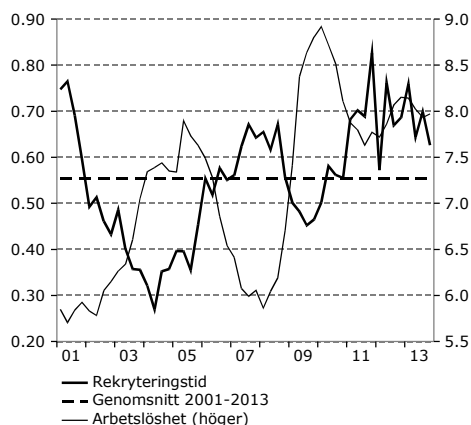
Procent, säsongsrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 131 Rekryteringstid i privat sektor och arbetslöshet

Genomsnittlig rekryteringstid i månader respektive procent av arbetskraften, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

DET FINNS LEDIGA RESURSER PÅ ARBETSMARKNADEN

Konjunkturbarometerns bristtal, som mäter andelen företag som upplever brist på arbetskraft, är en indikator på resursutnyttjandet på arbetsmarknaden. Andelen företag som uppgav brist på arbetskraft ökade det fjärde kvartalet 2013, men ligger fortfarande under det historiska medelvärdet (se Diagram 130). Bristtalen ökade i byggbranschen, industrin och de privata tjänstenäringarna. Inom industrin var det främst bristen på tekniska tjänstemän som ökade och nivån är över det historiska genomsnittet från 2001. Det är fortsatt liten brist på yrkesarbetare inom industrin. Sammantaget är bristtalen i näringslivet fortfarande på en låg nivå och indikerar inte att företagen upplever någon större brist på arbetskraft.

Andra indikatorer över resursutnyttjandet på arbetsmarknaden pekar på att matchningen mellan lediga jobb och arbetslösa inte fungerar tillfredsställande. Vid en hög arbetslöshet är det rimligt att rekryteringstiden är kort då det finns många jobbsökande. Företagens genomsnittliga rekryteringstid minskade visserligen det fjärde kvartalet 2013 men är, i förhållande till historiska samband med arbetslösheten, på en hög nivå (se Diagram 131). Det är dock fler faktorer än enbart nivån på arbetslösheten som påverkar den genomsnittliga rekryteringstiden, exempelvis andelen långtidsarbetslösa som är på en hög nivå (se Diagram 126).

Ett annat sätt att mäta hur väl matchningen på arbetsmarknaden fungerar är hur många arbetslösa som övergår till sysselsättning, ”jobbchansen”, i förhållande till arbetsmarknadsläget, mätt som antalet vakanser per arbetslös (se Diagram 132). Samtliga observationer sedan det andra kvartalet 2011 (svartmarkerade punkter) ligger lägre än tidigare. Trots att andelen vakanser i

förhållande till arbetslösa varit på en relativt hög nivå har sannolikheten att gå från att vara arbetslös till sysselsatt varit låg. Konjunkturinstitutet bedömer att matchningen mellan arbetslösa och lediga jobb försämrats sedan 2008.³³ En försämrad matchningseffektivitet innebär att resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, för en given arbetslöshetsnivå, är stramare. En hårdare konkurrens om den personal som företagen efterfrågar borde medföra något högre löner och priser. Det syns dock ännu inga tecken på någon sådan uppgång (se kapitlet "Löner, vinster och priser"). Det fjärde kvartalet 2013 förbättrades både arbetsmarknadsläget och "jobbchansen" något, vilket indikerar att matchningen inte försämrades ytterligare under avslutningen av fjolåret.

Konjunkturinstitutet bedömer sammantaget att det finns lediga resurser på arbetsmarknaden. I slutet av 2013 bedöms att antalet sysselsatta var ca 64 000 mindre jämfört med ett konjunkturrellt balanserat läge. Arbetsmarknadsgapet, det vill säga antalet arbetade timmars avvikelse från potentiellt arbetade timmar, uppgick 2013 till 1,7 procent (se Tabell 28 och Diagram 133).

EKONOMIN I KONJUNKTURELL BALANS 2017

Sverige befinner sig i en utdragen lågkonjunktur och det finns lediga resurser, i synnerhet på arbetsmarknaden. Resursutnyttjandet, mätt med BNP-gapet, var i fjol -2 procent (se Diagram 133).³⁴ Under loppet av 2014 och 2015 ökar efterfrågan och BNP växer starkare än den potentiella BNP-tillväxten (se Tabell 28). Vägen mot konjunkturrell balans är dock lång och i slutet av 2015 finns det fortfarande lediga resurser i ekonomin. Konjunkturrell balans nås först 2017 (se kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018").

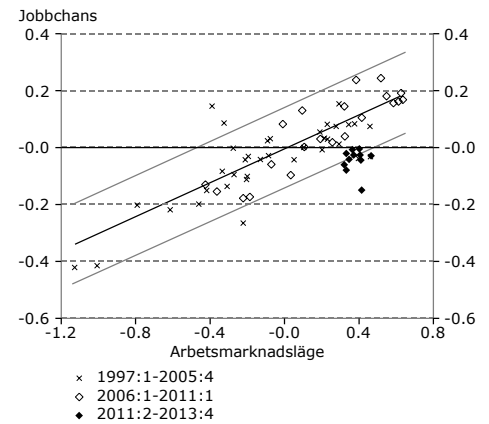
Produktivitetsgapet i näringslivet är ungefär noll i år, vilket indikerar att resursutnyttjandet inom företagen är normalt (se Diagram 134). Det finns dock branschvisa skillnader inom näringslivet. Arbetsförmedlingen samlar in statistik över andelen företag som kan öka produktionen med *som mest* 10 procent utan att anställa mer personal. Ökar andelen är det ett tecken på att färre företag kan öka produktionen påtagligt utan att anställa. Statistiken pekar på att det under andra halvåret i fjol fanns mer lediga resurser inom de varuproducerande branscherna än inom de tjänsteproducerande branscherna (se Diagram 135). Anställningsplanerna enligt Konjunkturbarometern är också betydligt starkare för de privata tjänstenäringarna än för industrin. År 2015 växer efterfrågan i ekonomin starkare och produktivitetsgapet blir något positivt, vilket medför att efterfrågan på arbetskraft ökar något snabbare.

³³ Se kapitlet "Jämviktsarbetslöshetens utveckling och förklaringsfaktorer" i *Lönebildningsrapporten*, 2013, Konjunkturinstitutet.

³⁴ Se "Hur Konjunkturinstitutet beräknar potentiell BNP", promemoria, Konjunkturinstitutet, www.konj.se, för en mer detaljerad beskrivning över potentiell BNP samt BNP-gapet och dess beståndsdelar.

Diagram 132 Jobbchans och arbetsmarknadsläge, 1997–2013

Genomsnittligt samband och 90-procentigt konfidensintervall

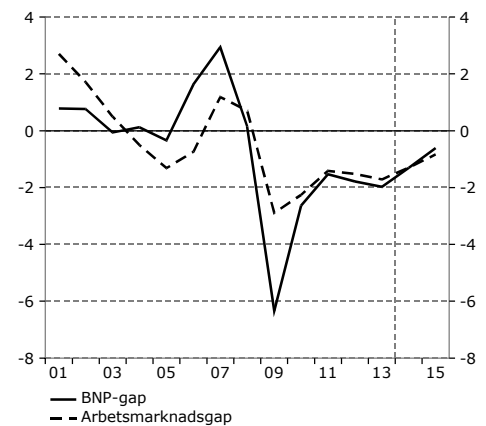

Anm. Jobbchansen för 1997kv1–2005kv2 är länkad av Konjunkturinstitutet.

Källor: Arbetsförmedlingen, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 133 BNP-gap och arbetsmarknadsgap

Procent av potentiell BNP respektive potentiellt arbetade timmar

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 134 Produktivitetsgap i näringslivet

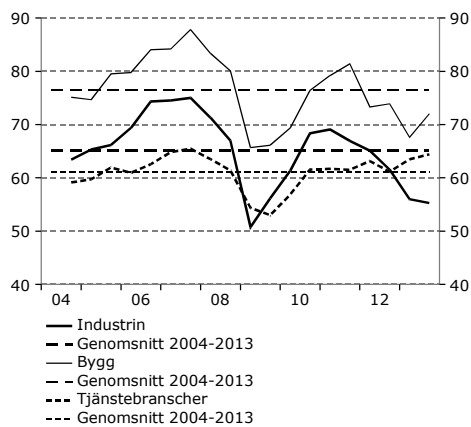
Procent av potentiell produktivitet

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 135 Resursutnyttjandet inom industrin, bygg och tjänstebranscher

Andel arbetsställen som utnyttjar personalresurserna nästan fullt ut, procent

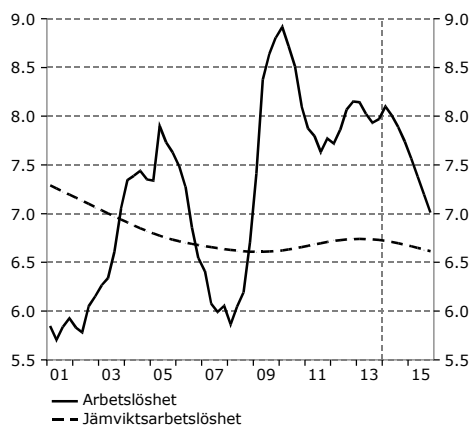

Källa: Arbetsförmedlingen.

Arbetslösheten uppgår till ca 8,0 procent i år, vilket är drygt 1 procentenhet högre än den av Konjunkturinstitutet bedömda jämviktsnivån (se Diagram 136). Faktiskt antal arbetade timmar växer starkare än potentiellt arbetade timmar både i år och nästa år. Resursutnyttjandet på arbetsmarknaden ökar därmed, men arbetslösheten är högre än jämviktsnivån ända fram till 2017 (se kapitlet ”Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018”).

Diagram 136 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Löner, vinster och priser

Resursutnyttjandet är lågt på arbetsmarknaden. Det håller tillbaka löneökningstakten och inflationen som båda ligger på en låg nivå såväl innevarande som nästa år. Under dessa år är det få kollektivavtal som omförhandlas på grund av att majoriteten av avtalen omförhandlades till treårsavtal förra året. Lönsamheten är svag men förväntas stiga framöver.

LÄGRE LÖNEÖKNINGAR ÄN NORMALT

Trots att BNP växer med 2,7 procent 2014 så är resursutnyttjandet lågt. Arbetsmarknadsgapet sluts först 2017 (se kapitlet ”Produktion och arbetsmarknad”). Det låga resursutnyttjandet på arbetsmarknaden verkar återhållande på löneökningarna utöver avtal, den så kallade restposten. Statistiken som kommit in för senhösten 2013 och vintern 2014 visar att löneökningarna har varit något lägre än förväntat. Sammantaget bedöms lönerna öka långsammare än normalt under de närmast kommande åren (se Diagram 137).

LÄGRE IMPORTPRISER FRAMÖVER

Producentpriserna faller i ett flertal länder. I kombination med att den svenska kronan förstärks något under 2014 och 2015, innebär det att importpriserna på bearbetade varor sjunker båda dessa år (se avsnittet ”Kostnader, deflatorer och vinster”). Oljeprisutvecklingen är också markant lägre än den var under 2000-talet och det bidrar med en viktig förklaring till varför prisutvecklingen generellt sett förblir låg under de kommande åren.

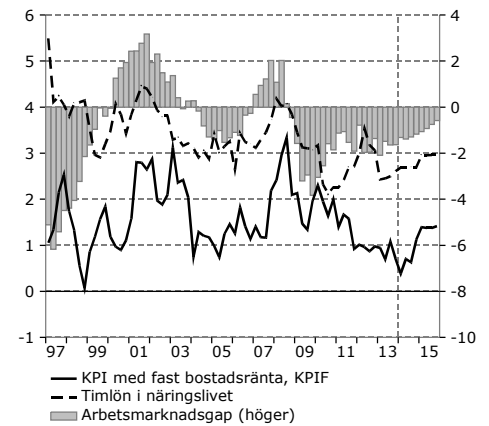
LÅG INFLATION UNDER 2014

Prisökningstakten för varor och tjänster bestäms på sikt framför allt av hur företagens arbetskostnad per producerad enhet utvecklas. I fjol ökade enhetsarbetskostnaderna med blygsamma 0,4 procent (se Diagram 138). Framöver ökar arbetskostnaden per timme snabbare vilket leder till att enhetsarbetskostnaderna ökar nästan lika snabbt som med den strukturella ökningstakten om 1,3 procent per år (se Diagram 138).³⁵ Det svaga efterfrågeläget gör att företagen har svårt att fullt ut kompensera sig för de ökande enhetsarbetskostnaderna genom prishöjningar (se Diagram 139). Tillsammans med den svaga importprisutvecklingen bidrar detta till att inflationen inte förväntas nå upp till det av Riksbanken satta målet på 2 procent under prognosperioden.

³⁵ Med strukturell ökningstakt avses den långsiktiga utveckling som är förenlig med inflationsmålet på 2 procents ökning i KPI. Se Markowski, A. m.fl. ”Strukturell utvecklingstakt av arbetskostnad och priser i den svenska ekonomin”, Working paper No 106, Konjunkturinstitutet, 2011.

Diagram 137 Arbetsmarknadsgap, timlön och KPIF

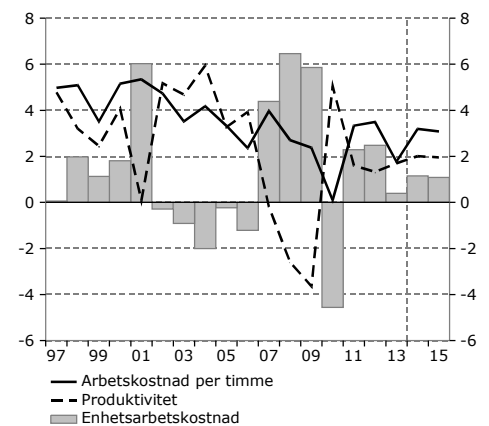
Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 138 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

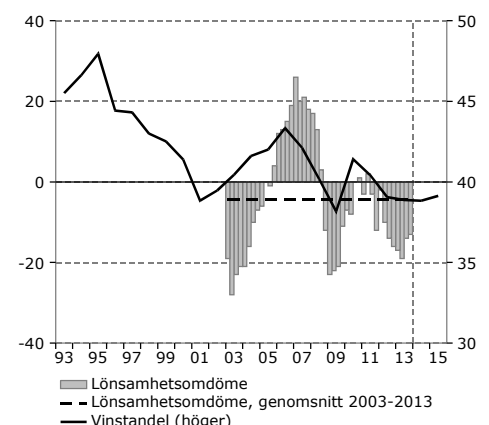
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 139 Lönsamhet i näringslivet

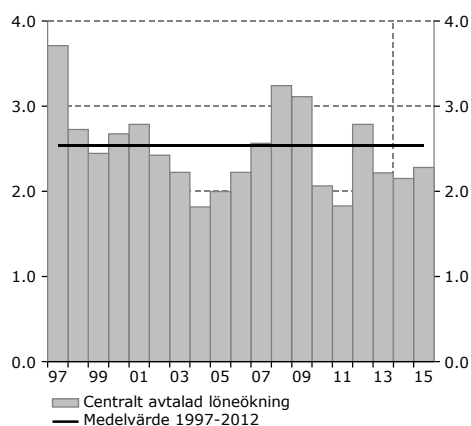
Procent, årsvärden respektive netttotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 140 Centrala löneavtal i hela ekonomin

Procentuell förändring

Anm. Från 2009 och framåt exkluderas sifferlösa avtal i sammanvägningen. Fram till och med 2008 vägs avtal utan siffersatta löneökningar in med värdet 0 i statistiken, vilket bidrar till något lägre ökningstakter jämfört med efterkommande period.

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Löhner och arbetskostnader

LÖNEÖKNINGAR PÅ DRYGT TVÅ PROCENT PER ÅR I KOLLEKTIVAVTALEN

För nästan alla anställda är kollektivavtal tecknade för i år och nästa år. Den närmaste tiden kommer löneavtal omförhandlas för relativt få på arbetsmarknaden, endast ca 6 procent av alla anställda berörs av avtal som löper ut 2014 och 2015.³⁶ De avtal som tecknas 2014–2015 kommer därmed ha marginell påverkan på hela ekonomins centralt avtalade löneökningar, som Medlingsinstitutet har beräknat till 2,2 procent 2014 och 2,3 procent 2015. De avtalade löneökningarna ligger därmed under genomsnittet 1997–2012, som uppgår till 2,5 procent per år (se Diagram 140).

LÖNERNA ÖKAR GRADVIS SNABBARE DE NÄRMASTE ÅREN

I den senaste preliminära konjunkturlönestatistiken ökade lönerna med i genomsnitt 2,4 procent 2013 jämfört med 2012. Innan statistiken blir definitiv kommer ungefär en femtedel av arbetstagarna i privat sektor att få retroaktiva löner som följer på avtal som tecknades 2013.³⁷ De definitiva löneökningarna i hela ekonomin bedöms uppgå till 2,6 procent 2013 (se Tabell 29).

Tabell 29 Timlön enligt konjunkturlönestatistiken

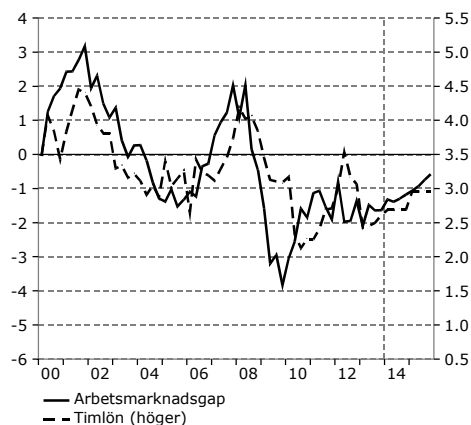
Procent respektive procentuell förändring

	Vikt 2012	2012	2013	2014	2015
Näringsliv	68	3,2	2,5	2,7	3,0
Industri	17	3,9	2,2	2,4	2,9
Byggbranschen	6	2,6	3,3	2,7	3,0
Tjänstebanscher	45	3,0	2,5	2,8	3,0
Kommunal sektor	25	2,7	2,9	3,0	3,0
Stat	6	2,1	2,5	2,6	2,7
Totalt	100	3,0	2,6	2,8	2,9

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 141 Arbetsmarknadsgap och timlön i näringslivet

Procent av potentiellt arbetade timmar respektive årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Löneökningstakten tenderar att variera med resursutnyttjandet på arbetsmarknaden, mätt med arbetsmarknadsgapet (se Diagram 141). Resursutnyttjandet har varit lågt de senaste åren vilket har dämpat trycket på att höja lönerna utöver de centralt avtalade löneökningarna. I år inleds en återhämtning på arbetsmarknaden och arbetsmarknadsgapet blir mindre negativt (se ”Resursutnyttjande” i kapitlet ”Produktion och arbetsmark-

³⁶ Se ”Avtalens utlöpningsstid i tabellform”, 28 november 2013, Medlingsinstitutet, www.mi.se/sok-avtal. Totalt beräknas ca 270 000 anställda bli berörda 2014 och 2015. Antalet anställda på hela arbetsmarknaden uppgick 2013 till ca 4,2 miljoner personer enligt arbetskraftsundersökningarna (SCB).

³⁷ Enligt en sammanställning vid Medlingsinstitutet.

nad”). Sammantaget bidrar den ekonomiska utvecklingen till en successivt högre löneökningstakt i år och nästa år.

NÅGOT HÖGRE LÖNEÖKNINGAR I KOMMUNAL SEKTOR

Den genomsnittliga löneökningstakten blir relativt hög i den kommunala sektorn framöver i förhållande till den privata sektorn. En bidragande orsak är att efterfrågan på personal ökar mer inom kommuner och landsting än inom näringslivet, särskilt inom omsorg och utbildning (se avsnittet ”Produktion, produktivitet och efterfrågan på arbetskraft” i kapitlet ”Produktion och arbetsmarknad”). Med bättre konjunktur kommer löneökningarna i näringslivet att stiga 2015 och tangeras löneökningarna inom den kommunala sektorn. Inom den statliga sektorn uppvisar lönerna däremot något lägre ökningstakt. Nyanställningar inom försvaret, med relativt låg lönenivå, är en bidragande orsak till svag utveckling av den genomsnittliga löneökningstakten.³⁸

I näringslivet är det relativt sett högre efterfrågan på arbetskraft inom tjänstebranscherna. Den genomsnittliga löneökningstakten blir därför något högre inom tjänstebranscherna i år.

LÅG INFLATION HÅLLER REALLÖNERNA UPPE

Den jämförelsevis låga ökningstakten av nominella löner sammanfaller med ännu lägre inflation, vilket innebär att reallönerna stiger. Den årliga nominella löneökningstakten 2013–2015 blir lägre än genomsnittet sedan Industriavtalets³⁹ tillkomst 1997. Trots det ökar reallönen deflaterad med KPIF (konsumentprisindex med fast bostadsränta) i år för tredje året i rad med omkring 2 procent per år (se Tabell 30 och Diagram 143). Det kan jämföras med den genomsnittliga ökningen 1997–2012 på 1,8 procent. Den högre inflationen nästa år innebär dock en viss dämpning av reallönernas ökningstakt.

Tabell 30 Nominell och real timlön i hela ekonomin

Procentuell förändring

	1998–2012	2012	2013	2014	2015
Nominell timlön ¹	3,4	3,0	2,6	2,8	2,9
Real timlön, KPI ²	2,1	2,1	2,7	2,6	1,8
Real timlön, KPIF ²	1,8	2,0	1,8	2,0	1,6

¹ Enligt konjunkturlönestatistiken.

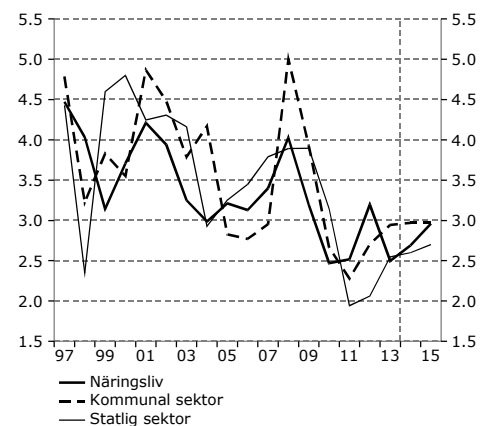
² Den nominella timlönen enligt konjunkturlönestatistiken deflaterad med konsumentprisindex (KPI) respektive konsumentprisindex med fast bostadsränta (KPIF).

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

³⁸ Se underlag i SCB, ”Konjunkturstatistik, löner för statlig sektor, december 2013”, Statistiskt Meddelande AM 17 SM 1403, december 2013, www.scb.se.

³⁹ Principerna som ligger till grund för enskilda avtal inom industrin fastslås i det övergripande ”Industriavtalet”, som tecknades mellan fack och arbetsgivare inom industrin 1997. Efter avtalets inrättande har flera andra branscher anpassat sig genom att genomföra sina kollektivavtalsförhandlingar med den internationellt konkurrensutsatta industrins kollektivavtal som ett riktmärke. Avtalet har omarbetats genom åren. Det nuvarande gäller sedan 1 juli 2011, se ”Industriavtalet”, 2014, Industrirådet, www.industrikommitten.se.

Diagram 142 Timlön i näringsliv, kommunal sektor och statlig sektor
Procentuell förändring

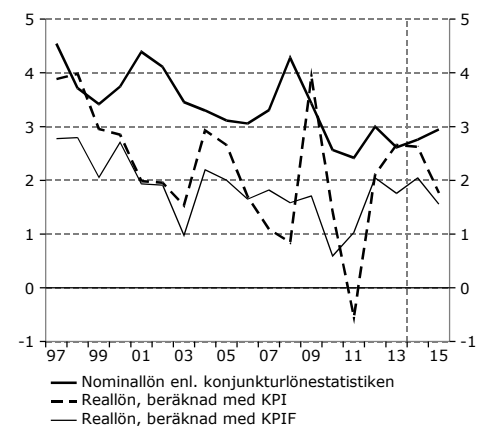

Anm. Prognos för 2012 baserad på preliminära utfall.

Källor: Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 143 Nominell och real timlön i hela ekonomin

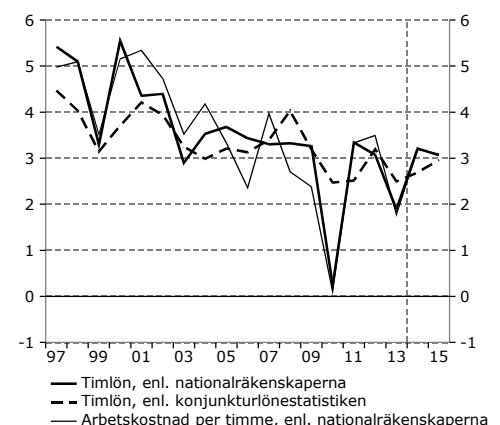
Procentuell förändring

Källor: Medlingsinstitutet, SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 144 Timlön och arbetskostnad per timme i näringslivet

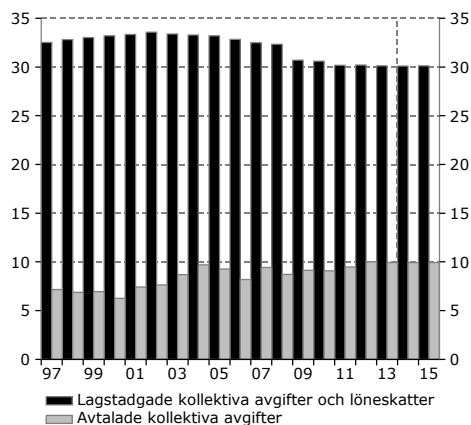
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB, Medlingsinstitutet och Konjunkturinstitutet.

Diagram 145 Arbetsgivaravgifter uppdelade efter lagstadgade och avtalade avgifter

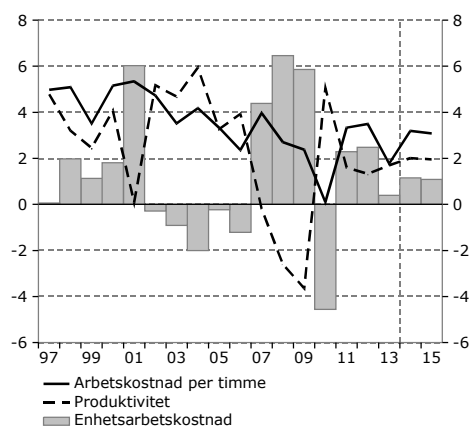
Procentuell andel av lönesumman i näringslivet. Anställda.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 146 Enhetsarbetskostnad i näringslivet

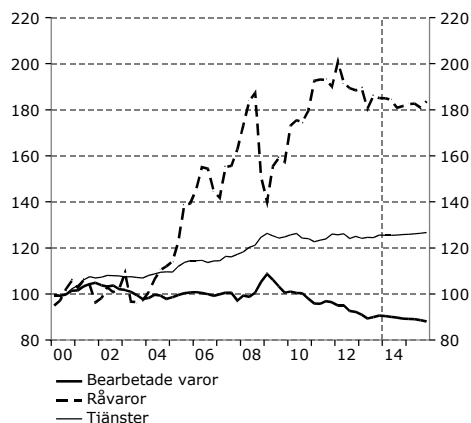
Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 147 Importpriser

Index 2000=100, säsongsrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ARBETSKOSTNADEN PER TIMME ÖKAR SNABBARE ÄN PRODUKTIVITETEN

Löneökningstakten enligt nationalräkenskaperna blev låg 2013 (se Diagram 144).⁴⁰ Detta gäller även arbetskostnaden per timme, eftersom arbetsgivaravgifterna som andel av lönen knappt förändrades (se Diagram 145 och Tabell 31). Öknings-takten för arbetskostnad per timme blir högre i år och nästa år då timlönen stiger snabbare. Ökad efterfrågan på företagets varor och tjänster 2014 och 2015 bidrar samtidigt till stigande kapacitetsutnyttjande och produktivitetstillväxt (se Diagram 146). Sammantaget innebär detta att enhetsarbetskostnaden ökar snabbare 2014–2015 än 2013 (se Diagram 146 och Tabell 31). Men det är fortfarande något långsammare än den strukturella ökningstakten om 1,3 procent per år som på lång sikt bedöms vara förenligt med en inflation på 2 procent.

Tabell 31 Timlön och arbetskostnad i näringslivet

Procentuell förändring, kalenderkorrigerade värden

	2012	2013	2014	2015
Timlön, KL	3,2	2,5	2,7	3,0
Timlön, NR	3,1	1,9	3,2	3,1
Arbetsgivaravgifter ¹ (i procent av lönen)	40,2	40,1	40,0	40,1
Arbetskostnad per timme ²	3,5	1,8	3,2	3,1
Enhetsarbetskostnad	2,5	0,4	1,2	1,1

¹Kollektiva avgifter och löneskatter. ²Lön och arbetsgivaravgifter.

Anm. Konjunkturlönestatistiken (KL) respektive nationalräkenskaperna (NR). Timlönen enligt nationalräkenskaperna mäts som lönesumman dividerat med anställdas arbetade timmar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Kostnader, deflatorer och vinster

ALLT LÄGRE IMPORTPRISER

Producentpriserna utvecklas svagt i stora delar av världen. I januari föll industrins producentpriser i euroområdet med 1,4 procent på årsbasis, och i februari föll producentpriserna med 2 procent i Kina. I USA stiger däremot producentpriserna på årsbasis. I kombination med en förstärkning av den svenska kronan under 2014 och 2015 innebär den svaga prisutvecklingen i vår omvärld att importpriserna på bearbetade varor sjunker båda dessa år (se Tabell 32 och Diagram 147). Råoljepriset fortsätter ner något 2014 (se Diagram 148), vilket har en dämpande inverkan på importpriserna, både direkt i form av billigare råva-

⁴⁰ Löneökningarna enligt nationalräkenskaperna avser den period när lönen betalas ut, inklusive retroaktiva utbetalningar. Löneökningarna enligt konjunkturlönestatistiken avser i stället den period när lönen tjänas in. Avtalsrörelsen 2013 var omfattande och tidsmässigt sammanpressad, vilket gör att en relativt stor andel av de faktiska löneökningarna för 2013 betalas ut retroaktivt. Detta bidrar till att de genomsnittliga timlönen 2013 ökar långsammare enligt nationalräkenskaperna än vad de gör enligt konjunkturlönestatistiken.

ruimport, och indirekt via lägre produktionskostnader för andra varor och tjänster som importerats. Oljeprisutvecklingen är markant svagare än den var under 2000-talet och är en viktig förklaring till varför prisutvecklingen generellt förblir så pass låg under de kommande åren. Oljeprisets utveckling har också stor betydelse för bytesförhållandet. Den svaga prisutvecklingen på råolja är en bidragande orsak till att bytesförhållandet förbättras de kommande två åren (se Diagram 149).

Exportpriserna stiger något, delvis på grund av en successivt förbättrad byggkonjunktur i bland annat USA och Storbritannien som ökat efterfrågan på sågade trävaror. Antalet påbörjade husbyggen i England 2013 var det högsta på sex år, och en fortsatt ökning väntas på grund av de statliga finansieringsstödet för husköpare som införts.⁴¹ Priserna på massa och papper hålls också uppe av de kapacitetsreduceringar som skett både i Sverige och i andra länder.

Tabell 32 Tillförsel- och användningspriser

Procent respektive procentuell förändring

	Vikt				
	2012	2012	2013	2014	2015
BNP	70	1,0	0,8	1,4	1,5
Offentliga myndigheter ¹	13	4,0	3,4	2,7	2,1
Näringsliv ²	48	0,5	0,2	1,2	1,4
Skattenetto	9	-0,3	0,5	0,4	1,4
Import	30	-1,0	-2,8	-0,3	-0,5
Bearbetade varor	15	-2,6	-3,8	-0,4	-1,3
Råvaror	7	0,2	-3,8	-1,2	-0,3
Tjänster	8	1,0	-0,4	0,7	0,6
Tillförsel/användning³	100	0,4	-0,2	0,9	0,9
Offentlig konsumtion	19	3,1	2,4	2,1	1,8
Hushållens konsumtionsutgifter	34	1,2	0,6	0,9	1,4
Fasta investeringar	13	0,3	0,2	0,7	0,6
Export	34	-1,4	-2,8	0,2	0,0
Bearbetade varor	18	-1,9	-3,1	0,3	-0,9
Råvaror	6	-3,3	-3,8	-0,5	1,2
Tjänster	11	0,3	-1,8	0,6	0,9

¹ Inklusive hushållens icke-vinstdrivande organisationer. ² Förädlingsvärdepris beräknat till baspris. ³ Inklusive lagerinvesteringar.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

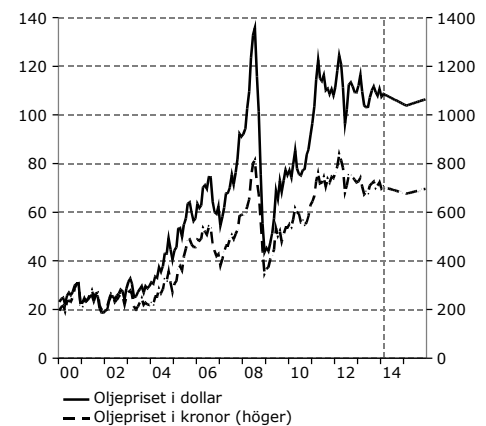
BÄTTRE PRISUTVECKLING FÖR FÖRETAGEN FRAMÖVER

Priserna för företagens produktion i Sverige (förädlingsvärdepris, se faktarutan "Förädlingsvärdepris och bruttoöverskott") har ökat mycket lite de senaste fyra åren (se Diagram 150). Den genomsnittliga ökningstakten från 2010 till 2013 var bara 0,4 procent per år för näringslivet exklusive små- och fritidshus, att jämföra med en genomsnittlig ökningstakt på 1,2 procent från 1993 till 2009. Priserna har fortsatt upp inom tjänste- och

⁴¹ Se "House building in England: October to december 2013", Department for Communities and Local Government, 2014, och "Affordable home ownership schemes" på www.gov.uk.

Diagram 148 Oljepris

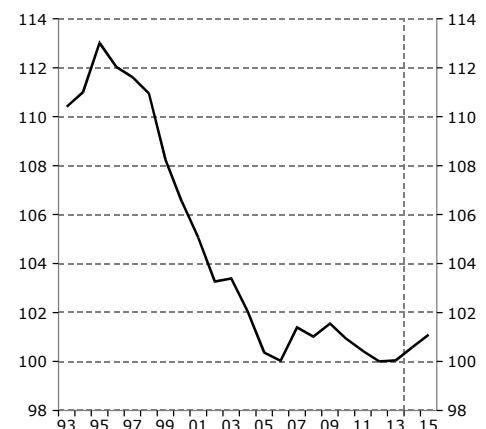
Brent, dollar per fat respektive kronor per fat, månadsvärden

Källor: Macrobond, International Petroleum Exchange och Konjunkturinstitutet.

Diagram 149 Bytesförhållande

Index 2012=100

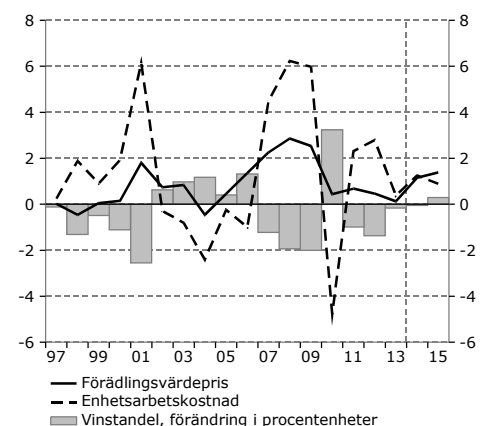

Anm. Bytesförhållandet utgörs av exportpriset dividerat med importpriset.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 150 Förädlingsvärdepris, enhetsarbetskostnad och vinstandel i näringslivet

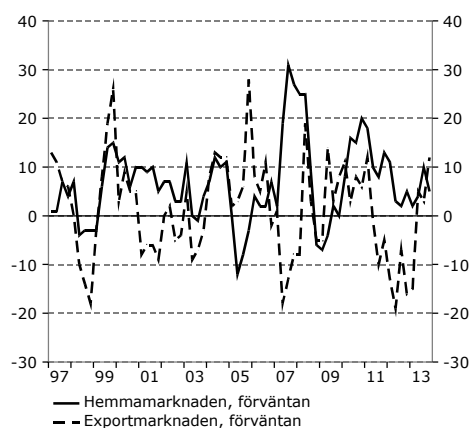
Procentuell förändring respektive förändring i procentenheter

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 151 Prisförväntningar i tillverkningsindustrin

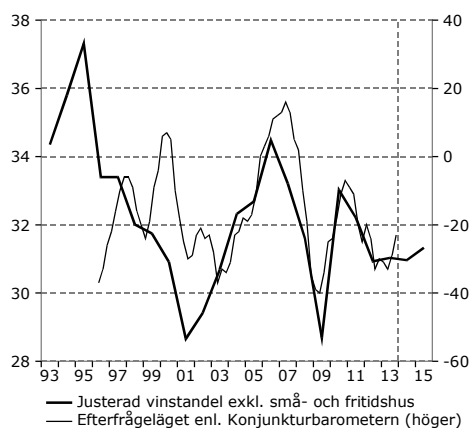
Nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 152 Vinstandel i näringslivet och efterfrågeläget

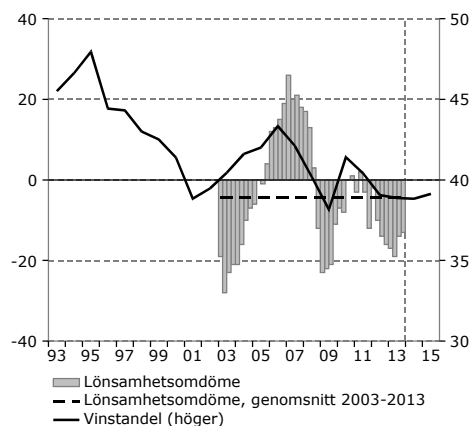
Procent, årsvärden respektive nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 153 Lönsamhet i näringslivet

Procent, årsvärden respektive nettotal, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

byggproduktionen under senare år, medan utvecklingen varit den motsatta för industrin, elbranschen, och skogsbruket. Även vissa delar av tjänstebranscherna har haft svag prisutveckling, exempelvis handeln som upplevt ett fallande förädlingsvärdepris under de två senaste åren.

Prisutvecklingen blir gynnsammare för företagen framöver och nästa år (se Diagram 151). Försäljningspriserna till slutkunderna ökar mer samtidigt som priserna på förbrukningsvaror som exempelvis råvaror och energi har en fortsatt dämpad utveckling. Exportpriserna slutar falla och produkter sålda inom landet blir lite dyrare. Den ökade byggtakten gör att anbudspriserna stiger. Nybyggda bostäder och övriga byggnader stiger därför i pris. Eftersom dessa utgör en stor del av investeringarna så innebär det att investeringsdeflatoren stiger något mer framöver än den gjort de senaste åren (se Tabell 32). Importpriserna fortsätter nedåt vilket bidrar till en relativt sett svagare utveckling av priserna på insatsprodukter. Det ger utrymme för ett högre förädlingsvärdepris i näringslivet. Tillsammans med en större uppgång i produktionsvolymen gör detta att näringslivets förädlingsvärde i löpande priser ökar med över 5 procent 2015, vilket är den största ökningen sedan 2010.

Företagens totala arbetskostnader stiger något mindre än förädlingsvärdet 2015, vilket betyder att vinstandelen ökar något (se Diagram 152 och Tabell 33).⁴²

Tabell 33 Priser, kostnader och vinster i näringslivet

Miljarder kronor, procentuell utveckling respektive procent

	Värde				
	2012	2012	2013	2014	2015
Förädlingsvärde, fasta priser ¹		1,3	1,9	3,1	3,6
Förädlingsvärde deflator		0,5	0,2	1,2	1,4
Förädlingsvärde, löpande priser ²	2 447	1,7	2,0	4,3	5,1
Arbetade timmar, anställda		-0,3	0,5	0,8	2,1
Arbetskostnad, kronor per timme	303	4,4	1,8	3,5	2,4
Total arbetskostnad ³	1 487	4,1	2,2	4,4	4,5
Bruttoöverskott	961	-1,7	1,6	4,1	5,9
Vinstandel		39,3	39,1	39,0	39,3
Justerad vinstandel ⁴		30,9	31,0	31,0	31,3

¹ Beräknat till baspris. ² Beräknat till faktorpris. ³ Inkluderar löneberoende övriga produktionskostnader för anställda ⁴ Exklusive små- och fritidshus justerad för antalet arbetstimmar utförda av egenföretagare.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

NÅGOT SÄMRE LÖNSAMHET ÄN NORMALT 2014–2015

Företagens egna bedömningar om lönsamheten visar att den är sämre än normalt (se Diagram 153). Även vinstandelen för företagen, beräknad på basis av de preliminära uppgifterna i nationalräkenskaperna, är lägre än genomsnittet sedan 1993 (med hän-

⁴² Tabell 33 avser faktisk, ej kalenderkorrigerad utveckling. Antalet arbetade timmar ökar betydligt mer 2015 än åren dessförinnan, vilket delvis beror på att det är fler arbetsdagar det året. Den faktiska arbetskostnaden per timme ökar långsammare i ungefär motsvarande grad.

syn taget till förändringar i andelen egenföretagare, se Diagram 152). Även om lönsamheten förbättras lite 2015 förblir den något sämre än normalt. Fortfarande finns det i Europa och globalt en del överkapacitet i förhållande till efterfrågan för vissa produkter. Det gör att priserna inte kommer att stiga i samma takt som efterfrågan. Ett undantag är byggbranschen och relaterade tjänstenärings som får en betydligt starkare pris- och lönsamhetsutveckling de närmaste åren på grund av hög efterfrågan.

Konsumentpriser

FORTSATT LÅG INFLATION 2014 OCH 2015

Den svaga konjunkturen har bidragit till en låg inflation de senaste åren (se Diagram 154). Till detta har också kronförstärkningen bidragit då importpriserna har dämpats. Prisutvecklingen för samtliga större aggregat i KPI är svag.⁴³

Den konjunkturrella återhämtning som har inletts sker i långsam takt och resursutnyttjandet är fortsatt lågt i den svenska ekonomin under 2014 och 2015. Inflationen förblir därför låg dessa år. I termer av KPI med fast bostadsränta, KPIF, blir inflationen 0,7 procent 2014 och 1,4 procent 2015 (se Tabell 34). Inflationen blir lägre mätt med KPI än mätt med KPIF på grund av utvecklingen av räntekostnaderna för hushållens bostadslån.

Tabell 34 Konsumentpriser

Procent respektive procentuell förändring

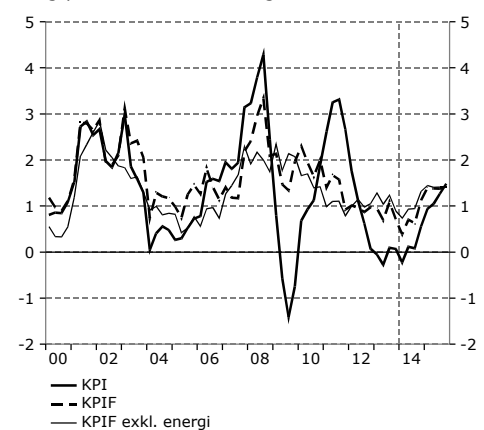
	Vikt	2013	2012	2013	2014	2015
KPI	100	0,9	0,0	0,1	1,2	
Räntekostnader, räntesats			-0,5	-14,7	-10,0	-2,9
KPIF	100	1,0	0,9	0,7	1,4	
Varor och tjänster	70	0,4	0,5	0,4	0,8	
Boende	17	2,6	2,0	1,8	2,3	
Energi	9	0,2	-1,8	-2,3	1,1	
Räntekostnader, kapitalstock	4	5,9	5,2	5,2	5,6	
KPIF exkl. energi	91	1,0	1,1	1,0	1,4	
HIKP		0,9	0,4	0,4	1,1	

Anm. Räntekostnader i KPI utgörs av produkten av kapitalstock och räntesats.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 154 Konsumentpriser

Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

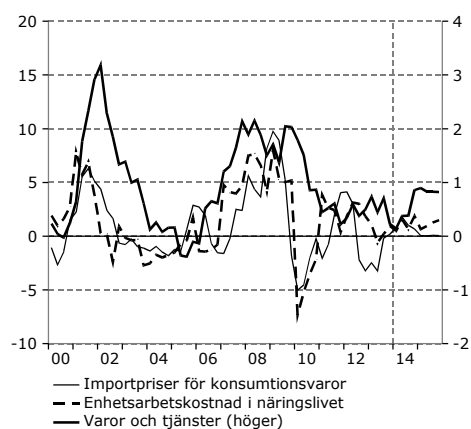

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

⁴³ Med strukturell ökningstakt avses den långsiktiga utvecklingen som är förenlig med inflationsmålet på 2 procents ökning i KPI. Den bedömda strukturella ökningstakten för olika större delaggregat uppgår till: varor och tjänster 1,5 procent, boende 2,9 procent och energi 2,1 procent. Se vidare Markowski, A. m.fl. "Strukturell utvecklingstakt av arbetskostnad och priser i den svenska ekonomin", Working paper No 106, Konjunkturinstitutet, 2011.

Diagram 155 Varu- och tjänstepriser i KPI, importpris och enhetsarbetskostnad

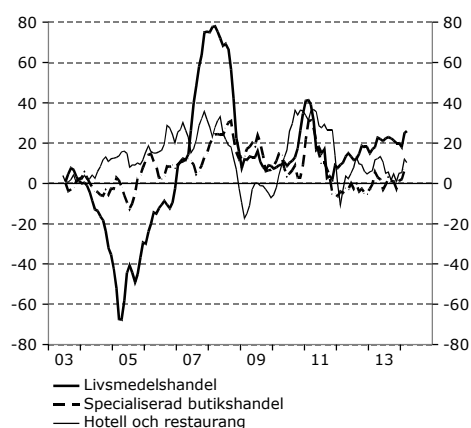
Årlig procentuell förändring, kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 156 Företagens prisförväntningar på tre månaders sikt

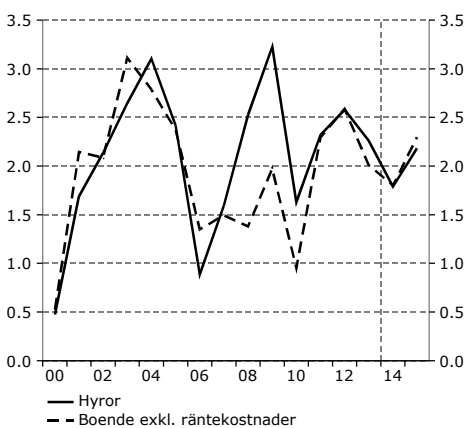
Nettotal, månadsvärden, 3-månaders glidande medelvärde

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 157 Boendekostnader

Procentuell förändring

Anm. Boende exkl. räntekostnader består av hyror (ca 80 procent), fastighets- och tomträttsavgift, avskrivningar, reparationer, försäkringar, samt kommunala avgifter.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

SVAG EFTERFRÅGAN DÄMPAR PRISÖKNINGARNA PÅ VAROR OCH TJÄNSTER

Varor och tjänster utgör drygt två tredjedelar av KPI-korgen, resten utgörs av boende, energi och räntor. Priserna på varor och tjänster bestäms i hög grad – men med varierande fördröjning – av hur enhetsarbetskostnaden i näringslivet och importpriserna för konsumentvaror utvecklas (se faktarutan ”Enhetsarbetskostnad och importpriser viktiga för inflationsutvecklingen”, samt Diagram 155).

I år och nästa år ökar enhetsarbetskostnaderna något långsammare än den ökningstakt som på lång sikt är förenlig med 2 procents inflation. Även importpriserna utvecklas svagt dessa år till följd av den svaga internationella konjunkturutvecklingen.

Inflationen har under en längre tid nu legat under Riksbankens mål. Den senaste perioden när inflationen var nära eller just över två procent var 2008 till 2010. Den perioden utmärktes av att enhetsarbetskostnaden hade stigit kraftigt några år tidigare vilket byggde upp ett kostnadstryck. Dessutom var kronan svag samtidigt som världsmarknadspriserna ökade snabbt. Dessa inflationsdrivande faktorer finns inte i dag vilket dämpar förväntningarna på att inflationen ska ta fart framöver.

Inflationen beror inte enbart på företagens kostnader utan också på efterfrågeläget i ekonomin och på vilka förväntningar ekonomins aktörer har. Det svaga efterfrågeläget gör det svårare för företagen att höja priserna. Konjunkturbarometern visar att det är en liten andel av företagen som planerar att höja priserna den närmaste tiden (se Diagram 156). Företagens och hushållens inflationsförväntningar är också låga. Sammantaget stödjer det bilden av att varu- och tjänstepriserna stiger långsamt såväl 2014 som 2015 (se Diagram 155).

HYRORNA ÖKAR LÅNGSAMMARE ÄN NORMALT FRAMÖVER

De flesta hyresöverenskommelser har nu träffats. Hyresökningarna blir lägre i år än i fjol. Det låga ränteläget väntas medföra att hyror även 2015 växer i förhållandevis svag takt (se Diagram 157).

ENERGIPRISERNA BIDRAR TILL LÄGRE INFLATION 2014

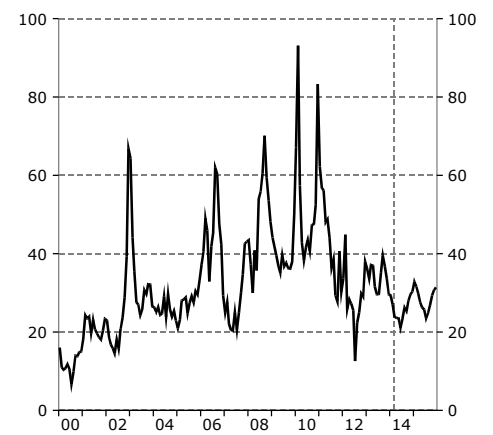
Prisnivån på elmarknaden har under 2012 och 2013 legat betydligt lägre än under perioden 2008–2011 som präglades av produktionsproblem och kalla vintrar. Terminsprissättningen indikerar att priset kommer att förbli lågt även 2014 och 2015 (se Diagram 158). Att prisnivån på elmarknaden nu är lägre bidrar till att det genomsnittliga elpriset till konsumenterna sjunker i takt med att gamla avtal successivt ersätts av nya. Den förhandsreglering av elnätavgifterna som infördes 2012 bidrar också till att elpriserna utvecklas långsammare än tidigare.

När priset på råolja förändras får det snabbt genomslag på drivmedelspriserna. Både råoljepriset och drivmedelspriset har varierat kraftigt under 2000-talet, men har varit jämförelsevis

stabila sedan 2011. Råoljepriset väntas endast förändras marginellt de kommande åren, vilket får till följd att drivmedelspriserna blir i stort sett oförändrade på dagens nivå. Sammantaget sjunker energipriserna 2014 men stiger något 2015 (se tabell 34).

Diagram 158 Spot- och terminspriser på el

Öre per kWh

Anm. Diagrammet visar utfall från Nord Pool Spot så långt dessa finns tillgängliga. För perioden därefter visas terminspriset på den nordiska elmarknaden uttryckt i svenska kronor.

Källor: Nord Pool Spot, NASDAQOMX, Macrobond och Konjunkturinstitutet.

FAKTA

Förädlingsvärdepris och bruttoöverskott

När produkter tillverkas förbrukas en mängd insatsprodukter, både varor och tjänster. Skillnaden mellan värdet av de produkter som företagen tillverkar (bruttoproduktionen) och värdet av de produkter som förbrukas i tillverkningen benämns förädlingsvärde.

Förädlingsvärdet fördelas till arbetstagarna i form av lön (och andra arbetskostnader) och till finansiärer (kapitalägare) i form av ett bruttoöverskott. Förädlingsvärdets utveckling beror både på hur produktionsvolymen och förädlingsvärdepriset utvecklas. Förädlingsvärdepriser beräknas utifrån hur produktpriserna utvecklas med avdrag för förbrukningspriserna. Förädlingsvärdepriset stiger snabbare ju mer priserna på de tillverkade produkterna stiger i förhållande till priserna på de produkter som förbrukas i tillverkningen. Ett högre förädlingsvärdepris skapar utrymme för högre arbetskostnader och/eller bruttoöverskott.

Bruttoöverskottet som andel av förädlingsvärdet anger vinstandelen. Lönesumman respektive totala arbetskostnaden som andel av förädlingsvärdet anger löneandelen respektive arbetskostnadsandelen. Dessa andelar visar hur förädlingsvärdet i företagen fördelas mellan finansiärer (kapitalägare) och löntagare.

FAKTA

Enhetsarbetskostnad och importpriser viktiga för inflationsutvecklingen

På lång sikt bestäms prisökningstakten för varor och tjänster i hög grad av hur enhetsarbetskostnaden utvecklas. Enhetsarbetskostnaden bestäms av hur arbetskostnaderna och produktiviteten utvecklas. Företagen anpassar priserna efter utvecklingen av enhetsarbetskostnaden så att en marknadsmässig avkastning på investerat kapital uppnås. Förändringar i enhetsarbetskostnaden påverkar priserna med viss fördröjning, bland annat för att det är förenat med kostnader att ändra priserna.

Inflationen påverkas också av hur importpriserna utvecklas. En stor del av de konsumtionsvaror som ingår i KPI importeras. Förändrade importpriser påverkar även de svenska konsumentpriserna genom att kostnaden för insatsvaror i den inhemska produktionen påverkas. På kort sikt brukar sambandet mellan importpriser och inflationen vara starkare än det mellan enhetsarbetskostnad i näringslivet och inflationen. En delförklaring är att många importvaror är säsongvaror som relativt ofta byts ut i handeln. Detta innebär också att förändringar i växelkursen kan få ett snabbt genomslag på den svenska inflationen via ändrade importpriser.

Offentliga finanser

Underskottet i den offentliga sektorns finansiella sparande fortsätter att växa i år, trots återhämtningen i konjunkturen. Detta drivs bland annat av skattesänkningarna i budgetpropositionen för 2014, men också av tillfälliga effekter. Från och med 2015 förstärks det finansiella sparandet. Konjunkturåterhämtningen bidrar i sig till minskade underskott under perioden 2015–2018. Utöver detta stramas finanspolitiken åt och skatterna höjs. Konjunkturinstitutet bedömer att skattehöjningar på 10 miljarder kronor genomförs 2015 och att detta finansierar ökad offentlig konsumtion. Denna prognos är inte betingad på valutgången i höst. För åren 2016–2018 räknar Konjunkturinstitutet med att skatterna höjs ytterligare, dels för att det finansiella sparandet ska närma sig en nivå som är förenlig med överskotts målet, dels för att finansiera de utgiftsökningar som det innebär att behålla det offentliga åtagandet på nuvarande nivå.

LÅGKONJUNKTUREN OCH EXPANSIV FINANSPOLITIK HAR FÖRSVAGAT DE OFFENTLIGA FINANSERNA

Det finansiella sparandet i den offentliga sektorn har försvagats kraftigt de senaste fem åren och har vänt från betydande överskott åren före finanskrisen till underskott de senaste åren (se Diagram 159).

Lågkonjunkturen har direkt bidragit till underskotten i den offentliga sektorn via de så kallade automatiska stabilisatorerna, det vill säga genom lägre skatteintäkter och högre arbetslöshetsrelaterade utgifter när BNP varit lägre än normalt och arbetslösheten hög.⁴⁴ Utöver detta har finanspolitiken, främst skattesänkningar, bidragit till ett lägre finansiellt sparande i den offentliga sektorn, och det konjunkturjusterade sparandet har fallit med ca 3 procent av BNP sedan 2008 (se Diagram 160).

UNDERSKOTTET VÄXER I ÅR

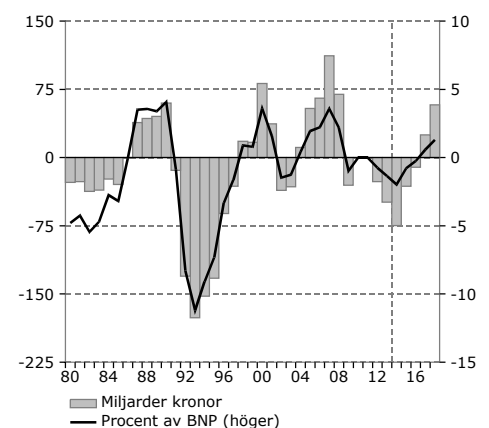
I år genomförs finanspolitiska åtgärder motsvarande 21 miljarder kronor, till stor del bestående av skattesänkningar till hushållen. Dessa åtgärder bidrar, tillsammans med bland annat utebliven utdelning från Vattenfall, till ökat underskott i år, trots att konjunkturåterhämtningen har inletts.

Från och med 2015 stärks det finansiella sparandet. Konjunkturinstitutet bedömer att skatterna i staten höjs med 10 miljarder kronor 2015 och att detta finansierar en motsvarande ökning av offentlig konsumtion, varav hälften i staten. Under perioden 2016–2018 höjs skatterna ytterligare, och inkomsterna stiger därmed successivt som andel av BNP (se Diagram 161). Skattehöjningarna genomförs till stor del för att det finansiella sparand-

⁴⁴ Konjunkturinstitutet bedömer dock att de automatiska stabilisatorerna har försvagats sedan 1990-talet (se fördjupningen "Överskotts målet för offentliga finanser" i *Konjunkturläget*, mars 2013).

Diagram 159 Offentliga sektorns finansiella sparande

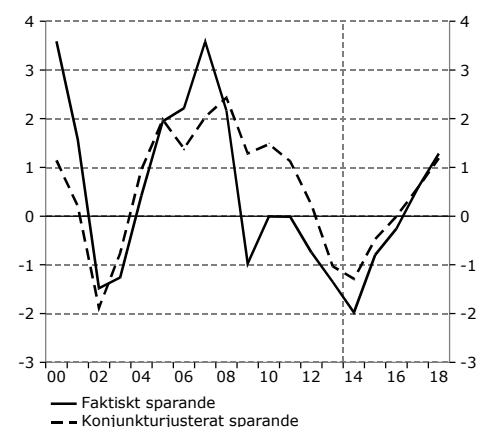
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 160 Offentliga sektorns faktiska och konjunkturjusterade finansiella sparande

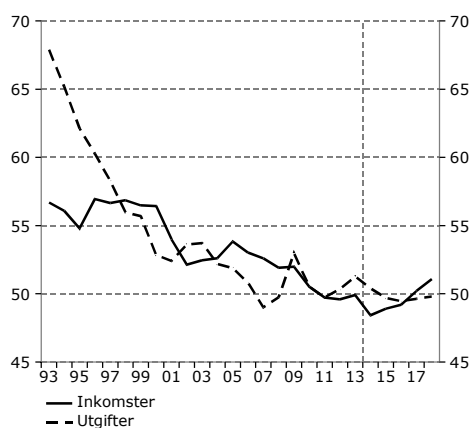
Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 161 Den offentliga sektorns inkomster och utgifter

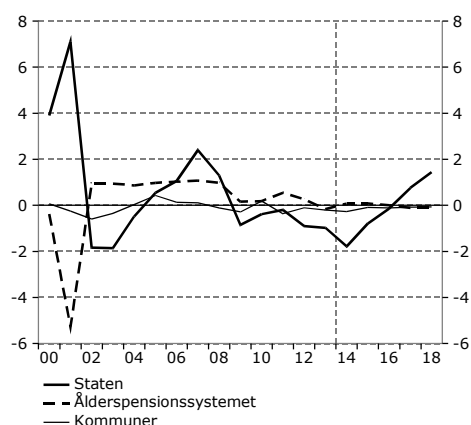
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 162 Finansiellt sparande i olika delar av offentlig sektor

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

det ska närma sig överskottsmålet. Men skatterna behöver också höjas för att finansiera att utgifterna ökar (se Diagram 161).

Utgifterna ökar framöver till stor del i form av kommunal konsumtion, eftersom en ökande andel barn och äldre i befolkningen för med sig allt större behov inom vård, skola och omsorg.

Sammantaget stärks det finansiella sparandet från och med 2015 och uppgår till 1,3 procent av BNP 2018 (se Diagram 160). Den gradvisa förstärkningen innebär dock att det konjunkturjusterade sparandet inte når upp till 1,2 procent av BNP 2017, då konjunkturläget är balanserat. Återgången till en nivå på det konjunkturjusterade sparandet som är förenlig med överskottsmålet bedöms därmed bli fördröjd till 2018 (se avsnittet "Finanspolitik" i kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018").

STÖRST UNDERSKOTT I STATLIG SEKTOR

Den största delen av det negativa finansiella sparandet uppstår i staten (se Diagram 162 och Tabell 35). Detta är normalt i en lågkonjunktur. De konjunkturrelaterade utgiftsökningarna för arbetslösheten minskar främst statens finansiella sparande. Dessutom är statens skatteintäkter, till exempel från företag och kapital, särskilt konjunktur känsliga. Det kommunala balanskravet förhindrar vidare stora underskott i kommunerna, men kan bidra till ökade statliga underskott genom att tvinga fram ökningarna av statsbidragen för att undvika neddragningar av den kommunala verksamheten eller höjd kommunalskatt. I år försvagas sparandet i staten på grund av de ofinansierade åtgärder som genomförs och lägre utdelningar från statliga bolag. Sparandet i staten förstärks från och med 2015, dels för att konjunkturen återhämtar sig, dels för att de statliga skatterna höjs.

Kommunsektorns finansiella sparande blir något negativt de närmaste åren, trots vissa höjningar av kommunalskatten, bland annat på grund av de ökade utgifter som följer av högre andel barn och äldre i befolkningen (se Tabell 35).

Under största delen av 2000-talets första decennium var sparandet i ålderspensionssystemet ca 1 procent av BNP (Diagram 162). De kommande åren är ålderspensionssystemets finansiella sparande nära noll (se Tabell 35). Ålderspensionssystemet bidrar därmed inte i någon högre grad till den offentliga sektorns finansiella sparande. Ett finansiellt sparande i offentlig sektor som är förenligt med överskottsmålet kommer därför att kräva ett högre sparande i staten framöver än vad det gjorde 2000–2010.

Tabell 35 Offentliga sektorns finanser

Miljarder kronor respektive procent av BNP, löpande priser

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Primära inkomster	1 687	1 740	1 771	1 870	1 968	2 094	2 216
Primära utgifter	1 751	1 829	1 867	1 924	2 003	2 094	2 185
Primärt finansiellt sparande	-63	-89	-96	-54	-35	0	31
<i>Procent av BNP</i>	<i>-1,8</i>	<i>-2,5</i>	<i>-2,5</i>	<i>-1,4</i>	<i>-0,8</i>	<i>0,0</i>	<i>0,7</i>
Kapitalnetto ¹	37	40	21	23	24	25	27
Finansiellt sparande	-26	-49	-75	-31	-11	25	58
<i>Procent av BNP</i>	<i>-0,7</i>	<i>-1,3</i>	<i>-2,0</i>	<i>-0,8</i>	<i>-0,3</i>	<i>0,6</i>	<i>1,3</i>
<i>Staten²</i>	<i>-0,9</i>	<i>-1,0</i>	<i>-1,8</i>	<i>-0,8</i>	<i>-0,1</i>	<i>0,8</i>	<i>1,4</i>
<i>Kommunsektorn²</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,2</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>
<i>Ålderspensionssystemet²</i>	<i>0,3</i>	<i>-0,2</i>	<i>0,1</i>	<i>0,1</i>	<i>0,0</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,1</i>
Finansiell nettoställning²	23,7	25,5	23,9	24,5	25,5	27,2	29,6
<i>Staten²</i>	<i>-3,7</i>	<i>-2,6</i>	<i>-4,7</i>	<i>-3,9</i>	<i>-2,7</i>	<i>-0,7</i>	<i>1,9</i>
<i>Kommunsektorn²</i>	<i>0,1</i>	<i>-0,1</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,3</i>	<i>-0,2</i>	<i>-0,1</i>	<i>0,0</i>
<i>Ålderspensionssystemet²</i>	<i>27,3</i>	<i>28,3</i>	<i>28,9</i>	<i>28,7</i>	<i>28,4</i>	<i>28,0</i>	<i>27,7</i>
Statsskuld	1 119	1 243	1 322	1 339	1 364	1 360	1 330
<i>Procent av BNP</i>	<i>31,5</i>	<i>34,2</i>	<i>34,9</i>	<i>33,8</i>	<i>32,9</i>	<i>31,4</i>	<i>29,5</i>
Maastrichtskuld	1 356	1 510	1 603	1 632	1 670	1 679	1 661
<i>Procent av BNP</i>	<i>38,2</i>	<i>41,5</i>	<i>42,4</i>	<i>41,2</i>	<i>40,3</i>	<i>38,8</i>	<i>36,8</i>

¹ Kapitalintäkter minus kapitalkostnader. ² Procent av BNP.

Källor: SCB, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

STATSSKULDEN ÖKAR ÄVEN I ÅR

Statsskulden växte med 124 miljarder kronor i föl. Det negativa finansiella sparandet i staten bidrog till detta, men en stor del förklaras av vidareutlåningen till Riksbanken på drygt 100 miljarder kronor. Försäljningen av Nordeaaktier som skedde i två omgångar under följåret genererade inkomster om ca 42 miljarder kronor. Aktieförsäljningen minskade budgetunderskottet i motsvarande grad men påverkade inte det finansiella sparandet i staten.

Årets budgetunderskott beräknas uppgå till 83 miljarder kronor och förklaras i huvudsak av ett negativt finansiellt sparande i staten (se Tabell 36). Negativa skatteperiodiseringar innebär dock att budgetsaldot blir mer negativt än det finansiella sparandet (se förklaring i marginalen). Underskottet medför att statsskulden växer till 35 procent av BNP i år. Lånebehovet avtar nästa år till följd av ökat finansiellt sparande och positiva periodiseringar, vilket också får statsskulden att minska som andel av BNP. Efter två år med stigande statsskuld som andel av BNP återgår därmed skulden nästa år till den fallande trend som rått sedan mitten av 1990-talet (se Diagram 163).

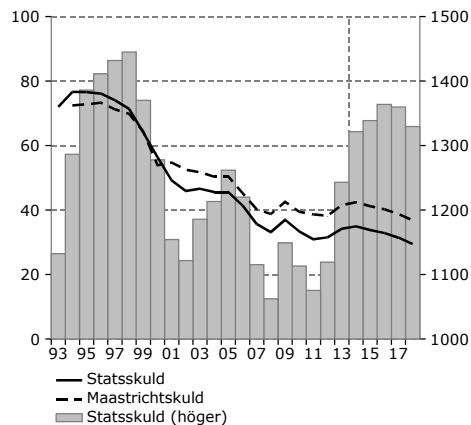
Budgetsaldo och finansiellt sparande

Statens finansiella sparande är skillnaden mellan statens intäkter och kostnader. Redovisningen av det finansiella sparandet är i huvudsak periodiserad, vilket innebär att transaktionerna redovisas för den period då prestationen utförs (intäkt) eller då resursen förbrukas (kostnad).

Statens budgetsaldo består av skillnaden mellan statens inkomster och utgifter. Eftersom statsbudgeten till stor del är kassamässig, sker redovisning vid den tidpunkt då in- eller utbetalningen görs. Skillnaden mellan finansiellt sparande och budgetsaldo utgörs av periodiseringar och avgränsningar av de in- och utbetalningar under året som inte motsvaras av någon prestation eller resursförbrukning. Statens lånebehov är budgetsaldot med omvänt tecken.

Diagram 163 Offentlig skuldsättning

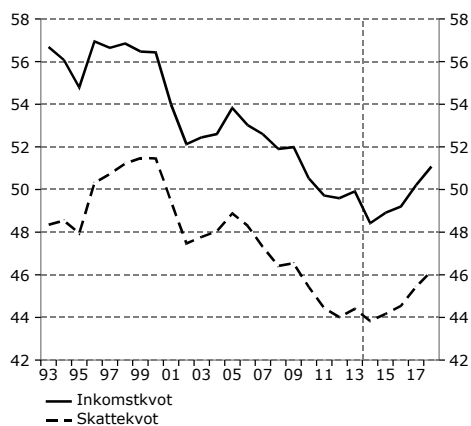
Procent av BNP respektive miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 164 Den offentliga sektorns inkomster

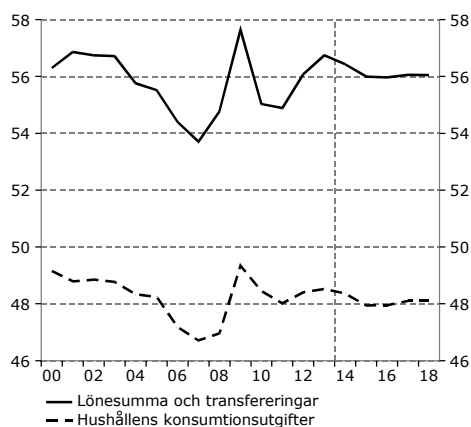
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 165 Viktiga skattebaser

Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 36 Statens budgetsaldo och skuld

Miljarder kronor respektive procent av BNP

	2012	2013	2014	2015
Statens finansiella sparande	-32,0	-35,4	-67,4	-31,1
Periodiseringar	10,9	-32,6	-24,4	3,8
Avgränsningar, justeringar	-3,8	-63,8	9,3	4,4
Budgetsaldo	-24,9	-131,0	-82,5	-23,0
Värdeförändring, övrigt	-18,6	7,0	3,7	6,0
Statsskuldens förändring	43,5	124,0	78,8	17,0
Statsskuld	1 119	1 243	1 322	1 339
Procent av BNP	31,5	34,2	34,9	33,8

Källor: SCB, Ekonomistyrningsverket, Riksgälden och Konjunkturinstitutet.

Offentliga sektorns inkomster

SKATTEKVOTEN BOTTNAR I ÅR

Den offentliga sektorns skatteinkomster ökade mer än BNP 2013 och således steg skattekvoten något (se Diagram 164). Det berodde bland annat på att lönesumman, som utgör en viktig skattebas, var hög i förhållande till BNP (se Diagram 165). Dessutom var skattereduktionerna för ränteutgifter ovanligt låga till följd av det låga ränteläget, vilket ökar kapitalinkomstskatterna. I år förväntas skattekvoten nå en ny lägstanivå, framför allt till följd av en svag utveckling av hushållens och företagens direkta skatter (se Tabell 37). De följande åren beräknas skatterna höjas för att det finansiella sparandet ska närma sig överskottsmalet för den offentliga sektorn och för att målet om god ekonomisk hushållning i kommuner och landsting ska nås. Skattekvoten förväntas därför stiga från och med nästa år.

Tabell 37 Den offentliga sektorns inkomster

Procent av BNP

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Hushållens direkta skatter	15,4	15,8	15,6	16,0	16,4	17,2	17,9
Företagens direkta skatter	2,7	2,6	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Socialavgifter	7,2	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9
Mervärdesskatt	9,2	9,3	9,3	9,3	9,3	9,3	9,4
Punktskatter	2,6	2,5	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4
Övriga skatter	6,9	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2
Skattekvot	44,0	44,4	43,8	44,2	44,5	45,4	46,2
EU-skatter	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2	-0,2
Räntor och utdelningar	2,1	2,0	1,6	1,7	1,7	1,8	2,0
Övriga inkomster	3,7	3,7	3,2	3,3	3,1	3,1	3,1
Offentliga sektorns inkomster	49,6	49,9	48,4	48,9	49,2	50,2	51,1

Anm. Skatter som betalas till EU ingår i skattekvoten men inte i den offentliga sektorns inkomster. Övriga inkomster består bland annat av transfereringar från utlandet och från a-kassorna.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

HUSHÄLLENS SKATTER MINSKAR I ÅR

Det femte steget i jobbskatteavdraget minskar inkomsterna från hushållens direkta skatter med ca 12 miljarder kronor från och med i år. Hushållens skatter minskar med ytterligare 3 miljarder kronor till följd av att grundavdraget för personer över 64 år höjdes och att skatten för utrikes boende sänktes från och med årsskiftet. Samtidigt höjdes den genomsnittliga kommunalskatten med 13 öre, vilket ökar skatteinkomsterna med 2,4 miljarder kronor. Sammantaget beräknas hushållens direkta skatter minska med motsvarande 0,2 procent av BNP 2014 (se Diagram 166).

För 2015 räknar Konjunkturinstitutet med att det genomförs skattehöjningar i storleksordningen 10 miljarder kronor för att finansiera ökade utgifter. Rent beräkningstekniskt antas detta ske genom höjd statlig inkomstskatt för hushållen.⁴⁵ Landstingen behöver också fortsätta att höja skatten för att klara sina åtaganden (se avsnittet "Budgetpolitiska mål"). År 2015 bedöms landstingsskatten höjas med 10 öre, vilket är i linje med höjningarna de två föregående åren.⁴⁶ Det förstärker landstingens finanser med ca 2 miljarder kronor per år.

INKOMSTERNA FRÅN FÖRETAGENS SKATTER MINSKAR

Bolagsskatten sänktes från 26,3 till 22,0 procent 2013. Företagen utnyttjade möjligheten att flytta vinster från tidigare år till 2013 genom periodiseringsfonder, vilket höll uppe skatteinkomsterna förra året. Skattesänkningen förväntas därmed få genomslag på inkomsterna först i år. Om den lägre skattesatsen inte förändrar bolagens sammantagna taxerade inkomster i någon större omfattning innebär skattesänkningen en minskning av statens skatteinkomster från företag med 16 procent.⁴⁷ En ny långsiktig normalnivå för företagens direkta skatter bedöms vara 2,4 procent av BNP (se Diagram 167). Bedömningen bygger på att företagens beskattningsbara vinster tenderar att variera kring 10 procent av BNP, vilket ger bolagsskatter på 2,2 procent av BNP med den nya skattesatsen. Dessutom betalar företagen andra skatter, bland annat så kallad kupongskatt, som är i storleksordningen 0,2 procent av BNP.

STABILA INKOMSTER FRÅN SOCIALAVGIFTER OCH PRODUKTIONSSKATTER

Lönesumman, och därmed arbetsgivaravgifterna, ökar i ungefär samma takt som BNP i år och framöver (se Diagram 165). Avgiftssatsen för arbetsgivaravgiften har varit oförändrad sedan 2009 (31,42 procent före eventuella nedsättningar). De totala arbetsgivaravgifternas andel av BNP har således varit på en näst-

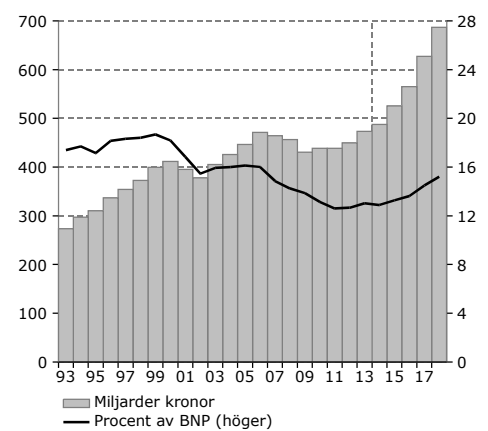
⁴⁵ En sådan skatteförändring påverkar inte KPIF, och antas därmed inte påverka penningpolitiken, vilket förklarar analysen.

⁴⁶ Den genomsnittliga landstingsskatten höjdes med 19 öre 2012, med 10 öre 2013 och med 10 öre 2014.

⁴⁷ $(22,0/26,3-1) \cdot 100 = 16$ procent.

Diagram 166 Hushållens direkta skatter

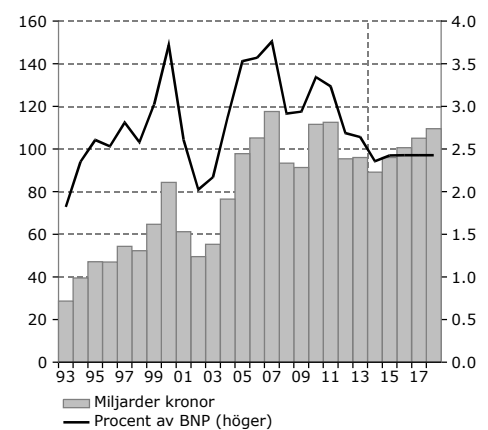
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 167 Företagens direkta skatter

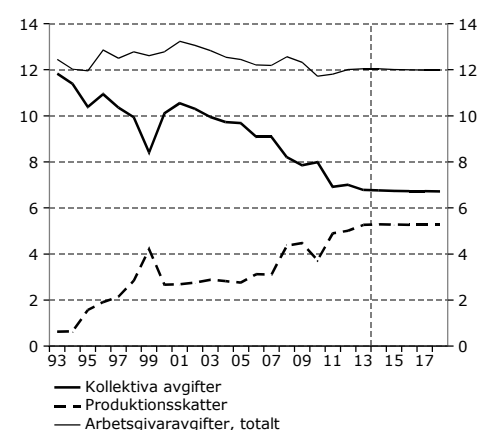
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 168 Arbetsgivaravgifter

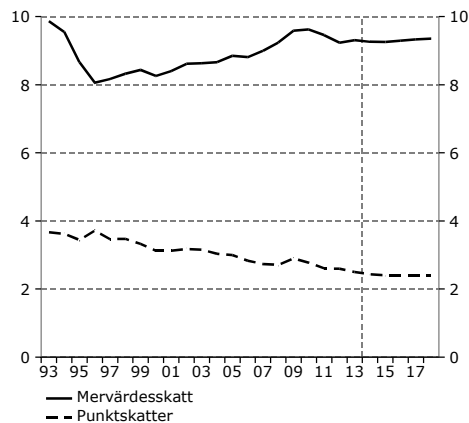
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 169 Produktskatter

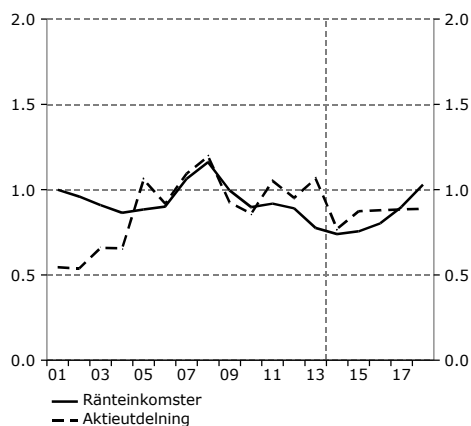
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 170 Offentliga sektorns kapitalinkomster

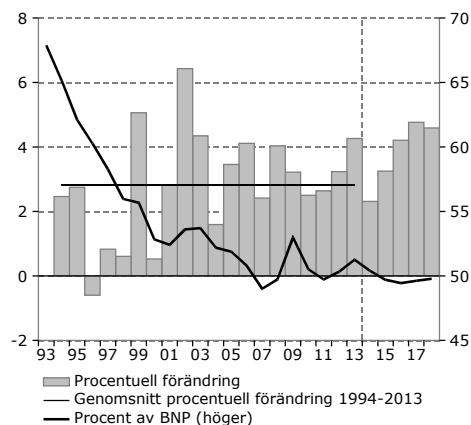
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 171 Den offentliga sektorns utgifter

Procentuell förändring, löpande priser respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

intill konstant nivå. Den del som räknas som en avgift i socialförsäkringssystemet, de så kallade kollektiva avgifterna, har dock minskat, samtidigt som den resterande delen, som räknas som produktionsskatter, har ökat (se Diagram 168).

Även hushållens konsumtion ökar ungefär i samma takt som BNP, vilket innebär att moms och punktskatter också gör det (se Diagram 169).

LÄGRE KAPITALINKOMSTER I ÅR

Räntor och utdelningar från statligt ägda bolag bidrar till den offentliga sektorns inkomster (se Tabell 37). I år utvecklas aktieutdelningarna från de statligt ägda bolagen svagt, till stor del eftersom utdelningar från det helägda Vattenfall uteblir. Under perioden 2015–2018 sker dock en förstärkning av inkomsterna från utdelningarna samt en ökning av ränteinkomsterna i takt med att marknadsräntorna stiger (se Diagram 170).

Offentliga sektorns utgifter

FALLANDE UTGIFTSKVOT DE NÄRMASTE ÅREN

Den offentliga sektorns utgifter ökar med 2,3 procent 2014, vilket är något långsammare än den genomsnittliga ökningstakten 1994–2013. Som andel av BNP minskar utgifterna både 2014 och 2015 (se Tabell 38 och Diagram 171).

Såväl transfereringar som offentlig konsumtion och investeringar faller som andel av BNP i år och nästa år. Under åren 2016–2018 utvecklas dessa utgifter i stort sett i takt med BNP. Ränteutgifterna växer däremot snabbare i kölvattnet av Riksbankens reporäntehöjningar. Sammantaget minskar utgiftskvoten 2014–2016, men ökar åren därefter och motsvarar knappt 50 procent av BNP 2018.

Tabell 38 Offentliga sektorns utgifter

Procent av BNP

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Offentlig konsumtion	26,9	27,5	27,2	27,0	26,8	26,8	26,9
Offentliga investeringar	3,4	3,4	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
Transfereringar	19,0	19,5	18,8	18,2	18,2	18,2	18,1
Hushåll	15,8	16,1	15,6	15,1	15,0	15,1	15,0
Företag	1,7	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Utland	1,5	1,7	1,6	1,5	1,5	1,5	1,5
Ränteutgifter	1,0	0,9	1,0	1,1	1,2	1,3	1,4
Offentliga sektorns utgifter	50,3	51,3	50,4	49,7	49,5	49,6	49,8

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

OFFENTLIGA KONSUMTIONSUTGIFTER VÄXER SVAGT I ÅR

Förra året växte den offentliga konsumtionen något mer än det historiska genomsnittet (se Diagram 172). Inom staten berodde den höga konsumtionsökningen på att antalet asylsökande ökade mycket. Detta drev upp kostnaderna för boende eftersom Migrationsverket blev tvungen att upphandla tillfälligt boende, vilket är ca fyra gånger dyrare än befintligt anläggningsboende inom mottagningssystemet. Vidare har en del större försvarsmateriel levererats till staten. Även ersättningar till etableringslotsar och kostnader för arbetsmarknadspolitiska program har växt. I år blir behovet av arbetsmarknadspolitiska program något lägre, men migrationen blir fortsatt hög till följd av Syrienkonflikten. Pris- och löneomräkningen⁴⁸ för statliga myndigheter är relativt hög i år. Trots detta blir tillväxten i konsumtionsutgifter lägre än förra året vilket beror på att leveranserna till försvaret väntas bli mindre. Nästa år antas migrationen avta. Pris- och löneomräkningen beräknas bli betydligt lägre nästa år, vilket innebär en lägre anslagsuppräknning. Behovet av arbetsmarknadspolitiska program ökar dock eftersom de grupper som blir kvar i arbetslöshet står längre från arbetsmarknaden (se kapitlet ”Produktion och arbetsmarknad”). Konjunkturinstitutet prognostiserar dessutom ökade statliga konsumtionsutgifter med 5 miljarder kronor 2015. Allt detta sammantaget gör att statliga konsumtionsutgifter växer något mer nästa år än i år.

Kommunernas konsumtionsutgifter står för nästan tre fjärdedelar av de offentliga konsumtionsutgifterna. De drivs i hög grad av den demografiska utvecklingen. Antalet barn i förskoleåldern kommer att vara på en fortsatt hög nivå. Antalet elever i grundskolan ökar medan antalet elever i gymnasieålder minskar. Antalet äldre ökar också, varför behovet av äldreomsorg ökar. Det sker dock en omstrukturering i kommunerna från särskilt boende (äldreboende) till hemtjänst, vilket medför lägre kostnader.⁴⁹ I den prognostiserade finanspolitiken tillförs kommunerna nästa år 5 miljarder kronor i form av högre generella statsbidrag.

De offentliga konsumtionsutgifterna ökar något som andel av BNP 2016–2018. Detta drivs till stor del av den demografiska utvecklingen. En större andel barn och äldre bidrar till exempel till att primärkommunernas och landstingens konsumtionsutgifter ökar.

TRANSFERERINGAR TILL HUSHÅLLEN FALLER SOM ANDEL AV BNP I ÅR OCH NÄSTA ÅR

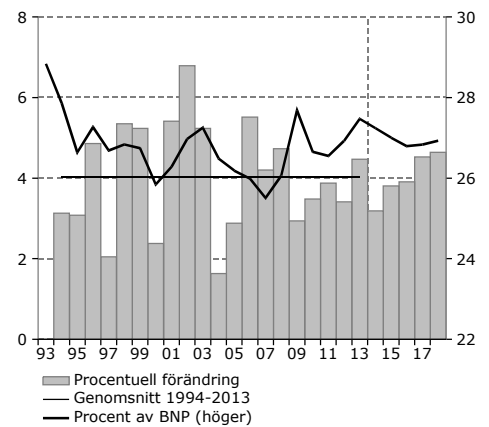
Efter två år med snabbt ökande transfereringar utvecklas transfereringarna till hushållen långsammare 2014 (se Tabell 39 och

⁴⁸ Pris- och löneomräkningen (PLO) fastställs varje år av regeringen. Anslagen för löner räknas upp med industritjänstemännens arbetskostnadsökningar två år tidigare minus ett tioårigt historiskt medelvärde för produktivitetstillväxten i tjänstebanserna. Anslagen för lokaler och förvaltningskostnader räknas upp med en sammanvägning av olika delar i konsumentprisindex (KPI).

⁴⁹ Se *Ekonomirapporten*, oktober 2013, Sveriges Kommuner och Landsting.

Diagram 172 Offentliga konsumtionsutgifter

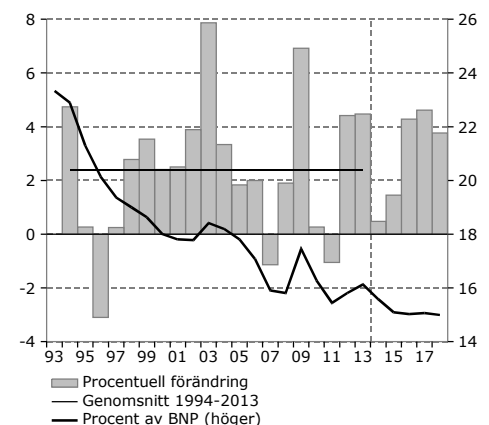
Procentuell förändring, löpande priser respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 173 Offentliga transfereringar till hushåll

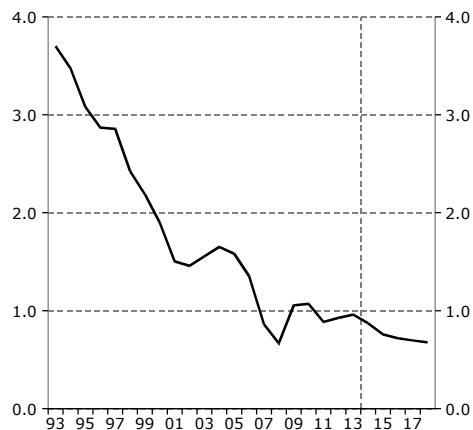
Procentuell förändring, löpande priser respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 174 Utgifter för arbetsmarknadsersättningar

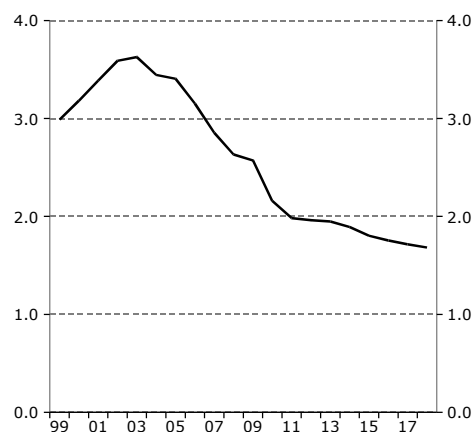
Procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 175 Transfereringsutgifter för ohälsa

Procent av BNP

Anm. Ohälsa= sjuk- och rehabiliteringspenning samt sjuk- och aktivitetsersättning, SA (tidigare förtidspension).

Källa: Konjunkturinstitutet.

Inkomstpensioner

Inkomst- och tilläggspensionerna i pensionssystemet skrivs fram med en **följksamhetsjustering**, i normala fall med **inkomstindex** efter ett avdrag på 1,6 procentenheter. Inkomstindex för ett år baseras på de tre senaste årens genomsnittliga reallöneutveckling samt den årliga förändringen av KPI i juni året före.

Om pensionskulden överstiger tillgångarna i pensionssystemet blir **balanstalet** mindre än 1 och **balanseringen** aktiveras. I stället för att skriva fram pensionerna med inkomstindex används då **balansindex**. Balansindex år 2014 beräknas som produkten av föregående års (2013) balansindex och 1 + den procentuella förändringen av inkomstindex 2014 multiplicerat med balanstalet 2014. När tillgångarna åter överskrider skulderna i pensionssystemet kommer pensionerna och balansindex att öka mer än inkomstindex. **Balanseringen** fortsätter tills balansindex ligger på samma nivå som inkomstindex. Pensionerna skrivs då åter fram med inkomstindex med avdrag för 1,6 procentenheter.

Diagram 173). Det är framför allt en följd av nedskrivningen av inkomstpensionerna i år. Inkomstpensionerna svarar för ca 45 procent av transfereringsutgifterna och utvecklingen av inkomstpensionerna är därmed central för hur transfereringarna till hushållen utvecklas.

Tabell 39 Transfereringar till hushållen

Procent av BNP

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pensioner ¹	8,5	8,8	8,5	8,3	8,4	8,5	8,4
Arbetsmarknad ²	0,9	1,0	0,9	0,8	0,7	0,7	0,7
Ohälsa ³	2,1	2,1	2,0	1,9	1,9	1,8	1,8
Familj och barn ⁴	1,8	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	1,9
Studier ⁵	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Ekonomiskt bistånd ⁶	0,4	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
Övrigt ⁷	1,6	1,7	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
Transfereringar till hushållen	15,8	16,1	15,6	15,1	15,0	15,1	15,0

¹ Inkomst- och tilläggspension, garantipension, efterlevandepension, statliga avtalspensioner och bostadstillägg till pensionärer. ² Ersättning vid arbetslöshet och i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, lönegaranti. ³ Sjuk- och rehabiliteringspenning, aktivitets- och sjukersättning, arbetsskadeersättning, handikappersättning. ⁴ Föräldrapenning, barnbidrag, vårdbidrag, bostadsbidrag. ⁵ Studiebidrag, studiehjälp. ⁶ Socialbidrag. ⁷ Assistansersättning, asylersättning och äldreomsorgsstöd.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Den successivt starkare konjunkturutvecklingen medför bland annat att arbetslösheten minskar 2015. Men antalet deltagare i arbetsmarknadspolitiska program ligger kvar på en hög nivå eftersom långtidsarbetslösheten förblir hög. Utgifterna för de samlade arbetsmarknadsersättningarna minskar som andel av BNP och är på en historiskt låg nivå (se Diagram 174). De låga utgifterna beror på att många arbetslösa numera saknar ersättning och att allt fler slår i taket för den högsta ersättningen, som varit oförändrad sedan 2002. Dessutom är den genomsnittliga ersättningen för deltagare i de arbetsmarknadspolitiska programmen låg.

Utgifterna för den samlade ohälsan har minskat som andel av BNP sedan 2002 (se Diagram 175). Sjukskrivningarna började förvisso öka 2011, men från en historiskt låg nivå. Personer med sjukersättning (förtidspension) fortsätter att minska som en följd av ett högt utflöde till ålderspension. Som andel av BNP minskar utgifterna för ohälsan successivt fram till 2018.

STORA VARIATIONER I INKOMSTPENSIONERNA

Tillgångarna i pensionssystemet föll i värde under finanskrisen 2008. Därmed aktiverades balanseringen 2010 (se beskrivning ”inkomstpensioner” i marginalen). Åren därefter har därför utvecklingen av inkomst- och tilläggspensionerna varierat kraftigt. Pensionerna höjdes 2012 och 2013 med sammanlagt 7,6 procent. I år sänks däremot pensionerna med 2,7 procent eller med i genomsnitt drygt 300 kronor per månad (se Tabell

40). Men samtidigt sänks skatten för personer över 64 år med i genomsnitt 100 kr per månad.

Tabell 40 Framskrivning av inkomstpensionerna

Procentuell förändring om annat inte anges

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Inkomstindex ¹	3,7	0,5	2,4	3,4	4,3	3,8
Balansindex ²	5,7	-1,1	2,6	6,7	6,7	3,3
Balanseringseffekt ²	2,1	-1,6	0,2	3,4	2,4	-0,5
Balanstalet ³	1,020	0,984	1,002	1,033	1,023	0,995
Nominell inkomstpension⁴	4,1	-2,7	0,9	5,1	5,0	1,6

¹ Konjunkturinstitutets modellbaserade beräkning 2015–2018. ² Balansindex minus inkomstindex. ³ Balanstalet anger pensionssystemets tillgångar i förhållande till dess skulder två år före respektive år. ⁴ Balansindex minus 1,6.

Källor: Pensionsmyndigheten och Konjunkturinstitutet.

Lönesumman utgör basen för avgifterna till pensionssystemet. Den svaga utvecklingen av pensionerna i år hänger samman med konjunkturutvecklingen 2012 och 2013 då lönesumman ökade långsamt. Tillsammans med en svag värdeutveckling på AP-fondernas tillgångar 2011 innebär det att pensionsskulden återigen överstiger tillgångarna och balanstalet 2014 blir mindre än 1.⁵⁰

Lönesumman växer snabbare 2014. Detta bidrar till att de totala tillgångarna överskrider skulderna 2015, balanstalet blir något större än 1 detta år och därmed ökar pensionerna återigen.

I år och nästa år växer lönesumman i stort sett i takt med BNP och balanstalet är över 1 både 2016 och 2017. Pensionerna skrivs därför upp båda åren. Balansindex når nästan upp till inkomstindex 2017, det vill säga balanseringen är då nära att upphöra (se Diagram 176). Men balanstalet minskar återigen 2018 på grund av lägre reallönetillväxt 2016 och 2017. Dessutom är effekten av AP-fondernas höga aktieavkastning 2013 inte längre kvar i beräkningen av balanstalet. Sammantaget ökar ändå inkomstpensionerna 2018 vilket beror på att inkomstindex fortsätter att stiga.

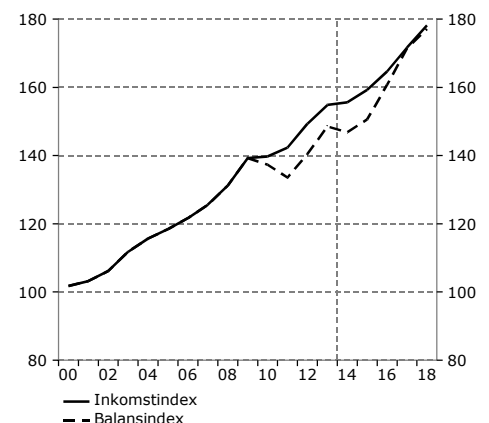
Budgetpolitiska mål

ÖVERSKOTTSMÅLET UPPFYLLS INTE

Överskottsmålet för de offentliga finanserna innebär att det finansiella sparandet i offentlig sektor ska uppgå till 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel. I utvärderingen av överskottsmålet finns därmed utrymme för tolkningar eftersom konjunkturläget, eller resursutnyttjandet, inte är direkt observerbart. Målets formulering lägger i sig heller inga direkta

Diagram 176 Inkomstindex och balansindex

Index 1999=100

Källor: Pensionsmyndigheten och Konjunkturinstitutet.

Budgetpolitiska mål

Överskottsmålet innebär att den offentliga sektorns finansiella sparande ska motsvara 1 procent av BNP i genomsnitt över en konjunkturcykel.

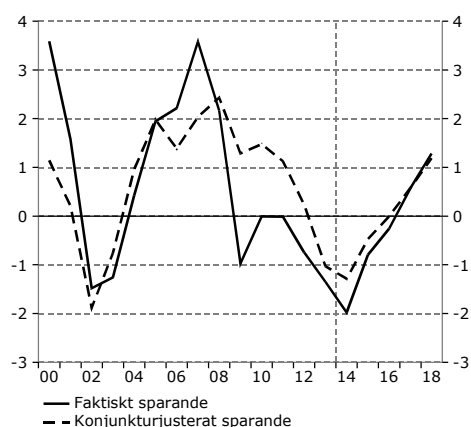
Utgiftstaket innebär att statens utgifter med undantag för statsskuldräntorna men med tillägg för utgifterna i ålderspensionssystemet inte får överskrida den av riksdagen beslutade nivån ett givet år.

Balanskravet innebär att kommuner och landsting ska upprätta budgeten för nästa kalenderår så att intäkterna överstiger kostnaderna. Om underskott ändå uppstår ska det negativa resultatet balanseras med motsvarande överskott under de närmast följande tre åren.

⁵⁰ Balanstalet 2014 påverkas av AP-fondernas aktieavkastning 2010–2012. AP-fondernas tillgångar 2012 beräknas på ett medelvärde per den 31 december de tre senaste åren.

Diagram 177 Offentliga sektorns faktiska och konjunkturjusterade finansiella sparande

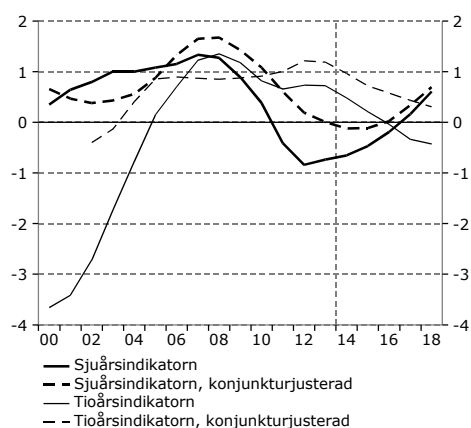
Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 178 Regeringens indikatorer för överskottsmålet

Procent av BNP respektive potentiell BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

restriktioner på hur det finansiella sparandet kan avvika från 1 procent under enskilda år. Givet överskottsmålets formulering finns det därför anledning att väga samman flera indikatorer i bedömningen av huruvida målet uppfylls. Baserat på nuvarande nivå av det konjunkturjusterade sparandet och de fleråriga indikatorerna gör Konjunkturinstitutet den samlade bedömningen att överskottsmålet inte uppfylls.

Det konjunkturjusterade sparandet uppgick till $-1,0$ procent av potentiell BNP 2013 och förväntas sjunka till $-1,3$ procent i år, delvis till följd av de ofinansierade åtgärderna i budgetpropositionen (se Diagram 177). Den nuvarande nivån på sparandet ligger således en bra bit från vad som är förenligt med överskottsmålet på sikt.

Regeringen använder flera indikatorer för att bedöma uppfyllelsen av överskottsmålet. Den så kallade *tioårsindikatorn* består av ett tioårigt bakåtblickande glidande medelvärde av det finansiella sparandet och används i första hand för att identifiera tidigare systematiska avvikelser från målet. *Sjuårsindikatorn* består i stället av ett sjuårigt centrerat medelvärde av det finansiella sparandet och kan ses som en delvis framåtblickande indikator för att göra en samlad bedömning av huruvida de offentliga finanserna kommer att utvecklas på ett sätt som är förenligt med överskottsmålet. Indikatorerna beräknas här baserat både på det faktiska finansiella sparandet och på det konjunkturjusterade finansiella sparandet.

Ingen av indikatorerna tyder på att överskottsmålet uppfylls de närmaste åren (se Diagram 178). Tioårsindikatorn, både faktisk och konjunkturjusterad, befinner sig visserligen nära 1 procent av BNP 2013, vilket kan tolkas som att det inte har förekommit någon större systematisk avvikelse från överskottsmålet under det gångna decenniet. Men framöver faller tioårsindikatorn under 1 procent allteftersom fler och fler av de senaste åren med finansiella sparandeunderskott räknas in. Sjuårsindikatorerna ger en liknande bild. Baserat på det faktiska finansiella sparandet är sjuårsindikatorn $-0,6$ procent för 2014 (som inkluderar åren 2011–2017) och baserad på det konjunkturjusterade sparandet $-0,1$. Framöver stiger sjuårsindikatorn. Men detta beror till stor del på att skatterna höjs i Konjunkturinstitutets prognos. Trots dessa skattehöjningar kvarstår en avvikelse från överskottsmålet enligt indikatorerna till och med 2018.

Avvikelsen från målet kan till viss del förklaras av finanspolitikens expansiva inriktning. Sedan finanskrisen har det konjunkturjusterade sparandet successivt fallit från ca 2 till ca -1 procent av potentiell BNP, med sparandeunderskott som följd. Den expansiva finanspolitiken kan i stort ses som stabiliseringspolitiskt motiverad givet den långa och djupa lågkonjunktur som svensk ekonomi fortfarande befinner sig i. Men den ger samtidigt en uppförsbacke mot målet, med väsentliga åtstramningsbehov som följd om målet ska nås framöver (se avsnittet ”Finanspolitik” i kapitlet ”Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018”).

REGERINGENS UPPFÖLJNING GER EN OPTIMISTISK BILD AV DE OFFENTLIGA FINANSERNAS UTVECKLING

I budgetpropositionen för 2014 beräknar regeringen den konjunkturjusterade sjuårsindikatorn till 0,7 procent för år 2014, vilket är betydligt högre än Konjunkturinstitutets beräkning. Skillnaden beror dels på att regeringens prognos för de offentliga finanserna baseras på oförändrade regler, dels på att regeringen gör en annan bedömning av resursutnyttjandet i ekonomin.

Med oförändrade regler utvecklas offentlig konsumtion och transfereringar långsamt. I budgetpropositionens prognos faller till exempel offentlig konsumtion från 27,3 procent av BNP 2013 till 26,0 procent av BNP 2017. Med en så svag utveckling av den stora utgiftsposten offentlig konsumtion blir det förstas lättare att åstadkomma överskott i prognoserna för de offentliga finanserna utan att behöva anta att skatterna måste höjas. Men frågan är hur sannolikt det är att offentlig konsumtionsandel ska falla på detta sätt i en tid där det demografiska utgiftstrycket tilltar. En sådan politik urholkar rimligen det offentliga välfärd-såtagandet. I Konjunkturinstitutets prognos, som i stort sett innefattar att välfärdsåtagandet bibehålls, blir offentlig konsumtion 26,8 procent av BNP 2017 (se också fördjupningen ”Den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna”).

Regeringens bedömning av resursutnyttjandet i ekonomin bidrar också till att den konjunkturjusterade sjuårsindikatorn för 2014 är större i budgetpropositionen än i Konjunkturinstitutets prognos. Regeringen bedömer i budgetpropositionen för 2014 att BNP-gapet var -3,5 procent av potentiell BNP 2013. Konjunkturinstitutet, liksom flera andra bedömare, bedömer att mängden lediga resurser i ekonomin är mindre.⁵¹ Ju lägre resursutnyttjandet bedöms vara, desto mer av de faktiska sparandeunderskotten rensas bort som rena konjunkturreffekter vid beräkningen av det konjunkturjusterade sparandet. Regeringen antar därtill att de automatiska stabilisatorerna är starkare än vad Konjunkturinstitutet bedömer, vilket leder till att regeringen rensar bort ytterligare faktiska underskott vid beräkningen av det konjunkturjusterade sparandet.

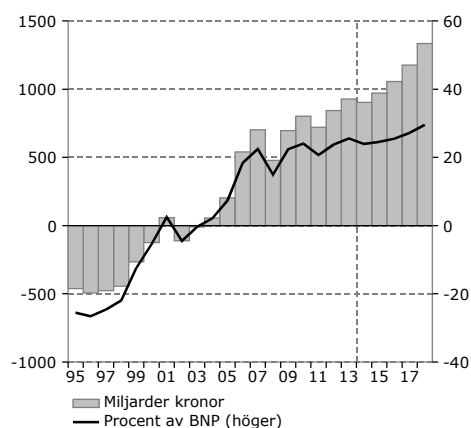
Dessa antaganden bidrar till att det konjunkturjusterade sparandet är högre i regeringens prognos än i Konjunkturinstitutets. Samtidigt bör man vara ödmjuk inför beräkningar av det konjunkturjusterade sparandet. Det är svårt att bedöma såväl resursutnyttjandet som hur konjunktur känsliga de offentliga finanserna är.

Att regeringen utvärderar överskottsmålet på basis av låga utgiftsprognoser och under antagandet att mängden lediga resurser är större än vad de flesta andra bedömare antar riskerar att skada överskottsmålets trovärdighet. Av samma skäl kan regeringens

⁵¹ Konjunkturinstitutet bedömer att BNP-gapet 2013 var -2,0 procent av potentiell BNP, OECD att BNP-gapet var -2,7, IMF att det var -1,3 och Europeiska kommissionen att det var -2,1 procent av BNP 2013.

Diagram 179 Den offentliga sektorns finansiella nettoställning

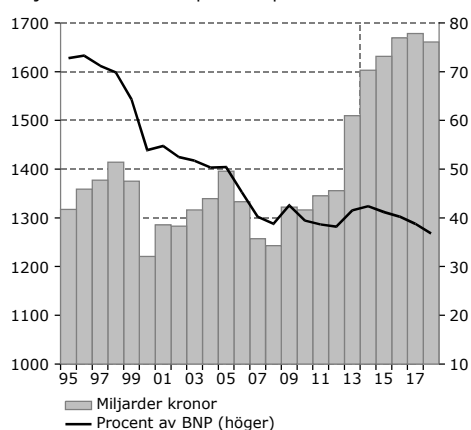
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 180 Offentlig bruttoskuld (Maastrichtskuld)

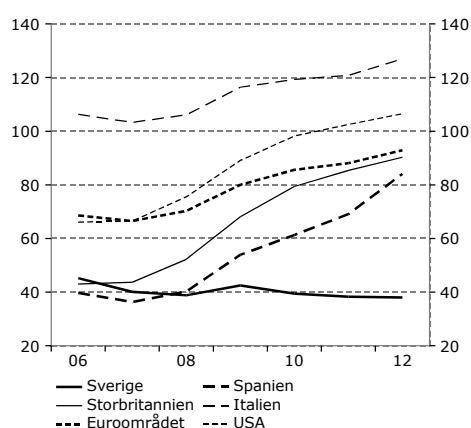
Miljarder kronor respektive procent av BNP

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 181 Offentlig bruttoskuld i valda länder

Procent av BNP

Källa: IMF Fiscal Monitor, oktober 2013.

budgetprognoser inte betraktas som den mest realistiska planen för hur målet ska uppfyllas framöver.

DAGS ATT OMRÖVA ÖVERSKOTTSMÅLET

Överskottsmålet formulerades i slutet av 1990-talet och har gällt sedan 2000. Motiven för målet var dels att minska den offentliga nettoskuld som byggts upp under framför allt det tidiga 1990-talets ekonomiska kris, dels att under en period med relativt gynnsam demografisk utveckling spara för att kunna möta ett ökande demografiskt utgiftstryck i framtiden utan att tvingas höja skattesatserna radikalt.⁵²

Den offentliga sektorns nettoskuld har förbytt till en nettoförmögenhet (se Diagram 179). Den konsoliderade offentliga bruttoskulden (Maastrichtskulden) har minskat och är nu ca 40 procent av BNP jämfört med drygt 50 procent av BNP i början av 2000-talet och mer än 70 procent av BNP i mitten av 1990-talet (se Diagram 180). Det finns ingen vedertagen ekonomisk teori för hur hög den offentliga skulden bör vara. Men det är svårt att hävda att Sverige är överskuldssatt och att ett fortsatt sparbetning på en procent av BNP per år föreligger för att säkra trovärdigheten för finanspolitiken.

Det tilltagande demografiska utgiftstrycket talar snarast för en sänkning av överskottsmålet eftersom ett av de ursprungliga argumenten var att överskottsmålet skulle skapa en buffert inför ett sådant utgiftstryck. Enligt Konjunkturinstitutets bedömning finns vidare för närvarande inga allvarliga obalanser som hotar den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna. Det kan visserligen finnas ett behov av vissa uppjusteringar av dagens skattenivåer om ett ambitiöst offentligt åtagande ska behållas på lång sikt. Men samtidigt är det sannolikt att utträdesåldern från arbetsmarknaden kommer att stiga framöver, vilket stärker de offentliga finanserna (se även fördjupningen ”Den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna”).

Ett argument för överskottsmålet som fått en gradvis mer framskjuten plats i regeringens resonemang är att det behövs säkerhetsmarginaler för framtida konjunkturedgångar. Detta kan behövas för att undvika alltför stora underskott i lågkonjunkturer vilka skulle kunna hota finanspolitikens trovärdighet, leda till högre räntor på statsskulden och dessutom vara oförenliga med EU-regeln om maximalt 3 procents underskott i offentlig sektors finansiella sparande. Det är genuint svårt att veta hur stort behovet är av sådana säkerhetsmarginaler. Men de dramatiska konsekvenser som kan uppstå i ett scenario där statsskuld-räntorna skenar iväg uppåt motiverar en viss försiktighet. Samtidigt är det i nuläget mindre sannolikt att finansiella sparandeunderskott skulle utlösa att svenska statskuld-räntor snabbt stiger till höga nivåer eftersom den offentliga skuldsättningen är låg, både absolut och relativt jämförbara länder (se Diagram 181).

⁵² Detta kan motiveras av teorin om så kallad tax smoothing, se Barro, R. J. ”On the Determination of the Public Debt”, *Journal of political economy* 87, 1979.

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning är de offentliga finanserna dessutom mindre konjunktürkänsliga än tidigare, vilket minskar behovet av fallhöjd i det finansiella sparandet vid en konjunktur nedgång.

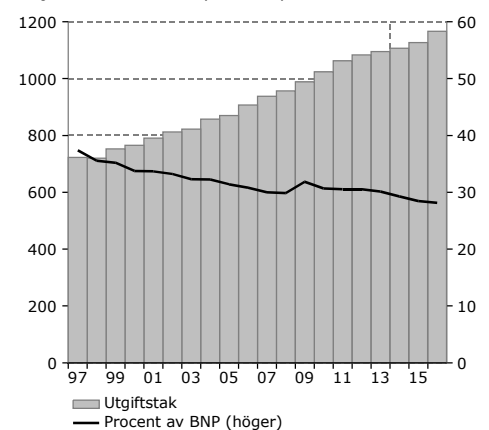
För att säkerställa sunda offentliga finanser behövs det någon form av mål för sparandet i offentlig sektor. Frågan är vilken nivå på målet som är lämplig. Konjunkturinstitutet bedömer att det nu finns anledning att se över överskottsmålet. En översyn av överskottsmålet bör ske under ordnade former, där motiven ovan noga vägs mot varandra. Alternativa målformuleringar bör också övervägas. Till exempel kan man hävda att den trovärdighet som åstadkommit dels för det kommunala balanskravet, dels för ålderspensionssystemets autonoma ställning motiverar att ett nytt överskottsmål formuleras enbart för statens finansiella sparande. Med nuvarande målformulering måste variationer i ålderspensionssystemets finansiella sparande fullt ut neutraliseras av motsvarande variationer (med omvänt tecken) i staten.⁵³ Under 2000-talets första decennium motsvarade överskotten i ålderspensionssystemet ungefär 1 procent av BNP per år, vilket i praktiken innebär att överskottsmålet kunde uppfyllas med balans i statens finansiella sparande.⁵⁴ Ålderspensionssystemets finansiella sparande kommer att ligga nära noll de närmaste åren (se inledningen av detta kapitel). Nedgången sedan 2000-talets inledning beror till stor del på en högre andel pensionärer i befolkningen. Man kan fråga sig om det är önskvärt att denna demografiska utveckling ska tvinga fram ett ökat finansiellt sparande i staten.

MARGINALEN TILL UTGIFTSTAKET MINSKAR⁵⁵

Budgeteringsmarginalen⁵⁶ var rekordstor 2012. År 2013 minskade marginalen med 34 miljarder kronor, vilket delvis hänger samman med en ovanligt liten höjning av utgiftstaket. Utgiftstaket höjs med 12 miljarder kronor 2014 och minskar därmed med 0,8 procentenheter som andel av BNP (se Diagram 182). Den begränsade höjningen av utgiftstaket innebär att budgeteringsmarginalen minskar ytterligare jämfört med föregående år (se Tabell 41).

Diagram 182 Utgiftstak

Miljarder kronor respektive procent av BNP

Anm. Fastställt utgiftstak efter tekniska justeringar.

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

⁵³ Detta gäller så länge kommunsektorns finansiella sparande inte varierar mycket. På grund av balanskravet är en rimlig prognos att kommunernas finansiella sparande är nära noll.

⁵⁴ Se också Boije, R. "Dags att ersätta överskottsmålet med ett balansmål", blogginlägg 2014-03-12, ekonomistas.se.

⁵⁵ Prognoshorizonten för detta avsnitt sträcker sig till 2016 eftersom det inte finns fastställda utgiftstak för 2017 och 2018.

⁵⁶ Budgeteringsmarginalen utgörs av skillnaden mellan utgiftstaket och de takbegränsade utgifterna. De takbegränsade utgifterna omfattar alla utgiftsområden i statens budget utom statskuldräntorna men med tillägg för utgifterna inom ålderspensionssystemet.

Tabell 41 Utgiftstak för staten

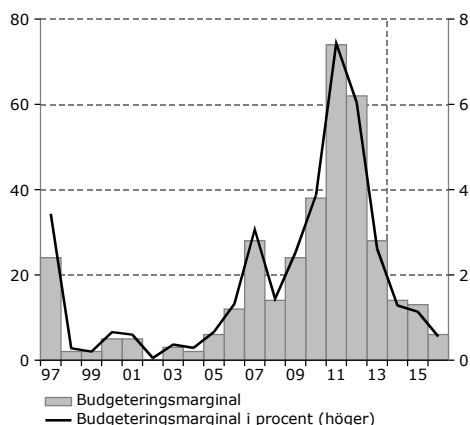
Miljarder kronor

	2012	2013	2014	2015	2016
Utgiftstak för staten	1 084	1 095	1 107	1 127	1 167
<i>Procent av BNP</i>	30,5	30,1	29,3	28,5	28,1
Takbegränsade utgifter	1 022	1 067	1 093	1 114	1 161
<i>Procent av BNP</i>	28,8	29,4	28,9	28,1	28,0
Budgeringsmarginal	62	28	14	13	6
Budgeringsmarginal vid beslutad finanspolitik (oförändrade regler)	62	28	14	23	31

Källor: Finansdepartementet, Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 183 Marginal till utgiftstaket vid prognostiserad finanspolitik

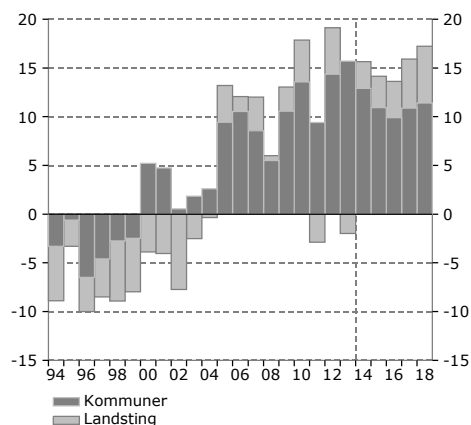
Miljarder kronor respektive procent av takbegränsade utgifter

Källor: Ekonomistyrningsverket och Konjunkturinstitutet.

Diagram 184 Resultat i kommunsektorn exkl. extraordinära poster

Miljarder kronor

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Budgeringsmarginalen för 2014 utgör 1,3 procent av de takbegränsade utgifterna. Enligt regeringens riktlinje ska budgeringsmarginalen uppgå till minst 1 procent av de takbegränsade utgifterna innevarande år. Marginalen, som motiveras av att prognoserna alltid är förknippade med en viss osäkerhet, är därmed tillräcklig.

Riksdagen har beslutat om utgiftstak även för 2015 och 2016. De höjs med 20 miljarder kronor 2015 jämfört med 2014 och ytterligare 40 miljarder kronor 2016. I Konjunkturinstitutets prognostiserade finanspolitik ingår utgiftsökningar motsvarande 10 miljarder kronor 2015 och ytterligare 15 miljarder kronor 2016. Med Konjunkturinstitutets prognoser för 2015 och 2016 motsvarar marginalen till taket därmed 1,2 procent respektive 0,5 procent av de takbegränsade utgifterna (se Diagram 183). Regeringens riktlinje för denna prognoshorisont är budgeringsmarginaler på 1,5 respektive 2 procent av de takbegränsade utgifterna. Denna riktlinje innefattar då också en marginal för nya beslut på budgetens utgiftssida. Utöver en marginal för prognosernas osäkerhet behövs en sådan, eftersom regeringens utgiftsprognoser för dessa år endast baseras på beslutad politik (oförändrade regler). Med oförändrade regler växer offentlig konsumtion och transfereringar långsammare än i Konjunkturinstitutets prognos. Budgeringsmarginalen uppgår med en sådan prognosmetod enligt Konjunkturinstitutets bedömning till 23 miljarder kronor 2015 och 31 miljarder kronor 2016. Detta motsvarar 2,1 procent respektive 2,7 procent av de takbegränsade utgifterna, vilket alltså överstiger regeringens riktlinje.

BÅDE PRIMÄRKOMMUNER OCH LANDSTING UPPVISAR POSITIVT RESULTAT DE NÄRMASTE ÅREN

I år väntas det för kommunsektorn inga stora tillfälliga intäkter såsom återbetalningar av premier från AFA Försäkring.⁵⁷ Den genomsnittliga kommunalskatten höjdes i år med 13 öre. I genomsnitt blir såväl primärkommunernas som landstingens resultat positivt i år (se Diagram 184).

⁵⁷ Återbetalning har skett 2012 och 2013 om vardera 11 miljarder kronor avseende premier inbetalda 2007–2008 respektive 2005–2006.

Nästa år väntas AFA Försäkring göra en sista premieåterbetalning. Denna väntas uppgå till 5 miljarder kronor, vilket är ungefär hälften så mycket som de senaste återbetalningarna. Konjunkturinstitutet prognostiserar att statsbidragen till kommunsektorn höjs med 5 miljarder kronor 2015. Dessa finansierar ökad konsumtion i kommunerna. Den genomsnittliga kommunalskatten antas öka med 10 öre nästa år. Primärkommunerna uppnår i genomsnitt ett positivt resultat och klarar balanskravet, samt uppnår målet om god ekonomisk hushållning.⁵⁸ Landstingen klarar balanskravet samt närmar sig målet om god ekonomisk hushållning.

Kommunernas konsumtion antas 2016–2018 växa så att det offentliga åtagandet på 2015 års nivå bibehålls. Primärkommuner och landsting antas också anpassa kommunalskatterna så att god ekonomisk hushållning successivt uppnås. Detta innebär att den genomsnittliga kommunala skattesatsen behöver höjas med 24 öre, trots att statsbidragen antas växa i takt med konsumtionen i kommunsektorn.

⁵⁸ Utöver balanskravet, som är en bindande restriktion, bör kommunerna uppvisa ett stabilt överskott för att täcka in osäkerhet och framtida kostnadshöjningar. Detta kallas god ekonomisk hushållning och tolkas generellt som att resultatet ska motsvara 2 procent av inkomster från skatter och generella statsbidrag. Detta är förenligt med ett finansiellt sparande i kommunsektorn om ca 0 procent av BNP.

Utvärdering av prognoserna för 2013 samt 1997–2013

Konjunkturinstitutets prognosprecision för 2013 var i linje med den genomsnittliga precisionen för tio andra prognosinstitut i Sverige. Prognosprecisionen var för 2013 totalt sett bättre för BNP-tillväxten och arbetslösheten, men något sämre för KPI, jämfört med den genomsnittliga precisionen under perioden 1997–2013.

Inledning och sammanfattning

I Konjunkturinstitutets uppdrag ingår att redovisa och analysera prognosprecisionen i Konjunkturinstitutets prognoser. Prognosprecisionen ska också jämföras med andra prognosinstitut, däribland regeringen. Som ett led i det arbetet utförs årligen en prognosutvärdering som publiceras i Konjunkturläget i mars.

Kapitlet inleds med ett avsnitt som beskriver hur Konjunkturinstitutets prognoser för 2013 förändrades mellan marsprognosen 2012 och decemberprognosen 2013. Analysen visar bland annat att prognoserna för BNP-tillväxten som gjordes under 2012 var alltför optimistiska och reviderades ned relativt kraftigt. Under 2013 underskattades dock BNP-tillväxten varför medelfelet, som ger indikation på om prognoserna över- eller underskattat utfallen, för 2013 blev nära noll.

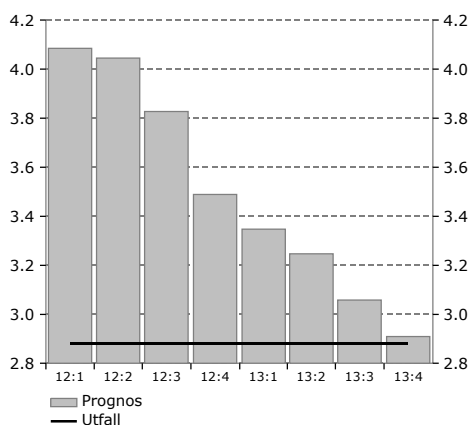
I det därpå följande avsnittet jämförs Konjunkturinstitutets prognoser för 2013 med tio andra svenska prognosinstitut. Samtliga prognosinstitut överskattade systematiskt inflationstakten, reporäntan, timlöneutvecklingen och det offentligfinansiella sparandet, medan sysselsättningsstillväxten underskattades. Konjunkturinstitutets medelfel var generellt något närmare noll än övriga prognosinstituts. Regeringen överskattade BNP-tillväxten mest medan Svenskt näringsliv underskattade BNP-tillväxten mest.

När det gäller prognosprecision, mätt med medelabsolutfelet och rotmedelkvadratfelet, för 2013 hamnade Konjunkturinstitutet nära genomsnittet bland prognosinstituten.⁵⁹ Regeringen utmärkte sig genom att ha sämst prognosprecision för BNP-tillväxten och arbetslösheten men att, tillsammans med Handelsbanken, ha bäst prognosprecision för inflationstakten mätt med KPIF.

I sista avsnittet jämförs Konjunkturinstitutets prognosprecision för perioden 1997–2013 med övriga prognosinstitut. Medelfelen har överlag varit relativt små. BNP-tillväxten och

⁵⁹ Skillnaderna i prognosprecision är i allmänhet små varför en rangordning mellan prognosinstitut inte ska överdrivas. I jämförelsen har även hänsyn tagits till att prognosinstituten publicerar prognoser vid olika tidpunkter. För en beskrivning av metoden, se Andersson, M. och T. Aranki, "Prognosmakares förmåga – vad brukar vi utvärdera och vad vill vi utvärdera?", *Penning- och valutapolitik*, 2009:3, Sveriges Riksbank.

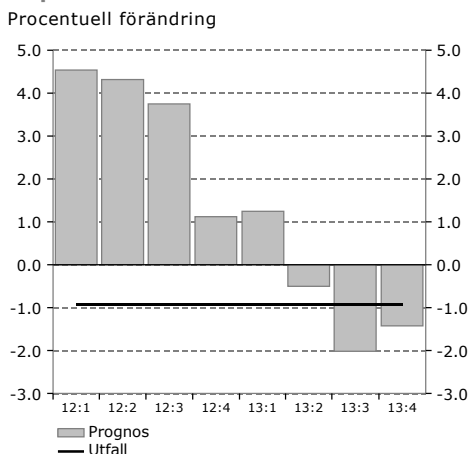
Diagram 185 Prognoser för BNP i världen 2013 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

Anm. Diagrammet visar de prognoser som Konjunkturinstitutet gjort 2012 och 2013 för 2013. Stapeln 12:1 avser prognosen i mars 2012, 12:2 avser prognosen i juni 2012 o.s.v. t.o.m. december 2013.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 186 Prognoser för export av varor och tjänster 2013 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

inflationstakten har i genomsnitt överskattats med 0,2 procentenheter per år. Arbetslösheten har i genomsnitt varken överskattats eller underskattats. När det gäller prognosprecision så påverkas resultaten i varierande grad av vilket utvärderingsmått som används.⁶⁰ Då medelabsolutfelet används som jämförelsemått hamnar Konjunkturinstitutet nära genomsnittet bland prognosinstitut för BNP-tillväxten och arbetslösheten medan Konjunkturinstitutets prognosprecision är bland de bästa för KPI.⁶¹

Jämfört med andra prognosinstitut framstår Konjunkturinstitutets prognosprecision som sämre om rotmedelkvadratfelet används som jämförelsemått för 1997–2013. Detta mått bestraffar stora prognosfel hårdare och Konjunkturinstitutet hade tillsammans med regeringen, relativt övriga prognosinstitut, stora prognosfel 2007–2008.⁶² För KPI är även Riksbankens precision, relativt övriga prognosmakare, sämre om rotmedelkvadratfelet används som mått på prognosprecision. Sammantaget för de två måtten var det Nordea som hade bäst prognosprecision för BNP-tillväxten medan SEB var bäst för arbetslösheten. För KPI är det inget enskilt prognosinstitut som sticker ut från de övriga. Justeras resultatet för skillnader i prognoshorisont, se fotnot 59, påverkas bilden något men är i stora drag densamma.

Konjunkturinstitutets prognoser för 2013

I detta avsnitt diskuteras de prognoser för den ekonomiska utvecklingen under 2013 som Konjunkturinstitutet har publicerat under 2012 och 2013. I tabell 42 redovisas dessa prognoser och det första publicerade utfallet för 2013.⁶³

FÖR STOR OPTIMISM OM VÄRLDSKONJUNKTUREN

De globala tillväxtutsikterna för 2013 försämrades gradvis 2012–2013. Under 2012 var det främst prognoserna för BNP-

⁶⁰ Prognoser tas fram för att utgöra ett underlag till beslutsfattare såsom regeringen, Riksbanken och arbetsmarknadens parter. Det finns flera mått på, och därmed definitioner av, prognosprecision. Vilket mått som bör användas för att beräkna prognosprecision beror egentligen på beslutsfattarens preferenser, men i praktiken är dessa normalt inte kända. Två vanliga mått – medelabsolutfel och rotmedelkvadratfel – används här i jämförelsen och definieras längre fram i kapitlet. Måttet *medelabsolutfel* innebär att prognosfel minskar prognosprecisionen på ett linjärt sätt. Det innebär att en ökning av prognosfelet från tre till fyra procentenheter straffar prognosprecisionen lika mycket som en ökning av prognosfelet från en till två procentenheter. Måttet *rotmedelkvadratfel* innebär i stället att prognosfel minskar prognosprecisionen på ett icke-linjärt sätt. En ökning av prognosfelet från tre till fyra procentenheter straffar då prognosprecisionen mer än en ökning från en till två procentenheter.

⁶¹ Se fotnot 59.

⁶² Se analysen i *Konjunkturläget*, mars 2013.

⁶³ För vissa variabler har utfall ännu inte publicerats (timlön i hela ekonomin, BNP i världen och BNP i OECD). I tabellen redovisas då Konjunkturinstitutets nuvarande prognos för utfallet som i detta skede vanligen är mycket träffsäker. AKU-statistiken för sysselsättning och arbetslöshet 2010–2012 reviderades i februari 2013, något som för dessa variabler påverkar prognosfelen för prognoser gjorda under 2012 och i januari 2013 för helåret 2013. Detta skulle kunna justeras för genom att skriva upp dessa prognoser med den genomsnittliga revideringen 2010–2012. Revideringar i data brukar dock inte justeras för och så har heller inte gjorts i denna utvärdering.

tillväxten i USA och euroområdet som reviderades ned. 2013 reviderades även BNP-prognoserna i tillväxtekonomierna ned. Den svagare utvecklingen i tillväxtekonomierna beror delvis på trögare utveckling i OECD-området, men även på viss finansiell turbulens från och med försommaren 2013 när den amerikanska centralbanken började kommunicera minskade obligationsköp (*tapering*).

Prognosen för BNP-tillväxten 2013 i världsekonomin reviderades ner från 4,1 procent i mars 2012 till 2,9 procent i december 2013 (se Diagram 185). Under 2013 var prognoserna relativt träffsäkra, särskilt för de för svensk utrikeshandel viktiga OECD-länderna, där prognoserna sedan december 2012 har legat inom en tiondels procentenhet från det preliminära utfallet för 2013.

Den oväntat svaga tillväxten i världsekonomin bidrog till att prognoserna för svensk export var alltför optimistiska, särskilt i början av 2012 (se Diagram 186). Men den kraftiga överskattningen av svensk export kan bara till mindre del förklaras av generellt svagare tillväxt i omvärlden. Flera andra faktorer bidrar till prognosmissen. Sammansättningen av efterfrågan i omvärlden med svag investeringsutveckling har sannolikt dämpat exporten från Sverige. Dessutom har ett antal tillfälliga utbudsfaktorer begränsat svensk export.

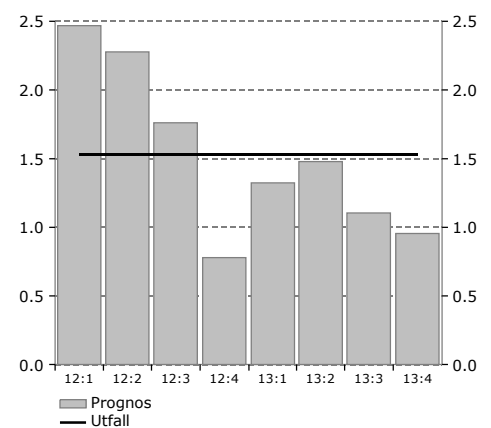
INGEN BIAS I BNP-PROGNOSERNA FÖR SVERIGE

I genomsnitt blev prognoserna för BNP-tillväxten i Sverige nära det första utfallet för helåret 2013 (se Diagram 187). De tre första prognoserna från 2012 överskattade tillväxten och de följande fem underskattade tillväxten i varierande grad. Mot slutet av 2012 föll BNP-tillväxten i både Sverige och våra viktigaste handelspartners. Samtidigt sjönk de flesta indikatorer på hushållens och företagens tillförsikt i både Sverige och omvärlden. BNP-prognosen för 2013 reviderades ner i december 2012 till knappt 1 procent. Prognoserna under 2013 varierade mellan 1,0 och 1,5 procent. När utfall publicerades i februari 2014 visade sig de lägre av dessa siffror vara en alltför pessimistisk prognos. Tillväxten under fjärde kvartalet 2013 blev betydligt starkare än väntat samtidigt som tillväxten reviderades upp något för föregående kvartal.

NÅGOT SVAGARE HUSHÅLLSKONSUMTION

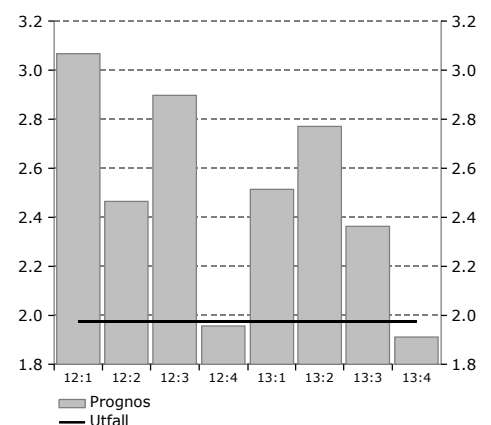
Återhämtningen i hushållens konsumtionsutgifter har blivit svagare än vad som väntades vid de flesta prognostillfällena under 2012–2013 (se Diagram 188). Undantaget är prognosen från december 2012 som var väldigt träffsäker. Under hösten 2012 sjönk konsumentförtroendet kraftigt vilket bidrog till nedrevideringen. När konsumentförtroendet sedan återhämtade sig justerades prognosen för hushållens konsumtion upp igen, vilket med facit i hand visade sig vara en för optimistisk prognos. Underskattningen av BNP i den senaste prognosen från december

Diagram 187 Prognoser för BNP 2013 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

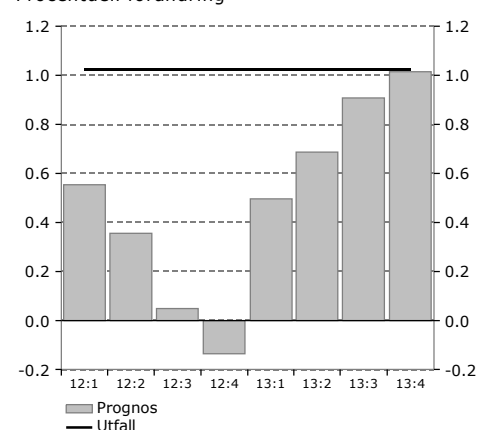
Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 188 Prognoser för hushållens konsumtion 2013 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

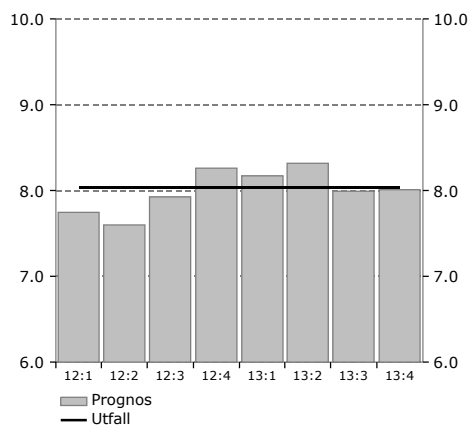
Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 189 Prognoser för sysselsättning 2013 vid olika tidpunkter
Procentuell förändring

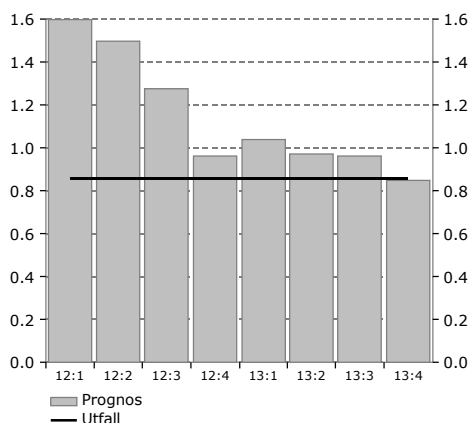
Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 190 Prognoser för arbetslöshet 2013 vid olika tidpunkter
Procent av arbetskraften

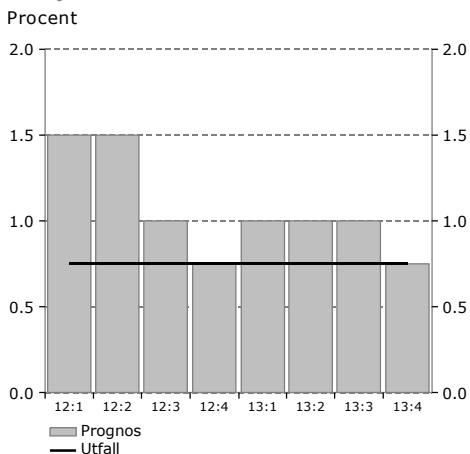
Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 191 Prognoser för KPIF-inflation 2013 vid olika tidpunkter
Procent

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 192 Prognoser för reporäntan 2013 vid olika tidpunkter (slutet av året)
Procent

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

2013 förklaras alltså inte av starkare hushållskonsumtion. Det var i stället offentliga konsumtionsutgifter och lagerinvesteringar som utvecklades oväntat starkt.

STARKARE SYSSELSÄTTNING OCH ARBETSKRAFT

Trots att BNP-tillväxten blev svagare än väntat blev sysselsättningen starkare än väntat (se Diagram 189). Baksidan av myntet är att produktivitetstillväxten blev svagare. Prognoserna för produktivitetstillväxten i näringslivet reviderades ner successivt, med undantag för juni 2013 då prognosen höjdes påtagligt. Det berodde delvis på starka utfall för första kvartalet 2013 i nationalräkenskaperna som senare reviderades ner. Samtidigt som sysselsättningen ökade starkare än väntat, ökade även arbetskraften starkare. Prognosen för arbetslösheten har därför varit relativt träffsäker under hela perioden (se Diagram 190).

Timlönerna i hela ekonomin beräknas ha ökat med knappt 3 procent under 2013 vilket är i linje med historiska samband mellan löner och arbetsmarknadsläge. Löneutvecklingen har dock blivit marginellt lägre än förväntat trots träffsäker arbetslöshetsprognos. Det kan hänga samman med det nedpressade vinstläget i näringslivet.

INFLATIONEN HAR BLIVIT LÄGRE ÄN VÄNTAT

Inflationen har varit lägre under 2013 än vad som förutsågs i prognoserna som publicerades fram till och med augusti 2013 (se Diagram 191). Det beror delvis på en något starkare växelkurs än väntat, men även på inhemska tjänstepriser som har utvecklats svagare.

REPORÄNTAN BLEV OCKSÅ LÄGRE ÄN VÄNTAT

Under första halvan av 2012 signalerade Riksbanken att den var ovillig att sänka reporäntan. Konjunkturinstitutets prognos var då att reporäntan skulle ligga kvar på 1,5 procent trots att inflationen väntades bli betydligt lägre än målet. När sedan inflationen överraskade Riksbanken, och Konjunkturinstitutet, på nedsidan sänktes reporäntan flera gånger under 2012 och slutligen i december 2013 ner till 0,75 procent (se Diagram 192). Jämfört med Riksbankens egna ränteprognoser var dock Konjunkturinstitutets prognoser mer träffsäkra, se nästa avsnitt. Riksbankens prognoser för reporäntan i slutet av 2013 låg på ca 1,5 procent eller högre fram till och med den penningpolitiska uppföljningen i september 2012. Konjunkturinstitutets prognos i augusti 2012 var 1 procent.

SÄNKTA SKATTER GAV SVAGARE OFFENTLIGA FINANSER

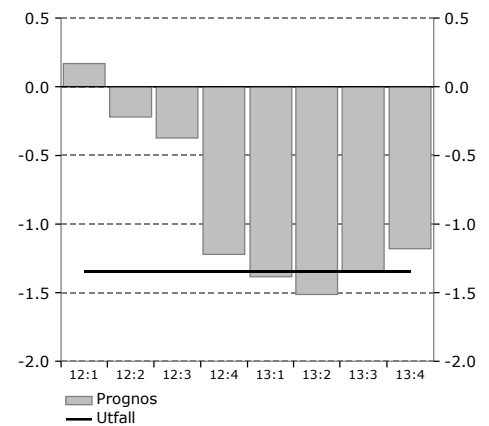
Prognosen för det finansiella sparandet i offentlig sektor 2013 har reviderats ner från ett litet överskott till ett underskott på drygt 1 procent av BNP, vilket var nära det preliminära utfallet om -1,3 procent (se Diagram 193). Flera olika faktorer har bi-

dragit till revideringarna; de viktigaste är högre offentlig konsumtion och transfereringsutgifter för ohälsa samt en mer expansiv finanspolitik med större skattesänkningar än väntat. Men även svagare hushållskonsumtion än väntat har bidragit till lägre skatteintäkter.

Konjunkturinstitutet gör prognos på finanspolitiken till skillnad från regeringen som baserar sin beräkning på ett oförändrat regelverk för exempelvis skatter och investeringsutgifter. Jämfört med en sådan prognos har Konjunkturinstitutets bedömningar pekats i rätt riktning, men skattesänkningarna för 2013 som aviserades i budgetpropositionen i september 2012 blev ändå större än väntat.

Diagram 193 Prognoser för offentligt finansiellt sparande 2013 vid olika tidpunkter

Procent av BNP

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Tabell 42 Konjunkturinstitutets prognoser för 2013 publicerade under 2012 och 2013

Procentuell förändring, årsmedelvärde, om inte annat anges

	mars 2012	juni 2012	aug. 2012	dec. 2012	mars 2013	juni 2013	aug. 2013	dec. 2013	Utfall
BNP till marknadspris	2,5	2,3	1,8	0,8	1,3	1,5	1,1	1,0	1,5
BNP, kalenderkorrigerat	2,5	2,3	1,8	0,8	1,3	1,5	1,1	1,0	1,5
Hushållens konsumtionsutgifter	3,1	2,5	2,9	2,0	2,5	2,8	2,4	1,9	2,0
Offentliga konsumtionsutgifter	0,7	0,7	0,4	0,9	0,9	0,9	1,0	1,2	2,0
Fasta bruttoinvesteringar	4,5	3,4	3,3	0,7	1,3	-3,1	-2,6	-0,9	-1,3
Lagerinvesteringar ¹	0,0	0,2	0,0	-0,2	0,0	0,3	0,4	-0,2	0,2
Export	4,5	4,3	3,7	1,1	1,2	-0,5	-2,0	-1,4	-0,9
Import	5,4	4,9	5,0	2,1	2,4	-0,9	-1,8	-1,8	-1,2
Total inhemsk efterfrågan	2,7	2,4	2,2	1,2	1,9	1,4	1,4	0,9	1,5
Bytesbalans ²	6,8	6,4	6,5	6,4	6,2	6,3	6,0	6,2	6,6
Arbetade timmar ³	0,5	0,2	0,1	-0,4	0,2	-0,1	0,3	0,5	0,4
Sysselsättning ⁴	0,6	0,4	0,0	-0,1	0,5	0,7	0,9	1,0	1,0
Arbetslöshet ^{4,5}	7,7	7,6	7,9	8,3	8,2	8,3	8,0	8,0	8,0
Timlön, hela ekonomin ⁶	2,9	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8	2,8	2,7	2,6
Arbetskostnad, näringslivet ³	3,1	3,1	2,9	3,0	3,0	2,7	2,6	2,4	1,8
Produktivitet, näringslivet ³	2,3	2,5	1,9	1,5	1,3	2,3	1,2	0,7	1,7
KPI	1,4	1,4	0,8	0,4	0,2	0,1	0,1	-0,1	0,0
KPIF	1,6	1,5	1,3	1,0	1,0	1,0	1,0	0,8	0,9
Reporänta, årets slut ⁷	1,50	1,50	1,00	0,75	1,00	1,00	1,00	0,75	0,75
10-årig statsobligationsränta ⁷	2,7	2,5	2,4	2,0	2,3	1,8	2,1	2,1	2,1
Kronindex (KIX) ⁸	105,5	106,4	103,4	105,0	101,7	102,8	102,7	103,0	103,0
Offentligt finansiellt sparande ²	0,2	-0,2	-0,4	-1,2	-1,4	-1,5	-1,3	-1,2	-1,3
BNP, världen ⁹	4,1	4,0	3,8	3,5	3,3	3,2	3,1	2,9	3,0
BNP, OECD ⁹	2,1	2,0	1,8	1,4	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3

¹ Förändring i procent av BNP föregående år. ² Procent av BNP. ³ Kalenderkorrigerad. ⁴ Avser åldersgruppen 15–74 år. ⁵ Procent av arbetskraften. ⁶ Enligt konjunkturlönestatistiken. Ett väntevärdesriktigt utfall för löneökningstakten 2013 publiceras först i februari 2015. Här används därför KI:s prognos i mars 2014 som approximation av utfallet. ⁷ Procent. ⁸ Nivå, index 1992-11-18=100. ⁹ Utfall finns ännu inte. Här används därför KI:s prognos i mars 2014 som approximation av utfallet.

Anm. I utfallskolumnen visas det första publicerade utfallet för helåret.

Källor: SCB, Medlingsinstitutet, Riksbanken, OECD, IMF och Konjunkturinstitutet.

Utfall och prognosfel

Utfall avser i detta kapitel alltid det först publicerade utfallet för hela det aktuella året, även om reviderade utfall har publicerats eller kommer att publiceras. (Angående lönestatistik, se fotnot till tabell 42.)

Prognosfelet definieras här som utfallet minus prognosen. Ett positivt prognosfel innebär alltså att ett prognosinstitut vid det aktuella tillfället har underskattat utfallet, och ett negativt prognosfel innebär en överskattning.

Medelfelet är det aritmetiska medelvärdet av prognosfelen för prognoser gjorda under en viss tidsperiod. Medelfelet visar hur mycket prognoserna i genomsnitt avviker från utfallet. Medelfelet ger därmed en indikation på om prognosinstitutets prognoser under den aktuella tiden systematiskt under- eller överskattat utfallen.

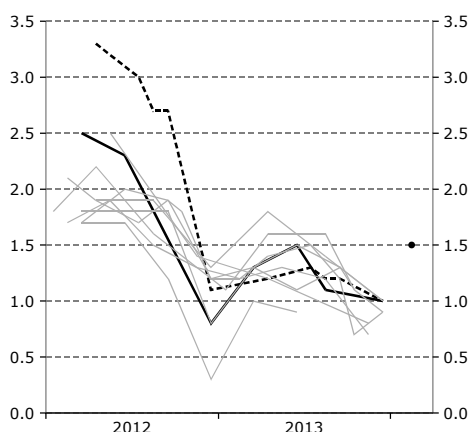
Mått på prognosprecision

Medelabsolutfelet är det aritmetiska medelvärdet av absolutbeloppen av prognosfelen för prognoser gjorda under en viss tidsperiod. Detta mått bortser alltså från om prognosfelen är positiva eller negativa.

Medelkvadratfelet är det aritmetiska medelvärdet av de kvadrerade prognosfelen för prognoser gjorda under en viss tidsperiod. Liksom medelabsolutfelet bortser detta mått från om prognosfelen är positiva eller negativa. Att felen i detta mått kvadreras innebär att stora prognosfel bidrar mer än proportionellt till medelvärdet, vilket inte är fallet med medelabsolutfelet.

Rotmedelkvadratfelet är kvadratroten ur medelkvadratfelet. Det innehåller alltså samma information som medelkvadratfelet men är storleksmässigt jämförbart med medelfelet och medelabsolutfelet.

Diagram 194 Prognoser för BNP 2013 gjorda 2012 och 2013 av KI, regeringen och andra prognosinstitut
Procentuell förändring

Anm. Svart heldragen linje visar KI, svart streckad linje visar regeringen, gråa linjer visar övriga prognosinstitut. Punkten visar det första utfallet.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Jämförelse med andra prognosmakares prognoser för 2013

Avsnittet ovan beskrev hur Konjunkturinstitutets prognoser för 2013 förhållit sig till utfallet. Ett sätt att få en mer fullständig bild av hur väl Konjunkturinstitutet har lyckats med prognosarbetet för 2013 är att jämföra med andra prognosinstituts prognosfel. I detta avsnitt redovisas sådana jämförelser för några nyckelvariabler. Jämförelsen behandlar de prognoser för 2013 som gjorts under 2012 och 2013 av totalt elva prognosinstitut. Dels redovisas några olika beskrivande mått på prognosprecision, dels redovisas precisionsmått som tar hänsyn till skillnader i publiceringstidpunkt mellan prognosinstituten. De olika prognosmakarna har publicerat olika många prognoser under denna tid.⁶⁴ Dessa och andra skillnader kan påverka resultaten.

PROGNOSINSTITUTEN HADE LIKANDE

MEDELPROGNOSFEL FÖR 2013

I Tabell 43 redovisas de olika prognosmakarnas medelfel för några nyckelvariabler 2013. Samtliga undersökta prognosinstitut har i genomsnitt överskattat timlöneutvecklingen, det offentliga finansierade sparandet, reporäntan och inflationen, mätt med både KPI och KPIF. Samtidigt har samtliga prognosinstitut underskattat sysselsättningstillväxten. För BNP-tillväxten och arbetslösheten är resultaten mer blandade.

Diagram 194 visar de prognoser för BNP-tillväxten 2013 som Konjunkturinstitutet, regeringen och andra prognosmakare gjorde under 2012 och 2013.⁶⁵ De största genomsnittliga överskattningarna av BNP-tillväxten gjordes av regeringen och kan tydligt hänföras till de överoptimistiska prognoserna gjorda under 2012. I genomsnitt överskattade regeringen BNP-tillväxten med 0,4 procentenheter medan Svenskt näringsliv underskattade BNP-tillväxten med ungefär lika mycket.

Sysselsättningstillväxten underskattades av samtliga prognosmakare och i genomsnitt med 0,7 procentenheter, medan timlöneökningarna i genomsnitt överskattades med 0,3 procentenheter. För arbetslösheten var över- och underskattningarna små för de flesta prognosmakare.⁶⁶

Inflationen, mätt med KPI, överskattades mest av Svenskt näringsliv och Swedbank och överskattades minst av SEB. En delförklaring till detta är att Swedbank, tillsammans med Riksbanken, gjorde de största överskattningarna av reporäntan, vilket

⁶⁴ Exempelvis har Konjunkturinstitutet under denna tid publicerat åtta prognoser medan regeringen har publicerat tio prognoser. För regeringen används här både de regelbundna prognoserna i vår- och budgetpropositioner samt de prognosuppdateringar som då och då har offentliggjorts av Finansdepartementet mellan dessa propositioner.

⁶⁵ Se tabell 43 för en lista över de prognosinstitut som visas i diagrammet.

⁶⁶ Skulle prognoserna justerats i enlighet med AKU-revideringen i februari 2013, se fotnot 63, skulle samtliga prognosinstitut i genomsnitt ha överskattat arbetslösheten.

påverkar KPI- men inte KPIF-inflationen, medan SEB gjorde de minsta överskattningarna. Även regeringen överskattade repo-räntan mer än genomsnittet för alla prognosmakare men hade en mindre än genomsnittlig överskattning av det offentligfinansiella sparandet.

Tabell 43 Medelfel för prognoser för 2013 publicerade under 2012 och 2013

Procentenheter

	BNP	Syss-sättn.	Arb.-löshet	Tim-lön	KPI	KPIF	Repo-ränta	Off. fin. spar.
ESV	0,1	0,8	-0,1	-0,3	-0,7	-0,3	-0,5	-0,2
Reg	-0,4	0,5	0,1	-0,3	-0,6	-0,2	-0,5	-0,3
HUI	-0,2		0,1		-0,8			
KI	0,0	0,5	0,0	-0,2	-0,5	-0,3	-0,3	-0,4
LO	0,0	0,6	-0,2	-0,4	-0,6	-0,3	-0,3	-0,7
NO	0,1	0,8	-0,1	-0,2	-0,6	-0,3	-0,4	-0,2
RB	0,0	0,5	0,1	-0,3	-0,7	-0,3	-0,6	-0,5
SEB	0,2	0,7	0,0	-0,3	-0,4	-0,3	-0,2	-0,3
SHB	-0,1	0,7	-0,2	-0,2	-0,5	-0,2	-0,3	-0,3
SN	0,4	0,9	-0,1		-0,9	-0,5	-0,4	
SB	-0,1	0,6	0,0	-0,3	-0,9	-0,5	-0,6	-0,6
Genomsn. medelfel	0,0	0,7	-0,1	-0,3	-0,6	-0,3	-0,4	-0,4
Genomsn. absolut-medelfel	0,1	0,7	0,1	0,3	0,6	0,3	0,4	0,4

Anm. Prognosinstituten är Ekonomistyrningsverket (ESV), regeringen (Reg), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Riksbanken (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN), Swedbank (SB).

Det genomsnittliga absolutmedelfelet beräknas som medelvärdet av absolutvärdena för samtliga prognosmakares medelfel. Detta mått ger information om den genomsnittliga över- eller underskattningen.

Variabeldefinitioner finns i tabell 42. Riksbankens prognoser för reporäntan avser kvartalsmedelvärdet för det fjärde kvartalet 2013. För HUI har KI bara tillgång till prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation.

Källa: Konjunkturinstitutet.

SMÅ SKILLNADER I MEDELABSOLUTFEL MED NÅGRA UNDANTAG

Mätt med medelabsolutfelet (se Tabell 44), som bortser från om prognosfelet är positiva eller negativa och behandlar prognosfel proportionellt, var precisionen i Konjunkturinstitutets prognoser för samtliga variabler ungefär lika bra som för övriga prognosmakare. Regeringen utmärkte sig med de största medelabsolutfelet för BNP-tillväxten och arbetslösheten, medan de var bättre än genomsnittet för både sysselsättning och inflation.⁶⁷ SEB, Handelsbanken och regeringen gjorde bäst inflationsprognoser 2013 mätt med medelabsolutfelet och Svenskt näringsliv och Swedbank gjorde sämst.

⁶⁷ En justering av prognoserna i enlighet med AKU-revideringen skulle, relativt övriga prognosmakare, gynna Konjunkturinstitutet, regeringen och Riksbanken (se fotnot 63).

SEB gjorde, mätt med medelabsolutfelet, bäst prognoser för reporäntan och Riksbanken och Swedbank sämst. Regeringen hade något större, och Konjunkturinstitutet något mindre, medelabsolutfel än genomsnittet för samtliga prognosinstitut för reporäntan. Vad gäller prognoser för det offentligfinansiella sparandet 2013 låg både Konjunkturinstitutet och regeringen nära genomsnittet för samtliga institut.

Prognosmakarna uppvisade dock generellt mycket likartade medelabsolutfel och skillnader mellan prognosinstituten ska inte överdrivas.

Tabell 44 Medelabsolutfel för prognoser för 2013 publicerade under 2012 och 2013

Procentenheter

	BNP	Syss- sättn.	Arb.- löshet	Tim- lön	KPI	KPIF	Repo- ränta	Off. fin. spar.
ESV	0,4	0,8	0,2	0,3	0,7	0,3	0,5	0,5
Reg	0,8	0,5	0,3	0,3	0,6	0,2	0,5	0,5
HUI	0,4		0,2		0,8			
KI	0,5	0,5	0,2	0,2	0,6	0,3	0,3	0,5
LO	0,5	0,6	0,2	0,4	0,6	0,3	0,3	0,7
NO	0,3	0,8	0,1	0,2	0,6	0,3	0,4	0,3
RB	0,4	0,5	0,2	0,3	0,7	0,3	0,6	0,6
SEB	0,3	0,8	0,1	0,3	0,4	0,3	0,2	0,6
SHB	0,3	0,8	0,2	0,2	0,5	0,2	0,3	0,4
SN	0,5	0,9	0,2		0,9	0,5	0,4	
SB	0,3	0,6	0,1	0,3	0,9	0,5	0,6	0,6
Medelvärde	0,4	0,7	0,2	0,3	0,7	0,3	0,4	0,5

Anm. Prognosinstituten är Ekonomistyrningsverket (ESV), regeringen (Reg), Handelsutredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Riksbanken (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN), Swedbank (SB).

Variabeldefinitioner finns i tabell 42. Riksbankens prognoser för reporäntan avser kvartalsmedelvärdet för det fjärde kvartalet 2013. För HUI har KI bara tillgång till prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation.

Källa: Konjunkturinstitutet.

LIKNADE BILD MED ROTMEDELKVADRATFELET MEN SPRIDNINGEN NÅGOT STÖRRE

I beräkningen av medelabsolutfelen i Tabell 44 hanteras varje enskilt prognosfel proportionellt. Då rotmedelkvadratfelet beräknas kvadreras i stället prognosfelen varför stora över- och underskattningar ”bestraffas” extra hårt (se förklaringen i marginalen på sidan 104). I teoretisk litteratur antas denna egenskap ofta vara en rimlig approximation av hur prognos användare ser på prognosfel. Dessa mått kan därför ge olika bild av prognos-

precisionen varför man ofta i prognosutvärderingar redovisar båda två.⁶⁸

Då rotmedelkvadratfelet i stället används som mått på prognosprecision stiger spridningen något mellan prognosinstituten (se Tabell 45). Men fortfarande är spridningen att beteckna som liten och skillnader mellan prognosinstituten ska inte överdrivas. Inte heller påverkas rangordningen mellan prognosinstituten nämnvärt. Oavsett om jämförelsen görs med medelabsolutfelet eller rotmedelkvadratfelet är det bara regeringen som har större prognosfel för BNP-tillväxten än Konjunkturinstitutet. För alla andra variabler uppvisar Konjunkturinstitutet prognosfel som är lika med, eller mindre än, genomsnittet för samtliga prognosinstitut.

Tabell 45 Rotmedelkvadratfel för prognoser för 2013 publicerade under 2012 och 2013

Procentenheter

	BNP	Syss- sättn.	Arb.- löshet	Tim- lön	KPI	KPIF	Repo- ränta	Off. fin. spar.
ESV	0,4	0,9	0,2	0,4	0,9	0,3	0,7	0,6
Reg	1,0	0,6	0,4	0,3	0,8	0,3	0,6	0,7
HUI	0,6		0,2		1,1			
KI	0,6	0,6	0,2	0,3	0,8	0,4	0,4	0,7
LO	0,6	0,7	0,3	0,5	0,7	0,4	0,3	0,7
NO	0,4	0,9	0,2	0,2	0,9	0,4	0,5	0,4
RB	0,4	0,6	0,2	0,4	1,0	0,5	0,7	0,8
SEB	0,4	0,9	0,2	0,4	0,7	0,3	0,2	0,7
SHB	0,3	0,9	0,2	0,2	0,6	0,2	0,3	0,5
SN	0,6	1,0	0,2		1,0	0,6	0,5	
SB	0,4	0,7	0,2	0,4	1,2	0,5	0,8	0,9
Medelvärde	0,5	0,8	0,2	0,3	0,9	0,4	0,5	0,7

Anm. Prognosinstituten är Ekonomistyrningsverket (ESV), regeringen (Reg), Handels utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Riksbanken (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN), Swedbank (SB).

Variabeldefinitioner finns i tabell 42. Riksbankens prognoser för reporäntan avser kvartalsmedelvärdet för det fjärde kvartalet 2013. För HUI har KI bara tillgång till prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation.

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁶⁸ Kvaliteten på en prognos beror på vilka prognosfel som görs och hur skadliga dessa fel är för de beslutsfattare som ska använda prognoserna som beslutsunderlag. Denna värdering av prognosfel fångas upp av den så kallade förlustfunktionen. Om beslutsfattarna har en symmetrisk linjär förlustfunktion, vilket innebär att skadan av ett prognosfel är proportionell mot felets absoluta storlek, så avgör medelabsolutfelet vilken prognosmakare som gör de bästa prognoserna. Om förlustfunktionen i stället är kvadratisk, vilket innebär att skadan ökar med kvadraten av prognosfelet, så är medelkvadratfelet det rätta måttet. Förlustfunktionen är dock ett teoretiskt begrepp. I praktiken känner man normalt inte till den relevanta förlustfunktionen, som för övrigt inte behöver stämma med någon av de två här beskrivna varianterna. Vid utvärderingar av prognoser görs därför ett implicit eller explicit antagande om vilken förlustfunktion som ska användas. Båda de två ovan nämnda måtten och förlustfunktionerna kan ses som rimliga och är flitigt använda vid prognosutvärderingar.

SKILLNADER I PROGNOSSHORISONT KAN PÅVERKA RESULTATEN

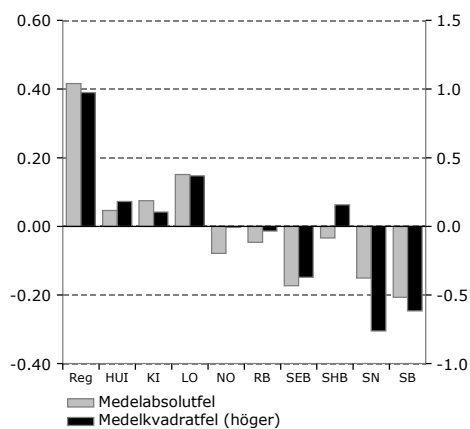
De jämförelser som redovisas ovan utgår från de observerade prognosfelen, det vill säga skillnaden mellan utfall och prognos vid varje tillfälle. En förutsättning för att sådana jämförelser ska bli rättvisande är att alla prognosmakare har tillgång till samma information när prognoserna görs. Om prognoserna till exempel är gjorda med olika prognoshorisonter, det vill säga olika lång tid före utfallet, uppfylls inte detta villkor. Prognoser gjorda närmare utfallet kan använda senare tillgänglig information i form av olika indikatorer och andra bedömares prognoser.

För att minska effekterna av sådana skillnader i informationstillgången mellan olika prognosmakare redovisas nedan justerade mått på prognosernas avvikelser beräknade med en metod utvecklad av Riksbanken.⁶⁹ Metoden bygger på en statistisk modell som justerar för olikheter i mängden tillgänglig information när olika prognosmakares prognosprecision beräknas.⁷⁰

I de följande diagrammen visas modelljusterade medelabsolutavvikelser och medelkvadratavvikelser för olika prognosinstituts prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation.⁷¹ De justerade måtten redovisas som avvikelser från medelvärdet beräknat på alla prognosinstitut. En negativ stapel innebär således att prognosmakaren i fråga hade en bättre justerad prognosprecision än genomsnittet för prognosinstituten 2013, och vice versa. Eftersom en justering för publiceringstidpunkt gjorts här kan inte staplarnas höjd direkt jämföras med värdena i Tabell 43, Tabell 44 och Tabell 45 ovan. Däremot kan de olika institutens inbördes rangordning jämföras.

Diagram 195 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för BNP-tillväxt 2013

Avvikelse från medelvärdet, procentenheter

Anm. Negativ stapel innebär att prognosinstituten i fråga hade en bättre justerad prognosprecision än genomsnittet för samtliga prognosinstitut, och vice versa.

Källa: Konjunkturinstitutet.

GENERELLT EN LITEN EFFEKT AV PROGNOSSHORISONTEN FÖR BNP-PROGNOSERNA FÖR 2013

De justerade måtten för BNP-tillväxtprognoser avseende 2013 visas i Diagram 195. Den bild som ges av det justerade medelabsolutfelet i diagrammet uppvisar likheter med motsvarande ojusterade mått i Tabell 44 och Tabell 45. Konjunkturinstitutets justerade medelabsolutfel och justerade medelkvadratfel är något sämre än genomsnittet. Regeringen gjorde de största prognosfelen för BNP-tillväxten 2013, oavsett vilket av de två avvikelsemåtten man använder och oavsett om man justerar för

⁶⁹ Metoden beskrivs i Andersson, M. och T. Aranki, "Prognosmakares förmåga – vad brukar vi utvärdera och vad vill vi utvärdera?", *Penning- och valutapolitik*, 2009:3, Sveriges Riksbank.

⁷⁰ Detta sker genom att man modellerar prognosernas absolutfel eller kvadratfel som en funktion av prognoshorisonten. Prognoshorisonten som approximation för informationsmängden har dock vissa brister. Exempelvis kan två prognoser publiceras nära varandra i tiden, men om det i mellantiden kommit viktig ny information, till exempel i form av ett nytt utfall för nationalräkenskaperna, kan den senare publicerade prognosen ha ett betydande informationsövertag. Det bör också påpekas att metoden inte tar hänsyn till den eventuella effekten av att olika prognosmakare gör olika många prognoser per år.

⁷¹ I den historiska prognosdatabas som används för att skatta den statistiska modellen finns prognoser för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation från samma prognosinstitut som i Tabell 43, Tabell 44, Tabell 45 ovan, förutom för ESV.

prognoshorizonten eller inte. Svenskt näringsliv och Swedbank har lägst justerade prognosfel för BNP-tillväxten.⁷² Det skiljer ca 0,6 procentenheter mellan det största och det minsta justerade medelabsolutfelet för BNP-tillväxten 2013.

LITEN SPRIDNING I ARBETSLÖSHETS PROGNOSENA FÖR 2013

Inte heller för arbetslöshetsprognoserna innebär justeringen av prognosfelen med hänsyn till prognshorizonten att bilden från Tabell 44 och Tabell 45 generellt sett ändras på något avgörande sätt. Konjunkturinstitutets justerade medelabsolutfel var 2013 nära genomsnittet för alla prognosmakare (se Diagram 196). Regeringen har störst justerade prognosfel. Det skiljer dock inte mer än ca 0,3 procentenheter mellan det största justerade medelabsolutfelet (regeringen) och det minsta (Svenskt näringsliv), så skillnaderna i precision är i de flesta fall ytterst små.

INFLATIONS PROGNOSENA FÖR 2013 NÅGOT MER UTSPRIDDA

Även för inflationsprognoserna avseende 2013 ger de justerade måtten (se Diagram 197) generellt sett en bild som väl liknar de ojusterade resultaten i Tabell 44 och Tabell 45. Konjunkturinstitutets prognoser uppvisar avvikelsemått som är något bättre än genomsnittet. SEB:s prognoser för inflationen 2013 har uppvisat klart mindre justerade prognosfel än genomsnittet medan Swedbank har högst justerade prognosfel. Det skiljer drygt 0,4 procentenheter mellan det största och det minsta justerade medelabsolutfelet för KPI-inflationen 2013.

INGET PROGNOSEINSTITUT VAR BÄST PÅ ALLT 2013

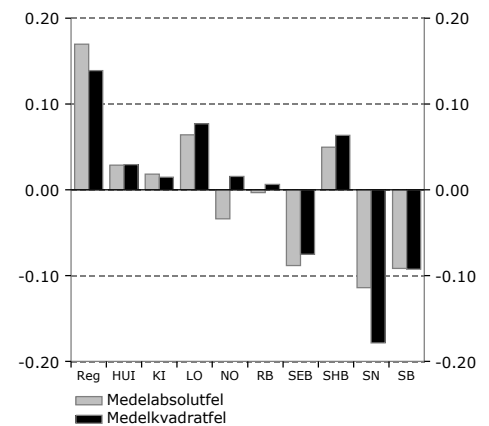
Enligt diagrammen med de justerade avvikelsemåtten har ingen prognosmakare haft minst avvikelser för alla de tre nyckelvariablerna. Prognosmakare som uppvisar särskilt små medelabsolutfel eller medelkvadratfel för någon av variablerna 2013 uppvisar samtidigt tydligt sämre resultat för minst en av de andra två variablerna. SEB är det enda prognosinstitut som är bättre än genomsnittet för alla tre variablerna och för båda måtten.

Jämförelse med prognoser för 1997–2013

Tabellerna och diagrammen i föregående avsnitt beskriver hur Konjunkturinstitutets och andra prognosinstituts prognoser för 2013 förhållit sig till utfallet. För att kunna bedöma om prognosfelen för 2013 varit särskilt stora eller små kan det vara värdefullt att sätta dem i relation till motsvarande resultat över en längre tidsperiod. Om man vill jämföra olika prognosinstituts träffsä-

Diagram 196 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för arbetslöshet 2013

Avvikelse från medelvärde, procentenheter

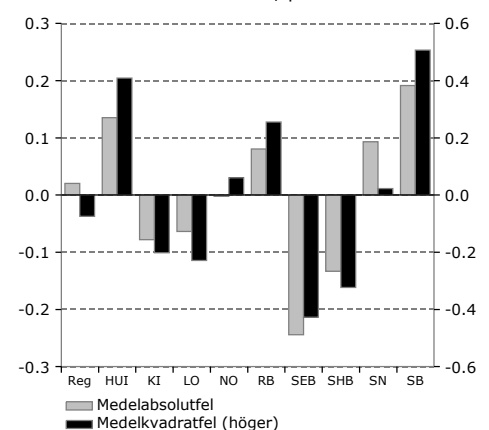

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 197 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för KPI-inflation 2013

Avvikelse från medelvärde, procentenheter

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.

Källa: Konjunkturinstitutet.

⁷² Svenskt näringsliv gynnas mycket av att prognoserna för 2013 justeras för prognshorizont, jämför till exempel Diagram 195 med Tabell 44 och Tabell 45.

kerhet kan det också vara av värde att studera en längre tidsperiod eftersom effekterna av rena tillfälligheter minskar, till exempel när det gäller prognostidpunkter.⁷³

I Tabell 46 redovisas samma avvikelsemått som i Tabell 43, Tabell 44 och Tabell 45 men för tidsperioden 1997–2013 och enbart för BNP-tillväxt, arbetslöshet och KPI-inflation.

Tabell 46 Medelfel, medelabsolutfel och rotmedelkvadratfel för prognoser för 1997–2013

Procentenheter

	BNP			Arbetslöshet			KPI		
	MF	MAF	RM KF	MF	MAF	RM KF	MF	MAF	RM KF
Reg	-0,2	1,2	1,9	0,0	0,6	0,9	-0,1	0,5	0,8
HUI	-0,2	1,1	1,7	0,0	0,4	0,7	-0,3	0,5	0,8
KI	-0,3	1,1	1,9	0,1	0,5	0,8	-0,1	0,5	0,8
LO	-0,2	1,2	1,9	0,0	0,5	0,8	-0,1	0,5	0,8
NO	-0,2	1,1	1,6	0,0	0,5	0,7	-0,2	0,6	0,9
RB	-0,2	1,1	1,7	0,0	0,5	0,7	-0,3	0,5	0,9
SEB	-0,2	1,1	1,7	0,0	0,4	0,5	-0,3	0,5	0,8
SHB	-0,3	1,2	1,8	0,0	0,5	0,8	-0,3	0,6	0,9
SN	0,2	1,3	1,9	-0,1	0,5	0,7	-0,2	0,6	0,9
SB	0,0	1,5	2,2	-0,2	0,6	0,9	-0,2	0,6	0,9
Medel- värde	-0,2	1,2	1,8	0,0	0,5	0,8	-0,2	0,5	0,8
Genomsn. absolut- medelfel	0,2			0,0			0,2		

Anm. MF = medelfel, MAF = medelabsolutfel, RMKF = rotmedelkvadratfel.

Prognosinstituten är regeringen (Reg), Handelns utredningsinstitut (HUI), Konjunkturinstitutet (KI), Landsorganisationen (LO), Nordea (NO), Riksbanken (RB), SEB, Handelsbanken (SHB), Svenskt näringsliv (SN), Swedbank (SB).

Det genomsnittliga absolutmedelfelet beräknas som medelvärdet av absolutvärdena för samtliga prognosmakares medelfel. Detta mått ger information om den genomsnittliga över- eller underskattningen.

Variabeldefinitioner finns i tabell 42.

Källa: Konjunkturinstitutet.

MINDRE ÖVERSKATTNING OCH PROGNOSEFEL FÖR BNP-TILLVÄXTEN 2013

Sett till hela perioden 1997–2013 har Konjunkturinstitutet i genomsnitt överskattat BNP-tillväxten med 0,3 procentenheter, vilket är mer än de flesta andra prognosinstitut och mer än genomsnittet för instituten (0,2 procentenheter, se Tabell 46). Medelfelet av prognoserna för 2013 var dock noll, men variationerna var stora (se Tabell 43). Till exempel överskattade regeringen BNP-tillväxten mer 2013 än de gjort historiskt. I genomsnitt för alla prognosmakare uppvisade prognoserna för BNP-tillväxten ett mindre medelabsolutfel för 2013, 0,4 procentenheter (se Tabell 44), än för perioden 1997–2013 i genomsnitt, 1,2 procentenheter (se Tabell 46). Även rotmedelkvadratfelet var betydligt

⁷³ Samtidigt påverkas då jämförelsen av att den inkluderar relativt gamla prognoser som inte nödvändigtvis speglar prognosmakarnas aktuella förhållanden.

mindre för 2013, 0,5 procentenheter (se Tabell 45), jämfört med genomsnittet 1997–2013, 1,8 procentenheter (Tabell 46). Som går att utläsa i Tabell 46 är Konjunkturinstitutet och regeringen några av de prognosinstitut som tappar mest i den inbördes rangordningen om jämförelsen för BNP-tillväxten görs med rotmedelkvadratfel i stället för medelabsolutfel. För KPI-inflationen missgynnas även Riksbanken av att rotmedelkvadratfelet används som mått på prognosprecision.

ARBETSLÖSHETEN ÖVERSKATTADES NÅGOT 2013 MEN PROGNOSEFELN MINDRE ÄN GENOMSNITTET 1997–2013

Arbetslösheten överskattades i genomsnitt med 0,1 procentenheter 2013 (se Tabell 43). I genomsnitt sedan 1997 har medelfelen varit noll (se Tabell 46). Trots marginellt större överskattning är medelabsolutfel och rotmedelmedelkvadratfel för samtliga prognosmakare mindre 2013 än det historiska genomsnittet för 1997–2013. I genomsnitt för samtliga prognosmakare är medelabsolutfelet och rotmedelmedelkvadratfelet för arbetslöshetsprognoserna 2013 långt under hälften av vad de har varit historiskt.

INFLATIONEN 2013 ÖVERSKATTADES BETYDLIGT MER ÄN GENOMSNITTLIGT AV SAMTLIGA INSTITUT

Alla prognosinstitut har i genomsnitt överskattat KPI-inflationen under perioden 1997–2013. Överskattningarna för 2013 är dock större för samtliga prognosinstitut än de historiska genomsnitten. I de flesta fall är skillnaden betydande, så även för Konjunkturinstitutet, regeringen och Riksbanken.

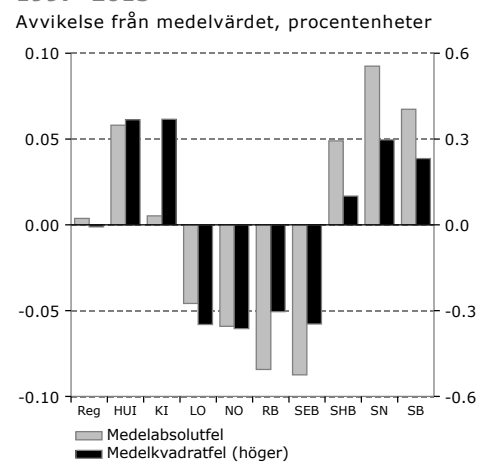
Trots markant större överskattning var prognosprecisionen för inflationen 2013 bara marginellt sämre än genomsnittet för 1997–2013.

JUSTERING FÖR PROGNOSSHORISONTEN PÅVERKAR BILDEN NÅGOT 1997–2013

I genomsnitt för perioden 1997–2013 har Swedbank haft längst tid, och HUI kortast tid, mellan publicering av sina prognoser och tid för första utfall. Jämfört med andra prognosinstitut förbättras därför Swedbanks relativa prognosprecision mest, och HUI:s relativa prognosprecision försämras mest, då prognoserna horisontjusteras. Både Konjunkturinstitutet, regeringen och Riksbanken har en medelhorisont som är något kortare än genomsnittet för alla prognosmakare.

Om man använder de justerade versionerna av medelabsolutfel och medelkvadratfel, för att ta hänsyn till skillnader i prognostidpunkt, ändras bilden något för BNP-tillväxten (se Diagram 198). Mätt med det justerade medelabsolutfelet är Konjunkturinstitutets prognosprecision nära genomsnittet för prognosmakarna, medan det justerade medelkvadratfelet är sämre än genomsnittet. Även andra prognosmakares relativa position i

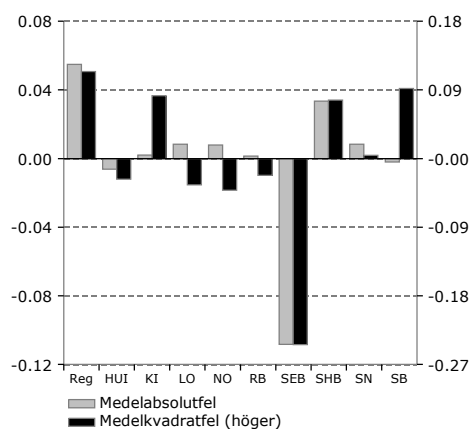
Diagram 198 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för BNP-tillväxt, 1997–2013

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.
Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 199 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för arbetslöshet, 1997–2013

Avvikelse från medelvärdet, procentenheter

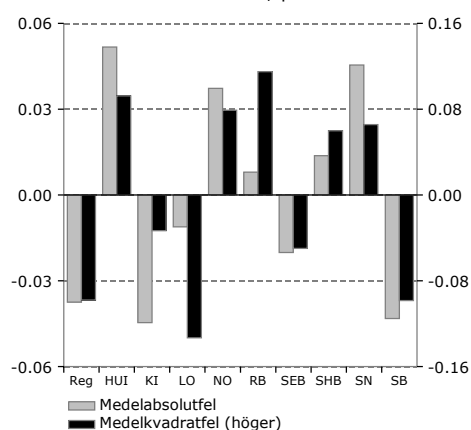

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 200 Justerat medelabsolutfel och medelkvadratfel för KPI-inflation, 1997–2013

Avvikelse från medelvärdet, procentenheter

Anm. Se anmärkning i Diagram 185.

Källa: Konjunkturinstitutet.

rangordningen förändras vid bytet av mått, men i mindre utsträckning. LO, Nordea, Riksbanken och SEB utmärker sig med lägst justerade medelabsolutfel och medelkvadratfel. Regeringens justerade prognosfel för BNP-tillväxten ligger nära genomsnittet. Det är tydligt att Swedbank, som hade klart störst medelabsolutfel och rotmedelkvadratfel i Tabell 46, här gynnas av den mer rättvisande bild som horisontjusteringen innebär.

En liknande bild gäller för arbetslöshetsprognoserna. De ojusterade måtten och det justerade medelabsolutfelet visar att Konjunkturinstitutets arbetslöshetsprognoser haft en precision i linje med genomsnittet för prognosinstituten 1997–2013 (se Tabell 46 respektive Diagram 199). Mätt med det justerade medelkvadratfelet har dock Konjunkturinstitutets prognoser varit sämre än genomsnittet. SEB, som hade lägst medelabsolutfel och rotmedelkvadratfel i Tabell 46, fortsätter vara klart bäst även efter horisontjustering. Regeringen har högst justerade medelabsolutfel och medelkvadratfel för arbetslösheten.

Precisionen i Konjunkturinstitutets inflationsprognoser är enligt måtten i Tabell 46 i linje med det historiska genomsnittet för prognosmakarna. Justering för prognoshorisonten ger olika resultat beroende på vilket mått som används (se Diagram 200). Det justerade medelkvadratfelet för Konjunkturinstitutets inflationsprognoser är ungefär lika med genomsnittet för alla prognosmakare, medan det justerade medelabsolutfelet är det lägsta av alla prognosinstituten. LO har lägst justerade medelkvadratfel för KPI-inflationen medan Riksbanken har högst. Magnituden är dock liten, åtminstone för det justerade medelabsolutfelet, varför skillnader mellan prognosinstituten ska tolkas med försiktighet.

FÖRDJUPNING

Folkmängdsförändring spelar roll vid tillväxtjämförelser

Internationella jämförelser av exempelvis produktion eller konsumtion som avser mäta länders välstånd måste ske korrigerade för folkmängden, det vill säga "per capita". Även när utveckling över tiden studeras är det dock i många fall relevant att använda per capita-siffror eftersom det ofta är intressant att beakta att befolkningen generellt växer. En hög BNP-tillväxt är ingen garanti för att den genomsnittliga invånaren i ett land har erhållit en högre levnadsstandard.

VISSA JÄMFÖRELSE BÖR GÖRAS PER CAPITA

Storleken på en ekonomi, exempelvis mätt med BNP, är generellt av intresse för exempelvis stabiliseringspolitisk analys eller när handelsflöden ska studeras. Men om olika länders välstånd ska jämföras måste detta ske med mått som beaktar folkmängden i länderna i fråga, det vill säga det är statistik av typen BNP per capita som bör användas.⁷⁴

BNP per capita 2012 i Japan, Norge, Sverige, Tyskland, USA och OECD-länderna i genomsnitt visas i Diagram 201.⁷⁵ Som framgår av diagrammet var BNP per capita cirka 20 procent högre i USA än i Sverige 2012. Mätt på detta sätt hade alltså den genomsnittliga invånaren i USA ett högre välstånd än den genomsnittliga invånaren i Sverige.

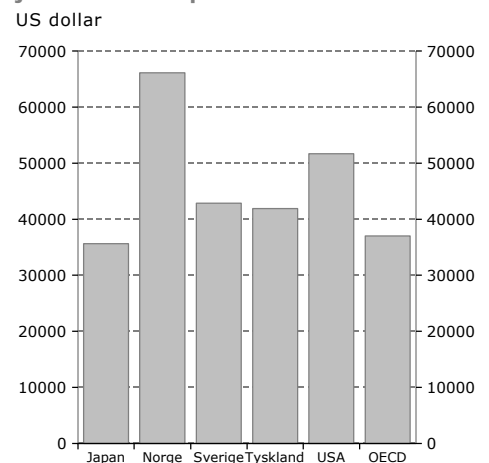
Den relativa utvecklingen från 1993 till 2012 mellan olika länder illustreras i Diagram 202. I diagrammet är BNP per capita i varje tidpunkt normaliserad till 100 i OECD. Detta innebär att länder med ett index över 100 har en BNP per capita som överskrider genomsnittet i OECD-länderna. Vidare innebär ett index som stigit under en viss period att BNP per capita utvecklats starkare i landet ifråga än i OECD.⁷⁶ Som framgår av diagrammet har BNP per capita i Japan utvecklats svagare än i OECD

⁷⁴ Ofta föredras BNI per capita framför BNP per capita eftersom det är ett bättre mått på konsumtionsmöjligheter. (Se till exempel fördjupningen "Real BNI per capita bättre mått på levnadsstandard än BNP" i *Konjunkturläget*, augusti 2005.) Det är dock viktigt att påpeka att ett välkänt problem med att använda BNP per capita, BNI per capita, konsumtion per capita eller liknande mått som välståndsmått är att de inte säger något om hur inkomster eller konsumtion fördelas över befolkningen. Om inkomster fördelas mycket ojämnt kan i princip en representativ invånare i ett land med hög BNP per capita leva i fattigdom.

⁷⁵ Siffrorna avser köpkraftsjusterad BNP i löpande priser i dollar. Det bör noteras att beräkningar av detta slag inte är oproblematiske. Bland annat förknippas köpkraftsjusteringen med mätproblem.

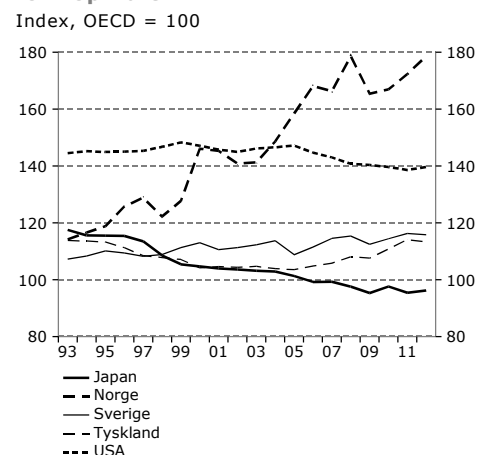
⁷⁶ Noteras bör att Diagram 202 inte säger något om hur välståndet i ett givet land har utvecklats i absoluta termer utan bara relativt OECD-genomsnittet. Detta mått på välståndets utveckling påverkas förutom av BNP-tillväxt per capita även av förändrat bytesförhållande.

Diagram 201 BNP per capita 2012 justerat för köpkraft

Källa: OECD.

Diagram 202 BNP per capita justerat för köpkraft

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

under denna period; från att ha varit nästan 18 procent högre än OECD-genomsnittet 1993 är japansk BNP per capita nu lägre än OECD-genomsnittet. I Sverige har utvecklingen varit något starkare än i OECD. Norge sticker ut med en utveckling som varit avsevärt mycket starkare än i OECD från 1993 till 2012; det beror både på en något högre BNP-tillväxt och en förmånlig utveckling av bytesförhållandet (kraftigt stigande oljepris).

ÄVEN JÄMFÖRELSE AV TILLVÄXTTAL KAN VARA MER INFORMATIVA OM DE GÖRS PER CAPITA

Att BNP i fast pris växer över tiden ses normalt som något positivt. En anledning till detta är tanken att invånarna i ett land med växande BNP får det bättre eftersom det möjliggör en högre konsumtion för den genomsnittliga invånaren. Det bör dock noteras att för att detta ska stämma krävs det generellt att BNP per capita ökar – det är inte tillräckligt att BNP växer. Detta innebär att de slutsatser som ska dras av en given utveckling – till exempel att BNP ökar med en procent – kan vara diametralt skilda beroende på hur befolkningen utvecklas. Om befolkningen minskar med flera procent är BNP-utvecklingen kanske en framgångssaga. Om befolkningen i stället ökar kraftigt är en BNP-tillväxt på en procent snarast ett tecken på allvarliga problem.⁷⁷

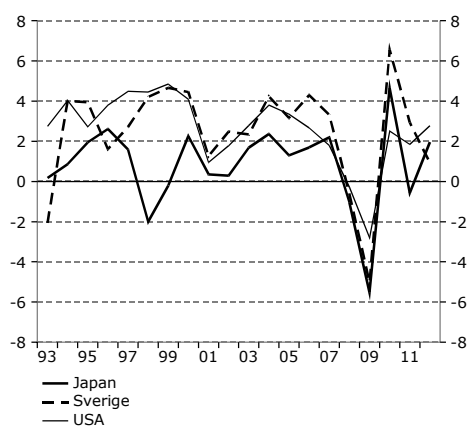
Det kan med andra ord vara informativt att inte bara studera BNP-tillväxt över tiden utan även hur BNP per capita utvecklas. Diagram 203 visar därför tillväxten i BNP i fast pris i Japan, Sverige och USA och Diagram 204 tillväxten i BNP (i fast pris) per capita i samma länder.

Vid en jämförelse av de två diagrammen kan det inledningsvis noteras att skillnaden mellan de två tillväxtmåten är liten för Japan. Detta beror på att befolkningstillväxten varit extremt låg i Japan under perioden; befolkningen ökade från cirka 124,5 till 127,5 miljoner mellan 1992 och 2012. I Sverige och USA har befolkningstillväxten varit högre än i Japan, men då den varierar i ganska blygsam utsträckning följer tillväxten i BNP respektive BNP per capita varandra väl.

Den ekonomiska bild som målas av BNP-tillväxten respektive tillväxten i BNP per capita är inte väsensskild under denna period. Vissa saker är dock värda att notera. Exempelvis visar Diagram 203 att USA hade högre BNP-tillväxt än Japan såväl

Diagram 203 BNP

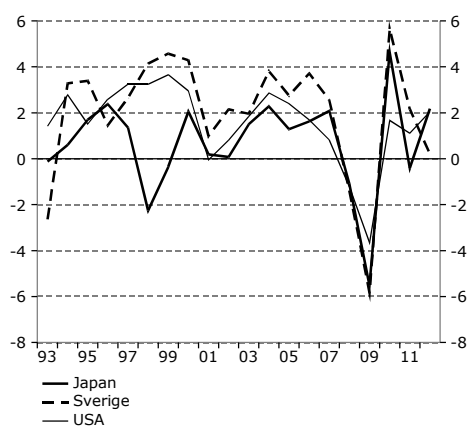
Procentuell förändring, fast pris

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Diagram 204 BNP per capita

Procentuell förändring, fast pris

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

⁷⁷ På ett liknande sätt är det relevant att hålla det faktum att befolkningen generellt ökar i åtanke exempelvis när sysselsättningsstatistik diskuteras. En ökande sysselsättning är ingen garanti för att arbetsmarknaden utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Om befolkningen i arbetsför ålder ökar snabbare än sysselsättningen går en ökande sysselsättning hand i hand med en minskande andel som är sysselsatta. För arbetsmarknadsanalys är generell sysselsättningsgraden därför ett mer relevant mått att studera.

2001 som 2012, men BNP per capita växte fortare i Japan dessa år (se Diagram 204).

Vidare framgår av Diagram 203 att BNP-tillväxten var hög i Sverige 1998 och 1999, men ännu något högre i USA. Diagram 204 visar dock att tillväxten i BNP per capita var avsevärt högre i Sverige än i USA båda dessa år (4,1 respektive 4,6 procent i Sverige och 3,2 respektive 3,7 procent i USA).

Som framgår av tabell 47 har BNP-tillväxten i Sverige under perioden 1993–2012 i genomsnitt varit 2,5 procent per år, vilket är en tiondel lägre än genomsnittet i USA. Befolkningstillväxten i Sverige har dock varit lägre än i USA. Svensk BNP per capita har därför i genomsnitt vuxit med 2,0 procent per år medan motsvarande siffra för USA endast är 1,6 procent. En rimlig slutsats är alltså att utvecklingen för genomsnittsindividen var mer fördelaktig i Sverige än i USA under denna period.

Om motsvarande jämförelse slutligen görs för real BNP – som tar hänsyn till ändrat bytesförhållande – i stället för BNP i fast pris framgår det av tabell 47 att inte heller då har utvecklingen i USA varit fördelaktigare än den i Sverige.⁷⁸ Trots att tillväxten i real BNP i genomsnitt var ungefär 0,5 procentenhet högre i USA än i Sverige var tillväxten i real BNP per capita densamma.

Tabell 47 Genomsnittlig årlig ökning i BNP och BNP per capita 1993–2012

Procentuell förändring

	Japan	Norge	Sverige	Tyskland	USA
BNP, fast pris	0,8	2,5	2,5	1,3	2,6
BNP, fast pris per capita	0,7	1,7	2,0	1,2	1,6
Real BNP	0,5	3,9	2,1	1,2	2,6
Real BNP per capita	0,4	3,0	1,6	1,1	1,6

Källor: OECD och Konjunkturinstitutet.

Sammanfattningsvis bör det alltså hållas i åtanke att välståndet för en genomsnittlig individ generellt sett inte växer lika fort som BNP. För den genomsnittliga individen är det nämligen faktorer såsom produktivetsförbättringar och ökad sysselsättningsgrad, inte befolkningstillväxt, som ger ett ökat välstånd.

⁷⁸ Vid beräkningar av real BNP deflateras BNP i löpande pris med implicitprisindex för inhemsk slutlig användning. När BNP i fast pris beräknas sker deflateringen med BNP-deflatorn.

FÖRDJUPNING

Arbetskraftsdeltagandet har ökat

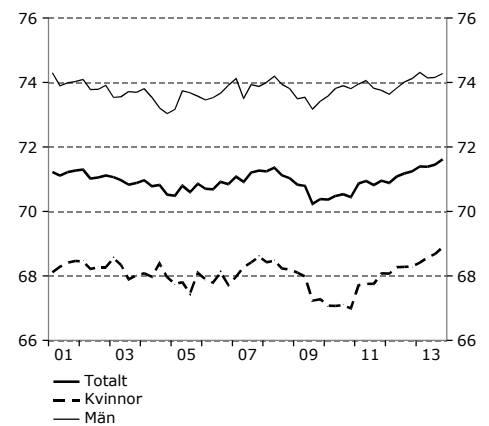
Trots ett svagt konjunkturläge har arbetskraften ökat relativt starkt sedan 2010. Även sysselsättningen har, i förhållande till BNP-tillväxten, ökat starkt de senaste åren. Ökningen har skett främst i de tjänsteproducerande branscherna. Uppgången i både arbetskraften och sysselsättningen har dock varit ojämnt fördelad mellan kvinnor och män. Det finns också stora skillnader mellan inrikes och utrikes födda. Arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda har ökat kraftigt de senaste åren och nivån bland utrikes födda män är nu lika hög som bland inrikes födda män. Arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor är dock fortsatt lågt. Denna fördjupning belyser de senaste årens utveckling av arbetskraften och sysselsättningen ur ett köns- och födelseperspektiv.

Sverige befinner sig sedan i slutet av 2008 i en lågkonjunktur. I ett sådant konjunkturläge tenderar färre personer att söka sig till arbetskraften eftersom utsikterna för att hitta ett arbete då är sämre och arbetskraftsdeltagandet, det vill säga andelen i arbetskraften i befolkningen 15–74 år, var på en låg nivå 2010 (se Diagram 205). Under perioden 2010–2013 har dock antalet personer i arbetskraften ökat med 167 000 personer (se Tabell 48). Befolkningen i åldern 15–74 år har under samma period ökat med 135 000 personer. Det innebär att arbetskraftsdeltagandet har stigit till en högre nivå 2013 än det var under högkonjunkturen 2007 (se Diagram 205). Detta gäller både kvinnor och män. Ökningen av arbetskraften är dels ett resultat av den demografiska utvecklingen, men är även en följd av tidigare genomförda reformer som syftat till att öka arbetskraftsutbudet.⁷⁹ Endast en liten del av uppgången kan enligt Konjunkturinstitutet härledas till att konjunkturläget var något starkare 2013 än 2010. Uppgången i arbetskraftsdeltagandet har varit större bland kvinnor än bland män sedan 2010, något som delvis kan förklaras av att kvinnor i högre grad än män lämnade arbetskraften i samband med finanskrisen (se Diagram 205 och Diagram 206). Mäns arbetskraftsdeltagande var emellertid fortfarande 5,6 procentenheter högre än kvinnors 2013.

⁷⁹ Se fördjupningen "Långsiktiga effekter på arbetsmarknaden av ekonomisk-politiska reformer", *Konjunkturläget*, december 2011.

Diagram 205 Arbetskraftsdeltagandet

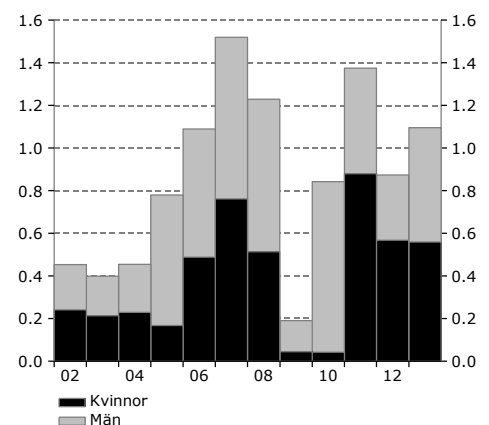
Procent av befolkningen 15–74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 206 Bidrag till arbetskraftstillväxten

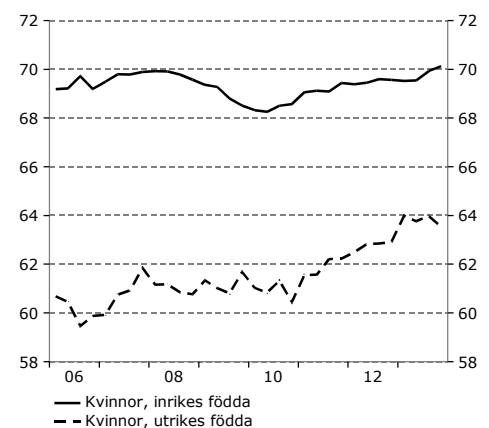
Procentenheter

Källa: SCB.

Diagram 207 Arbetskraftsdeltagande bland kvinnor

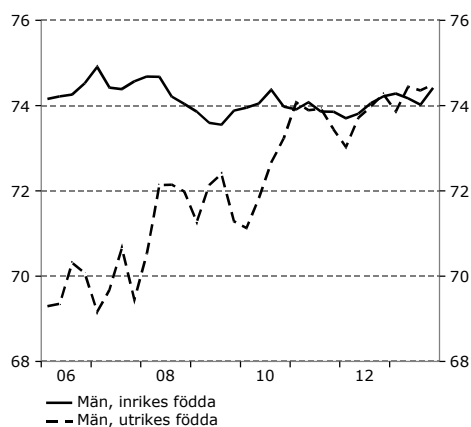
Procent av befolkningen 15–74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 208 Arbetskraftsdeltagande bland män

Procent av befolkningen 15–74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 209 Sysselsättningsgrad

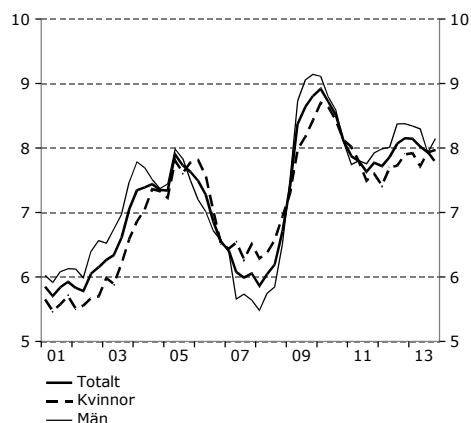
Andel sysselsatta i procent av befolkningen 15–74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

Diagram 210 Arbetslöshet

Procent av arbetskraften, säsongrensade kvartalsvärden

Källa: SCB.

STOR UPPGÅNG I ARBETSKRAFTSELTAGANDET BLAND UTRIKES FÖDDA

En del av uppgången i arbetskraftsdeltagandet bland kvinnor förklaras av en stark uppgång i arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor (se Diagram 207). Trots det är arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor fortfarande betydligt lägre än bland inrikes födda kvinnor. Arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda män ökade kraftigt under 2010 och har sedan 2011 varit ungefär lika högt som bland inrikes födda män (se Diagram 208).

Totalt har arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor och män ökat med 2,9 respektive 2,1 procentenheter sedan 2010. Ökningen går sannolikt till viss del att härleda till etableringsreformen som syftar till att nyanlända snabbare ska träda in på arbetsmarknaden.⁸⁰ Uppgången i arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda män började dock före introduktionen av etableringsreformen (se Diagram 208).

Tabell 48 Förändring i befolkning, arbetskraft och sysselsatta mellan 2010 och 2013 för gruppen 15–74 år

Tusentals personer

	Befolkning	Arbetskraft	Sysselsatta
Totalt	135	167	181
Kvinnor	66	100	107
Inrikes födda	25	56	66
Utrikes födda	41	44	41
Män	69	67	74
Inrikes födda	-9	-3	19
Utrikes födda	78	70	55

Källa: SCB.

STARKARE SYSSELSÄTTNINGSTILLVÄXT BLAND KVNNOR ÄN BLAND MÄN SEDAN 2010

Arbetskraften består av både de som är sysselsatta och de som är arbetslösa. En ökad arbetskraft kan därför öka både antalet sysselsatta och antalet arbetslösa personer. Den totala sysselsättningen har ökat med 181 000 personer sedan 2010 (se Tabell 48). Det innebär att sysselsättningsgraden, det vill säga andelen sysselsatta i befolkningen 15–74 år, också ökat (se Diagram 209). Konjunkturinstitutet bedömer att förändringen i sysselsätt-

⁸⁰ Den 1 december 2010 trädde lagen (2010:197) om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare i kraft. Reformen innebär att de som invandrar som flyktingar och andra skyddsbehövande i arbetsför ålder ska skrivas in på Arbetsförmedlingen och delta i etableringsinsatser. Om dessa personer svarar i AKU att de är arbetssökande ingår de i arbetskraften.

ningsgraden, i större utsträckning än förändringen i arbetskraftsdeltagandet, är av konjunkturell karaktär. Uppgången i sysselsättningsgraden sedan 2010 ska ses i ljuset av den stora minskningen i samband med finanskrisen under 2008 och 2009. Den relativa arbetslösheten, som mäts i förhållande till arbetskraften, har under samma period minskat från 8,6 till 8,0 procent (se Diagram 210).

Inte bara arbetskraftsdeltagandet utan också sysselsättningsuppgången har varit större bland kvinnor än bland män sedan 2010 (se Tabell 48 och Diagram 211). Sysselsättningsgraden bland kvinnor var i slutet av 2013 nästan på samma nivå som före finanskrisen, medan sysselsättningsgraden bland män fortsatt var på en lägre nivå (se Diagram 209). Det beror i huvudsak på att kvinnor och män i stor utsträckning arbetar i olika sektorer och branscher, och sysselsättningsutvecklingen har skilt sig åt relativt mycket mellan branscher de senaste åren.

Av det totala antalet sysselsatta i ekonomin är knappt 50 procent kvinnor (se Diagram 212).⁸¹ Kvinnor utgjorde 2013 ca 25 procent av det totala antalet sysselsatta inom industrin, men drygt 70 procent av antalet sysselsatta i ”offentliga tjänster”.⁸² I de privata tjänstebanscher är drygt 40 procent av de sysselsatta kvinnor, medan en väldigt liten andel kvinnor är sysselsatta i de övriga varubranscher. Finanskrisen och den påföljande lågkonjunkturen har påverkat hela ekonomin men den svenska varuproduktionen, och i synnerhet industriproduktionen, har drabbats särskilt hårt. Till följd av det har sysselsättningen i olika delar av ekonomin påverkats olika mycket. Det största bidraget till sysselsättningsökningen sedan 2010 har kommit från tjänstebanscher och offentliga tjänster (se Diagram 213). Sysselsättningsutvecklingen inom industrin har däremot bidragit negativt, medan de övriga varubanscher har bidragit marginellt positivt.⁸³ Eftersom kvinnor i mindre utsträckning än män arbetar i de varuproducerande branscher och samtidigt i större utsträckning arbetar inom offentliga tjänster, är de senaste årens

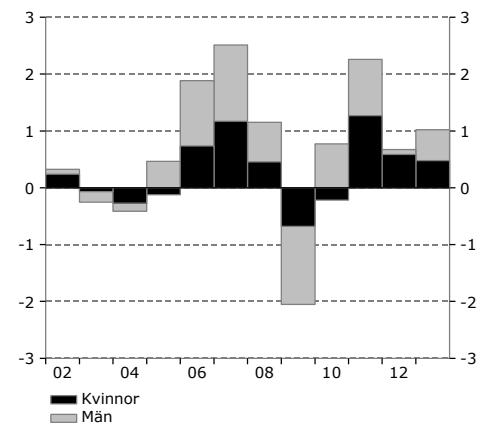
⁸¹ En större andel av kvinnor än män arbetar deltid, vilket innebär att en jämförelse av kvinnors andel av det totala antalet arbetade timmar i ekonomin är något lägre.

⁸² Arbetskraftsundersökningarna (AKU) är en urvalsundersökning som ger en representativ bild av befolkningens arbetsmarknadssituation. Urvalet i AKU är inte optimerat för branschanalys, vilket innebär att mätningen på branschnivå är mer osäker än för hela ekonomin. AKU delar inte in antalet sysselsatta i näringsliv och offentlig sektor. Offentliga tjänster motsvarar sysselsatta i ”Offentlig förvaltning, SNI O och U”, ”Utbildning, SNI P” samt ”Vård och omsorg, SNI Q”. Privata tjänstebanscher motsvarar här sysselsättning i andra tjänstebanscher.

⁸³ Den ökade användningen av bemanningstjänster försvårar den branschvisa analysen. Enligt Teknikföretagens rapport ”Teknikföretags inhyrning av personal 2013 – en kartläggning av inhyrning från bemannings- och konsultföretag” var 17 000 personer inhyrda från bemanningsföretag år 2013, vilket är en ökning jämfört med 2010. I AKU registreras sysselsättning inom den bransch respondenten är anställd, vilket innebär att den inhyrda sysselsättningen inom industrin registreras i de tjänsteproducerande branscher.

Diagram 211 Bidrag till sysselsättningstillväxten

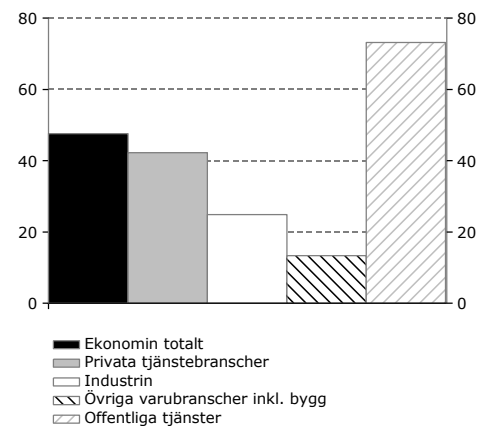
Procentenheter

Källa: SCB.

Diagram 212 Andelen sysselsatta kvinnor av totalt sysselsatta, 2013

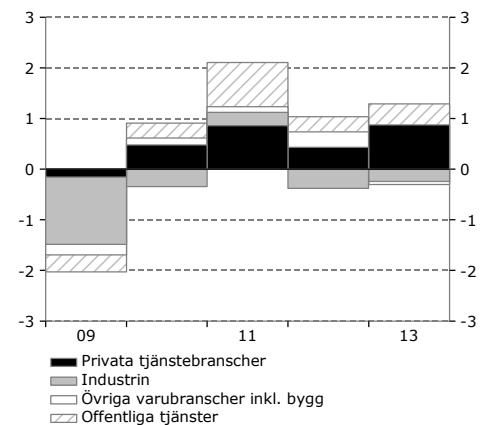
Procent

Källa: SCB.

Diagram 213 Bidrag till sysselsättningstillväxten

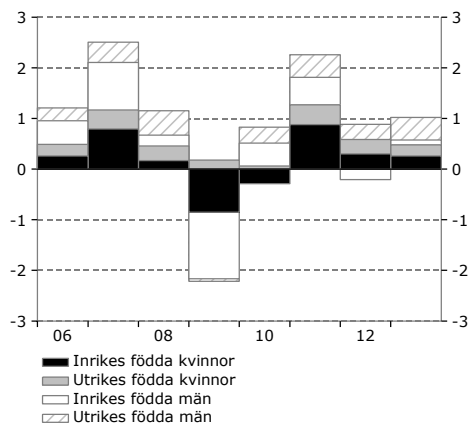
Procentenheter

Källa: SCB.

Diagram 214 Bidrag till sysselsättningstillväxten

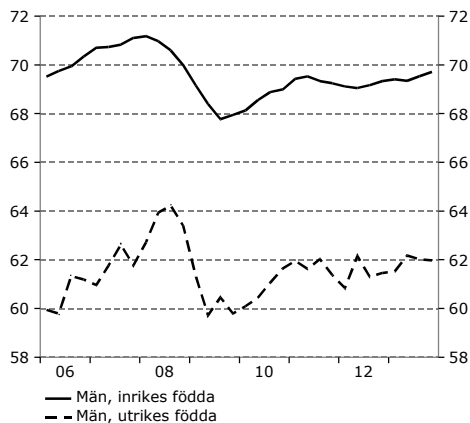
Procentenheter

Källa: SCB.

Diagram 215 Sysselsättningsgrad bland män

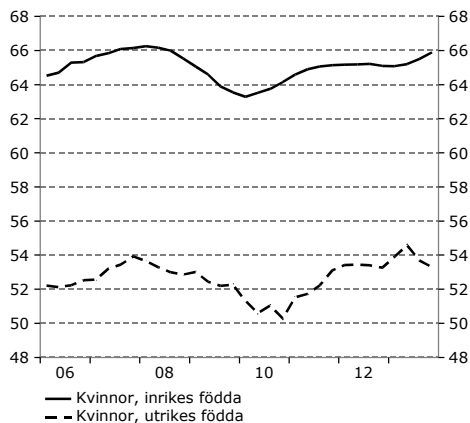
Procent av befolkningen 15-74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 216 Sysselsättningsgrad bland kvinnor

Procent av befolkningen 15-74 år, säsongrensade kvartalsvärden

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

ekonomiska utveckling sannolikt en förklaring till varför sysselsättningen bland kvinnor har ökat mer än bland män.

LÅG SYSSELSÄTTNINGSGRAD BLAND UTRIKES FÖDDA

Det är framför allt inrikes födda kvinnor och utrikes födda som bidragit till sysselsättningsuppgången mellan 2010 och 2013 (se Tabell 48 och Diagram 214). Sammantaget motsvarar uppgången i sysselsättningen bland utrikes födda drygt hälften av den totala sysselsättningsuppgången under perioden. Sysselsättningsgraden, det vill säga andelen sysselsatta i befolkningen 15-74 år, bland både inrikes och utrikes födda män ökade under 2010 och inledningen av 2011, men har sedan legat ganska stilla (se Diagram 215). Sysselsättningsgraden bland utrikes födda män är dock på en betydligt lägre nivå än bland inrikes födda män. Det skiljer sig från arbetskraftsdeltagandet som är relativt lika mellan grupperna, vilket innebär att en stor andel utrikes födda män i arbetskraften är arbetslösa. År 2013 var arbetslösheten bland utrikes födda män 16,6 procent, medan arbetslösheten bland inrikes födda män endast var 6,4 procent.

Sysselsättningsgraden bland utrikes födda kvinnor har ökat med ca 3 procentenheter sedan 2010, men är fortsatt låg (se Diagram 216). Knappt 54 procent av utrikes födda kvinnor i åldern 15-74 år var sysselsatta 2013, vilket är ca 12 procentenheter lägre än bland inrikes födda kvinnor.

En förklaring till den låga sysselsättningsgraden bland utrikes födda kvinnor är det låga arbetskraftsdeltagandet (se Diagram 207). Även om arbetskraftsdeltagandet bland utrikes födda kvinnor har ökat de senaste åren är det fortfarande betydligt lägre än bland inrikes födda kvinnor och båda grupperna av män, vilket innebär att en betydande andel utrikes födda kvinnor befinner sig långt bort från arbetsmarknaden.

FÖRDJUPNING

Den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna

Enligt Konjunkturinstitutets bedömning finns för närvarande inga allvarliga obalanser som hotar den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna. Den demografiska utvecklingen innebär dock ökade behov av välfärdstjänster i framtiden. För att på lång sikt kunna behålla personaltätheten i välfärdstjänsterna behöver skatterna höjas 1,5 till 2 procent av BNP, såvida inte pensionsåldern höjs över tiden. Denna fördjupning är en sammanfattning av specialstudien "Är ett bibehållet offentligt åtagande ett hållbart åtagande?", som publiceras samtidigt som denna utgåva av Konjunkturläget.

Sedan 1950-talet har medellivslängden bland den svenska befolkningen ökat med tio år och kommer, enligt SCB:s befolkningsprognos, att öka med ytterligare åtminstone fyra år under de kommande fem decennierna. Förutom att vi lever längre, växer också andelen äldre i förhållande till andelen yngre, utöver vad som följer av ökad medellivslängd. Från början av 1980-talet till en bit in på 2000-talet hade vi i Sverige en nästan konstant andel äldre i relation till befolkningen i arbetsför ålder. Det gick då ungefär 30 personer i åldern 65 år eller äldre per 100 personer i arbetsför ålder. Sedan några år tillbaka har denna kvot börjat öka och beräknas år 2060 uppgå till 50 äldre per 100 personer i arbetsför ålder (20–64 år).

Att vi är en åldrande befolkning ger upphov till frågor kring välfärdens framtida omfattning och finansiering. Klarar vi att upprätthålla standarden i vård, skola och omsorg och ersättningsnivåerna i de sociala transfereringarna? Kommer pensionsystemet kunna försörja en allt större skara pensionärer som lever allt längre? Kommer framtida skatteinkomster kunna finansiera ett offentligt åtagande på dagens nivå? Frågorna relaterar alla till den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna, vilket är temat för Konjunkturinstitutets specialstudie "Är ett bibehållet offentligt åtagande ett hållbart åtagande?"⁸⁴

HÅLLBARHET I DE OFFENTLIGA FINANSERNA: ATT INKOMSTER OCH UTGIFTER PÅ LÅNG SIKT BALANSERAS

Utgångspunkten för hållbarhetsanalysen är att utgiftsflödena i offentlig sektor över tiden ska motsvaras av lika stora inkomstflöden. Utgiftsflöden som är större än inkomstflöden innebär

⁸⁴ Specialstudie nr 39, Konjunkturinstitutet, 2014.

oundvikligen att den offentliga skulden kommer att växa. Om en sådan obalans är stor och pågår under en lång tid, kommer skulden på sikt att bli oändligt stor. De offentliga finanserna är då inte långsiktigt hållbara.

I studien görs framskrivningar av de offentliga finanserna till 2060 som bygger på en rad förenklade antaganden om hur ekonomin kommer att utvecklas på lång sikt. Utvärderingen av den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna tar sin utgångspunkt i *nuvarande omfattning* av välfärdsåtagandet och de skatte- och avgiftssystem som ska finansiera det. Frågan som analyseras är därmed huruvida den framtida utvecklingen av de offentliga utgifterna under ett bibehållet offentligt åtagande kan finansieras med de offentliga inkomster som följer av nuvarande utformning av skatte- och avgiftssystemen.⁸⁵

ÖKAT BEHOV AV VÄLFÄRDSTJÄNSTER I TAKT MED ATT VI BLIR ÄLDRE

Den demografiska utvecklingen spelar en avgörande roll för den långsiktiga utvecklingen av de offentliga finanserna. Utvecklingen av befolkningen i arbetsför ålder är en viktig bestämningsfaktor för arbetskraftens storlek och därmed utvecklingen av landets samlade produktion, det vill säga BNP. Eftersom skatteintäkternas utveckling i hög grad beror på hur BNP utvecklas, är demografin viktig för skatteintäkternas storlek.

Även på utgiftssidan spelar den demografiska utvecklingen en avgörande roll. En stor del av offentlig konsumtion, såsom vård, skola och omsorg, är åldersbetingad. År 2005 uppgick de individspecifika offentliga konsumtionsutgifterna för en person i 90-årsåldern till i genomsnitt nästan 200 000 kr per år. Motsvarande belopp för en person i arbetsför ålder var bara drygt 20 000 kr. Förhållandet mellan andelen av befolkningen i och utanför arbetsför ålder är därför av stor betydelse för de offentliga konsumtionsutgifterna. Även utgifterna för sociala transferringar bestäms i hög grad av åldersstrukturen i befolkningen. Av de totala transfereringarna till hushållen 2012 utgjordes ca 58 procent av pensioner. Ytterligare 12 procent av transfereringarna avsåg barn- och familjerelaterade bidrag, såsom föräldrapenning och barnbidrag.

Den demografiska försörjningskvoten – kvoten mellan antalet personer utanför respektive i arbetsför ålder – avtog något från början 1980-talet till en bit in på 2000-talet. Den bottnade

⁸⁵ De offentliga finansernas långsiktiga hållbarhet utvärderas regelbundet, förutom av Konjunkturinstitutet, av regeringen och Europeiska kommissionen. Se 2013 års ekonomiska vårproposition (prop. 2012/13:100) och Europeiska kommissionens "Fiscal Sustainability Report 2012", *European Economy 8/2012*. Finanspolitiska rådet gör, i sin tur, återkommande granskningar av regeringens hållbarhetskalkyler (se Finanspolitiska rådets rapport 2013, *Svensk finanspolitik*).

2003 på ca 0,7 vilket innebär att det då gick 70 personer utanför arbetsför ålder per 100 personer i arbetsför ålder. Enligt SCB:s befolkningsprognos står vi nu inför en lång period med tilltagande demografisk försörjningskvot. Om 20 år kommer försörjningskvoten uppgå till 0,85 och om 45 år till 0,92 (se Diagram 217). Samtidigt förväntas antalet personer som blir mycket gamla, 90 år och äldre, öka från dagens ca 100 000 till nästan 300 000 personer år 2060 (se Diagram 218). Att den demografiska försörjningskvoten ökar förklaras nästan uteslutande av att andelen personer i åldern 65 år och äldre ökar; andelen barn och ungdomar upp till 19 år är nästan konstant framöver enligt SCB:s befolkningsprognos.

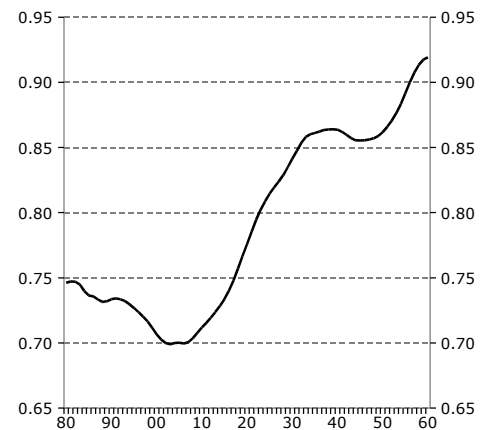
TRE SCENARIER FÖR OFFENTLIG KONSUMTION

Ett bibehållet offentligt åtagande kan ges olika innebörd. Därför analyseras tre scenarier i studien, där omfattningen av välfärdstjänsterna utvecklas i olika takt enligt olika definitioner av bibehållet åtagande.⁸⁶ I det första scenariot, (a), ges bibehållet åtagande innebörden att *volymen* offentliga tjänster per brukare hålls konstant på dagens nivå, så att standarden i de offentliga tjänsterna är densamma i framtiden som i dag. Det andra scenariot, (b), bygger i stället på att *personaltätheten* hålls konstant i produktionen av välfärdstjänster, så att det till exempel satsas lika många lärartimmar per 10-åring och lika många hemtjänsttimmar per 80-åring i framtiden som i dag. Detta är den definition av bibehållet offentligt åtagande som Konjunkturinstitutet normalt använder i sina prognoser för utvecklingen av de offentliga finanserna på fem års sikt. Produktivitetstillväxt i produktionen av varor och tjänster för offentlig konsumtion kommer då medborgarna till del i form av successivt högre standard i välfärdstjänsterna. I det tredje scenariot, (c), sätts det offentliga åtagandet i relation till ekonomins storlek i övrigt och innebär att utgifterna för välfärdstjänsterna per brukare utgör en konstant andel av BNP per capita.

I analysen görs åtskillnad mellan brukarspecifik (*individuell*) och gemensam (*kollektiv*) offentlig konsumtion. Brukarspecifik konsumtion är offentliga tjänster som kan knytas till en specifik individ, såsom sjukvård och skola. Gemensam konsumtion består av konsumtion som inte kan knytas till en specifik individ, såsom försvar, polis och rättsväsende. Ungefär två tredjedelar av den offentliga konsumtionen utgörs av brukarspecifik konsumtion och resterande del av gemensam konsumtion. Brukarspecifik konsumtion delas i sin tur in i hälso- och sjukvård, utbildning

Diagram 217 Demografisk försörjningskvot

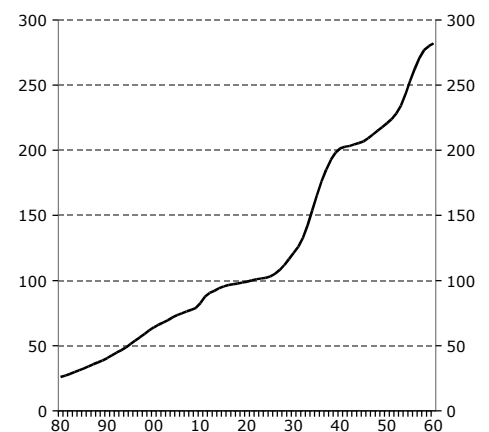
Befolkning utanför arbetsför ålder som andel av befolkningen i arbetsför ålder (20–64 år)

Källa: SCB.

Diagram 218 Befolkning, 90 år och äldre

Tusental

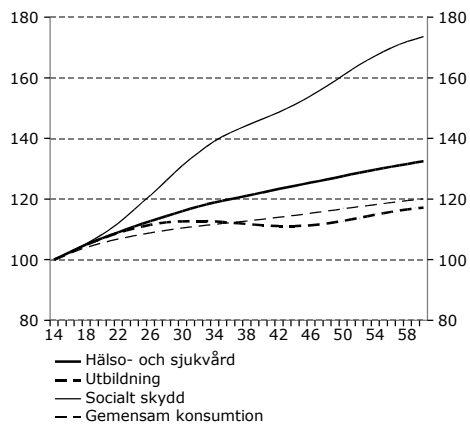

Källa: SCB.

⁸⁶ Offentliga sektorns inkomster och övriga utgifter (för investeringar, sociala transfereringar, etc.) utvecklas i stort sett på samma sätt i alla tre scenarier.

Diagram 219 Resursbehov för offentlig konsumtion

Volym, index 2014=100

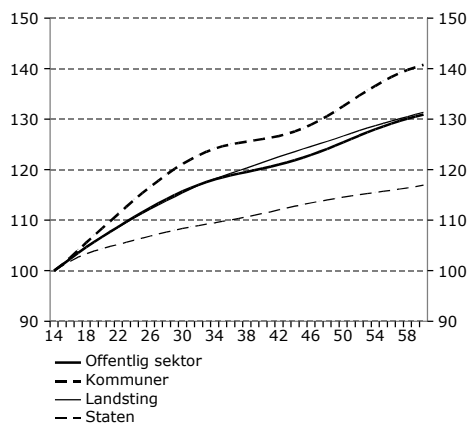

Anm. Diagrammet visar utvecklingen enligt demografiskt betingade behov.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

Diagram 220 Resursbehov per delsektor

Volym, index 2014=100

Anm. Diagrammet visar utvecklingen enligt demografiskt betingade behov.

Källor: SCB och Konjunkturinstitutet.

och socialt skydd (vilket i stor utsträckning utgörs av äldreomsorg).⁸⁷

Framskrivningen av offentlig konsumtion enligt rent demografiska behov, vilket motsvarar scenario (a), innebär en genomsnittlig volymtillväxt på 0,6 procent per år 2014–2060. Detta kan jämföras med perioden 1993–2012, då konsumtionen ökade med i genomsnitt 0,8 procent per år. Behovet av socialt skydd, framför allt äldreomsorg, ökar relativt snabbt, med en tillväxttakt på 2–2,5 procent per år under 2020-talet. Resursbehovet växer desto långsammare för utbildning, vilket avspeglar den långsamma ökningen i antalet barn och ungdomar (se Diagram 219). I och med att kommunerna svarar för den största delen av åtagandet för äldreomsorg, är det också i kommunerna som den framtida ökningen av resursbehovet är som störst. Under framskrivningsperioden växer det demografiskt betingade resursbehovet i kommunerna med totalt 40 procent, medan det i offentlig sektor som helhet växer ca 30 procent (se Diagram 220).

SKATTEHÖJNINGAR FÖR BIBEHÅLLEN PERSONALTÄTHET I VÄLFÄRDSTJÄNSTERNA

Med oförändrad standard i välfärdstjänsterna (scenario a) minskar offentlig konsumtion successivt som andel av BNP, från dagens nivå på 27 procent till ca 23 procent år 2060 (se Diagram 221). En sådan utveckling kombinerat med oförändrade skattesatser skulle på lång sikt leda till påtagliga överskott i de offentliga finanserna. Scenariot innebär att standarden i välfärdstjänster och kollektiva nyttigheter hålls oförändrad, medan standarden på varor och tjänster i övriga ekonomin successivt stiger över tiden.

I scenario (b), som antar bibehållen personaltäthet i välfärdstjänsterna, stiger i stället offentlig konsumtion som andel av BNP och når drygt 30 procent år 2060. I avsaknad av skattehöjningar, ger detta en successiv försvagning av de offentliga finanserna, med ett finansiellt sparande på omkring –2 procent av BNP under 2030- och 2040-talet. Till 2060 växer underskottet till 4 procent i detta scenario (se Diagram 222). S2-indikatorn, som är en indikator för graden av hållbarhet i de offentliga finanserna, visar att skatteintäkterna permanent behöver höjas med 1,5 till 2 procent av BNP för att bibehållen personaltäthet i välfärdstjänsterna ska vara förenlig med långsiktig hållbarhet i de offentliga finanserna.

⁸⁷ Dessa områden motsvarar kategori 7, 9 respektive 10 i standardklassificeringen COFOG. Socialt skydd avser offentliga tjänster i form av barn- och ungdomsvård, fritids, familjedaghem, arbetsmarknadsåtgärder, äldreomsorg och färdtjänst. Sociala transfereringar ingår ej eftersom detta inte är konsumtion.

I det tredje scenariot (c) ökar personaltätheten i produktionen av välfärdstjänster i tider då sysselsättningen ökar snabbare än befolkningstillväxten som helhet, men minskar i tider av ogynnsam demografisk utveckling, det vill säga då sysselsättningen ökar långsammare än befolkningstillväxten. Därmed varierar även standardutvecklingen i välfärdstjänsterna över tiden i detta scenario. Det offentliga åtagandet är bibehållet i bemärkelsen att utgifterna för välfärdstjänster per brukare är konstant som andel av BNP per capita.⁸⁸ Scenariot innebär att de offentliga finanserna i stort sett är i balans så snart konjunkturen är i balans. Det finansiella sparandet är ungefär 1 procent av BNP år 2040 och växer något ytterligare till 2060. Eftersom både utgifter och inkomster i offentlig sektor är nära knutna till BNP i detta scenario, utvecklas de offentliga finanserna på ett balanserat sätt.

ÄLDREMSORG SKAPAR FINANSIERINGSBEHOV I KOMMUNSEKTORN

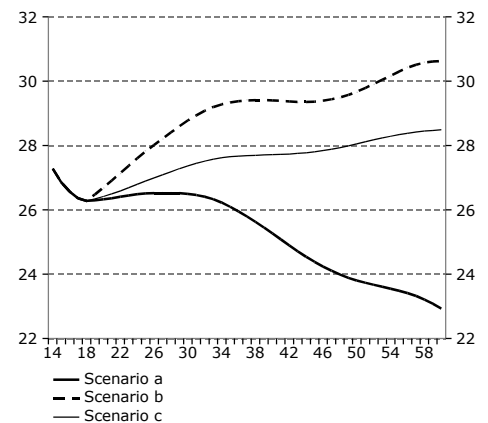
I analysen antas att skattesatserna i kommuner och landsting är konstanta på dagens nivå. I två av de tre scenarierna ökar dock kommunernas och landstingens utgifter som andel av BNP; ökningen är särskilt påtagligt i scenario (b) med bibehållen personaltäthet (se Diagram 223 och Diagram 224). För att kunna finansiera ökade utgifter och samtidigt uppnå balanskravet antas att kommunsektorn får tillskott i form av ökade statsbidrag i takt med att behoven uppstår. Ett alternativt antagande för kommunsektorns finansiering skulle vara att statsbidragen i stället växer i takt med kommunsektorns skatteunderlag och att kommuner och landsting anpassar sina skattesatser till det finansieringsbehov som efter hand uppstår. Antagandet påverkar inte det totala finansieringsbehovet eller skattetrycket i offentlig sektor, men innebär att kommunsektorn ges ett större finansieringsansvar jämfört med huvudentagandet.

I scenario (b) med bibehållen personaltäthet i produktionen av välfärdstjänster, skulle en sådan utveckling av statsbidragen framkalla ett påtagligt behov av kommunala skattehöjningar. Från dagens genomsnittliga nivå på knappt 32 kronor, skulle kommunalskatten behöva höjas till 36 kronor år 2030 och 39 kronor 2060 för att upprätthålla balans i kommunsektorns finanser (se Diagram 225).

⁸⁸ Ovan nämns att utgifterna för individspecifik offentlig konsumtion för en 90-åring var i genomsnitt nästan 200 000 kronor år 2005. Detta motsvarade ungefär 70 procent av BNP per capita (BNP per capita var 307 000 kronor 2005). Antagandet i scenario (c) innebär att utgifterna för välfärdstjänster även fortsättningsvis i genomsnitt är 70 procent av BNP per capita för en 90-åring, oavsett hur BNP per capita utvecklas. För en given produktivitet snivå ökar BNP per capita när antalet sysselsatta ökar i förhållande till befolkningen som helhet; det motsatta gäller när antalet sysselsatta minskar i förhållande till befolkningen.

Diagram 221 Offentlig konsumtion

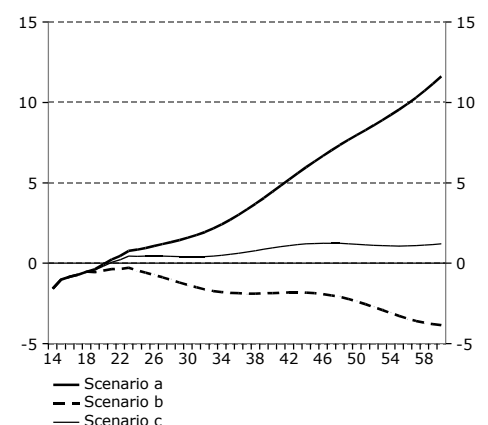
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 222 Offentliga sektorns finansiella sparande

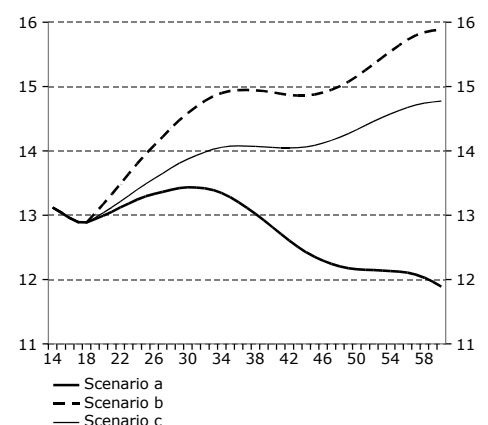
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 223 Konsumtion i primärkommuner

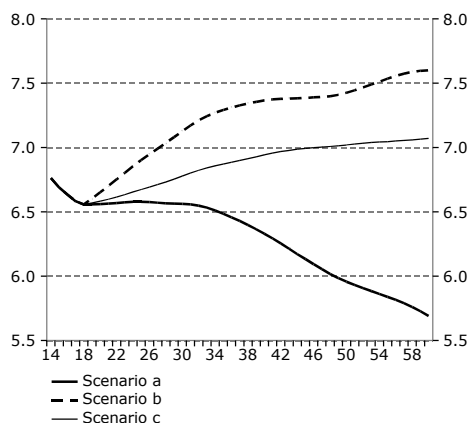
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 224 Konsumtion i landsting

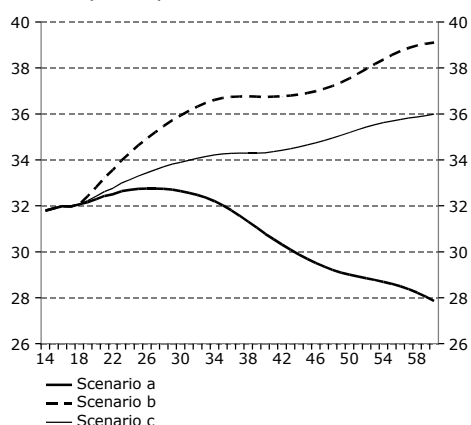
Procent av BNP

Källa: Konjunkturinstitutet.

Diagram 225 Kommunsektorns genomsnittliga skattesats

Procent (kronor)

Källa: Konjunkturinstitutet.

BIBEHÅLLEN PERSONALTÄTHET INGEN ORIMLIGHET

Studien visar sammantaget att det inte föreligger några omedelbara hot av den långsiktiga hållbarheten i de offentliga finanserna, givet ett bibehållet offentligt åtagande och oförändrade skattesatser. För att upprätthålla bibehållen personaltäthet i välfärdstjänsterna krävs emellertid vissa skatthöjningar. Skatthöjningarna är av något mindre omfattning än de som behövs för att nå överskottsmålet de kommande åren och samtidigt behålla det offentliga åtagandet på kortare sikt (se avsnittet "Finanspolitik" i kapitlet "Makroekonomisk utveckling och ekonomisk politik 2014–2018").

Studien utgår från antagandet att det relativa kostnadsförhållandet för välfärdstjänster för olika grupper är konstant över tiden. Likaså antas sysselsättningsgrad i olika delar av befolkningen, liksom pensionsålder vara kvar på dagens nivåer (justerat för rent konjunkturella effekter). Med successivt förbättrad hälsa i högre ålder kan, till exempel, dagens resursbehov för äldreomsorg och sjukvård visa sig vara en överskattning av framtidens behov. Samtidigt kan ökad medellivslängd leda till successivt senarelagd pensionsålder, vilket ger en mer gynnsam utveckling av den ekonomiska försörjningskvoten än vad en framskrivning med nuvarande beteende ger. Sådana effekter skulle mildra behovet av skatthöjningar. Om däremot den långsiktiga utvecklingen av sysselsättningen visar sig bli svagare än vad som antas i studien kan dock behovet av skatthöjningar för att säkra den framtida välfärden visa sig vara underskattade.

Konjunkturinstitutet, Kungsgatan 12-14, Box 3116, 103 62 Stockholm
Tel: 08-453 59 00, Fax: 08-453 59 80, info@konj.se, www.konj.se

ISSN 0023-3463, ISBN 978-91-86315-49-8